

Εργασία στο σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών

Επιμέλεια: Αντώνης Πούλιος, Άννα Αποστολίδου,
Κλάρα Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ

Εργασία στο σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών

Επιμέλεια: Αντώνης Πούλιος, Άννα Αποστολίδου,
Κλάρα Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ

Μάρτιος 2024

Το εγχειρίδιο αυτό δημιουργήθηκε για το έργο «Dana – Ενδυναμώνοντας τα άτομα που εργάζονται στο σεξ», το οποίο υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active Citizens Fund, με φορέα υλοποίησης τη Θετική Φωνή.

Το πρόγραμμα Active citizens fund, ύψους € 15 εκ., χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) περιόδου 2014 – 2021, γνωστού ως EEA Grants. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active citizens fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow.

Διαβάστε περισσότερα εδώ: www.activecitizensfund.gr.

Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν εγχειρίδιο:

Πούλιος, Α., Αποστολίδου, Α., Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ, Κ. (επιμ.) (2024). *Εργασία στο σεξ: οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών*. Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας “Θετική Φωνή”

Περιεχόμενα

Προλογικά	5
Πρόλογος Άννα Κουρουπού.....	5
Πρόλογος των επιμελητ@ν.....	8
Κεφάλαιο 1	11
Μύθοι και Πραγματικότητες στην Εργασία στο Σεξ	11
Κεφάλαιο 2	22
Η γλώσσα της Σεξεργασίας (Ορισμοί & Μορφές)	22
Το γλωσσικό πέρασμα από την πορνεία στην εργασία στο σεξ	22
Εργασία στο σεξ: Χρήσιμοι ορισμοί.....	23
Μορφές Εργασίας στο Σεξ	24
Κεφάλαιο 3	31
Εργασία στο Σεξ και Νομικό Πλαίσιο	31
Ιστορικό πλαίσιο της εργασίας στο σεξ στην Ελλάδα	31
Κεφάλαιο 4	39
Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας και η εισαγωγή του στην Ελλάδα: Red Umbrella Athens	39
Το σύμβολο της κόκκινης ομπρέλας.....	39
17η Δεκέμβρη: Παγκόσμια ημέρα κατά της βίας στα σεξεργαζόμενα άτομα.....	39
Red Umbrella Athens: Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας στην Ελλάδα.....	40
Κεφάλαιο 5	49
Μια ψυχαναλυτική ματιά: Η εργασία στο σεξ ως πεδίο της επιστροφής του κοινωνικού απωθημένου	49
Κοινωνία και κανονικότητες	49
Κεφάλαιο 6	59
Στίγμα, Διακρίσεις & Trans άτομα που εργάζονται στο σεξ	59
Κεφάλαιο 7	66
Sex Trafficking και η διαφοροποίηση από την εργασία στο σεξ	66
Η εμπορία ανθρώπων ως παγκόσμιο φαινόμενο	66
Η σεξουαλική εκμετάλλευση (sex trafficking) και η εργασία στο σεξ (sex work).....	67
Κεφάλαιο 8	74
Stealthing	74
Το φαινόμενο της μη συναινετικής αφαίρεσης προφυλακτικού	74
Κεφάλαιο 9	80
Εργασία στο Σέξ & Μετακινούμενοι Πληθυσμοί	80
Βασικές Έννοιες.....	80
Αντιλήψεις και κίνητρα: Τι σκέφτονται οι σεξεργαζόμενοι μετακινούμενοι πληθυσμοί για την εργασία στο σεξ;.....	82
Πρόσβαση σε Υπηρεσίες Υγείας - Προκλήσεις	84
Πρόσβαση στη Στέγαση - Προκλήσεις	87
Πρόσβαση σε Άλλες Μορφές Εργασίας: κοινωνικές παροχές και προκλήσεις	88
Κεφάλαιο 10	95

Με μια ματιά: Ψυχοκοινωνικές Προκλήσεις για Εργαζόμενους στο Σεξ Μετακινούμενους Πληθυσμούς	95
Ειδικά θέματα που αφορούν τους μετακινούμενους πληθυσμούς.....	96
Ειδικές Προκλήσεις για ΛΟΑΤΚΙ+ Πρόσφυγες και Μετανάστες	97
Συνεργασία με Διερμηνείς	104
Ειδικά Σημεία Εστίασης.....	105
Κεφάλαιο 11	111
Σεξουαλική Υγεία	111
ΣΜΝ (Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα) και ΣΜΛ (Σεξουαλικές Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις) στη σεξουαλική δραστηριότητα.....	111
Τρόποι προφύλαξης	113
Στίγμα και περιθωριοποίηση	116
Ο ρόλος της συμβουλευτικής.....	116
Dos & Don'ts στη Συμβουλευτική	118
Κεφάλαιο 12	121
Προσωπικός Αναστοχασμός, Ισχύς, Προνόμια & Συμπεριληπτικές Πρακτικές στην Εργασία με Σεξουαλικά Εργαζόμενα Άτομα	121
Οι αρχές της επιβεβαιωτικής προσέγγισης	121
Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας & συνεργασία με σεξουαλικά εργαζόμενα άτομα	122
Προσωπικός αναστοχασμός: Ισχύς & Προνόμια	123
Βασικές Κατευθυντήριες Οδηγίες.....	124
Αντί Επιλόγων	132
Μια εμπειρία πρακτικής άσκησης	132
Επειδή το σκαρπίνι έγινε γόβα	135
Ασβεστώνοντας την Ομόνοια	138
Βιογραφικά Σημειώματα	140
Παράρτημα	142

Προλογικά

Πρόλογος Άννα Κουρουπού

Πρόσφατα η χώρα μας καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την κατάφωρη υγειονομική διάταξη 39^Α του Α. Λοβέρδου και του πολιτικού προϊσταμένου της ΕΛ.ΑΣ. Μ. Χρυσοχοϊδη το 2012, που είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη, διαπόμπευση και εν τέλει φυλάκιση 27 οροθετικών, σεξεργαζόμενων γυναικών.

Ήταν μια πολύ δύσκολη στιγμή για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Υπήρξε ακόμη δυσχερέστερη όμως για κάθε “εκδιδόμενο πρόσωπο”, όπως το αναφέρει η επικείμενη νομοθεσία 2734/99. Μια νομοθεσία «δυσκίνητη», γεννημένη τον 18^ο αιώνα, που φτάνοντας στις μέρες μας έχοντας αλλάξει πολύ λίγα άρθρα, παραμένει παρωχημένη, κακοποιητική και μονομερής, δίνοντας εφόδια και όπλα στην παρανομία και το sex trafficking.

Όλες αυτές τις επιπτώσεις, και ακόμη περισσότερες, τις έχω βιώσει για πολλά χρόνια– όπως και κάθε σεξεργαζόμενο άτομο που επιθυμεί να εργάζεται νόμιμα. Όμως, αυτή η πολιτική μασκαράτα με τις τραγικές συνέπειες που είχε, ήταν το κερασάκι στην τούρτα έτσι ώστε να δραστηριοποιηθώ ακόμη πιο ενεργά σε ό,τι αφορά το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, μα κυρίως τα ανθρώπινα και εργασιακά μου δικαιώματα. Δύο χρόνια μετά από το συμβάν, μου ήρθε μια πρόταση από το Σύλλογο Οροθετικών Ελλάδας “Θετική Φωνή”, να δημιουργήσουμε ένα Κέντρο Ημέρας για άτομα που εργάζονται στο σεξ και ειδικότερα στην Ομόνοια και τη γύρω περιοχή. Πρωταρχικό μέλημα: η προφύλαξη και θωράκιση της σεξουαλικής τους υγείας, και όχι μόνο.

Εννέα ετερόκλητοι άνθρωποι από 21 έως 55 ετών με όρεξη, αγάπη, ανησυχίες και πείσμα. Γεμίσαμε τις φαρέτρες μας με άπειρες ώρες εκπαίδευσεων, γνώσεων και εμπειριών – ο καθένας από το μετερίζι του και για τους δικούς του λόγους. Μέσα στη σφηκοφωλιά (οδός Σατωβριάνδου) σε μια στοά, αρχές Δεκεμβρίου του 2015 μπήκαμε σε ένα κόσμο που νομίζαμε πως γνωρίζαμε. Ακόμη κι εγώ, ως τρανς γυναίκα με 40 περίπου χρόνια στο δρόμο, σε ξενοδοχεία, σε οίκους ανοχής στην Αθήνα, Λάρισα, Βόλο, Χανιά, Ρόδο, βιώνοντας στο πετσί μου όλο τον κρατικό μηχανισμό που αδιαφορούσε για την ύπαρξη μου, μια κοινωνία που βρίσκει παρηγοριά να αγκιστρώνεται σε στίγματα και απασφαλίζει σε σάκους του μποξ ενδυναμώνοντας το προνόμιο της «κανονικότητας» της, βρέθηκα σε άγνωστα νερά, σκοτεινά, ανοίκεια. Δύσκολος και δυσκολεμένος πληθυσμός.

Ζητήσαμε εμπιστοσύνη από ανθρώπους χωρίς καμία υπεροχή σε κανέναν, πουθενά, πολλές φορές ούτε στον ίδιο τους τον εαυτό. Φάγαμε τα μούτρα μας, αλλά επιμείναμε. Όλοι δουλέψαμε εθελοντικά έχοντας μπροστάρη το Χρέος να προσφέρουμε – και πάλι ο καθένας για τους δικούς του, κάποιες φορές, ανείπτους λόγους. Εκεί κρύβεται όλη η ομορφιά της συμβολής. Καταφέραμε να προσφέρουμε ένα χώρο – σημείο αναφοράς – για ένα καφέ, ένα χυμό, ένα δροσερό νερό στην κάψα του τσιμέντου. Αυτιά να ακούσουν χωρίς να κρίνουν. Δωρεάν εξετάσεις για Σεξουαλικώς Μεταδιδόμενα Νοσήματα (ΣΜΝ),

ψυχολογική υποστήριξη, ρούχα που μας έδιναν άλλοι άνθρωποι, «παρεϊστικά» επιτραπέζια παιχνίδια, μα κυρίως χαμόγελα – πικρά πολλές φορές – μα αυτό το ξέραμε μόνο εμείς.

Βλέπεις, τώρα ήμασταν εμείς οι προνομιούχοι.

Και έπρεπε να χαμηλώσουμε.

Δεχτήκαμε άρνηση, προσβλητικές, επιθετικές συμπεριφορές και κάποιες φορές σιωπή, αλλά η εκπαίδευση που πήραμε από τον κ. Αντώνη Πούλιο, επιστημονικό υπεύθυνο του Κέντρου, που είναι και ο επόπτης μας, κατάφερε να αποδυναμώσει κάθε δυσκολία. Εμπεδώσαμε κάτι που όλοι ξέραμε και φάνταζε απλοϊκό. Την ανάγνωση των ματιών και τη γλώσσα του σώματος. Όχι ως πανάκεια, μα σαν εργαλείο.

Διαπιστώσαμε ότι οι ανάγκες αυτού του πληθυσμού είναι απείρως περισσότερες από αυτές που θεωρούσαμε. Ακούγεται απλοϊκή διαπίστωση, αλλά τι κάνεις, πως χρησιμοποιείς όλη αυτή τη θέληση να αφαιρέσεις βαρίδια από αδύναμες πλάτες, μπροστά σε μια τρανς γυναίκα, χρήστρια, άστεγη, Ιρανή, οροθετική;

Τι πρωτοπιάνεις για να ανακουφίσεις, μα κυρίως τι το κάνεις; Ανασύρονται βιώματα προσωπικά, ξυπνούν μνήμες, ματώνουν ξανά οι πληγές. Και μπαίνεις πάλι στα σκοτεινά δωμάτια, που με τόσο κόπο άνοιξες χαραμάδες γιατί... Ποιος δεν αγαλλιάζει με το φως;

Το στίγμα είναι πρωτίστως αυτό που πρέπει να διαλυθεί. Φέρει κοινωνική περιθωριοποίηση, στέρηση δικαιωμάτων, άνιση αντιμετώπιση, τεράστιο πλήγμα στην αυτοεκτίμηση, απόρριψη. Οι άνθρωποι που εργάζονται στο σεξ εθελούσια, συνειδητά ή μη έχοντας άλλη λύση επιβίωσης, πχ. τα τρανς άτομα, είναι οκ με αυτό. Το δυσκολότερο ζήτημα είναι η αντιμετώπιση και η αρνητική στάση της κοινωνίας με την αρωγή της εκάστοτε κυβέρνησης, που επαφίεται σε βολικές προκαταλήψεις και στερεότυπα, με τραγικά αποτελέσματα.

Με αυτή τη βάση, με τέτοια κριτήρια, κατορθώσαμε, με όπλο την επικοινωνία, εκμεταλλευόμενη τη δίψα για σπέρμα και αίμα των καναλιών και των social media, να βάλουμε την εργασία στο σεξ στον κοινωνικό διάλογο – πολιτικών, δημοσιογράφων και πολιτών – αντικαθιστώντας στιγματικές λέξεις όπως ιερόδουλη, πόρνη κλπ Αφομοιώθηκε – κυρίως κοινωνικά – ως έννοια και όρος εύκολα και γρήγορα.

Ένα δυνατό επιχείρημα της πολιτικής, πως η κοινωνία δεν είναι έτοιμη, καταρρίφθηκε. Έμεινε πειστωμένη η θέληση, να αλλάξει κάτι νομοθετικά. Οι λόγοι είναι μόνο δικοί τους, τους γνωρίζουμε, μα δεν χωρούν σε αυτόν τον πρόλογο.

Το στίγμα όμως παραμένει. Απόδειξη πως οι γυναίκες κυρίως που εργάζονται στο σεξ – κάθε κοινωνικής τάξης – φοβούνται να βγουν προς τα έξω, να μιλήσουν, να διεκδικήσουν, να προασπίσουν τον εαυτό τους και τις οικογένειες τους, από τη χλεύη, την απόρριψη, την διαπόμπευση.

Με εννέα χρόνια γνώσης και ενσυναίσθησης, μεταφέρουμε αυτά τα εφόδια σε όλη την κοινωνία. Εκπαιδεύοντας ιατρικό προσωπικό σε νοσοκομεία, ομάδες ανθρώπων της κοινωνίας των πολιτών, άλλες οργανώσεις, φοιτητές και καθηγητές σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, κλπ.

Δεν καταφέραμε λίγα. Όμως τα προβλήματα αυτού του πληθυσμού παραμένουν ίδια. Σε κάθε ξημέρωμα, σε κάθε απόβραδο.

Οραματίζομαι μια κοινωνία ισόνομη. Μια νομοθεσία που να μπορεί να εφαρμοστεί. Να μην είναι η σεξεργασία πια «νόμιμα παράνομη», εγκλωβίζοντας ανθρώπους σε μια συνθήκη με παραβάσεις, φυλακίσεις, πρόστιμα. Να έχει επιτέλους, μετά από δύο αιώνες και κάτι, ως πρόσημο και αξιολογικό στοιχείο τον/ην εργαζόμενο/η με τα δικαιώματα του και τις ανάλογες υποχρεώσεις. Και όχι προσχηματικά τη δημόσια υγεία και όπλα τις υγειονομικές βόμβες.

Είδαμε όλοι πόσο καταστροφικό είναι αυτό.

Πρόλογος των επιμελητ@ν

Αντώνης Πούλιος, Άννα Αποστολίδου, Κλάρα Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ

Η δημιουργία του παρόντος εγχειριδίου αποτελεί μέρος του έργου “DANA: ενδυναμώνοντας τα άτομα που εργάζονται στο σεξ”, το οποίο υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active Citizens Fund, με φορέα υλοποίησης το Σύλλογο Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή” (Positive Voice). Βασίστηκε κυρίως στο υλικό των τεσσάρων τριήμερων διαδικτυακών δράσεων με θέμα “Σεμινάριο Εκπαίδευσης για την Εργασία στο Σεξ” τα οποία διεξήχθησαν επίσης στα πλαίσια του προαναφερθέντος προγράμματος.

Θα θεωρούσε κανείς, όπως θεωρούσαμε και εμείς ίσως στην αρχή, ότι ένα εγχειρίδιο καλών πρακτικών και κατευθυντηρίων σε σχέση με την εργασία στο σεξ θα ήταν πιο σύντομο. Παρόλα αυτά, η έκταση του εγχειριδίου και το πώς αυτή προέκυπτε, όσο η δημιουργία του προχωρούσε, έδειχνε ότι υπήρχαν πολλά να ειπωθούν, είχαμε πολλά να πούμε, αφενός γιατί στη χώρα μας ελάχιστα έχουν ειπωθεί σε σχέση με την παροχή υπηρεσιών ενδυνάμωσης, πρόληψης και ψυχοκοινωνικής στήριξης αναφορικά με την εργασία στο σεξ, αφετέρου γιατί και εμείς τ@ ίδι@, αναστοχαζόμενα την εργασία και την εμπειρία μας, χρειαζόμασταν χώρο να μιλήσουμε για αυτές. Κατά συνέπεια, το παρόν εγχειρίδιο αποτελεί απόσταγμα της λειτουργίας, των δράσεων, των ανταλλαγών και της εμπειρίας που συγκέντρωσαν οι άνθρωποι που εργάστηκαν και εργάζονται, πέρασαν και περνάνε και, κυρίως, συναντήθηκαν και συναντιούνται στο Red Umbrella Athens του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδας «Θετική Φωνή», από την έναρξη της λειτουργίας του, το 2015 μέχρι σήμερα.

Στα 12 κεφάλαιά του εγχειριδίου μπορεί κανείς να βρει επιβεβαιωτικούς ορισμούς και αναλύσεις της φύσης, της ιστορίας και των προκλήσεων σε σχέση με την εργασία στο σεξ. Οι πληροφορίες αυτές διαμορφώθηκαν από τα ίδια τα σεξεργαζόμενα άτομα και τα κινήματά τους, καθώς και από επαγγελματίες υγείας, ερευνήτριες/τές/τ@ και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών σε στενή επαφή και συμμαχία με τις κοινότητες. Επίσης, στη συνέχεια, θα μπορεί να εμβαθύνει περισσότερο σε καίρια θέματα και προκλήσεις που άπτονται της εργασίας στο σεξ, όπως η σεξουαλική υγεία, η έμφυλη βία και η διασταύρωσή της με τους μετακινούμενους πληθυσμούς. Τέλος, παρατίθενται κατευθυντήριες και συστάσεις για καλές πρακτικές σε σχέση με την παροχή βιοψυχοκοινωνικών υπηρεσιών σε άτομα που εργάζονται στο σεξ. Αντί επιλόγου, επιλέξαμε να παραθέσουμε κάποια κείμενα, πιο προσωπικού χαρακτήρα, από συντελεστές/ά του εγχειρήματος. Παρά την έκτασή του, το παρόν εγχειρίδιο δεν καλύπτει όσα θέματα θα οφείλαμε ή και θα θέλαμε να καλύψουμε αλλά ελπίζουμε ότι θα αποτελέσει εφαλτήριο για να υπάρξουν και άλλες δημοσιεύσεις που θα συμβάλλουν σε αυτή την κατεύθυνση.

Ο περιορισμένος χώρος μιας εισαγωγής δε θα αρκούσε για να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας όσες/όσους/@ ατομικά ή και σε επίπεδο υπηρεσιών και θεσμών συνέδραμαν και συνδράμουν στο έργο του Red Umbrella. Χωρίς αυτό το δίκτυο δε θα ήταν εφικτό το έργο του. Παρόλα αυτά, οφείλουμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας σε όλα

τα ωφελούμενα άτομα για την εμπιστοσύνη τους, για όσα μας επέτρεψαν να μάθουμε για εμάς τ@ ίδι@ αλλά και για το πώς η εργασία μας εντός και εκτός του Red Umbrella μπορεί να είναι πιο ανθρώπινη και πιο ουσιαστική χάρη σε αυτά. Οφείλουμε την ύπαρξή μας στους αγώνες προσώπων, όπως της Άννας Κουρουπού, διευθύντριάς μας, και της κοινότητας όλα αυτά τα χρόνια και, μάλιστα, σε καιρούς πολύ αφιλόξενους.

Συνεχίζοντας, μια περιγραφή που χρησιμοποιούσαμε συχνά ήταν ότι αν κάθε Τετάρτη, που λειτουργούσε το κέντρο ημέρας του Red Umbrella Athens, ανεβάζαμε ένα έργο, το έργο αυτό προϋπέθετε την καθημερινή εργασία μιας πολύ μεγάλης ομάδας ανθρώπων, η οποία, όπως συχνά συμβαίνει στο ανέβασμα έργων, ούσα στα παρασκήνια, κινδυνεύει να παραμείνει αθέατη. Συνεπώς, στη δική μας περίπτωση, οφείλουμε να μην την αφήσουμε αθέατη και να υπογραμμίσουμε τη συνεισφορά του Διοικητικού Συμβουλίου, του προέδρου, Νίκου Δέδε, και όλων των εργαζομένων στη Θετική Φωνή, ιδιαίτερα την Κωνσταντίνα Παπαστεφανάκη, το Γιώργο Κεράτσα, το Μάριο Ατζέμη και το Γιάννο Λεβισιάνο. Χωρίς αυτά τα άτομα η δουλειά μας δε θα ήταν εφικτή. Μας προσέφεραν την πλαισίωση, την υποστήριξη αλλά και την ελευθερία να προχωρήσουμε, να δοκιμάσουμε και να δοκιμαστούμε σε ένα πεδίο που παραμένει δύσβατο. Τέλος, όπως υποστηρίζουμε πάντα, αν δεν μπορούμε να λειτουργήσουμε συλλογικά και να συγκροτήσουμε κοινότητες όσα άτομα δημιουργούμε μια υπηρεσία, είναι αδύνατο να προσφέρουμε μια κοινοτική προοπτική σε αυτό που κάνουμε. Οφείλουμε, λοιπόν, να αναγνωρίσουμε και να αναφέρουμε έστω τη σημασία της κοινότητάς μας, του Red Umbrella. Οφείλουμε ιδιαίτερα να αναγνωρίσουμε τη συνεισφορά του Γιώργου Παπαδοπετράκη, αντιπροέδρου της Θετικής Φωνής, που ήταν ο άνθρωπος που μας έφερε κοντά, οραματίστηκε το Red Umbrella και μας έβαλε «στην πρίζα» με τον τρόπο που μόνο αυτός μπορεί, με αυταπάρνηση, τρυφερότητα και επιμονή, ρίχνοντάς μας στους... μπελάδες αυτούς, στους οποίους μπήκαμε από το 2015 και για τους οποίους του είμαστε ευγνώμον@. Επίσης, οφείλουμε να αναφερθούμε και σε όλα τα άτομα που εργάστηκαν και εργάζονται, προσφέροντας το χρόνο τους, τη γνώση τους, το πάθος τους και το ειλικρινές του ενδιαφέρον για το όλο εγχείρημα. Βεβαίως, απευθύνουμε και ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ στ@ εθελοντ@ που περνούν, τα νέα παιδιά που έκαναν και κάνουν την πρακτική τους στη δομή, χάρη στα οποία μπορούμε να προχωράμε, να ζωντανεύουμε, να αναστοχαζόμαστε το τι κάνουμε αλλά και να «υποχρεωνόμαστε» κάθε φορά να ανταποκρινόμαστε στο αίτημά τους να είναι η εργασία μας ζωντανή, παθιασμένη, τεκμηριωμένη και συνεχώς ανανεούμενη.

Ευχόμαστε το εγχείρημα μας να φανεί χρήσιμο, και να έχει κάτι να προσφέρει σε όποι@ ενδιαφέρεται για το αντικείμενό του.

Μύθοι και Πραγματικότητες
στην Εργασία στο Σεξ

Κεφάλαιο 1

Μύθοι και Πραγματικότητες στην Εργασία στο Σεξ ¹

Αποστολίδου, Α., Τσιάρας, Β., Τριανταφυλλίδου Σ., Κουρουπού, Α.

Η εργασία στο σεξ, και τα άτομα που δραστηριοποιούνται στο συγκεκριμένο χώρο, έχουν αποτελέσει ανά τα χρόνια πεδίο προ(σ)βολής κοινωνικών αναπαραστάσεων ηθικής και κανονικότητας, που έχουν οδηγήσει στη δημιουργία παρανοήσεων και διαστρεβλώσεων αναφορικά με το επάγγελμα και τα σεξεργαζόμενα άτομα. Ξεκινώντας από το γνωστό δίλημμα “η κότα έκανε το αυγό ή το αυγό την κότα” αντιλαμβανόμαστε ότι, εντός του κοινωνικού, η πραγματικότητα γίνεται ευκολότερα προσπελάσιμη ή/και δίνεται η ψευδαίσθηση ότι μπορεί να ελεγχθεί μέσα από την αντίληψή της με όρους γραμμικής σχέσης αιτίας-αποτελέσματος, πράγμα το οποίο οδηγεί στη διαρκή και αέναη αναζήτηση και διερεύνηση των αιτιών της πράξης και της ύπαρξης. Κατά συνέπεια, η σεξεργασία μπορεί να γίνει κοινωνικά αντιληπτή ως ένα αποτέλεσμα, του οποίου την ουσία αγνοούμε και διακαώς αναζητούμε να κατανοήσουμε για να μπορέσουμε ως κοινωνία να δικαιολογήσουμε την ύπαρξή της, μιας και φέρει στους κόλπους της την ανά τους αιώνες καταδίκη εξαιτίας της ανηθικότητας με την οποία συνδέεται. Στην προσπάθεια διερεύνησης των αιτιών της ύπαρξης σεξεργασίας και της επιλογής της από τα σεξεργαζόμενα άτομα έχουν διατυπωθεί πλειάδα μύθων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Ωστόσο, η επαφή, η αλληλεπίδραση και η συνεργασία με τη σεξεργαζόμενη κοινότητα δύναται να αποτινάξει σε μεγάλο βαθμό τα προκατειλημμένα σχήματα και να δώσει μια άλλη οπτική στην αντίληψη του επαγγέλματος.

Στο παρόν κεφάλαιο, αποφασίσαμε να συλλέξουμε μία σειρά από τους πιο συχνούς μύθους που αναπαράγονται μέσα από τα ΜΜΕ και την κοινή γνώμη για τη σεξεργασία και να τους αποδομήσουμε αξιοποιώντας τόσο την εμπειρία μας από την επαφή με την κοινότητα μέσα από τις δράσεις του Red Umbrella όσο και από τη βιβλιογραφία στον εμπλουτισμό της οποίας έχουν συμμετάσχει ενεργά τα διεθνή δίκτυα υποστήριξης και ενδυνάμωσης των σεξεργαζομένων. Σκοπός μας είναι η ενημέρωση των επαγγελματιών που σκοπεύουν να εργαστούν ή ήδη εργάζονται με σεξεργαζόμενα άτομα, αλλά και η υπενθύμιση της αναγκαιότητας για προσωπικό αναστοχασμό των ειδικών ώστε να είναι πάντα ενήμεροι/ες/@ για τα κατάλοιπα των προβληματικών πεποιθήσεων που δύναται να φέρουν στη συνεργασία τους με τα σεξεργαζόμενα άτομα.

Μύθος: Η εργασία στο σεξ είναι το αρχαιότερο επάγγελμα.

¹ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Αποστολίδου, Α., Τσιάρας, Β., Τριανταφυλλίδου, Σ., & Κουρουπού, Α. (2024). Μύθοι και πραγματικότητες στην Εργασία στο Σεξ. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 11-20). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας “Θετική Φωνή”.

Πραγματικότητα: Η εργασία στο σεξ είναι ένα επάγγελμα που έχει εντοπιστεί σε διάφορους αρχαίους πολιτισμούς, όπως η Ελλάδα και η Αίγυπτος, χωρίς ωστόσο τα ιστορικά και ανθρωπολογικά δεδομένα να τοποθετούν τις απαρχές της σεξεργασίας σε πρωτόγονους πολιτισμούς. Η φράση που αναφέρεται στη σεξεργασία ως το «αρχαιότερο» επάγγελμα ανήκει στον Rudyard Kipling, έναν συγγραφέα της Βικτωριανής εποχής (Lister, 2021), ο οποίος στο έργο του με τίτλο “On the City Wall”, μιας ιστορίας που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1888 στο βιβλίο του, “*In Black and White*”, ξεκινάει την αφήγησή του με την πρόταση “*Lalun is a member of the most ancient profession in the world*” («Η Λαλού είναι μέλος του αρχαιότερου επαγγέλματος στον κόσμο») και εξιστορεί την ιστορία μιας Ινδής γυναίκας, της Lalun, η οποία εργάζεται στο σεξ (Kipling, 2024).

Η διατήρηση και διαίωνιση της συγκεκριμένης φράσης ως στερεότυπο, ενδεχομένως να υποδηλώνει μια προσπάθεια ρομαντικοποίησης της κατά τα άλλα «ανήθικης», για την κοινωνία και τα προβαλλόμενα πρότυπα της, πράξης της σεξεργασίας. Δεδομένου ότι η ιστορία συνοδεύεται κοινωνικά και πολιτισμικά από ένα αίσθημα σεβασμού και δέους, το οποίο δύσκολα ανατρέπεται στην κοινή σκέψη και λογική, η φράση αυτή έρχεται να λειάνει τα αιχμηρά σημεία προς τη σεξεργασία, αλλά και να δώσει μια εξήγηση για τη διατήρηση της, με την κοινωνική και πολιτική ανοχή, αυτού του μη αποδεκτού και ανήθικου επαγγέλματος.

Μύθος: Η εργασία στο σεξ είναι ένας χώρος στον οποίο δραστηριοποιούνται μόνο γυναίκες, οι οποίες είναι θύματα της πατριαρχίας και αντικειμενοποιούνται σεξουαλικά από τους άνδρες, με αποτέλεσμα να κακοποιούνται σεξουαλικά, σωματικά και συναισθηματικά.

Πραγματικότητα: Η εργασία στο σεξ έχει ταυτιστεί με τη γυναίκα και τη γυναικεία σεξουαλικότητα και μάλιστα, η ορατότητα της ίδιας της κοινότητας των σεξεργαζομένων έχει βασιστεί σε μεγάλο βαθμό στις cis και trans γυναίκες σεξεργάτριες. Η προσπάθεια από την πλευρά του κοινωνικού, μέσα από τα πατριαρχικά ιδεώδη, να ελέγξει την ανθρωπινή σεξουαλικότητα, την επιθυμία, τη βούληση και κατ’ επέκταση τη σεξεργασία, οδηγεί στη δημιουργία εύπεπτων -για το κοινωνικό σύνολο- αναπαραστάσεων, που θα λειτουργήσουν επεξηγηματικά στους λόγους εμπλοκής με τη σεξεργασία. Έτσι λοιπόν, για τη γυναίκα σεξεργάτρια καλλιεργείται και αναπαράγεται η διττή αναπαράσταση, αυτή της γυναίκας-θύμα από τη μία και της ατίθασης-ανήθικης γυναίκας από την άλλη (Πούλιος, 2018), δηλαδή της γυναίκας που εξαναγκάζεται -λόγω της ευαλωτότητάς της- ή εκείνης που παρασύρεται -λόγω των ελαφρών ηθών της- στην αμαρτία. Από τις δύο αυτές εικόνες καθίσταται σαφές ότι η εργασία στο σεξ δε δύναται να νοηθεί ως ένα επάγγελμα που μπορεί να αποτελέσει μια ελεύθερη επιλογή του ατόμου, και δη της γυναίκας, και ότι μπορεί και να αφορμάται ή/και στην πορεία της να παρέχει απόλαυση και ευχαρίστηση στο σεξεργαζόμενο άτομο, χωρίς ενοχή. Ταυτόχρονα, ορισμένα φεμινιστικά ρεύματα καταδικάζουν ολόκληρο το φάσμα της σεξεργασίας, καθώς τη θεωρούν μια αναπόδραστα πατριαρχική πρακτική καταπίεσης και εκμετάλλευσης, που στοχοποιεί κυρίως τα γυναικεία σώματα (Compte, 2014; Gerassi, 2015).

Από την άλλη πλευρά, από τα δεδομένα της σύγχρονης βιβλιογραφίας, αλλά και από τις αφηγήσεις σεξεργαζόμενων ατόμων μέσα από τα παγκόσμια δίκτυα, προκύπτει ότι η εργασία στο σεξ δύναται να αποτελεί επιλογή για όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως ταυτότητας φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, καταγωγής, μόρφωσης, θρησκείας κλπ. (Bungay et al., 2016; TAMPEP, 2009; The Equality Institute, 2020). Η σεξεργασία βασίζεται πρωτίστως στη δυνατότητα του ατόμου για αυτοδιάθεση του σώματός του. Το σύνθημα «Η εργασία στο σεξ είναι εργασία» (Sex Work is Work) έρχεται ακριβώς να δηλώσει ότι η σεξεργασία είναι σε μια συνέχεια με άλλα είδη εργασίας, και ότι δεν υπάρχει κανένας μη αυθαίρετος τρόπος να τη διακρίνουμε από άλλες μορφές εργασίας (Flanigan & Watson, 2020).

Ωστόσο, είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι τα άτομα που εργάζονται στο σεξ είναι εκτεθειμένα σε πολλαπλούς κινδύνους, οι οποίοι απορρέουν σε μεγάλο βαθμό από τα πατριαρχικά ιδεολογικά μορφώματα, τα οποία ενισχύουν και διαιωνίζουν το στίγμα, τις διακρίσεις και την περιθωριοποίηση. Άλλωστε, η έμφυλη βία εμφανίζεται κυρίως σε κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται εκτός της κυρίαρχης θέσης εξουσίας, όπως τα άτομα που εργάζονται στο σεξ (Πούλιος, 2021). Παράλληλα, τα ελλείμματα που ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου αδυνατούν να εξασφαλίσουν και να προασπίσουν τα δικαιώματα των σεξεργαζόμενων, εντείνοντας την ευαλωτότητά τους. Χωρίς να αναιρείται το γεγονός πως τα παρόντα οικονομικά και πολιτικά συστήματα ωθούν άνισα τις μειονοτικές ομάδες προς επαγγέλματα που δεν απαιτούν θεσμική εκπαίδευση, όπως η σεξεργασία, και πως οποιοδήποτε εργασιακό πλαίσιο δύναται να εκμεταλλεύεται τα άτομα που εργάζονται σε αυτό, πρέπει να γίνει σαφές πως η ποινικοποίηση της δε θα αναδιρθώσει τις πατριαρχικές ίνες με τις οποίες υφαίνεται ο κοινωνικός ιστός, παρά θα σπρώξει τα άτομα που την επιλέγουν σε περαιτέρω περιθωριοποίηση, αυξάνοντας τελικά τις πιθανότητες εκμετάλλευσής τους.

Μύθος: Οι γυναίκες, και γενικά τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, είναι θύματα trafficking.

Πραγματικότητα: Ο συγκεκριμένος μύθος, ο οποίος είναι και από τους πιο διαδεδομένους, αποτελεί μια λανθασμένη και εξαιρετικά επικίνδυνη πεποίθηση για τη σεξεργασία και τα σεξεργαζόμενα άτομα, καθώς μετατοπίζει την προσοχή από τις πραγματικές τους ανάγκες για νόμιμη και ασφαλή εργασία. Η εμπορία ανθρώπων (human trafficking) αποτελεί παράνομη και εγκληματική πράξη, η οποία δύναται να λάβει διάφορες μορφές, όπως αυτή της καταναγκαστικής εργασίας, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, των καταναγκαστικών γάμων κλπ. (Toney-Butler et al. 2023; United Nations, 2000).

Η σεξουαλική εκμετάλλευση (sex trafficking), μία εκ των μορφών που δύναται να λάβει η εμπορία ανθρώπων, αναφέρεται στον εξαναγκασμό, κυρίως γυναικών ή/και ανήλικων ατόμων, για παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών (Center for Disease Control and Prevention, 2022). Αντίθετα, η εργασία στο σεξ αποτελεί ένα εργασιακό πλαίσιο, στο οποίο το άτομο δραστηριοποιείται από επιλογή -όπως αυτή καθορίζεται από το άτομο και το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό συγκείμενο στο οποίο εντάσσεται- και παρέχει συναινετικά τις υπηρεσίες του, επιλέγοντας ταυτόχρονα τον τόπο, τον τρόπο, το χρόνο και

άλλες παραμέτρους που αφορούν στην εργασία του. Βασικά σημεία διαφοροποίησης των δύο, αποτελούν τόσο η επιλογή για εμπλοκή στη σεξεργασία και η συγκατάθεση για την παροχή των υπηρεσιών με χρηματικά ή άλλης μορφής ανταλλάγματα, τα οποία μάλιστα ορίζονται από τα ίδια τα άτομα (Amnesty International, 2016; NSW, 2011; SWAN, 2022), όσο και η δυνατότητα για άρση της συγκατάθεσης οποιαδήποτε στιγμή το άτομο αισθανθεί ότι δεν επιθυμεί να παρέχει υπηρεσίες, ή ότι παραβιάζεται η αμοιβαία συμφωνία με τον λήπτη των υπηρεσιών.

Μύθος: Τα άτομα εργάζονται στο σεξ αποκλειστικά για να βιοποριστούν.

Πραγματικότητα: Ο βιοπορισμός, η εξασφάλιση δηλαδή της επιβίωσης ή/και της διαβίωσης -ανάλογα τα προνόμια που φέρει το εκάστοτε άτομο- και η κάλυψη των αναγκών για τη διαρκή εξέλιξη και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εργασίας. Φυσικά, πολλά από τα άτομα που εργάζονται στο σεξ επιλέγουν το συγκεκριμένο επάγγελμα ως πηγή εισοδήματος για την κάλυψη των αναγκών της καθημερινότητας χωρίς, ωστόσο, αυτό να αποτελεί μοναδικό λόγο και κανόνα. Κάποια άτομα επιλέγουν να εργαστούν στο σεξ γιατί τους δίνει τη δυνατότητα να ορίζουν τα ίδια το ωράριο και το αντίτιμο της εργασίας τους, άλλα για να διερευνήσουν τη σεξουαλικότητά τους και άλλα γιατί λαμβάνουν απόλαυση (Mensah, 2007). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι λόγοι επιλογής της σεξεργασίας είναι τόσοι όσα και τα άτομα που εργάζονται σε αυτή. Η πεποίθηση ότι ένα άτομο εξαναγκάζεται να εργαστεί στο σεξ προκειμένου να επιβιώσει μόνο περιθωριοποιεί και στιγματίζει την όποια απόλαυση δύναται να λάβει από τη δουλειά του. Επιπροσθέτως, η εν λόγω πεποίθηση, προτεραιοποιεί παρεμβάσεις εξόδου, “σωτηρίας”, από τη σεξεργασία εις βάρος της προάσπισης των δικαιωμάτων των ατόμων που εργάζονται στο σεξ.

Μύθος: Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ δεν επιθυμούν και δε συνηθίζουν να συνάπτουν στενές ρομαντικές και συναισθηματικές σχέσεις.

Πραγματικότητα: Τα σεξεργαζόμενα άτομα επιθυμούν και φροντίζουν να έχουν μία ιδιωτική ζωή πέραν της εργασίας τους (Mensah, 2007). Από την εμπειρία μας με την κοινότητα, μέσα από το Red Umbrella, αλλά και τα βιβλιογραφικά δεδομένα (Apostolidou et al., 2023), φαίνεται ότι πολλά σεξεργαζόμενα άτομα είτε έχουν είτε επιθυμούν να συνάψουν συντροφικές σχέσεις, το οποίο ωστόσο δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση, ένεκα του στίγματος που συνοδεύει τη σεξεργασία (Bellhouse et al., 2015). Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ συχνά καταλήγουν είτε να αποφεύγουν τη σύναψη σχέσεων λόγω αρνητικών εμπειριών με συντρόφους που μπορεί να εξέφραζαν ζήλια, υποτίμηση, απόρριψη ή/και να τους άσκησαν βία λόγω της εργασίας, είτε να μην αποκαλύπτουν τη φύση της εργασίας τους στα άτομα που επιλέγουν ως συντρόφους -για τους παραπάνω λόγους- (Bellhouse et al., 2015; Fick & SWEAT, 2005), ζώντας επί της ουσίας μια διπλή ζωή, η οποία τα εκθέτει σε διαρκές στρες. Ωστόσο, αυτό δεν αναιρεί σε καμία περίπτωση την ανάγκη και επιθυμία των ανθρώπων για συντροφικότητα.

Μύθος: Οι γυναίκες που εργάζονται στο σεξ δεν επιθυμούν να γίνουν μητέρες.

Πραγματικότητα: Ο συγκεκριμένος μύθος μοιάζει να απορρέει από το ισχύον πατριαρχικό ιδεώδες για τη γυναίκα, την οποία αναπαριστά ως γυναίκα-μητέρα. Η γυναίκα έχει ταυτιστεί με τη μητρότητα και η ολοκλήρωσή της, αλλά και η κοινωνική αποδοχή και αναγνώρισή της ως τέτοια εκπορεύεται από την απόκτηση παιδιών, τη δημιουργία και τη διατήρηση της οικογένειας μέσα από τα χρηστά κοινωνικά ήθη και έθιμα. Για τις γυναίκες που εργάζονται στο σεξ, η μητρότητα συνεχίζει συχνά να αποτελεί επιθυμία και επιλογή και μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις, μοιάζει να έχει θετικό αντίκτυπο στην ποιότητα της ζωής τους (Duff et al., 2015; Papworth et al., 2015). Αξίζει δε να προστεθεί πως δεν έχει αποδειχθεί ότι η ταυτότητα της σεξεργασίας μπορεί να επιδρά με οποιονδήποτε τρόπο αρνητικά στη γονεϊκότητα. Ωστόσο, το στίγμα, οι διακρίσεις, η ποινικοποίηση και άλλοι δυσμενείς παράγοντες που συνοδεύουν τη σεξεργασία μπορεί να γεννούν ανασφάλεια και φόβο στις γυναίκες σεξεργάτριες, τα οποία με τη σειρά τους δύνανται σε μεγάλο βαθμό να λειτουργούν ανασταλτικά στην επιθυμία τους να γίνουν μητέρες (Ma et al., 2019).

Από την εμπειρία μας στο Red Umbrella, είδαμε ότι ένας μεγάλος αριθμός γυναικών είναι ήδη μητέρες και αναφέρουν, μάλιστα, ότι η σεξεργασία αποτελεί τη βασική πηγή εισοδήματος για την κάλυψη των καθημερινών αναγκών της οικογένειάς τους. Η διαιώνιση του συγκεκριμένου στερεότυπου συντηρεί και εντείνει το στίγμα και την περιθωριοποίηση προς τα σεξεργαζόμενα άτομα -αλλά και των οικείων τους-, γεγονός που μπορεί να τα θέσει σε κίνδυνο, τόσο σε σωματικό όσο και ψυχολογικό επίπεδο. Σε πολλές περιπτώσεις, η αποκάλυψη της σεξεργασίας φάνηκε να λειτούργησε ως αιτία παροχής ελλιπών ή/και ενίοτε κακοποιητικών ιατρικών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα οι έγκυες σεξεργαζόμενες γυναίκες να αποφεύγουν την αναζήτηση ιατρικής περίθαλψης κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, με ό,τι κινδύνους αυτό συνεπάγεται για την υγεία των ίδιων και των εμβρύων (Bick et al., 2017; Birger et al., 2023; ESWA, 2023). Τέλος, η αναίτια άρση του απορρήτου και η αποκάλυψη της ταυτότητάς τους δύναται να λειτουργήσει αρνητικά, φτάνοντας ακόμα και σε σημείο να τους στερήσει την κηδεμονία των παιδιών τους (Dodsworth 2014; Duff et al. 2014). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ιστορία της Σουηδής σεξεργάτριας Petite Jasmine, η οποία δολοφονήθηκε από τον πρώην σύντροφό της, στον οποίο είχε δοθεί η πλήρης επιμέλειά των παιδιών, αφότου εκείνη κρίθηκε ακατάλληλη για την ανατροφή τους από το δικαστήριο, λόγω της εργασίας της (Dziuban 2015).

Μύθος: Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ είναι επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία εξαιτίας της έντονης σεξουαλικής δραστηριότητάς τους.

Πραγματικότητα: Ο ανωτέρω μύθος ίσως και να είναι, μαζί με το μύθο για το sex trafficking, από τους πιο διαδεδομένους για τη σεξεργασία. Για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ η φροντίδα του σώματος και της υγείας γενικότερα διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο για την παραμονή τους στο επάγγελμα και κατά συνέπεια τη διατήρηση του εισοδήματος και την εξασφάλιση του βιοπορισμού και της ζωής τους (SWAN, 2022).

Στην πλειοψηφία τους, τα άτομα που εργάζονται στο σεξ είναι ήδη ενήμερα ή/και πρόθυμα να λάβουν ενημέρωση για θέματα που αφορούν στη σεξουαλική υγεία, όπως τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, τα κέντρα και τις υπηρεσίες εξέτασης κλπ., ώστε να παραμένουν ασφαλή στο εργασιακό τους πλαίσιο, αλλά και στην προσωπική τους ζωή. Πολλές φορές, μάλιστα, τα σεξεργαζόμενα άτομα λειτουργούν διδακτικά προς τους πελάτες τους ή/και το ιατρικό-νοσηλευτικό προσωπικό (SWAN, 2022) σε θέματα που αφορούν τόσο στη σεξεργασία όσο και στη σεξουαλική υγεία. Αντίθετα, οι πελάτες είναι εκείνοι οι οποίοι συχνά δύναται να προβαίνουν σε επικίνδυνες σεξουαλικές πρακτικές, όπως η κρυφή και μη-συναινετική αφαίρεση του προφυλακτικού (Apostolidou et al., 2023). Από την εμπειρία μας στο Red Umbrella, παρατηρούμε ότι οι γυναίκες σεξεργάτριες, ιδίως οι μητέρες χρησιμοποιούν συστηματικά προφυλακτικό (Τριανταφύλλου και συν., 2019), ενώ στην πλειοψηφία τους οι γυναίκες που επισκέπτονται το κέντρο φροντίζουν να εξετάζονται τακτικά για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Μάλιστα, η πιο συχνή διασύνδεση που αιτούνται είναι για γυναικολογικές εξετάσεις (Αποστολίδου και συν., 2021).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η χρήση προφυλακτικού και οι συχνές εξετάσεις διαμεσολαβούνται από διάφορους παράγοντες, όπως η ποινικοποίηση και το στίγμα, τα οποία δύναται να λειτουργήσουν ως εμπόδιο στη διαπραγμάτευση ή/και στη χρήση προφυλακτικού και κατ' επέκταση στη φροντίδα του εαυτού εν συνόλω, με ό,τι αρνητικές επιπτώσεις αυτό επιφέρει στην υγεία των σεξεργαζομένων, αλλά και στη δημόσια υγεία γενικότερα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι η κατοχή προφυλακτικών από κάποιο άτομο στην περιοχή της πιάτσας μπορεί να λειτουργήσει ως αιτία σύλληψης, κατηγορίας και σχηματισμού δικογραφίας για παράνομη σεξεργασία. Αυτό δημιουργεί ένα περιβάλλον τρομοκρατίας που μπορεί να οδηγήσει σε αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων και μεθόδων, θέτοντας την υγεία του ατόμου σε κίνδυνο (SWAN, 2022; UNAIDS, 2012). Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η άκριτη αναπαραγωγή τέτοιων στερεοτύπων δύναται να οδηγήσει εκ νέου σε κακοποιητικές πρακτικές προς τα σεξεργαζόμενα άτομα, αντίστοιχες με τη διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών το 2012 από την τότε κυβέρνηση. Παρόλο που, εκ των υστέρων, αυτή η πράξη κρίθηκε παράνομη από το δικαστήριο (Θετική Φωνή, 2016) και πρόσφατα καταδικάστηκε και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (European Court of Human Rights, 2024), η ζημιά που προκάλεσε στα άτομα τα οποία έβαλε στο στόχαστρο δε δύναται σε καμία περίπτωση να αποκατασταθεί.

Μύθος: Η ποινικοποίηση της σεξεργασίας θα βοηθήσει στην εξάρθρωση και εξαφάνιση των κυκλωμάτων sex trafficking.

Πραγματικότητα: Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το sex trafficking είναι ένα φαινόμενο που δε σχετίζεται με την ύπαρξη ή μη της σεξεργασίας. Σε παγκόσμια κλίμακα, έχει ήδη τεθεί ένα αυστηρό νομικό και πολιτικό πλαίσιο για τη διαχείριση των κυκλωμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης αλλά και της υποστήριξης των θυμάτων, το οποίο ωστόσο δεν έχει κατορθώσει να μειώσει το φαινόμενο που ακόμα έχει τεράστιες διαστάσεις. Για την αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών είναι σημαντικό η προσοχή να στραφεί προς τις

βασικές και βαθύτερες αιτίες του, όπως η φτώχεια, οι κοινωνικές και έμφυλες ανισότητες κλπ. (SWAN, 2022).

Η ποινικοποίηση της σεξεργασίας είτε από την πλευρά των σεξεργαζομένων είτε από εκείνη των πελατών, οδηγεί ουσιαστικά στην άσκηση του επαγγέλματος σε καθεστώς παρανομίας, δημιουργώντας συνθήκες επισφάλειας ή ενισχύοντας τις ήδη υπάρχουσες τόσο για τα εργαζόμενα άτομα όσο και για τους λήπτες των υπηρεσιών. Οι πολιτικές ποινικοποίησης το μόνο που καταφέρνουν είναι να διατηρούν μια άνιση συνθήκη, στην οποία τα άτομα στερούνται τα δικαιώματά τους, ενώ συνεχίζουν να στιγματίζονται και να βρίσκονται σε μόνιμο κίνδυνο. Παράλληλα, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2005) οι οργανωμένες ή/και μη επιχειρήσεις “διάσωσης” της αστυνομίας, υπό το πρόσχημα της εξάρθρωσης κυκλωμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αλλά και η διαίωνηση πολιτικών που εξισώνουν το sex trafficking με τη σεξεργασία φαίνεται να λειτουργεί επιβαρυντικά για τα σεξεργαζόμενα άτομα. Αναλυτικότερα, τα στοιχεία δείχνουν ότι τέτοιου είδους πολιτικές και νομικές τοποθετήσεις αυξάνουν τη βία προς τα σεξεργαζόμενα άτομα, ενισχύουν τις εργασιακές συνθήκες επισφάλειας, δυσχαιρένουν ή/και αποκλείουν τη δυνατότητα για πρόσβαση των σεξεργαζομένων σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας, κλπ. Η θεσμική αναγνώριση μέσω της αποποινικοποίησης της σεξεργασίας, πέραν της ενδυνάμωσης των σεξεργαζομένων, του αποστιγματισμού και της διασφάλισης των δικαιωμάτων τους, δύναται να λειτουργήσει και ως μέσο εντοπισμού και αντιμετώπισης του φαινομένου της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (NSWP, 2019).

Βιβλιογραφία

- Amnesty International (2016). *Explanatory note of Amnesty International's policy of state obligations to respect, protect, and fulfil the human rights of sex workers*.
<https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/POL3040632016ENGLISH.pdf>
- Apostolidou, A., Triantafyllidou, S., Papadaki, A., Aslanis, A., Manolopoulou, A., Matis, S., Bekiaris, A., Ntinopoulou, E., Papadopetrakis, G., Papastefanaki, K., Protopapas, K., Siamitrou, P., Sougla, A., Vegkos, N., Antoniadou, A., Cannelopoulos, L., & Poulios, A. (2023). Prevalence of non-consensual condom removal (stealthing) in female sex work and its association with perceived discrimination in Athens, Greece. *Psychology (Irvine, Calif.)*, 14(09), 1483–1496. <https://doi.org/10.4236/psych.2023.149085>
- Αποστολίδου, Α., Πούλιος, Α., Κόκκαλη Ε., Κουρουπού Ά., Κώτσια Σ., Μανωλάκου Ε., Μάτης Σ., Παναγιωτίδη Μ., Πολυχρονοπούλου Λ., Σουγλέ Α., Παπαδοπετράκης Γ., Τριανταφυλλίδου Σ. (2021). Η χρήση ουσιών και η καταγωγή ως παράγοντες ευαλωτότητας βιοψυχοκοινωνικής και σεξουαλικής υγείας των γυναικών εργαζόμενων στο σεξ, *Ελληνικά Αρχεία AIDS*, 29(1), 28. https://aids.org.gr/wp-content/uploads/2023/02/2021-1125-27_EEMAA_CongressAIDS33_Supplement_D.pdf
- Bellhouse, C., Crebbin, S., Fairley, C. K., & Bilardi, J. E. (2015). The impact of sex work on women's personal romantic relationships and the mental separation of their work and personal lives: A mixed-methods study. *PloS One*, 10(10), e0141575.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141575>
- Bick, D., Howard, L. M., Oram, S., & Zimmerman, C. (2017). Maternity care for trafficked women: Survivor experiences and clinicians' perspectives in the United Kingdom's National Health Service. *PloS One*, 12(11), e0187856. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0187856>
- Birger, L., Peled, E., & Benyamini, Y. (2023). Stigmatizing and inaccessible: The perspectives of female sex workers on barriers to reproductive healthcare utilization – A scoping review. *Journal of Advanced Nursing*. <https://doi.org/10.1111/jan.1601>
- Bungay, V., Oliffe, J., & Atchison, C. (2016). Addressing underrepresentation in sex work research: Reflections on designing a purposeful sampling strategy. *Qualitative Health Research*, 26, 966-978. Center for Disease Control and Prevention (2022). *Sex Trafficking*.
<https://www.cdc.gov/violenceprevention/sexualviolence/trafficking.html>
- Compte, J. (2014). Decriminalization of Sex Work: Feminist Discourses in Light of Research, *Sexuality & Culture*, 18 (1), 196-217. [10.1007/s12119-013-9174-5](https://doi.org/10.1007/s12119-013-9174-5)
- Dodsworth, J. (2014). "Sex worker and mother: Managing dual and threatened identities." *Child & Family Social Work* 19 (1): 99-108. [10.1111/j.1365-2206.2012.00889.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00889.x)
- Duff, P., Bingham, B., Simo, A., Jury, D., Reading, C., & Shannon, K. (2014). The 'stolen generations' of mothers and daughters: Child apprehension and enhanced HIV vulnerabilities for sex workers of aboriginal ancestry. *PloS One*, 9(6), e99664.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0099664>
- Duff, P., Shoveller, J., Feng, C., Ogilvie, G., Montaner, J., & Shannon, K. (2015). Pregnancy intentions among female sex workers: recognizing their rights and wants as mothers. *The Journal of Family Planning and Reproductive Health Care*, 41(2), 102–108.
<https://doi.org/10.1136/jfprhc-2012-100532>

- Dziuban, A. (2015). *Structural violence: social and institutional oppression experienced by sex workers in Europe: community report*. [Amsterdam]: International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe. Retrieved from:
https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/7390/dziuban_structural_violence_social_and_institutional_oppression_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- European Court of Human Rights (2024, Janvier 23). *Affaire O.G. et Autres c. Grece*. Retrieved: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-230315%22%5D%7D>
- European Sex Workers' Rights Alliance (2023, December). *"Two pairs of gloves": Sex Workers Experiences of Stigma and Discrimination in Healthcare Settings in Europe*. ESWA. https://assets.nationbuilder.com/eswa/pages/337/attachments/original/1701683298/StigmaAndDiscrimination_fullreport-compressed.pdf?1701683298
- Fick N. & Sex Worker Education & Advocacy Taskforce (South Africa). (2005). *Coping with stigma discrimination and violence : sex workers talk about their experiences*. SWEAT.
- Gerassi L. (2015). A Heated Debate: Theoretical Perspectives of Sexual Exploitation and Sex Work. *Journal of sociology and social welfare*, 42(4), 79–100.
- Θετική Φωνή (2016, Νοέμβριος 4). Η "Θετική Φωνή" στο πλευρό των οροθετικών γυναικών που διώχθηκαν βάσει της 39Α. Ανακτήθηκε από: <https://positivevoice.gr/4206>
- Kipling, R. (2024). *On the city wall*. The Kipling Society. Available:
<https://www.kiplingsociety.co.uk/tale/on-the-city-wall.htm>
- Lister, K. (2021). *Harlots, Whores & Hackabouts: A history of sex for sale*. Thames & Hudson.
- Ma, P. H. X., Chan, Z. C. Y., & Loke, A. Y. (2019). Conflicting identities between sex workers and motherhood: A systematic review. *Women & Health*, 59(5), 534–557.
<https://doi.org/10.1080/03630242.2018.1500417>
- Mensah, M. N. (2007). *Sex Work: 14 answers to your questions*. Retrieved from:
<https://www.nswp.org/sites/default/files/14answersstella.pdf>
- NSWP (2019). *The impact of Anti-trafficking legislation and initiatives of sex workers*. Retrieved from:
https://www.nswp.org/sites/default/files/impact_of_anti-trafficking_laws_pb_nswp_2018.pdf
- NSWP (2011). *Sex Work is Not Trafficking*. Retrieved from:
<https://www.nswp.org/sites/default/files/SW%20is%20Not%20Trafficking.pdf>
- Papworth, E., Schwartz, S., Ky-Zerbo, O., Leistman, B., Ouedraogo, G., Samadoulougou, C., Grosso, A., Drame, F., Diouf, D., Ketende, S. C., & Baral, S. (2015). Mothers who sell sex: A potential paradigm for integrated HIV, sexual, and reproductive health interventions among women at high risk of HIV in Burkina Faso. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndromes* (1999), 68(Supplement 2), S154–S161. <https://doi.org/10.1097/qai.0000000000000454>
- Πούλιος, Α. (2018). «Υγειονομική βόμβα» στην Kultur: Το ασυνείδητο που μιλά από το πεζοδρόμιο. Στο Λ. Κανελλοπούλου (Επιμ.) *Η υποκειμενικότητα σε δοκιμασία στον σύγχρονο κοινωνικό δεσμό* (σ.σ.171-205). Αθήνα: Πεδίο.
- Πούλιος, Α. (2021). *Παθολογένειες του Κοινωνικού Δεσμού: Ο Αντώνης Πούλιος, Δρ MSc Κλινικός Ψυχολόγος, αναλύει την κουλτούρα του βιασμού*. In Newspaper.
<https://www.in.gr/2021/02/03/greece/pathogeneies-tou-koinonikou-desmou-o-antonis-poulios-dr-msc-klinikos-psyxologos-analyei-tin-koultoura-tou-viasmou/>
- SWAN (2022). *A beginners' guide for sex workers rights activists: Pointers of how to handle media myths and frequently asked questions by media representatives*. Retrieved from:

https://swannet.org/wpcontent/uploads/2021/03/A_Beginners_Guide_For_Sex_Workers_Rights_Activists_ENG_-1.pdf

TAMPEP (2009). *Work Safe is Sex Work. A European Manual on Good Practices in Work with and for Sex Workers*. TAMPEP International Foundation.

The Equality Institute (2020). *Unpacking harmful myths around sex work*. Retrieved: <https://www.equalityinstitute.org/blog/unpacking-harmful-myths-around-sex-work>

Toney-Butler, T. J., Ladd, M., & Mittel, O. (2023). *Human Trafficking*. StatPearls Publishing.

Τριανταφύλλου, Π., Ξανθάκη, Μ., Παπατρέχας, Α., Μάτης, Σ., Πολυχρονοπούλου, Λ., Κατσιώτη, Χ., Σουλγέ, Α., Παναγιωτίδη, Α., Πούλιος, Α. (2019). Μελέτη παραγόντων ευαλωτότητας γυναικών εργαζόμενων στο σεξ στο κέντρο της Αθήνας, *Ελληνικά Αρχεία AIDS*, 27(1), 39-40.

https://aids.org.gr/wp-content/uploads/2023/02/2019-11-29-31o_Panellinio_AIDS_Supplement_B.pdf

UNAIDS (2012). *UNAIDS guidance note on HIV and sex work (2012)*. Unaid.org. Retrieved from: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/JC2306_UNAIDS-guidance-note-HIV-sex-work_en_0.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (2000). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*, in <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>

WHO and the Global Coalition on Women and AIDS (2005). *Violence against sex workers and HIV prevention, violence against women and HIV/AIDS: Critical intersections, Information Bulletin Series*.

Κεφάλαιο 2

Η γλώσσα της Σεξεργασίας (Ορισμοί & Μορφές)²

Τριανταφυλλίδου, Σ., Αποστολίδου, Α., Κουρουπού, Α.

Το γλωσσικό πέρασμα από την πορνεία στην εργασία στο σεξ

Ο όρος “εργασία στο σεξ” (sex work) επινοήθηκε και αρθρώθηκε για πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του ’70 με αρχές του ’80 από την Carol Leigh, γνωστή και με το ψευδώνυμο Scarlot Harlot. Η Carol Leigh, ανοιχτά σεξεργάτρια και ακτιβίστρια του φεμινιστικού κινήματος, χρησιμοποίησε τον όρο εργασία στο σεξ στο δημοσιευμένο άρθρο της με τίτλο “Inventing Sex Work”, και το 1980 στο θεατρικό της έργο *The Adventure of Scarlot Harlot* (Red Umbrella fund, 2023). Ο όρος “sex work” (εργασία στο σεξ) που αντικατέστησε τον όρο “prostitution” (πορνεία) αποτέλεσε το εφιαλτήριο για την έναρξη ενός ολόκληρου κινήματος συμπερίληψης και ορατότητας της σεξεργασίας και κοινότητας των σεξεργαζομένων. Όπως είχε γράψει και η ίδια η Carol (2013) «*Η λέξη πόρνη έχει το λιγότερο αμαυρωθεί πια. Στην πραγματικότητα η “πόρνη” είναι ένας ακόμα ευφημισμός [...] Η έννοια της σεξεργασίας ενώνει τις γυναίκες-πόρνες του κλάδου, τις ηθοποιούς σε ταινίες πορνό και τις χορεύτριες, οι οποίες έχουν τόσο νομικές όσο και κοινωνικές ανάγκες*» (σ.229).

Στη σύλληψη του συγκεκριμένου όρου συνέβαλε και ο στιγματιστικός όρος της εποχής, “Sex Use Industry”, τον οποίο η Carol προσπάθησε να ανατρέψει σε ένα συνέδριο οργανωμένο από τις Women Against Violence in Pornography and Media, οπού παρευρισκόταν αντιπροσωπεύοντας τα σεξεργαζόμενα άτομα (Leigh, 2013). Η Carol είχε εντοπίσει ότι ο τρόπος που γίνονταν αντιληπτά τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, τόσο από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο όσο και από τα παρευρισκόμενα άτομα του συνεδρίου, ήταν άκρως στιγματιστικός, και τους στερούσε τη δυνατότητα για ενεργή και ισότιμη συμμετοχή στο κοινωνικό γίνεσθαι. Ούσα και η ίδια σεξεργάτρια και ορμώμενη από τη φεμινιστική θεωρία, της οποίας ήταν υποστηρίκτρια, εισήγαγε το ριζοσπαστικό για την εποχή όρο “εργασία στο σεξ” (sex work), επιχειρώντας και κατορθώνοντας να δώσει ορατότητα στην κοινότητα των σεξεργαζομένων, ενδυναμώνοντας τα άτομα που εργάζονται στο σεξ με το να τους δώσει την ευκαιρία να αποκτήσουν μια πιο ενεργητική θέση στο δημόσιο λόγο και διάλογο (Genzlinger, 2022).

Ο όρος “εργασία στο σεξ” λειτούργησε ως όρος-ομπρέλα για όλα τα άτομα που δραστηριοποιούνταν στο συγκεκριμένο εργασιακό πεδίο. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990,

² Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Τριανταφυλλίδου, Σ., Αποστολίδου, Α. & Κουρουπού, Α. (2024). Η γλώσσα της σεξεργασίας (Ορισμοί & Μορφές). Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 22-29). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας “Θετική Φωνή”.

μετά από οδηγία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ), ο όρος αυτός ξεκίνησε να χρησιμοποιείται και στους ακαδημαϊκούς χώρους, ενώ ήδη από τις αρχές του 2000 το United Nations on HIV/AIDS (UNAIDS) αντικατέστησε τον όρο “πορνεία” με τον “εργασία στο σεξ” (Jeffrey, 2015; UNAIDS, 2015).

Εργασία στο σεξ: Χρήσιμοι ορισμοί

Η εργασία στο σεξ ορίζεται ως η παροχή προσυμφωνημένων και αμοιβαία συναινετικών μεταξύ ενήλικων ατόμων σεξουαλικών, ερωτικών ή/και αισθησιακών υπηρεσιών με αντάλλαγμα χρήματα ή/και άλλους είδους αγαθά (ASWA, 2022; ESWA, 2022; UNAIDS, 2007). Ο τρόπος εμπλοκής και άσκησης της σεξεργασίας μπορεί να λάβει διάφορες μορφές (βλ. παρακάτω) και φαίνεται να είναι άμεσα συνδεδεμένος με το πολιτισμικό, κοινωνικό, πολιτικό και νομοθετικό πλαίσιο της εκάστοτε χώρας και γεωγραφικής περιοχής.

Ως σεξεργαζόμενο νοείται το άτομο εκείνο που επιλέγει συνειδητά να παρέχει ένα εύρος υπηρεσιών σεξουαλικού, ερωτικού και αισθησιακού περιεχομένου με αντάλλαγμα χρήματα ή άλλα αγαθά και ορίζει συνειδητά το πεδίο αυτών των δραστηριοτήτων ως τη βασική ή μία από τις πηγές του προσωπικού του εισοδήματος (ASWA, 2022; Berg, 2014). Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ αποτελούν μια ετερόκλητη πληθυσμιακή ομάδα, καθώς στο πεδίο της σεξεργασίας δραστηριοποιούνται άτομα ανεξαρτήτως ταυτότητας φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, κοινωνικού, μορφωτικού επιπέδου, οικογενειακής κατάστασης, θρησκείας, καταγωγής, κλπ (Bungay et al., 2016; Harcourt & Donovan, 2005).

Όπως μπορεί να έχει γίνει αντιληπτό και από τα προαναφερθέντα, υπάρχει ένα μεγάλο εύρος παρεχόμενων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών, αλλά και ανταλλαγμάτων που δίνονται από τους πελάτες για τη λήψη αυτών. Αναλυτικότερα, οι παρεχόμενες υπηρεσίες καθορίζονται από το σεξεργαζόμενο άτομο, το οποίο τείνει να λαμβάνει υπόψιν του το κοινό στο οποίο επιθυμεί να απευθύνεται, τον τόπο που λαμβάνει χώρα η εργασία του, τις ώρες που επιθυμεί ή/και μπορεί να εμπλακεί στο επάγγελμα κλπ. Αντίστοιχα, το καταβαλλόμενο αντάλλαγμα για τη λήψη των σεξουαλικών υπηρεσιών, το οποίο ορίζεται από το σεξεργαζόμενο άτομο και συμφωνείται εξαρχής με τον λήπτη της υπηρεσίας, αντανakλάται σε ένα εύρος προσφερόμενων αγαθών, με το πιο συχνό να είναι τα χρήματα, αλλά πέραν αυτών, αντίτιμο μπορεί επίσης να αποτελέσουν και η ενοικίαση ή/και η αγορά σπιτιού, ένα ταξίδι, η κάλυψη των πανεπιστημιακών διδάκτρων, είδη πολυτελείας (καλλυντικά, ρουχισμός, κ.α.), αισθητικές επεμβάσεις κλπ. Σε άτομα που η εργασία τους αφορά πρωτίστως ή αποκλειστικά την καθημερινή τους επιβίωση (βλ. *Μορφές Σεξεργασίας: Survival Sex*) πέραν του χρηματικού αντιτίμου, μπορεί να λαμβάνουν βασικές παροχές όπως το φαγητό της ημέρας, η δυνατότητα για φροντίδα της προσωπικής υγιεινής (μπάνιο, καθαρά ρούχα, κλπ.), προσωρινή στέγη κλπ.

Βάσει των ανωτέρω ορισμών, καθίσταται σαφές ότι το πλαίσιο της σεξεργασίας είναι εκ των προτέρων ένα δομημένο και καθορισμένο από το άτομο που παρέχει τις υπηρεσίες εργασιακό περιβάλλον, έτσι ώστε (1) να εξασφαλιστεί ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες μπορούν να υποστηριχθούν σωματικά, συναισθηματικά και συμπεριφορικά από

το σεξεργαζόμενο άτομο, αλλά και (2) να είναι σαφές στους πελάτες το όριο συναίνεσης ως προς τη συνολική λήψη των υπηρεσιών.

Μορφές Εργασίας στο Σεξ

Ως όρος-ομπρέλα η εργασία στο σεξ περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος υπηρεσιών, δραστηριοτήτων και μεθόδων άσκησης του επαγγέλματος. Η άσκηση της σεξεργασίας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την επιθυμία, τις ανάγκες και το χρόνο του σεξεργαζόμενου ατόμου, αλλά άρρηκτη σύνδεση υπάρχει και με τις εκάστοτε κοινωνικές, πολιτισμικές, πολιτικές και νομικές συνθήκες της χώρας στην οποία εργάζεται (Harcourt & Donovan, 2005; TAMPER, 2009). Οι μορφές της σεξεργασίας αναφέρονται τόσο στην τοποθεσία και στον τρόπο προσέγγισης των πελατών, όσο και στο μέρος που παρέχεται η καθαυτό υπηρεσία από το σεξεργαζόμενο άτομο. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά κάποιες από τις μορφές σεξεργασίας, τις οποίες μάλιστα συναντάμε και συχνά στην Ελλάδα. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι μορφές αυτές παρατίθενται μεν ξεχωριστά προκειμένου να οριστούν με συντομία, ωστόσο, πολύ συχνά, ένα σεξεργαζόμενο άτομο μπορεί να εργάζεται σε περισσότερα από ένα είδος σεξεργασίας.

Σεξεργασία σε εξωτερικό χώρο/Σεξεργασία στο δρόμο (outdoor sex work, street-based sex work): Η εργασία σε εξωτερικούς χώρους, όπως και η εργασία σε εσωτερικούς χώρους (βλ. παρακάτω) αποτελούν τις πιο συχνές κοινωνικές αναπαραστάσεις της σεξεργασίας. Από τις κινηματογραφικές ταινίες μέχρι τα πλάνα αρχείων των καθημερινών ειδήσεων, αυτές οι δύο μορφές είναι οι πιο διαδεδομένες στο ευρύ κοινό και αναπαράγονται συνεχώς, δημιουργώντας και διατηρώντας μία συγκεκριμένη εικόνα που πολλές φορές μπορεί να απέχει κατά πολύ από την πραγματικότητα.

Η εργασία σε εξωτερικούς χώρους συνήθως λαμβάνει χώρα σε δρόμους -από μικρά στενά μέχρι μεγάλες λεωφόρους- σε αυτοκίνητα (των εργαζομένων ή των πελατών), σε ξενοδοχεία ημιδιαμονής σε περιοχές με πιάτσες σεξεργαζόμενων ατόμων, σε πάρκα και άλση εντός και εκτός του αστικού ιστού, σε σινεμά ταινιών ερωτικού περιεχομένου κλπ. (TAMPER, 2009).

Σεξεργασία σε εσωτερικό χώρο (indoor sex work): Η εργασία σε εσωτερικούς χώρους είναι και αυτή μία από τις πιο γνωστές μορφές σεξεργασίας, η οποία λαμβάνει χώρα σε οίκους ανοχής, studios, στον προσωπικό χώρο του σεξεργαζόμενου ατόμου, σε bar, club, μαγαζιά με υπηρεσίες massage, σάουνες κλπ. (TAMPER, 2009). Στην Ελλάδα, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (βλ. Κεφάλαιο 3) αναγνωρίζει και επιτρέπει την άσκηση της σεξεργασίας αποκλειστικά σε οίκους ανοχής, στους οποίους τα σεξεργαζόμενα άτομα μπορούν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους. Πέραν των σεξεργαζόμενων ατόμων, στους οίκους ανοχής απασχολούνται επίσης και άτομα στη θέση της υπηρεσίας, η οποία ως βοηθητικό προσωπικό της επιχείρησης και δεν αποτελεί μορφή σεξεργασίας. Το άτομο που εργάζεται στη θέση της υπηρεσίας είναι υπεύθυνο για την παρουσίαση των σεξουαλικών υπηρεσιών στους πελάτες, την ασφάλεια του χώρου και του ατόμου που εργάζεται, την εξασφάλιση της ομαλής ροής του οίκου ανοχής, την καθαριότητα του χώρου κλπ.

Ιδιωτική σεξεργασία (private sex work): Η ιδιωτική σεξεργασία αναφέρεται στην ατομική άσκηση του επαγγέλματος, συνήθως μέσω προσωπικών αγγελιών που το άτομο αναρτά σε διαδικτυακές πλατφόρμες, ενώ η παροχή υπηρεσιών πραγματοποιείται σε χώρο που έχει επιλέξει το ίδιο, όπως για παράδειγμα το σπίτι του, κάποιο άλλο διαμέρισμα που χρησιμοποιεί αποκλειστικά για την εργασία του, ή κάποιο μέρος που θα συμφωνήσει με τον πελάτη.

Συνοδεία (escorting): Η συνοδεία αναφέρεται σε ένα μεγάλο εύρος υπηρεσιών, που μπορεί να είναι από συναντήσεις συντροφιάς, συνοδεία σε ένα επαγγελματικό δείπνο ή ένα ταξίδι μέχρι και παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών. Τα άτομα που εργάζονται ως escorts μπορούν να ασκούν το επάγγελμα ιδιωτικά, μέσω αναρτημένων προσωπικών αγγελιών σε διαδικτυακές πλατφόρμες και εφαρμογές ή να ανήκουν σε κάποιο γραφείο μέσω του οποίου έρχονται σε επαφή με τους πελάτες.

Οπορτουμιστική σεξεργασία (opportunistic): Αυτή η μορφή σεξεργασίας είναι περιστασιακή και δεν αποτελεί -συστηματικά τουλάχιστον- τη βασική πηγή εισοδήματος του ατόμου (Harcourt & Donovan, 2005). Συνήθως η οπορτουμιστική σεξεργασία ασκείται σε περιόδους ή συνθήκες που το άτομο επιθυμεί ή χρειάζεται να αποκτήσει κάποια χρήματα άμεσα για να έχει πρόσβαση σε αγαθά ή άλλες υπηρεσίες, που μπορεί η οικονομική του κατάσταση, τη δεδομένη στιγμή, να μη του το επιτρέπει. Για παράδειγμα, ένα άτομο μπορεί να εμπλακεί στην εργασία στο σεξ για να αγοράσει ένα πολυτελές προϊόν το οποίο δεν είχε προηγουμένως τη δυνατότητα, ή για να αποπληρώσει άμεσα τα δίδακτρα ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.

Σεξεργασία μεμονωμένης συμφωνίας: Οι υπηρεσίες παρέχονται βάσει μιας καθορισμένης και συγκεκριμένης συμφωνίας, μικρής ή μεγάλης διάρκειας, μεταξύ σεξεργαζόμενου ατόμου και πελάτη (Harcourt & Donovan, 2005). Για παράδειγμα, παρέχονται σεξουαλικές υπηρεσίες για την εξόφληση του μηνιαίου ενοικίου.

Πορνό: Πρόκειται για τη βιομηχανία που δημιουργεί και παράγει πορνογραφικό υλικό. Το υλικό αυτό μπορεί να είναι από ταινίες ερωτικού και σεξουαλικού περιεχομένου, μεγάλης ή μικρής παραγωγής, που πωλούνται ή διατίθενται δωρεάν σε διαδικτυακές πλατφόρμες, μέχρι και σύντομα βίντεο και φωτογραφίες που αναρτώνται σε πλατφόρμες ή διανέμονται σε περιοδικά.

Τηλεφωνικό σεξ: Υπηρεσίες που παρέχονται μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας τόσο με κλήση ζωντανής ροής (τηλεφωνικά) όσο και με την ανταλλαγή μηνυμάτων. Αυτή η μορφή σεξεργασίας δύναται για κάποια άτομα να αποτελεί και έναν τρόπο προσέγγισης και επικοινωνίας με πελάτες για την παροχή των δια ζώσης υπηρεσιών τους.

Σεξεργασία σε club, bar και άλλα μέρη διασκέδασης: Παροχή υπηρεσιών σε μέρη διασκέδασης, συνήθως τις βραδινές ώρες της ημέρας, στα οποία είτε υπάρχει χώρος για τις υπηρεσίες είτε γίνεται η πρώτη επαφή με τον πελάτη και ορίζεται εκ νέου η συνάντηση στο χώρο παροχής των υπηρεσιών του ατόμου (TAMPER, 2009).

Σεξεργασία σε σάουνα (saunas): Ο συγκεκριμένος τύπος σεξεργασίας αφορά κατά κανόνα τον πληθυσμό των ανδρών που κάνουν σεξ με άνδρες (ΑΣΑ) και την παροχή υπηρεσιών εντός των χώρων σεξουαλικής συνεύρεσης του πληθυσμού αυτού.

Μασάζ/Αισθησιακό μασάζ: Η υπηρεσία αυτή αναφέρεται στο αισθησιακό μασάζ κατά τη διάρκεια του οποίου παρέχονται υπηρεσίες με σκοπό τη σεξουαλική διέγερση και ικανοποίηση.

Αισθησιακός χορός/Στριπνίζ: Υπηρεσίες αισθησιακού χορού που παρέχονται είτε στα πλαίσια εργασίας σε κάποιο μαγαζί, είτε ιδιωτικά δια ζώσης ή εξ αποστάσεως μέσω βίντεο.

Cam models: Οι υπηρεσίες παρέχονται διαδικτυακά με τη δημιουργία οπτικού ή/και οπτικοακουστικού υλικού σε ζωντανή μετάδοση (live stream) μέσα από διαδικτυακές πλατφόρμες ή προσωπικούς διαδικτυακούς λογαριασμούς, το οποίο παρακολουθούν πολλά άτομα ή μόνο κάποιο/κάποια συγκεκριμένα.

Sugar Babies: Ο όρος sugar baby, που δεν έχει ακόμη μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα, αναφέρεται στην αμοιβαία επωφελή σχέση μεταξύ του σεξεργαζόμενου ατόμου, το οποίο συνήθως, είναι μικρότερης ηλικίας -πάντα όμως ενήλικο- (sugar baby) προς άτομο μεγαλύτερης ηλικίας (sugar daddy, sugar mommy), το οποίο τις περισσότερες φορές διαθέτει μία οικονομική επιφάνεια (Upadhyay, 2021). Ως αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες και το χρόνο του, το άτομο μπορεί να λάβει χρήματα ή άλλου είδους αγαθά, γνωστά και ως “δώρα”. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες, στις οποίες περιλαμβάνονται ρομαντικές, σεξουαλικές, ερωτικές ή/και αισθησιακές δραστηριότητες, μπορεί να είναι μικρής ή μακράς διάρκειας, ανάλογα με τη συμφωνία μεταξύ των ατόμων (Evans, 2023; Upadhyay, 2021).

BDSM δραστηριότητες: Ακρωνύμιο που αναφέρεται σε δραστηριότητες (1) B&D: bondage and discipline, (2) D&S: dominance and submission και (3) S&M: sadism and masochism (Morris, 2018). Το BDSM πλαίσιο περιλαμβάνει οποιασδήποτε μορφής παιχνίδια ρόλων με ερωτικά και σεξουαλικά δυναμικά κυριαρχίας και υποταγής, παιχνίδια που μπορεί να κυριαρχεί το αίσθημα πόνου και ταπείνωσης, πρακτικές δεσίματος, και άλλου είδους αισθησιακά παιχνίδια που συνδέονται με τα ανωτέρω. Οι πρακτικές αυτές λαμβάνουν χώρα πάντα με τη συγκατάθεση και τη συναίνεση όλων των εμπλεκόμενων μελών και σκοπός τους είναι η διέγερση και η απόλαυση. Σε αυτού του είδους τις πρακτικές η “ολοκλήρωση” μιας σεξουαλικής πράξης δεν αποτελεί πάντα το ζητούμενο. Τέλος, συχνά στα πλαίσια της σεξεργασίας μπορεί το εργαζόμενο άτομο να έχει switch ρόλο, δηλαδή να εναλλάσσει τη θέση του από κυριαρχική σε υποτακτική, ανάλογα με τους πελάτες και τις υπηρεσίες που το ίδιο επιθυμεί να προσφέρει (British Columbia Coalition of Experiential Communities, 2009).

Σεξεργασία για επιβίωση (survival sex): Η τελευταία κατηγορία στην οποία θα αναφερθούμε είναι το survival sex, μια μορφή σεξεργασίας που συχνά τείνει να διαφοροποιείται από τις προαναφερθείσες, στην προσπάθεια να αναδειχθούν και να τονιστούν οι εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες της ζωής των ατόμων που λειτουργούν ως βασικό κίνητρο εμπλοκής στην εργασία (McMillan et al., 2018). Ο όρος survival sex, που στα ελληνικά αποδίδεται ως σεξεργασία με σκοπό την επιβίωση, χρησιμοποιείται για να περιγράψει, τα σεξεργαζόμενα άτομα εκείνα, τα οποία λόγω μιας σειράς δυσμενών κοινωνικών και προσωπικών συνθηκών ζωής, όπως μπορεί να είναι η κοινωνικο-οικονομική δυσπραγία, η προσφυγική ιδιότητα, η χρήση ουσιών, η αστεγία ή/και άλλες κοινωνικά περιθωριοποιημένες ταυτότητες που μπορεί να φέρουν, περιορίζουν σημαντικά ή/και στις

περισσότερες περιπτώσεις αποκλείουν την όποια δυνατότητα για ισότιμη πρόσβαση σε κοινωνικούς και οικονομικούς πόρους (Stella, 2013). Συνήθως, τα άτομα παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες με αντάλλαγμα είδη πρώτης ανάγκης για την επιβίωσή τους, όπως για παράδειγμα η διαμονή τους για ένα βράδυ ή κάποιες μέρες σε ένα σπίτι, το φαγητό ή το μπάνιο της ημέρας, βασικό ρουχισμό κλπ. Σε αυτή τη μορφή σεξεργασίας, η έννοια της επιβίωσης αφορά τόσο το βιοπορισμό των ατόμων όσο και την επιβίωση εντός ενός συστημικού πλαισίου που τα αποκλείει διαρκώς.

Πίνακας 1.
Μορφές Σεξεργασίας

- Σεξεργασία σε εξωτερικό χώρο
- Σεξεργασία σε εσωτερικό χώρο
- Συνοδεία
- Ιδιωτική σεξεργασία
- Σεξεργασία για επιβίωση
- Οπορτουριστική σεξεργασία
- Σεξεργασία μεμονωμένης συμφωνίας
- Πορνό
- Τηλεφωνικό σεξ
- Σεξεργασία σε club, bar και άλλα μέρη διασκέδασης
- Σεξεργασία σε σάουνα
- Μασάζ/Αισθησιακό μασάζ
- Αισθησιακός χορός/Στριπτιζ
- Cam models
- Sugar Babies

Βιβλιογραφία

- ASWA Alliance (2022, March 21). *Terminology Guide on The Terms Used in Sex Work*.
<https://aswaalliance.org/terminology-guide-on-the-terms-used-in-sex-work/>
- British Columbia Coalition of Experiential Communities, (2009). Trade Secrets of Sex Industry Workers. Ανακτήθηκε από
<https://www.safersexwork.ca/wp-content/uploads/2014/06/TradeSecrets.pdf>
- Berg, H. (2014). Working for love, loving for work: Discourses of labor in feminist sex-work activism. *Feminist Studies: FS*, 40(3), 693–721.
<https://doi.org/10.1353/fem.2014.0045>
- Bungay, V., Oliffe, J., & Atchison, C. (2016). Addressing underrepresentation in sex work research: Reflections on designing a purposeful sampling strategy. *Qualitative Health Research*, 26, 966-978.
- Evans, J. (2023, June 15). *Sugar baby vs prostitution: How society views each profession*. Sugar Daddiess. <https://sugardaddiess.com/guides/sugar-baby-vs-prostitution/>
- European Sex Workers Rights Alliance (ESWA). (2022). *Feedback from: ESWA- European Sex Workers Rights Alliance- previously ICRSE- International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13106-Fighting-human-trafficking-review-of-EU-rules/F2671003_en
- Explanatory note on Amnesty International’s policy on state obligations to respect, protect, and fulfil the human rights of sex workers*. (2016, May 25).
 Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/4063/2016/en/>
- Genzlinger, N. (2022, November 19). Carol Leigh, who sought a new view of prostitution, dies at 71. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/11/18/us/carol-leigh-dead.html>
- Jeffreys, E. (2015, September). Sex Worker Politics and the Term ‘Sex Work’. *Global Network of Sex Work Projects, Research for Sex Work*, 14 (1-5).
<https://nswp.org/sites/default/files/Sex%20Worker%20Politics%20and%20the%20Term%20Sex%20Work%20C%20Research%20for%20Sex%20Work%2014%20-%20August%202015.pdf>
- Harcourt, C.& Donovan, B. (2005). The many faces of sex work. *Sexually Transmitted Infections*, 81(3), 201–206. <https://doi.org/10.1136/sti.2004.012468>
- Leigh, C. (2013). Inventing Sex Work. In *Whores and Other Feminists* (1st Edition, pp. 225–231). Routledge.
- McMillan, K., Worth, H., & Rawstorne, P. (2018). Usage of the terms prostitution, sex work, transactional sex, and survival sex: Their utility in HIV prevention research. *Archives of Sexual Behavior*, 47(5), 1517–1527. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-1140-0>
- Morris, M. (2018, November 5). *Learning the Lingo: Common Sex Industry Terms, Acronyms and Slang*. Red Light Australia. <https://redlightaustralia.com/learning-the-lingo/>
- Red Umbrella Fund (2023, March 8). *Tribute to Carol Leigh*.
<https://www.redumbrellafund.org/tribute-to-carol-leigh/>
- Stella. (2013). *Language Matters: Talking About Sex Work*. Retrieved from:
<http://chezstella.org/docs/StellaInfoSheetLanguageMatters.pdf>
- TAMPEP (2009). *Work Safe is Sex Work. A European Manual on Good Practices in Work with and for Sex Workers*. TAMPEP International Foundation.
- UNAIDS (2007). *“UNAIDS Guidance Note on HIV and Sex Work”*. United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS).

https://www.unodc.org/documents/hiv/aids/publications/guidance_note_English.pdf

UNAIDS (2015). *UNAIDS Terminology Guidance*.

https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/2015_terminology_guidelines_en.pdf

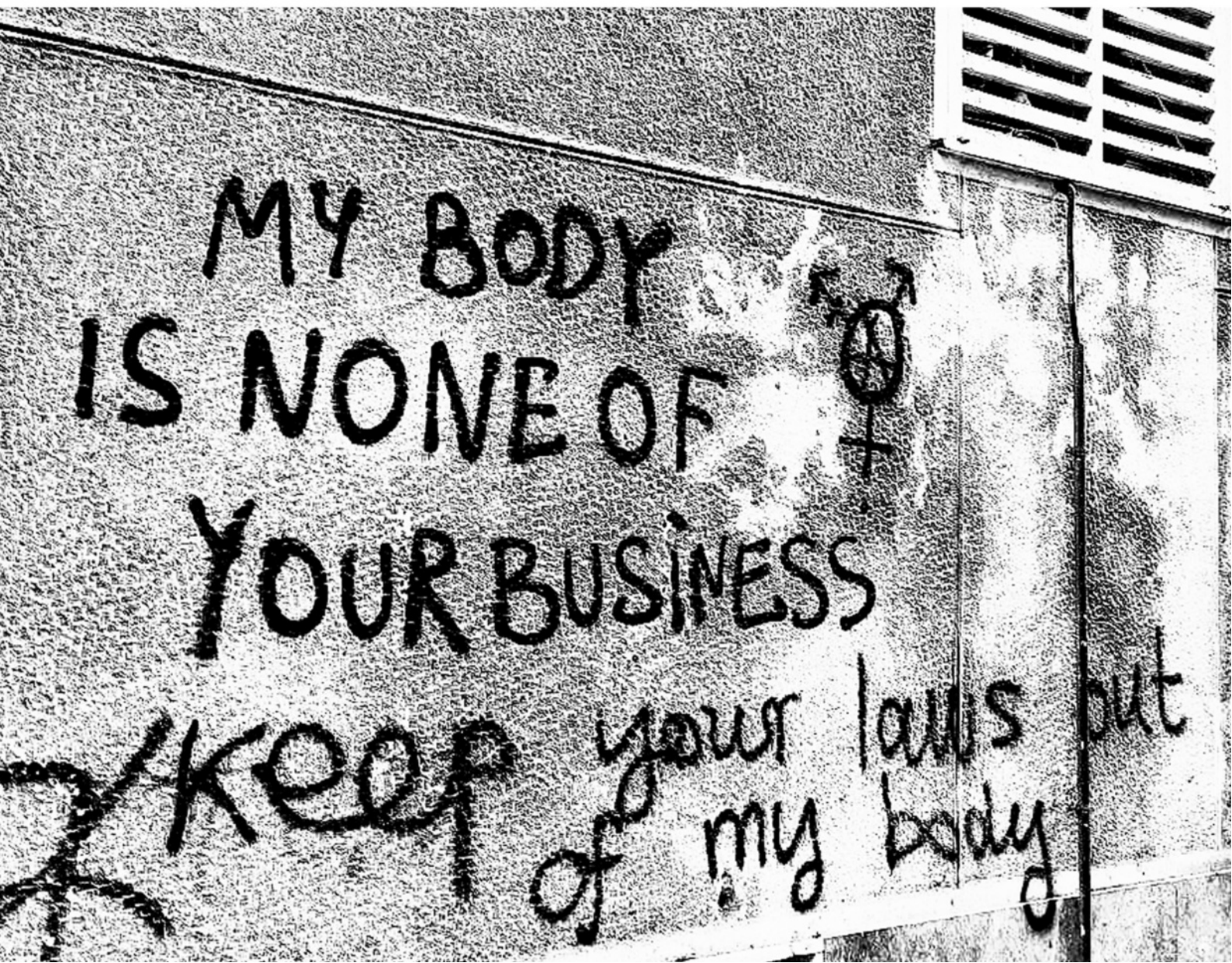
United Nations Office on Drugs and Crime (2000). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*, in

<https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>

Upadhyay, S. (2021). Sugaring: Understanding the world of sugar daddies and sugar babies. *Journal of Sex Research*, 58(6), 775–784.

<https://doi.org/10.1080/00224499.2020.1867700>

Εργασία στο Σεξ
και Νομικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 3

Εργασία στο Σεξ και Νομικό Πλαίσιο³

Σουγλέ, Α.

Ιστορικό πλαίσιο της εργασίας στο σεξ στην Ελλάδα

Ήδη από τον 19^ο αιώνα, στα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους, και συγκεκριμένα το 1834, συναντάμε την Οδηγία του Υπουργείου Εσωτερικών με τίτλο «*Οδηγία για τα δημόσια κορίτσια και τους οίκους ανοχής*», η οποία εξεδόθη με σκοπό την καταπολέμηση της σύφιλης, που εκείνη την εποχή είχε πάρει ιδιαίτερως ανησυχητικές διαστάσεις. Εν συνεχεία, σχετιζόμενο με την εργασία στο σεξ, υπήρξε το Βασιλικό Διάταγμα υπ'αρ. ΦΕΚ 83Α/1836, με τίτλο «*Περί εμποδισμού της μεταδόσεως των μολυσματικών (κολλητικών) αρρωστιών*». Ακολουθούν διάφορες κανονιστικές οδηγίες, οι οποίες εξεδόθησαν σταδιακά, όπως είναι τα διατάγματα «*Περί κοινών γυναικών*» και «*Περί των οίκων ασωτείας*» κατά το έτος 1856, και το έτος 1894 η Αστυνομική Εγκύκλιος «*Περί κοινών γυναικών και οίκων ασωτείας*», που επέβαλε για πρώτη φορά στις σεξεργάτριες της εποχής να φέρουν ατομικό βιβλιάριο υγείας με τη φωτογραφία τους και τη σφραγίδα της Αστυνομίας (Roulaou-Rebelakou et al., 2013).

Κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, η μεταδοτικότητα της σύφιλης είχε λάβει τόσο εκρηκτικές διαστάσεις, ώστε με τη σύμπραξη του Υπουργείου Εσωτερικών και του Υπουργείου Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως, ψηφίστηκε ο Νόμος 3032/1922 «*Περί των μέτρων προς καταπολέμηση των αφροδίσιων νοσημάτων, ως και περί ασέμνων γυναικών*», ο οποίος όριζε τις προϋποθέσεις λειτουργίας των οίκων ανοχής και στόχευε στον έλεγχο της σεξεργασίας μέσω του αυτεπάγγελτου κρατικού χαρακτηρισμού των γυναικών. Συγκεκριμένα, προβλεπόταν η σύσταση τριμελών επιτροπών σε κάθε νομό τη χώρας που έφερε τον τίτλο «*Επιτροπή προς καταπολέμηση των αφροδισίων νόσων*» με αρμοδιότητα τον χαρακτηρισμό των σεξεργατριών ως «*ασέμνων*». Η ίδια η γυναίκα δεν ερωτάτο αν επιθυμούσε ή μη τον χαρακτηρισμό που της απέδιδε η Επιτροπή, και τον οποίον της κοινοποιούσε με δικαστικό κλητήρα. Με το Βασιλικό Διάταγμα 109^Α/30-04-1923 «*Περί τοπικών Επιτροπών και ληπτέων μέτρων προς εφαρμογή του νόμου 3032 περί ασέμνων γυναικών κλπ.*» ορίστηκε η επιμέρους κατηγοριοποίηση των «*ασέμνων γυναικών*» σε «*κοινές*», οι οποίες ήταν μόνιμα εγκατεστημένες εντός των οίκων ανοχής και σε «*ελευθέριας*», οι οποίες εργάζονταν επικουρικά στη σεξεργασία, είτε από το σπίτι τους, είτε παροδικά σε οίκους ανοχής. Οι «*κοινές*» γυναίκες, ήταν οι γυναίκες που ουσιαστικά μπορούσε να έχει ο καθένας όποτε ήθελε και δεν τους επιτρεπόταν να βγουν από τους

³ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Σουγλέ, Α. (2024). Εργασία στο Σεξ και Νομικό Πλαίσιο. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ.31-37). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

οίκους ανοχής, παρά μόνον με άδεια. Υποβάλλονταν υποχρεωτικά σε εξετάσεις για «αφροδίσια νοσήματα»⁴ τουλάχιστον δύο φορές της εβδομάδα.

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, θεσπίστηκε ο Νόμος 3310/1955 «Περί καταπολέμησης των Αφροδισίων Νόσων και άλλων τινών διατάξεων», δια του οποίου δόθηκε το δικαίωμα σε όσες γυναίκες είχαν λάβει χαρακτηρισμό να αιτηθούν από την ίδια Υγειονομική Επιτροπή τον αποχαρακτηρισμό τους, δεδομένου ότι θα μπορούσαν να αποδείξουν ότι έχουν διακόψει οριστικά την άσκηση του επαγγέλματος, καθώς και ότι δεν πάσχουν από κάποιο αφροδίσιο νόσημα. Ταυτοχρόνως καταργήθηκε ο δημόσιος χαρακτήρας των οίκων ανοχής, οι οποίοι αντικαταστάθηκαν από ιδιωτικούς. Με το Νόμο 1193/1981 «Περί καταπολέμησης των αφροδισίων νόσων και συναφών θεμάτων» αντικαταστάθηκε ο χαρακτηρισμός των σεξεργατριών ως «ασέμνων», με τον χαρακτηρισμό «εκδιδόμενες επ'αμοιβή». Σύμφωνα με τη νομοθεσία αυτή μία «εκδιδόμενη επ'αμοιβή γυναίκα» για να εργασθεί νόμιμα θα έπρεπε να έχει συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας της και να έχει λάβει, κατόπιν αιτήσεώς της, άδεια από την Αστυνομία, που είχε άλλωστε την αρμοδιότητα να τη χαρακτηρίσει ως «εκδιδόμενη επ'αμοιβή γυναίκα». Ο δε αποχαρακτηρισμός της ήταν στη διακριτική ευχέρεια του αρμοδίου Αστυνομικού Διευθυντού, μέσω μιας σχετικά ασαφούς διαδικασίας. Οι «εκδιδόμενες επ'αμοιβή γυναίκες» ήταν υποχρεωμένες να υποβάλλονται δύο φορές την εβδομάδα σε ιατρικές εξετάσεις που γίνονταν στις κατά τόπους αρμόδιες Υγειονομικές Υπηρεσίες των Νομαρχιών.

Τα παραπάνω διαδοχικά νομοθετήματα που συμπληρώνουν το ένα το άλλο, δεν θεσπίστηκαν για να αναγνωρίσουν εργασιακά δικαιώματα και να προστατέψουν τις σεξεργαζόμενες γυναίκες. Όπως προκύπτει από τους τίτλους αλλά και από το περιεχόμενο των νομικών κειμένων του νομοθέτη, η διαχρονική σπουδή της Πολιτείας ήταν να περιοριστεί η μετάδοση των αφροδισίων νοσημάτων για τα οποία είχαν δαιμονοποιηθεί οι σεξεργάτριες. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε τα αρμόδια κρατικά όργανα ήταν η Αστυνομία, το Υπουργείο Υγείας, Εσωτερικών, οι Νομιάτροι κλπ.

Το ισχύον νομικό πλαίσιο για τη σεξεργασία στην Ελλάδα

Ο τελευταίος, ισχύων μέχρι σήμερα, Νόμος 2734/1999 με τίτλο «*Εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα*» δεν αναγνωρίζει τα σεξεργαζόμενα άτομα ως πραγματικούς εργαζομένους ή επαγγελματίες, και ενώ θεσπίστηκε δήθεν για να ρυθμίσει το συγκεκριμένο επάγγελμα/εργασία, ουσιαστικά το απορρυθμίζει με τις αντιφατικές προϋποθέσεις που θέτει. Η καινοτομία που εισάγει είναι ότι καταργεί την έννοια του χαρακτηρισμού και μιλά για εκδιδόμενα πρόσωπα, ήτοι γυναίκες και άνδρες, που θα πρέπει να είναι άνω των 18 ετών και να φέρουν πιστοποιητικό με διάρκεια ισχύος 3 ετών. Η συγκεκριμένη νομοθεσία ορίζει τον τρόπο έκδοσης συνολικά τριών αδειών, του πιστοποιητικού άσκησης επαγγέλματος, της άδειας υπηρετικού προσωπικού και της άδειας εγκατάστασης και χρήσης οικήματος. Συνεπώς, αναφέρεται μόνο στην άσκηση σεξεργασίας

⁴ Χρησιμοποιούμε στο παρόν κείμενο τον όρο "αφροδίσια" νοσήματα έναντι του δόκιμου σήμερα "σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα" καθώς αναφερόμαστε στις διατυπώσεις και την ορολογία των νόμων.

εντός των οίκων ανοχής, παραλείποντας να αναγνωρίσει τους επαγγελματίες που παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε σπίτια, ξενοδοχεία, μέσω αγγελιών, διαδικτύου, από τον δρόμο, ή όπως και όπου αλλού επιθυμούν, θεωρώντας τους καταρχήν παράνομους. Παράλληλα, εντέχνως απαγορεύει τη νόμιμη εργασία και εντός των οίκων ανοχής στους κεντρικούς τομείς των μεγάλων πόλεων. Σήμερα, στην Αθήνα, δεν λειτουργεί νόμιμα έστω και ένας οίκος ανοχής, διότι δεν επιτρέπεται η εγκατάσταση σε κτίρια που απέχουν, σε ακτίνα λιγότερο από 200 μέτρα, από ναούς, σχολεία, νηπιαγωγεία, φροντιστήρια, παιδικούς σταθμούς, νοσηλευτικά ιδρύματα, κέντρα νεότητας, αθλητικά κέντρα. Όμως ακόμα και εάν καταφέρει κάποιο σεξεργαζόμενο άτομο να καταστεί κάτοχος αυτής της άδειας εγκατάστασης, η διάρκεια ισχύος της θα είναι μόνο για δύο έτη και θα ανανεώνεται για ίσο χρόνο υπό τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις της αρχικής χορήγησης. Αυτή η πολύ μικρή διάρκεια ισχύος μιας επαγγελματικής άδειας δεν ισχύει σε κανένα άλλο επάγγελμα. Δεν είναι όμως και η μοναδική ιδιομορφία του νόμου. Σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του, για να λάβει κάποιο σεξεργαζόμενο άτομο πιστοποιητικό άσκησης επαγγέλματος θα πρέπει μεταξύ άλλων να είναι άγαμο ή να τελεί σε χηρεία ή να είναι διαζευγμένο. Αυτή η απαγόρευση παραβιάζει το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, στην οικονομική ελευθερία, στη δημιουργία οικογένειας, στην τέλεση γάμου, και φυσικά δεν προβλέπεται ως προϋπόθεση για την άσκηση οποιουδήποτε άλλου επαγγέλματος. Ιδιαίτερα εντυπωσιακό είναι ότι προβλέπεται όριο ηλικίας και για το υπηρετικό προσωπικό των οίκων ανοχής, στο οποίο επιτρέπεται να εντάσσονται άτομα ηλικίας άνω των 50 ετών. Η τεράστια γραφειοκρατία, οι παράλογες απαγορεύσεις, η υπερβολική συχνότητα ιατρικών εξετάσεων και εν γένει τα πολλαπλά προσκόμματα, που θέτει ο νόμος ουδόλως διασφαλίζουν δικαιώματα, αλλά αντιθέτως καλλιεργούν μία συνθήκη ζωής που κυριαρχεί η ανασφάλεια. Εξάλλου στην αιτιολογική έκθεση του νόμου αναφέρεται ως στόχος η αντιμετώπιση του παρατηρούμενου γνωστού φαινομένου της «άγρας πελατών» σε ορισμένους δρόμους και συνοικίες, το οποίο προκαλεί το δημόσιο αίσθημα. Είναι πρόδηλο λοιπόν ότι υπογραμμίζεται η μέριμνα του νομοθέτη να διαφυλάξει την τάξη και να άρει τη διασάλευση των ηθών. Ο νόμος 2734/99 ουσιαστικά αποβλέπει στο να διαφυλάξει τα κοινωνικά ήθη, προσδιορίζοντας ειδικότερα τους όρους και τις προϋποθέσεις άσκησης της εν λόγω δραστηριότητας. Τούτο διαφαίνεται ήδη μέσα από το κείμενο του νόμου που εν πολλοίς είναι ασαφές και αντιφατικό σε καθοριστικής σημασίας ζητήματα. Συγκεκριμένα μολονότι ο νόμος κάνει λόγο περί επαγγέλματος και απαιτεί για την άσκηση αυτού την κατοχή σχετικού πιστοποιητικού, οι επιμέρους διατάξεις αυτού δεν αποδίδουν στη ρυθμιζόμενη δραστηριότητα τα νομικά χαρακτηριστικά και την προστασία που αναγνωρίζεται σε κάθε άλλη επαγγελματική δραστηριότητα, η οποία αναπτύσσεται στο πλαίσιο της οικονομικής ελευθερίας.

Διεθνή νομοθετικά μοντέλα σε σχέση με την εργασία στο σεξ

Γενικότερα, υπάρχουν αρκετές και διαφορετικές προσεγγίσεις αναφορικά με το ποια είναι η βέλτιστη νομοθετική προσέγγιση και ρύθμιση της σεξεργασίας. Στην Ευρώπη

συναντάμε κυρίως το Σκανδιναβικό ή Σουηδικό (Nordic model) και το Γερμανικό-Ολλανδικό. Η Σουηδία ήταν η χώρα που, το έτος 1999, προέβη πρώτη στην ποινικοποίηση της αγοράς σεξουαλικών υπηρεσιών, στην ποινικοποίηση δηλαδή του πελάτη. Το Σουηδικό μοντέλο αντιμετωπίζει τη σεξεργασία ως εκμετάλλευση, βία και προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και έχει υιοθετηθεί από αρκετές χώρες όπως από τη Νότιο Αφρική το 2004, την Ισλανδία το 2009, τη Νορβηγία το 2009, τον Καναδά το 2014. Το ίδιο μοντέλο «ποινικοποίησης του πελάτη» εφαρμόστηκε στη Γαλλία με το Νόμο 2016-444. Τον Απρίλιο του 2018, δύο χρόνια δηλαδή μετά τη θεσμοθέτηση του σουηδικού μοντέλου στη Γαλλία, δημοσιεύτηκε από την οργάνωση των Γιατρών του Κόσμου (Medecins du Monde) μια εκτενής μελέτη (2019), η οποία εκπονήθηκε από τους ερευνητές πολιτικής επιστήμης και κοινωνιολογίας Helene Le Bail (Po-CERI, CNRS) και Calogero Giametta, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ερευνητικού Έργου: «Σεξουαλικός Ανθρωπισμός: Μετανάστευση, Σεξουαλική Εργασία και Εμπορία», το Πανεπιστήμιο του Kingston και το Πανεπιστήμιο Aix Marseille, σε συνεργασία με 12 οργανώσεις ευρείας δράσης. Κύριος στόχος της μελέτης αυτής υπήρξε η καταγραφή του αντίκτυπου του Νόμου υπ'αριθ. 2016-444 στην υγεία, ασφάλεια και στις συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων στο σεξ στη Γαλλία «*A study on the impact of the Law from 13 April 2016 against the "Prostitution System" in France*». Ο Νόμος κυρώθηκε από το γαλλικό κοινοβούλιο τη 13η Απριλίου 2016. Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής έδειξαν ότι τα περισσότερα άτομα που εργάζονταν στο σεξ συνέχισαν την εργασία τους παρά τη νέα νομοθεσία, ενώ οι συνθήκες εργασίας τους επιδεινώθηκαν σε σημαντικό βαθμό. Η εφαρμογή του Νόμου σημειώθηκε να έχει αρνητικότερες επιπτώσεις στην ασφάλεια των εργαζομένων, την υγεία και τις εν γένει συνθήκες διαβίωσής τους. Επιπλέον, ο Νόμος είχε αρνητικό αντίκτυπο και στην αυτονομία-αυτοδιάθεση τους ως εργαζομένων, ενώ συνετέλεσε στην έκθεση τους σε μεγαλύτερο κίνδυνο, στη γιγάντωση του κοινωνικού στίγματος και της φτώχειας. Σχεδόν όλα τα άτομα που εργάζονταν στο σεξ και κάθε οργάνωση που έλαβε μέρος στην έρευνα, μίλησαν για μετατόπιση εξουσίας στη σχέση μεταξύ των εργαζομένων στο σεξ και των πελατών τους, καθώς οι πελάτες αισθάνονταν πως είχαν το δικαίωμα να επιβάλλουν τους όρους τους (δηλαδή σεξουαλικές πρακτικές χωρίς προφυλάξεις, μειωμένες τιμές, απροθυμία πληρωμής, συναλλαγή σε απομακρυσμένα και επικίνδυνα, σκοτεινά σημεία κλπ.), θεωρώντας τους εαυτούς τους ως εκείνους που ρισκάρουν λόγω της κείμενης νομοθεσίας. Γενικά, ο Νόμος έχει ωθήσει τους εργαζόμενους στο σεξ να λειτουργούν υπό ακόμα πιο ριψοκίνδυνες συνθήκες, με δυσμενείς συνέπειες για την ασφάλεια και την υγεία τους. Σε πολλές συνεντεύξεις τονίστηκε μια κατακόρυφη μείωση στη χρήση προφυλακτικών καθώς και αυξημένες δυσκολίες στη συνέχιση της θεραπείας για όσα άτομα ζουν με τον HIV, μιας και ο νόμος ενισχύει το στίγμα. Τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας αποκαλύπτουν επίσης ότι έχουν αυξηθεί οι καταγραφές βίας κάθε είδους όπως οι προσβολές στο δρόμο, η ρίψη αντικειμένων, η σωματική και σεξουαλική βία, η κλοπή και ένοπλη ληστεία στον χώρο εργασίας, και οι δολοφονίες.

Από το έτος 2001, ξεκίνησε να εφαρμόζεται, με αφετηρία τη Γερμανία, το Γερμανο-Ολλανδικό μοντέλο (Jahnsen & Wagenaar, 2019). Αποτελεί μία προσέγγιση νομιμοποίησης

της σεξεργασίας μέσω της επιβολής κρατικών ρυθμίσεων. Η φιλελεύθερη όμως ελαστικότητα του νόμου, που δεν αφουγκράστηκε επαρκώς τις διεκδικήσεις των ίδιων των εργαζομένων, οδήγησε σε μία μορφή υπερ-εμπορευματοποίησης της σεξεργασίας με δυσμενή αποτελέσματα για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων.

Επίσης, αξίζει να αναφέρουμε το νομοθετικό μοντέλο της Νέας Ζηλανδίας, το οποίο αναγνωρίζει στα σεξεργαζόμενα άτομα πλήρη εργασιακά δικαιώματα, αντιμετωπίζοντας τα ισότιμα με κάθε άλλο τύπο εργαζομένου. Η καθιέρωση αυτού του νομοθετικού μοντέλου αποτέλεσε νίκη του συνδικαλιστικού κινήματος της χώρας, που διεκδίκησε σθεναρά και κέρδισε ίσα δικαιώματα. Η αποποινικοποίηση της σεξεργασίας και η νομική αναγνώριση του επαγγέλματος έχει πλέον απαλλάξει τα εργαζόμενα άτομα από το στίγμα που μέχρι τότε έφεραν εξαιτίας της εργασίας τους. Έχει αναγνωριστεί ως το βέλτιστο μοντέλο που προστατεύει την υγεία και κατοχυρώνει την ασφάλεια των εργαζομένων. Είναι χαρακτηριστικό της ισότιμης εργασιακής μεταχείρισης ότι τα σεξεργαζόμενα άτομα στη Νέα Ζηλανδία λαμβάνουν όλα τα επιδόματα, τις άδειες και τα προνόμια των εργαζομένων. Ακόμα και κατά την πανδημία COVID-19 υπήρξαν δικαιούχοι των χορηγιών του κράτους. Μπορούν ελεύθερα να καταγγείλουν βία και παρενόχληση στην εργασία κατά πελατών ή και κατά των εργοδοτών τους. Ωστόσο, συνεχίζουν να διεκδικούν βελτίωση της νομοθεσίας, αφού για την ώρα δεν δίνεται η δυνατότητα σε πρόσφυγες και μετανάστες να εργαστούν νόμιμα.

Κοντά στο μοντέλο της Νέας Ζηλανδίας είναι το μοντέλο για τη σεξεργασία του Βελγίου, όπως ψηφίστηκε στις 17/03/2022 από το νομοθετικό σώμα με τη μεταρρύθμιση του Βέλγου Υπουργού Δικαιοσύνης, Vincent Van Quickenborne, για την αποποινικοποίηση της εργασίας στο σεξ. Η σεξεργασία δεν είναι πλέον ποινικό αδίκημα στο Βέλγιο. Οι εργαζόμενοι στο σεξ θεωρούνται πλέον εργαζόμενοι όπως όλοι οι άλλοι και, ως εκ τούτου, μπορούν να συνάπτουν νόμιμες συμβάσεις εργασίας ή να εργάζονται και ως ελεύθεροι επαγγελματίες. Αυτό αποτελούσε ένα πάγιο αίτημα των ενώσεων των σεξεργαζόμενων στη χώρα αυτή για πάνω από 30 χρόνια, και πλέον έχει ανοίξει ο δρόμος για κανονική εργασία, πράγμα που σημαίνει κοινωνικά δικαιώματα όπως οι συντάξεις και το επίδομα ανεργίας.

Η διεκδίκηση της αλλαγής της νομοθεσίας για την εργασία στο σεξ στην Ελλάδα και η αναγνώρισή της ως ένα τυπικό επάγγελμα, όπως κάθε άλλο απέκτησε δυναμική και ορατότητα τα τελευταία κυρίως χρόνια, μέσω των δράσεων του Red Umbrella. Ημερίδες, άρθρα, συνεντεύξεις ενημέρωση φορέων και πολιτικών προσώπων, ομάδες εργασίας, ο άμεσος λόγος των ίδιων των ατόμων που εργάζονται στο σεξ καταλήγουν σε ένα μόνο λογικό συμπέρασμα. Ότι οι αγκυλώσεις της νομοθεσίας πρέπει επιτέλους να απαλειφθούν και να νομιμοποιηθούν όλα τα άτομα που εργάζονται αυτοβούλως στον τομέα του σεξ. Το Red Umbrella διεκδικεί την ψήφιση ενός σύγχρονου και συμπεριληπτικού νόμου, που θα θέτει τους όρους και τις προϋποθέσεις νόμιμης εργασίας στο σεξ και εκτός οίκων ανοχής, όπως είναι η σεξεργασία μέσω διαδικτύου, μέσω αγγελιών, κατ'οίκον κλπ. Επίσης, ο νόμος αυτός ιδεατά θα απλοποιήσει και θα εξομαλύνει τη λειτουργία των οίκων ανοχής, καθώς και θα διασφαλίσει ισότιμα εργασιακά δικαιώματα χωρίς διακρίσεις για όλα τα εργαζόμενα άτομα.

**Ο δεκάλογος που υπαγορεύει την ανάγκη αλλαγής του νόμου Ν2734/1999
«Εκδιδόμενα επ' αμοιβή πρόσωπα και άλλες διατάξεις»
(<https://redumbrella.org.gr/o-dekalogos-pou-ypagorevi-tin-anagki/>)**

1. Στο νόμο 2734/1999 γίνεται λόγος για εκδιδόμενα άτομα και όχι για άτομα εργαζόμενα στο σεξ. Η απουσία της λέξης “εργασία” και ο διαχωρισμός που, κατά συνέπεια προκύπτει, αντανακλά την αντίληψη του νομοθέτη ότι τα άτομα που ασκούν το συγκεκριμένο επάγγελμα δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με κάθε άλλο εργαζόμενο σε οποιοδήποτε τομέα εργασίας.

2. Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο δεν επιτρέπει την εργασία στο σεξ στο δρόμο, σε ξενοδοχεία, διαδικτυακά ή στον χώρο του σεξεργαζόμενου ατόμου ή του ατόμου που λαμβάνει τις υπηρεσίες – αγνοώντας τις πραγματικές συνθήκες της σεξεργασίας με αποτέλεσμα να ωθεί τα άτομα που εργάζονται στο σεξ στην παρανομία και κατ'επέκταση να μη μπορεί να ελεγχθεί η επαγγελματική δραστηριότητα για την προστασία της δημόσιας υγείας.

3. Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο, τα άτομα που εργάζονται στο σεξ θα πρέπει να είναι άγαμα ή σε χηρεία ή διαζευγμένα – σε κάθε περίπτωση δεν μπορούν να είναι παντρεμένα, πρόβλεψη που αμφισβητεί ευθέως τα ίσα δικαιώματα στην οικογένεια και την εργασία.

4. Το πιστοποιητικό άσκησης επαγγέλματος ισχύει για χρονικό διάστημα τριών μόνο ετών, χρονικός περιορισμός που δεν ισχύει για κανένα άλλο επάγγελμα.

5. Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ έχουν υποχρέωση να εξετάζονται κάθε 15 ημέρες για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Η υπέρμετρα συχνή περιοδικότητα δεν παρέχει επιπρόσθετες δικλείδες ασφαλείας για την προστασία της δημόσιας υγείας, αντίθετα αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για τα σεξεργαζόμενα άτομα να εργασθούν σε καθεστώς νομιμότητας.

6. Στην πράξη ο νομοθέτης καθιστά σχεδόν αδύνατη τη νόμιμη εργασία στο σεξ σε χώρους εντός του αστικού ιστού καθώς δεν επιτρέπεται η εγκατάσταση σε κτίρια που απέχουν, σε ακτίνα λιγότερο από 200 μέτρα, από ναούς, σχολεία, νηπιαγωγεία, φροντιστήρια, παιδικούς σταθμούς, νοσηλευτικά ιδρύματα, κέντρα νεότητας, αθλητικά κέντρα, οικοτροφεία, βιβλιοθήκες και ευαγή ιδρύματα, καθώς και από πλατείες και παιδικές χαρές.

7. Ο νόμος απαγορεύει τον ομαδικό εταιρισμό και στις περιπτώσεις που επιτραπεί η εκ περιτροπής εργασία, τίθεται ως προϋπόθεση η συγκατάθεση του ιδιοκτήτη του οικήματος.

8. Απαγορεύεται η χορήγηση δεύτερης άδειας στο ίδιο οίκημα ή στην ίδια πολυκατοικία και για την εγκατάσταση σε μία πολυκατοικία προβλέπεται η συγκατάθεση και των ιδιοκτητών και των ενοίκων αυτής.

9. Προβλέπεται η δυνατότητα των Δήμων να καθορίζουν τον αριθμό των αδειών εγκατάστασης, πρόβλεψη που δεν υφίσταται για άλλα επαγγέλματα.

10. Ενώ ο νόμος εξασφαλίζει τα άτομα που λαμβάνουν σεξουαλικές υπηρεσίες (πελάτες), εύκολα διαπιστώνει κανείς πως το νομοθετικό πλαίσιο απορρυθμίζει και αποδυναμώνει τα άτομα που θα έπρεπε να είναι στο επίκεντρο, δηλαδή τα ίδια τα άτομα που εργάζονται στο σεξ και που βρίσκονται σε καθεστώς ευαλωτότητας.

Βιβλιογραφία

- Βασιλικό Διάταγμα, Περί τοπικών επιτροπών και ληπτέων μέτρων προς εφαρμογήν του νόμου 3032, περί άσεμνων γυναικών κλπ.*, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 109/Α'/30-4-1923).
- Νόμος 3032/1922, Περί των μέτρων προς καταπολέμησιν των αφροδισίων νοσημάτων, ως και περί ασέμνων γυναικών*, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 157/Α/25-8-1922).
- Νόμος 3310/1955, Περί καταπολέμησης των Αφροδισίων Νόσων και άλλων τινών διατάξεων*, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 196/Α/22-7-1955).
- Νόμος 1193/1981, Περί καταπολέμησης των αφροδισίων νόσων και συναφών θεμάτων*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 220/Α/20-8-1981).
- Νόμος 2734/1999, Εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα*, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 161/Α/5-8-1999).
- Le Bail, H., Giametta, C., & Rassouw, N. (2019). *What do sex workers think about the French Prostitution Act?* (Doctoral dissertation, Médecins du Monde). Ανακτήθηκε από: https://www.medecinsdumonde.org/app/uploads/2022/04/Web_EN_rapport-prostitution-finale.pdf
- Poulakou-Rebelakou, E., Tsiamis, K., Vrioni, G. & Tsakris, A. (2013). From the history of syphilis in Greece: the First two patients of the Hospital "A. Sygros" (1910). *Acta Microbiologica Hellenica* 58.
- Jahnsen, S. Ø., & Wagenaar, H. (Eds.). (2019). *Assessing prostitution policies in Europe*. Routledge.

Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας και η εισαγωγή του στην Ελλάδα: Red Umbrella Athens

Κεφάλαιο 4

Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας και η εισαγωγή του στην Ελλάδα: Red Umbrella Athens⁵

Αποστολίδου, Α., Κουρουπού, Α., Παπαδοπετράκης, Γ., Μουζακίτη, Ρ., Καστέλλανου, Α.,
Τριανταφυλλίδου, Σ., Πούλιος, Α.

Το σύμβολο της κόκκινης ομπρέλας

Η κόκκινη ομπρέλα (red umbrella) έχει καθιερωθεί παγκοσμίως ως σύμβολο ορατότητας και αντίστασης στη βία και την περιθωριοποίηση που υφίστανται τα άτομα που εργάζονται στο σεξ. Η κόκκινη ομπρέλα εμφανίζεται για πρώτη φορά τον Ιούνιο του 2001, στη Βενετία της Ιταλίας, στη 49^η έκθεση Biennale. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης, ο Σλοβένος καλλιτέχνης Tadej Rogacar παρουσίασε, σε συνεργασία με σεξεργαζόμενα άτομα και μέλη ακτιβιστικών οργανώσεων από την Ταϊβάν, την Ταϊλάνδη, την Καμπότζη, το Βιετνάμ, την Ιταλία, τη Γερμανία, τις ΗΠΑ και την Αυστραλία, τα καλλιτεχνικά δρώμενα *Prostitute Pavillion* και το *CODE:RED*. Στα δρώμενα αυτά, τα συμμετέχοντα άτομα παρέλασαν στους δρόμους της πόλης κρατώντας κόκκινες ομπρέλες και μεγάφωνα, με σκοπό αφενός την ορατότητα της κοινότητας των σεξεργαζόμενων ατόμων, και αφετέρου την ανάδειξη των επισφαλών συνθηκών εργασίας που προέκυπταν από τα νομικά ελλείμματα και από το στιγματιστικό κοινωνικό πλαίσιο (Koster, 2017).

Η επίσημη αναγνώριση και υιοθέτηση της κόκκινης ομπρέλας ως σύμβολο των σεξεργαζόμενων ατόμων έγινε μόλις κάποια χρόνια μετά την πρώτη της εμφάνιση στην καλλιτεχνική έκθεση, και συγκεκριμένα το 2005, από το International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe (ICRSE). Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας ξεκινώντας από την Ευρώπη εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο με τη σταδιακή ίδρυση ακτιβιστικών οργανώσεων αλλά και σωματείων, για την ορατότητα και ενδυνάμωση της κοινότητας, καθώς και την προάσπιση των δικαιωμάτων της σε εργασιακό και ατομικό επίπεδο.

17η Δεκέμβρη: Παγκόσμια ημέρα κατά της βίας στα σεξεργαζόμενα άτομα

Η 17^η Δεκέμβρη⁶ έχει καθιερωθεί από το 2003 ως η Παγκόσμια Ημέρα κατά της Βίας προς τα άτομα που εργάζονται στο σεξ (International Day to End Violence Against Sex

⁵ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Αποστολίδου, Α., Κουρουπού, Α., Παπαδοπετράκης, Γ., Τριανταφυλλίδου, Σ. & Πούλιος, Α. (2024). Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας και η εισαγωγή του στην Ελλάδα: Red Umbrella Athens. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντριγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 39-47). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

⁶ Πέραν της 17η Δεκέμβρη, έχουν οριστεί ακόμα τρεις σημαντικές ημέρες. Η 14η Σεπτέμβρη έχει οριστεί ως Ημέρα Υπερηφάνειας για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ (Sex Worker Pride) κατά την οποία δίνεται η ευκαιρία για ορατότητα της κοινότητας, αλλά και των μέχρι τώρα επιτευγμάτων των ακτιβιστικών

Workers), από την Annie Sprinkle μαζί με τους συνεργάτες και συνιδρυτές της οργάνωσης Sex Workers Outreach Project της Αμερικής (SWOP-USA). Η συγκεκριμένη οργάνωση έχει ως βασικό σκοπό την ορατότητα των ατόμων που εργάζονται στο σεξ και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Η κίνηση αυτή ήρθε ως μία μορφή απάντησης στη σύλληψη και φυλάκιση του κατά συρροή δολοφόνου Gary Ridgeway, γνωστού και με την ονομασία Green River Killer. Δραστηριοποιούταν στην περιοχή του Seattle επί 27 χρόνια, μέχρι τη σύλληψή του, οπότε και ομολόγησε τη δολοφονία 90 γυναικών, κυρίως εργαζόμενων στο σεξ. Σε επιστολή της η Annie Sprinkle (n.d.) ανέφερε:

Όταν ο Ridgeway συνελήφθη, αισθάνθηκα ότι χρειάζεται να αποδοθεί μνήμη στις πουτάνες αδερφές μου που πέθαναν με τόσο απαίσιο και άδικο τρόπο. Αυτό έχει τεράστια σημασία για μένα και ξέρω πως έχει και για άλλους ανθρώπους. Έτσι μαζί με τον Robyn Few, ιδρυτή του Sex Worker Outreach Project και τη Stacey Swimme και Michael Fowley μέλη του SWOP, ορίσαμε την 17^η Δεκέμβρη ως Παγκόσμια Ημέρα Κατά της Βίας προς τα Σεξεργαζόμενα άτομα.

Κατά τη 17^η Δεκέμβρη, κάθε χρόνο, διάφορες ακτιβιστικές οργανώσεις ανά τον κόσμο διοργανώνουν εκδηλώσεις μνήμης οι οποίες ταυτόχρονα προσφέρουν ορατότητα και ενισχύουν τις διεκδικήσεις σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο για τον αποστιγματισμό της σεξεργασίας μέσω της αποποινικοποίησης της (Strohmayr, 2019).

Red Umbrella Athens: Το κίνημα της κόκκινης ομπρέλας στην Ελλάδα

Το όραμα για την ίδρυση του Red Umbrella στην ελληνική πραγματικότητα γεννήθηκε σταδιακά, μέσα από το υπόρητο αίτημα της ίδιας της κοινότητας των σεξεργαζόμενων ατόμων που προσεγγίστηκε από τα μέλη του Street Work Project του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή». Το δρόμο για την υλοποίηση του κοινοτικού κέντρου ημέρας Red Umbrella Athens (RUA) άνοιξαν δύο φαινομενικά ανεξάρτητα, αλλά στην ουσία τους αλληλοδιαπλεκόμενα συμβάντα. Πιο συγκεκριμένα, η αποτρόπαιη διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών από την κυβέρνηση του 2012 και οι συνέπειές της έφεραν στην επιφάνεια την ανάγκη αντίστασης απέναντι στην περιθωριοποίηση και τον στιγματισμό των σεξεργαζόμενων ατόμων, και της υποστήριξης της κοινότητας τους. Παράλληλα, η συστηματική παρουσία της ομάδας του Street Work⁷, από το 2013, στο πεδίο, και η διάθεση των μελών της για συναναστροφή και επικοινωνία με την κοινότητα, χωρίς η σχέση μεταξύ τους να δομείται ή/και να παραμένει στη διαχείριση των αιτημάτων αποκλειστικά μέσω της διάθεσης ειδών πρώτης ανάγκης,

---

οργανώσεων. Η 3η Μάρτη αναφέρεται στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των σεξεργαζόμενων και η 2η Ιουνίου επικεντρώνεται στις διεκδικήσεις για τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη (<https://www.nswp.org/news/nswp-launches-sex-worker-pride-14th-september>).

⁷ Το Street Work Project αποτελεί πρωτοβουλία του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή” και ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2013, προσεγγίζοντας ευάλωτες ομάδες, όπως οι χρήστες ψυχοδραστικών ουσιών, οι μεταναστευτικοί και προσφυγικοί πληθυσμοί, τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, οι άνδρες που κάνουν σεξ με άνδρες και τα άστεγα άτομα. Παρέχονται υπηρεσίες ενημέρωσης, εξέτασης για ΣΜΝ, μείωσης βλάβης, παραπομπής και διανομής δωρεάν προφυλακτικών, συνέργων ασφαλέστερης χρήσης και ενημερωτικού υλικού (<https://streetworkproject.gr/poioi-eimaste/>).

εδραίωσε την απαραίτητη εμπιστοσύνη και λειτούργησε ως κινητήριο μοχλός για το εγχείρημα ενός Κέντρου Ημέρας. Η επίσημη λειτουργία του Κέντρου ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2015 σε μία στοά μέσα στην πιάτσα της σεξεργασίας στην περιοχή του κέντρου της Αθήνας. Ταυτόχρονα, ακολουθώντας τις ανάγκες της κοινότητας, τον Ιούλιο του 2022 εγκαινιάστηκε και η λειτουργία του Red Umbrella Thessaloniki (RUTH), στην περιοχή της Θεσσαλονίκης.

Το Red Umbrella είναι ένας πρωτοβάθμιος φορέας πρόληψης, υποστήριξης και ενδυνάμωσης των ατόμων που εργάζονται στο σεξ και αποτελεί πρωτοβουλία τους Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή», των κέντρων Πρόληψης και Εξέτασης «Checkpoints» και του Συλλόγου Ασθενών Ήπατος «Προμηθέας». Βασικός σκοπός του Red Umbrella αποτελεί η ενδυνάμωση της κοινότητας των σεξεργαζόμενων ατόμων για την επανασύνδεσή της με τον ευρύτερο κοινωνικό ιστό μέσα από τη δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου συνύπαρξης και συνδιαλλαγής, αλλά και η μελλοντική ανάληψη του εγχειρήματος του Red Umbrella από τα ίδια τα άτομα της κοινότητας. Επίσης, στους κύριους σκοπούς του συγκαταλέγεται η υποστήριξη και η διεκδίκηση των ίσων πολιτικών και ατομικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των σεξεργαζομένων, χωρίς στίγμα και διακρίσεις, καθώς και η διεκδίκηση σε πολιτικό επίπεδο της βελτίωσης του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου και της άρσης των εμποδίων για τη νομιμοποίηση και αναγνώριση της σεξεργασίας.

Στα πλαίσια λειτουργίας του Red Umbrella επιχειρείται (1) η πρόληψη και ενημέρωση σχετικά με θέματα σεξουαλικής υγείας και σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων (ΣΜΝ), (2) η μείωση βλάβης τόσο από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών όσο και από τις σεξουαλικές δραστηριότητες ώστε να διασφαλιστεί η ασφάλεια και η προαγωγή της ποιότητας ζωής σε όλους τους τομείς με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, (3) η προάσπιση και η διεκδίκηση των δικαιωμάτων των σεξεργαζομένων σε διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο μέσω της επικοινωνίας και διασύνδεσης με αντίστοιχες δομές του εξωτερικού, καθώς και (4) η ενεργή ερευνητική δραστηριότητα και η τεκμηρίωση των ευρημάτων με στόχο την ανάδειξη των επισφαλών συνθηκών εργασίας και των στιγματιστικών αντιλήψεων που θέτουν σε κίνδυνο τα σεξεργαζόμενα άτομα.

Θεωρητικό υπόβαθρο

Το υπόβαθρο στο οποίο βασίστηκε η δόμηση της λειτουργίας του Κέντρου Ημέρας, των δράσεων στο πεδίο και των παρεχόμενων υπηρεσιών, έχει τις ρίζες του σε ένα κράμα επιστημονικών θεωριών, όπως αυτές εφαρμόζονται σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες και σε συνθήκες κρίσης, καθώς και στη βιωμένη εμπειρία των ατόμων, όπως προϋποθέτει η κοινοτική ψυχολογία. Βάσει της **κοινοτικής προσέγγισης**, για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων σε κοινότητες ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, είναι απαραίτητη η συνεργασία και ο συνδυασμός της επιστημονικής γνώσης που φέρουν οι ειδικοί ψυχικής υγείας και της εμπειρίας και του βιώματος που φέρουν τα μέλη της εκάστοτε κοινότητας. Οι ειδικοί σε αυτό το πλαίσιο δεν ηγούνται αλλά αξιοποιούν τις γνώσεις τους προς όφελος των αναγκών των κοινοτήτων ενώ χρησιμοποιούν τα προνόμιά

τους ώστε να καταστήσουν περισσότερο ορατές τις διεκδικήσεις των κοινοτήτων αυτών. Ο συνδυασμός αυτών των στοιχείων δημιουργεί μία μοναδική συνθήκη για κάθε κοινότητα, η οποία ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων που την απαρτίζουν (Παπαθανασίου & Χρηστίδη, 2020). Δεδομένου ότι ο βασικός στόχος του Red Umbrella είναι η ενδυνάμωση της κοινότητας και η ανάληψη του εγχειρήματος από τα ίδια τα σεξεργαζόμενα άτομα, η ενεργή συμμετοχή τους στη διαμόρφωση και την υλοποίηση των δράσεων είναι απαραίτητη (Χόνδρος et al., 2016) και επιτυγχάνεται μέσα από την εφαρμογή του **κοινοτικού μοντέλου υγείας**, στόχος του οποίου είναι η ενδυνάμωση για την ανάληψη πρωτοβουλίας και δράσης σε επίπεδο διεκδίκησης και βελτίωσης των συνθηκών ζωής. Σύμφωνα με το μοντέλο, οι παρεμβάσεις οφείλουν να ακολουθούν τρεις (3) βασικές προϋποθέσεις και συγκεκριμένα, (i) την ενεργό -άμεση ή έμμεση- συμμετοχή των ατόμων στον σχεδιασμό των δράσεων, (ii) την ενδυνάμωση τους και (iii) την τεκμηρίωση της παρέμβασης μέσω της ερευνητικής δραστηριότητας. Ένας ακόμα βασικός πυλώνας δράσης αποτελεί το *assertive community outreach*, το οποίο επί της ουσίας αναφέρεται στην αξιολόγηση των αναγκών και στη παρέμβαση εντός του πεδίου της κοινότητας, με σκοπό την επίτευξη αλλαγών και βελτίωσης της ποιότητας ζωής μέσα από τις πληροφορίες που παρέχουν τα ίδια τα άτομα (Κροκιδάς et al., 2014).

Το Red Umbrella, ως πρωτοβάθμιος κοινοτικός φορέας, καλείται να αξιοποιήσει στρατηγικές παρέμβασης στην κρίση. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της εφαρμογής του μοντέλου των **ψυχολογικών πρώτων βοηθειών** και πιο συγκεκριμένα του RAPID (Everly & Lating, 2022). Οι ψυχολογικές πρώτες βοήθειες αποτελούν ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο παρέμβασης στην κρίση, που δίνει τη δυνατότητα μιας πρώτης ψυχολογικής προσέγγισης των δυσκολιών του ατόμου και δύναται να εφαρμοστεί τόσο από ειδικούς ψυχικής υγείας όσο και από άτομα που δεν ανήκουν στο χώρο, αλλά μπορούν εύκολα να εκπαιδευτούν. Τα βασικά στάδια του μοντέλου RAPID είναι η (i) Αναστοχαστική ακρόαση/Δημιουργία σχέσης, (ii) Αξιολόγηση, (iii) Προτεραιοποίηση, (iv) Παρέμβαση και (v) Διαθεσιμότητα/ Επανεξέταση, με σκοπό την υποστήριξη, ενδυνάμωση και κινητοποίηση του ατόμου για δράση μέσα από τη δημιουργία μιας σχέσης με μια ομάδα ατόμων που βρίσκονται εντός του οικείου πλαισίου του. Η χρήση των ψυχολογικών πρώτων βοηθειών είναι εξαιρετικά χρήσιμη καθώς η ψυχολογική υποστήριξη με την κλασική έννοια του όρου δεν είναι πάντα εφικτό και βοηθητικό να εφαρμοστεί σε πρωτοβάθμιους φορείς και σε ευάλωτους πληθυσμούς με ιδιαίτερες ανάγκες, αλλά και παρέχει τη δυνατότητα για άμεση ανταπόκριση σε αιτήματα που μπορεί να έρχονται και σε δράσεις στο πεδίο, όπως για παράδειγμα κατά τη διάρκεια του *street work*. Οι παρεμβάσεις που εφαρμόζονται είναι εξατομικευμένες βάσει των αρχών του *case management* (Parson, 1977) και αφορούν τόσο στις συγκεκριμένες ανάγκες και συνθήκες της κοινότητας των σεξεργαζομένων ατόμων, όσο και στο εκάστοτε άτομο που εκφράζει -άμεσα ή έμμεσα- κάποιο αίτημα. Ένα ακόμα χρήσιμο εργαλείο που συμπεριλαμβάνεται στην ομπρέλα των παρεμβάσεων στην κρίση είναι το μοντέλο της **μείωσης βλάβης**, το οποίο αφορά σε στρατηγικές διαχείρισης των αρνητικών επιπτώσεων που προκύπτουν από τη χρήση ουσιών, αλλά και από το στίγμα και τις διακρίσεις που υφίστανται τα σεξεργαζόμενα άτομα, που ενισχύουν τις συνθήκες

επισφάλειας στην εργασία και τη διαβίωσή τους, όπως η ποινικοποίηση, η βία από τους πελάτες και τις αρχές, η ελλιπής πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας κλπ. Οι παρεμβάσεις μείωσης βλάβης στη σεξεργασία περιλαμβάνουν την ενημέρωση, την εκπαίδευση και την ενδυνάμωση των σεξεργαζομένων για ορθές σεξουαλικές πρακτικές και εξέταση για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, δωρεάν παροχή προφυλακτικών και ειδών υγιεινής, διασύνδεση με συμπεριληπτικούς φορείς υγείας, πρόνοιας και υποστήριξης (Rekart, 2005). Τέλος, ο σχεδιασμός των παρεχόμενων υπηρεσιών βασίζει την κατανόησή τους στη σύγχρονη ψυχαναλυτική σκέψη ενημερωμένη από τις κοινοτικές της εφαρμογές, και την κουρη θεωρία, για τη βαθύτερη κατανόηση αλλά και σύνδεση με τις μη ετεροκανονιστικές εκφάνσεις της σεξουαλικότητας, με τις οποίες είναι συνυφασμένη η σεξεργασία και τα άτομα που δραστηριοποιούνται στο χώρο (Giffney & Watson, 2017; Gonzalez & Peltz, 2021; Πούλιος, 2018).

Ο χώρος

Ο χώρος του Red Umbrella αποτελεί ένα περιβάλλον ασφάλειας όπου τα ωφελούμενα άτομα έχουν τη δυνατότητα να συνδιαλλαγούν από τη θέση που επιθυμούν τα ίδια, χωρίς απαραίτητα να προτάσσουν πρώτη ή/και να αυτοπροσδιορίζονται αποκλειστικά με την ταυτότητα της σεξεργασίας και των αναπαραστάσεων που αυτή κουβαλά. Η συστηματική διαθεσιμότητα του κέντρου ημέρας, των δράσεων στο πεδίο και των μελών της ομάδας δίνει τη δυνατότητα για τη δημιουργία ενός μεταβατικού χώρου όπου τα ωφελούμενα άτομα μπορούν να μιλήσουν, να ακουστούν, αλλά και να ακούσουν και τελικά να προφέρουν μια προσωπική ιστορία, η οποία βρίσκει ένα μέρος εντός του κοινωνικού να εγγραφεί (Πούλιος, 2018).

Το πλαίσιο και οι κανόνες που το διέπουν, τους οποίους οφείλουν όλα τα άτομα -εργαζόμενα, εθελοντά και ωφελούμενα- να τηρούν, επιτρέπουν στα ωφελούμενα άτομα την εισαγωγή τους σε μια εναλλακτική μορφή «πεζοδρομίου» εντός της οποίας έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν και να χρησιμοποιήσουν μία νέα δική τους διαλεκτική, μια γλώσσα με δικές τους σημάνσεις που ανανεώνονται με την επιτέλεσή της, και να συνδιαλλαγούν τόσο με τα μέλη της ομάδας του Red Umbrella όσο και με συναδέλφισσες/συναδέλφους τους, το οποίο ενδεχομένως είναι και το σημαντικότερο καθώς εντός του ίδιου πεζοδρομίου εργασίας μπορεί να μην έχουν αυτή τη δυνατότητα. Άλλωστε, ένα από τα μεγάλα στοιχεία είναι να επιτευχθεί μία συνεκτική επικοινωνία μεταξύ της ίδιας της κοινότητας, όχι απαραίτητα ως σεξεργαζόμενα άτομα, αλλά ως άτομα με κοινά σημεία ζωής και βιώματα, τα οποία όμως μπορούν και να διαφέρουν στις ποιότητες και τις ιστορίες τους.

Οι υπηρεσίες

Όσον αφορά στις παρεχόμενες υπηρεσίες (βλ. Πίνακα 2), αυτές διαμορφώνονται βάσει των ρητών και άρρητων αιτημάτων και αναγκών που έρχονται μέσα από την κοινότητα των σεξεργαζομένων. Κατά κύριο λόγο εστιάζουν, μεταξύ άλλων, στον κοινωνικό δεσμό, καθώς και την επαναφορά και την επανοικειποίηση του σώματος εντός της

αναδιαπραγματέυσής του (Πούλιος, 2018). Οι υπηρεσίες του Red Umbrella βρίσκονται πάντα σε μία συνθήκη διαμόρφωσης και κυρίως *συν-διαμόρφωσης*, η οποία εξαρτάται από την εναλλαγή παρουσίας-απουσίας της ίδιας της κοινότητας, και της κοινωνικό-πολιτικής πραγματικότητας μέσα στην οποία τα ωφελούμενα άτομα ασκούν το επάγγελμά τους, αλλά και βιώνουν την καθημερινότητά τους εκτός αυτού. Υπό αυτό το πρίσμα, το κέντρο ημέρας δεν αποτελεί άλλη μία υπηρεσία υποδοχής και εξυπηρέτησης αιτημάτων με μία στείρα διάταξη ενός ειδικού που παρέχει υπηρεσίες σε ένα ωφελούμενο άτομο, αλλά συνιστά ένα ζωντανό οργανισμό, όπου η ρευστότητα και η ευελιξία του επιτρέπει να εγκολπώνει με μεγαλύτερη ευκολία τα ετερόκλητα στοιχεία που φέρει η κοινότητα, καθώς και η ίδια η ομάδα των εργαζόμενων και των εθελοντών, και να προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες. Αναλυτικότερα, ως προς τις υπηρεσίες, το κέντρο ημέρας προσφέρει καφέ σε κοινόχρηστο σαλόνι, στο οποίο τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να κάτσουν όλα μαζί ή/και να απομονωθούν παρουσία των άλλων ωφελούμενων με βασικό σκοπό την προαγωγή της κοινωνικοποίησης και της συνδιαλλαγής. Επίσης, στον κοινόχρηστο αυτό χώρο παρέχονται δωρεάν είδη ένδυσης και υπόδησης, υπηρεσίες καλλωπισμού με μακιγιάζ και νύχια, αλλά και καλλιτεχνικές δραστηριότητες σε ομαδικό ή ατομικό επίπεδο.

Το *ρούχο* και η επιλογή του μοιάζει να επιτρέπει στο άτομο να στραφεί εκ νέου και να επαναπροσδιορίσει το σώμα και τα όριά του (Πούλιος, 2018), παρουσία των άλλων, τόσο των μελών της ομάδας όσο και των άλλων ωφελούμενων, που κάποιες φορές δύναται και να συμμετέχουν ενεργά, όχι μόνο με το βλέμμα, στην επιλογή της επαν-ένδυσης τους σώματος. Η συνδιαλλαγή που επιτυγχάνεται στην επιλογή των ρούχων δίνει στα άτομα την ευκαιρία να φέρουν σε κοινή θέα και να μας συστήσουν και άλλες ταυτότητές τους. Ο προκαθορισμένος από την ομάδα αριθμός ρούχων που δίνεται κάθε φορά που επισκέπτονται το κέντρο τα άτομα, δεν αποσκοπεί στην αποστέρηση και τον περιορισμό τους αλλά στην προσπάθεια μέσα από αυτή την υπηρεσία να πραγματοποιηθεί ένα κράτημα (Winnicott, 2003) και να εντυπωθεί μέσω της πράξης το σύνθημα του Red Umbrella “Να προσέχουμε το ένα το άλλο”. Το κράτημα αποτρέπει τη μετάφραση της προσφοράς ρούχων και άλλων αγαθών ως φιλανθρωπική πράξη, η οποία δε θα συνεισέφερε σε τίποτα την ενδυνάμωση της κοινότητας με την ισότιμη αντιμετώπισή της, απεναντίας, θα συντηρούσε τη διαφορά ισχύος κατά την οποία κάποια άτομα, από προνομιακή θέση, προσφέρουν κάποια είδη σε άτομα σε επισφαλέστερη. Ίσως, ακόμα πιο σημαντικό, είναι το γεγονός ότι με την εντός ορίων προσφορά ρούχων προάγεται η κατανόηση και η σύνδεση με τα άλλα ωφελούμενα άτομα μέσα από τη σκέψη και την έγνοια του “να μείνουν ρούχα και για τα υπόλοιπα”.

Οι *υπηρεσίες καλλωπισμού* και συγκεκριμένα του μακιγιάζ και της φροντίδας των άνω άκρων αποσκοπεί αφενός στην περιποίηση του σώματος και της εικόνας του που είναι καίριας σημασίας για τη σεξεργασία, αλλά και επιχειρεί να επαναφέρει κάτι από τη σκηνή του σταδίου του καθρέφτη (Lacan, 1966). Το βάψιμο του προσώπου και η φροντίδα των χεριών, μέσα από τη φαντασίωση του ωφελούμενου ατόμου για το πως επιθυμεί να δει τον εαυτό του, επιτρέπει τη θέαση της εικόνας του με άλλα μάτια, ίσως μέσα και από το βλέμμα των ατόμων της ομάδας, αλλά και της δημιουργία μιας νέας εικόνας που δεν έχει

καμία σχέση με αυτή του “καμμένου χαρτιού” ή/και της βρωμιάς, με τα οποία έχει συνδεθεί η σεξεργασία (Πούλιος, 2018).

Το κομμάτι της *δημιουργικής απασχόλησης* αποτελεί μια ομπρέλα δραστηριοτήτων, ο τρόπος διεξαγωγής της οποίας επιτρέπει στα άτομα να συμμετέχουν άμεσα ή έμμεσα σε συλλογικές διεργασίες. Η τοποθέτηση της συγκεκριμένης υπηρεσίας σε ένα μεγάλο τραπέζι με πολλές καρέκλες να το πλαισιώνουν, οι οποίες υποδέχονται όποιο άτομο αισθάνεται την περιέργεια και την επιθυμία να το προσεγγίσει και να το εξερευνήσει, δημιουργεί ένα πλαίσιο οικειότητας. Τα άτομα που επιλέγουν να καθίσουν στο τραπέζι δεν είναι απαραίτητο να δημιουργήσουν κάτι ή κατά τη διάρκεια της δημιουργίας τους να συνδιαλλαγούν με τα υπόλοιπα άτομα του τραπέζιου. Οι δημιουργίες συνηθίζεται να παραμένουν στο χώρο του Red Umbrella ώστε τα άτομα να μπορούν να ξαναβρούν την επόμενη φορά αυτό που άφησαν πίσω τους υπό το βλέμμα και την προστασία της δομής και των μελών της, το οποίο επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό τη δημιουργία μιας σύνδεσης και σχέσης (Πούλιος, 2018).

Πέραν των υπηρεσιών σε συλλογικό επίπεδο, στο Red Umbrella παρέχονται και μια σειρά από ατομικές υπηρεσίες. Αναλυτικότερα, στο πλαίσιο λειτουργίας διενεργούνται *δωρεάν εξετάσεις για ΣΜΝ και συμβουλευτική για θέματα σεξουαλικής υγείας από το καταρτισμένο προσωπικό των Checkpoints⁸, διανομή προφυλακτικών, τεστ εγκυμοσύνης και καθαρών σύνεργων για ασφαλέστερη ενέσιμη χρήση, αλλά και συναντήσεις με ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό και δικηγόρο.* Όσον αφορά στο κομμάτι της *ψυχολογικής υπηρεσίας* είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι στα πλαίσια της λειτουργίας της, δεν πραγματοποιείται η τυπική ψυχοθεραπευτική παρέμβαση. Αντ’ αυτού, παρέχεται η ευκαιρία για έναν ασφαλή χώρο που το άτομο έχει τη δυνατότητα να μιλήσει και να ιεραρχήσει τα ζητήματα που προκύπτουν στη ζωή του, να υποστηριχθεί μέσω της παρουσίας και σε συνεργασία με έναν άλλον, και ενδεχομένως να μπορέσει αργότερα να δημιουργήσει ένα αίτημα (Πούλιος, 2018), και να διασυνδεθεί με κάποια άλλη, συμπεριληπτική και κατάλληλη για τις ανάγκες του υπηρεσία. Βασική αρχή της ψυχοκοινωνικής υπηρεσίας που παρέχεται εντός της δομής είναι η συνάντηση του ατόμου με το οποίο συνεργαζόμαστε εκεί που βρίσκεται αυτό, και όχι η προσαρμογή του, από μέρους μας, στα θεωρητικά μας εργαλεία και κλινικά μας προαπαιτούμενα. Στο πλαίσιο της *νομικής συμβουλευτικής*, το άτομο μπορεί να λάβει πληροφορίες για να τακτοποιήσει νομικές και χρηματικές εκκρεμότητες που πιθανόν να το απασχολούν και ενισχύουν το ήδη υπάρχον άγχος της καθημερινότητας. Τέλος, η παρουσία του *κοινωνικού λειτουργού* είναι κομβικής σημασίας καθώς τα άτομα που εργάζονται στο σεξ συχνά δυσκολεύονται να λάβουν γνώση ή/και να έχουν πρόσβαση σε προνοιακές και ιατρικές υπηρεσίες. Η κοινωνική υπηρεσία του Red Umbrella παρέχει τη δυνατότητα για λήψη πληροφοριών σχετικά με υπηρεσίες, επιδόματα κλπ., τη διασύνδεση με αρμόδιους φορείς μέσω της επικοινωνίας από την πλευρά του κοινωνικού λειτουργού ή του ψυχολόγου, αλλά και σε

⁸ Τα Checkpoints αποτελούν κοινοτικά κέντρα πρόληψης και σεξουαλικής υγείας και παρέχουν δωρεάν εξετάσεις για ΣΜΝ και συμβουλευτική σε θέματα σεξουαλικής υγείας, αλλά και διασύνδεση με νοσοκομειακά ιδρύματα όταν είναι απαραίτητο (<https://mycheckpoint.gr/ath-checkpoint/>).

κάποιες περιπτώσεις τη συνοδεία σε νοσοκομειακά ιδρύματα ή άλλους δημόσιους φορείς για την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση των ατόμων.

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή του Red Umbrella είναι σημαντικό να πραγματοποιηθεί και μία σύντομη αναφορά στα μέλη της ομάδας που πλαισιώνουν τις δράσεις και τις υπηρεσίες. Βάσει της κοινοτικής προσέγγισης, αλλά και της μέχρι τώρα εμπειρίας με την κοινότητα και τη λειτουργία της δομής, στην ομάδα του Red Umbrella δύναται συμμετέχουν άτομα από όλα τα πεδία τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και ομότιμα μέλη, τα οποία λειτουργούν μάλιστα και ως γέφυρα με τα ωφελούμενα άτομα. Η προσωπική, αλλά και συλλογική φροντίδα του εαυτού επιτρέπει τη δημιουργία και διατήρηση μιας συνοχής, η οποία είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία του Red Umbrella. Βασική μας αρχή είναι ότι αν η ίδια η ομάδα που εργάζεται στη δομή δεν είναι σε θέση να συγκροτήσει μια συμπεριληπτική και φιλόξενη για κάθε αυτοπροσδιορισμό ομάδα, δεν είναι δυνατό να παρέχουμε ένα τέτοιο πλαίσιο στα ωφελούμενα άτομα.

Πίνακας 2.

Red Umbrella - Παρεχόμενες Υπηρεσίες

- Υπηρεσίες ατομικής συμβουλευτικής, υποστήριξης και ενδυνάμωσης από επαγγελματίες ψυχολόγους και ομότιμα άτομα.
- Ενημέρωση για θέματα σεξουαλικής υγείας και σεξουαλικών πρακτικών από ομότιμα άτομα και συμβούλους σεξουαλικής υγείας.
- Δωρεάν εξετάσεις HIV, HBV, HCV και σύφιλης.
- Νομική συμβουλευτική.
- Κοινωνική υπηρεσία.
- Βραχείες ψυχοθεραπευτικές και συμβουλευτικές ατομικές παρεμβάσεις.
- Δωρεάν διανομή προφυλακτικών.
- Δωρεάν διανομή τεστ εγκυμοσύνης.
- Δωρεάν διανομή καθαρών συνέργων ενδοφλέβιας χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών.
- Υπηρεσίες καλλωπισμού (νύχια, μακιγιάζ, κούρεμα κλπ.).
- Δημιουργική απασχόληση.
- Δωρεάν διανομή ρούχων, υποδημάτων και ειδών πρώτης ανάγκης, όπως τρόφιμα, σερβιέτες, ταμπόν κλπ.
- Παροχή ασφαλούς χώρου χαλάρωσης και αναψυχής (παροχή μη αλκοολούχων ποτών, ευχάριστη μουσική, επιτραπέζια κ.α).
- Διασύνδεση και συντονισμός παραπομπών με φορείς και πλαίσια με τα οποία υπάρχει επικοινωνία και συνεργασία (υπηρεσίες διερμηνείας, κοινοτικά ιατρεία, μονάδες ειδικών λοιμώξεων, ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες ΜΚΟ, κέντρα απεξάρτησης, φορείς υποστήριξης προσφύγων κ.α.).
- Συνοδείες σε νοσοκομεία όταν είναι απαραίτητο.

Βιβλιογραφία

- Everly, G. S., Jr, & Lating, J. M. (2022). *The Johns Hopkins guide to Psychological first aid*. JHU Press.
- Giffney, N. & Watson, E. (2017). *Clinical encounters in sexuality: Psychoanalytic practice and queer theory* (p.494). Punctum Books.
- González, F. J., & Peltz, R. (2021). Community psychoanalysis: Collaborative practice as intervention. *Psychoanalytic Dialogues*, 31(4), 409–427.
<https://doi.org/10.1080/10481885.2021.1926788>
- Koster, K. (2017, February 1). *What's With the Red Umbrella? A Brief History, and a Call for Red Umbrella Stories!* SWOP-USA. <https://swopusa.org/blog/2017/02/01/red-umbrella-and-sex-worker-rights-call-for-submissions/>
- Κροκιδάς, Α., Βαρβαρέσου, Ξ. & Στυλιανίδης, Σ. (2016). Assertive Community Treatment-Κατ'οίκον οαρέμβαση σε ψυχιατρικά περιστατικά. Στο Σ. Στυλιανίδης & συνεργάτες *Σύγχρονα θέματα κοινωνικής και κοινοτικής ψυχιατρικής* (σ.σ. 383-418). Αθήνα: Τόπος
- Lacan, J. (1966). The mirror stage as formative of the I function as revealed in psychoanalytic experience. *Ecrits* (trans. B. Fink). London: Norton & company, 2006, σ.σ. 75-81.
- Παπαθανασίου, Ν. & Χρηστίδη, Ε. Ο. (2020). Θεωρητικό Πλαίσιο: Επίδραση των διακρίσεων, μειονοτικό στρες, ψυχική ανθεκτικότητα και κοινοτική ψυχολογία. Στο Ν. Παπαθανασίου & Ε. Ο. Χρηστίδη (Επιμ.) *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα, Βασικές Αρχές Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου* (σ.σ. 30-69). Αθήνα: Gutenberg.
- Parsons, T. (1977). *Social systems and the evolution of Action theory* (Vol.62). New York: Free Press.
- Πούλιος, Α. (2018). «Υγειονομική βόμβα» στην Kultur: Το ασυνείδητο που μιλά από το πεζοδρόμιο. Στο Λ. Κανελλοπούλου (Επιμ.) *Η υποκειμενικότητα σε δοκιμασία στον σύγχρονο κοινωνικό δεσμό* (σ.σ.171-205). Αθήνα: Πεδίο.
- Rekart, M. L. (2005). Sex-work harm reduction. *Lancet*, 366(9503), 2123–2134.
[https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(05\)67732-x](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(05)67732-x)
- Sprinkle, A.M., *International Day To End Violence Against Sex Workers | A public letter from Annie Sprinkle*. December17.org. Available at: <http://www.december17.org/about/from-annie-sprinkle/>
- Strohmayr, A. (2019). Using technologies to commemorate International Day to End Violence Against Sex Workers in the North East of England. *Journal of International Women's Studies*, 20(4), 52-68. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol20/iss4/5>
- Χόνδρος, Π., Στυλιανίδης, Σ. & Λάβδας, Μ. (2016). Συμμετοχή χρηστών και των οικογενειών στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Στο Σ. Στυλιανίδης & συνεργάτες *Σύγχρονα θέματα κοινωνικής και κοινοτικής ψυχιατρικής* (σ.σ. 633-648). Αθήνα: Τόπος.
- Winnicott, D. (2003). *Διαδικασίες ωρίμανσης και διευκολυντικό περιβάλλον* (μτφρ. Θ. Χατζόπουλος). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μια ψυχαναλυτική ματιά: Η εργασία
στο σεξ ως πεδίο της επιστροφής του
κοινωνικού απωθημένου

Κεφάλαιο 5

Μια ψυχαναλυτική ματιά: Η εργασία στο σεξ ως πεδίο της επιστροφής του κοινωνικού απωθημένου⁹

Πούλιος, Α.

Κοινωνία και κανονικότητες

Κάθε κοινωνία ορίζεται, στην καλλίτερη περίπτωση, μέσα από συμβάσεις, όπως αυτές καθορίζονται από τους εκάστοτε συσχετισμούς ισχύος, όπως επίσης και την επιβολή των όρων βάσει των οποίων μπορεί κανείς να μετέχει σε ένα κοινωνικό δεσμό έχοντας τη δυνατότητα, κατά συνέπεια, να επωφεληθεί από τους καρπούς του (Brousse, 2006). Ωστόσο, η ψυχανάλυση ανέδειξε ότι αυτοί οι καρποί, άσχετα με το περιβλήμα τους, περιέχουν κάτι το οποίο πάντα θα απειλεί την κυρίαρχη ιδεολογία, αυτό το οποίο κάθε πολιτισμός αποτυγχάνει να ελέγξει, να κανονικοποιήσει και να ονοματίσει πλήρως, το οποίο δεν είναι άλλο από τη σεξουαλικότητα (Assoun, 2010). Ως σεξουαλικότητα, ωστόσο, δεν εννοείται μόνο ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η κανονιστική ταυτότητα του φύλου ή οι όποιες σεξουαλικές πρακτικές υιοθετούνται (Godelier, 2012; Laplanche, 1999; Strauss, 2011) αλλά τον τρόπο με τον οποίο το υποκείμενο εν-σωματώνεται στον οργανισμό του, τη μοναδική έμφυλη τοποθέτησή του αλλά και τη θέση από την οποία επιθυμεί και απολαμβάνει, όπως αυτή καθορίζεται από τα άτομα που θα το φροντίσουν αλλά και τον πολιτισμό και την κουλτούρα εντός της οποίας θα έρθει στον κόσμο. Με άλλα λόγια, στο μέτρο που ο άνθρωπος δεν είναι ένας οργανισμός καθοριζόμενος από το ένστικτο αλλά υποκείμενο επιθυμίας και ενόρμησης, κανένα σύστημα ορισμών ή κωδίκευσης του βιώματος, καμμία κοινωνική σύμβαση δεν μπορεί περιχαρακώσει με απόλυτο και γενικεύσιμο τρόπο αυτόν τον πυρήνα που συνιστά η σεξουαλικότητα.

Σύμφωνα με το Freud, «ο πολιτισμός είναι κάτι το οποίο επέβαλε σε μιαν ατίθαση πλειονότητα μια μειονότητα, η οποία κατάφερε να θέσει υπό κατοχή τα μέσα εξουσίας και καταναγκασμού» (Freud, 1927). Ο δε Foucault (2011) εξηγεί ότι αυτό το ατίθασο κομμάτι της κοινωνίας το οποίο μοιραία σχετίζεται με τη σεξουαλικότητα, ως διάθεση σωμάτων και χρήση ηδονών, χρησιμοποιείται προκειμένου να οριστεί η κανονικότητα της κοινωνίας και να ευοδωθεί η παραγωγική διαδικασία, όπως νοείται από το εκάστοτε κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Με άλλα λόγια, επιβεβαιώνουμε τη δική μας κανονικότητα βασιζόμενοι στο ότι

⁹ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Πούλιος, Α. (2024). Μια ψυχαναλυτική ματιά: Η εργασία στο σεξ ως πεδίο της επιστροφής του κοινωνικού απωθημένου. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντριγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 49-57). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

διαφεύγουμε να ανήκουμε στις ομάδες αυτών που ορίζονται ως «μη-κανονικοί» (Foucault, 1999).

Η κοινωνία, κατά συνέπεια, συγκροτεί τα όριά της βάζοντας ομάδες που δεν εμπίπτουν στις αποδεκτές από αυτή απολαύσεις και επιθυμίες στο περιθώριο. Ο δε έλεγχος αυτών των «μη-κανονικών» δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσα από την άμεση καταστολή. Η βιοπολιτική (Foucault, 1999; 2012/2004) επιβάλλεται κατεξοχήν μέσα από κανονιστικές ρυθμίσεις, ιδεώδη εντός των οποίων γεννιόμαστε, αλλοτριωνόμαστε και αναπαράγουμε ακόμα και εν αγνοία μας. Αυτή η αυτοεπιτήρηση, η εσωτερίκευση των κανονιστικών ρυθμίσεων, είναι δυνατό να γίνει αντιληπτή μέσα από τον αυτοστιγματισμό, την ενοχή και την αυτομομφή για αυτά που φέρει ο άνθρωπος και αισθάνεται ότι θέτουν την εγγραφή του στον κοινωνικό δεσμό σε κίνδυνο. Εξάλλου, αν πάρουμε για παράδειγμα τη σεξουαλικότητα, δεν είναι τυχαίο ότι οι πλέον συνήθεις προσβολές ή βρισιές αφορούν ακριβώς σε αυτή: προσβάλουμε το άλλο άτομο κατατάσσοντάς το σε μια ομάδα περιθωριακών απολαύσεων. Θεωρούμε υποτιμητικό να μην ανήκει στις κυρίαρχες εκφράσεις της σεξουαλικότητας, ενδεχομένως τονίζοντας τη δική μας υπεροχή στο μέτρο που - θέλουμε να πιστεύουμε ότι - είμαστε περισσότερο «κανονικοί» από αυτό.

Οι κανονικότητες του φύλου

Μιλώντας, λοιπόν για κανονικότητα, ένας από τους πλέον κεντρικούς άξονες των ιδεωδών της κοινωνίας, το μέτρο σύγκρισης είναι ο άνδρας, όπως τον ζυμώνει και τον απαιτεί η πατριαρχία. Δεν είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτό ότι το σημείο αναφοράς της κοινωνικής επιτυχίας αποτελείται από ένα σύνολο γνωρισμάτων που αποδίδονται στον άνδρα: δύναμη, παραγωγή, ενεργητικότητα, κατάκτηση, ανταγωνισμός κα. Ως σημείο αναφοράς, επιτρέπει στη γυναίκα να έχει μόνο μία θέση, αυτή που θα συμπληρώσει την αντρική (Assoun, 2008; Soler, 2015), ενδεχομένως καταφέροντας να επιτύχει και μερικά από αυτά που μπορεί να επιτύχει ο άνδρας, καθώς η ισότητα των φύλων γίνεται αντιληπτή από πολλούς στο ότι οι γυναίκες επιτρέπεται να μπορούν να κάνουν ό,τι και το μέτρο σύγκρισης τους, ήτοι οι άνδρες. Υπό τη λογική αυτή, ό,τι δεν ανήκει στην ανδρική πλευρά μπορεί να συνιστά απειλή. Τέτοια παραδείγματα απειλής είναι η πλανεύτρα που θα «προκαλέσει» τον άνδρα εκμεταλλεζόμενη τη φυσική του ροπή για πολυγαμία και εκτόνωση, ή όσοι δεν «τιμούν» τα παντελόνια τους, εξαιτίας των «ιδιαιτεροτήτων» τους, οι οποίοι δεν είναι άξιοι εμπιστοσύνης και αποδοχής (Πούλιος, 2018). Το δε γυναικείο έχει συνδεθεί μέσα στην ανδρική φαντασίωση με την παθητικότητα (Lacan, 2006), η οποία είναι κατώτερη και συνιστά αδυναμία, ιδίως όταν δεν εμφανίζεται στη γυναίκα.

Θα έχει ήδη καταστεί αντιληπτό ότι γίνεται λόγος με σημείο αναφοράς του διπόλου άνδρα – γυναίκας. Πράγματι, πρόκειται για ένα από τα κεντρικότερα δίπολα που χρησιμοποιούνται προκειμένου να βάλουν τάξη στην κοινωνία, ένα δίπολο εντός του οποίου μεγαλώνουμε και ταυτοποιούμαστε. Ωστόσο, παρά τις όποιες ανατομικές διαφορές, το δίπολο αυτό στηρίζεται σε μια φαντασιακή απόδοση της εικόνας εντός της οποίας οφείλει να εμπίπτει κανείς, η οποία δε βασίζεται διόλου σε σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα και αναλύσεις (Butler, 2008/1993; Foucault, 2012/1994; Saketopoulou &

Pellegrini, 2023; Watson, 2009; Zupančič, 2017). Η εν λόγω εικόνα, χρησιμοποιεί στην πραγματικότητα ως άλλοθι την ανατομία στο μέτρο που βασίζεται σε αυτήν προκειμένου να νομιμοποιηθεί οποιαδήποτε κατανομή ρόλων. Τα δίπολα αποτελούν μια εύκολη λύση κατανομής, άρα και ελέγχου, αλλά με μεγάλο κόστος καθώς δεν επιτρέπουν να εκφραστεί ή να νομιμοποιηθεί με οποιονδήποτε τρόπο οτιδήποτε δεν εμπίπτει μεταξύ αυτών. Αποπειρώνται να αποκρύψουν αλλά και να καθυποτάξουν το γεγονός ότι δεν υπάρχει τίποτα «φυσιολογικό» στην ανθρώπινη σεξουαλικότητα, υπό την έννοια ότι αυτή γνωρίζει τόσες παραλλαγές και καθοδηγείται από τόσες φαντασιώσεις όσες και τα υποκείμενα που τις συγκροτούν (Giffney & Watson, 2017; Lacan, 2011/1975; Πούλιος, 2020; Saketopoulou, 2023; Saketopoulou & Pellegrini, 2023). Η «φυσιολογική» σεξουαλικότητα είναι μια φαντασίωση που επιβάλλεται έξωθεν προκειμένου να ρυθμίσει αυτή την εκτός ελέγχου πολυμορφία που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο.

Συνεπώς, το άτομο, καθοδηγούμενο από τις κανονιστικές αυτές ρυθμίσεις, χάνει την πρόσβαση σε ό,τι η συμβολική τάξη, όπως καθορίζεται από το εκάστοτε κοινωνικό και πολιτικό συγκείμενο, δεν προβλέπει. Παιριετείται από μια απόλαυση η οποία δεν προκρίνεται από το κοινωνικό, το οποίο ωστόσο του επιβάλει ότι προκειμένου να είναι επιτυχημένο, οφείλει να είναι πλήρες (Πούλιος, 2015). Η διπλή παγίδα εδώ έγκειται στο ότι την ίδια στιγμή που στερείται κανείς κάτι από την υποκειμενικότητα του, αναγκάζεται εντός του σύγχρονου κοινωνικού δεσμού να είναι πλήρης. Αυτή η παραίτηση, η απώλεια που συνεπάγεται το φύλο και είναι αδύνατο να την πενήσει κανείς, όπως περιγράφει η Butler (2009/1997), συγκροτεί μια φαντασίωση της «Απόλαυσης του Άλλου». Η απόλαυση του Άλλου είναι αυτή που υποθέτουμε ότι υφίσταται αλλά χωρίς πρόσβαση από εμάς και την εναποθέτουμε κατά συνέπεια συχνά σε ό,τι θεωρούμε ως ξένο. Είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς, κατά συνέπεια, ότι αυτή η απόλαυση, η πρόσβαση σε ό,τι δεν έχουμε ή έχουμε παραιτηθεί κατόπιν απαίτησης της κοινωνίας, εντοπίζεται μεταξύ άλλων σε ό,τι συνιστά περιθώριο. Ίσως αυτό καθιστά το κοινωνικό περιθώριο τόσο απειλητικό. Ομάδες ανθρώπων στιγματίζονται και υπόκεινται συχνά βίαιων διακρίσεων εξαιτίας των περιθωριακών τους απολαύσεων. Ταυτόχρονα δε, αποτελούν απειλή γιατί εκπροσωπούν για το κοινωνικό φαντασιακό παράγοντα αποσταθεροποίησης, στο μέτρο που η υποτιθέμενη απόλαυσή τους δεν συμπίπτει με αυτή της κυρίαρχης ιδεολογίας, τη θέτει υπό αμφισβήτηση. Αυτό όμως από το οποίο ο άνθρωπος αποκόπτεται, ακόμα και αν το έχει ο ίδιος εξακοντίζει μακριά του, δημιουργεί φθόνο και ο φθόνος, παρά τη σαγήνη που ασκεί, προκαλεί μίσος (Klein, 1946, 1957), ακόμα και αν αυτό κρύβεται κάτω από την υποτίμηση και την προσπάθεια ελέγχου που υποθάλλει η φιλανθρωπία και ο ανθρωπισμός, καθώς αυτά παρά τις όποιες αποζημιώσεις προσφέρουν δεν κινούν καμία διεργασία ανατροπής των υπάρχουσών σχέσεων εξουσίας.

Η εργασία στο σεξ ως το απωθημένο του κοινωνικού

Βάσει της προηγηθείσας εισαγωγής, είναι δυνατό να γίνει αντιληπτό ότι η εργασία στο σεξ είναι ένα από τα κατεξοχήν πεδία μη-κανονικής σεξουαλικότητας, στο μέτρο που εκφράζεται εκτός των πλαισίων της μονογαμίας, της οικογένειας, των χριστών ηθών και, εν

γένει, της θέσης που προβλέπεται κοινωνικά για τη γυναίκα (Πούλιος, 2018). Έχει δε ιδιαίτερη σημασία να λάβει κανείς υπόψιν ότι συνιστά απειλή καθώς το λεγόμενο «αρχαιότερο των επαγγελμάτων» (βλ. Κεφάλαιο 1) έπρεπε πάντα να ελέγχεται (Bennet, 2010): να είναι γνωστό πού γίνεται, πώς γίνεται, και από ποια άτομα γίνεται ώστε να είναι δυνατή η επιτήρησή τους, ακόμα και αν αυτή ήταν κρυμμένη σε τιμές και χλιδή. Η γυναίκα εργαζόμενη στο σεξ είναι αντιληπτή από το κοινωνικό φαντασιακό ως παραστρατημένη από τη «φυσική ροπή» της γυναίκας να είναι και να πραγματώνει το τρίπτυχο της καλής κόρης-συζύγου-μητέρας. Η εργαζόμενη στο σεξ είναι κατά κάποιον τρόπο η εκδοχή της «μη-κανονικής» έκφρασης της γυναικείας σεξουαλικότητας, της οποίας την απειλή μπορούμε να τη δούμε ότι γίνεται αντιληπτή με την ονομάτισή της ως αυτής που θα παρασύρει και θα εκμεταλλευτεί, αν λάβουμε υπόψιν τη ρητορική που χρησιμοποιήθηκε το 2012 κατά τη διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών, τον άνδρα «οικογενειάρχη» ή και θα αποτελέσει μια «υγειονομική βόμβα» (Πούλιος, 2018). Το δίπολο εντός του οποίου μπορεί να υπάρξει η εργαζόμενη στο σεξ είναι είτε ως θύμα, το οποίο πρέπει να διασωθεί, είτε ως “Belle de Jour”, γυναίκα γοητευτική και σαγηνευτική μεν αλλά επικίνδυνη και εν τέλει απορριπτέα από την ηθική. Δεν είναι άλλωστε τυχαία η ευκολία με την οποία μια γυναίκα που απολαμβάνει τη σεξουαλικότητά της ή δεν εναρμονίζεται με τις κοινωνικές προδιαγραφές ή ακόμα και τείνει να εξαπατά και να φέρεται ληστρικά προς τους άλλους θα χαρακτηριστεί «πουτάνα». Μέσα στις νόρμες των κανονιστικών ρυθμίσεων της κοινωνίας δεν είναι εύκολο να γίνει αποδεκτό ότι μια γυναίκα μπορεί για πολλούς λόγους να κάνει ένα επάγγελμα το οποίο περιλαμβάνει σεξουαλικές υπηρεσίες. Δεν αρνούμαστε ότι πρόκειται για ένα επικίνδυνο επάγγελμα, ότι συχνά τα άτομα εξαναγκάζονται να το κάνουν, όχι απαραίτητως εξαιτίας της επιβολής κάποιων κυκλωμάτων και επιτήδειων, αλλά της επιβολής του κοινωνικού δεσμού και των κοινωνικών και ταξικών ανισοτήτων που δεν τους επέτρεψαν άλλες επιλογές. Μολαταύτα, ο μόνος τρόπος να υπάρξει κάποια άλλη εκδοχή ή επιλογή για τη ζωή τους είναι αυτό που κάνουν να γίνει αντιληπτό ως επάγγελμα και όχι ως αναπόδραστη ταυτότητα και ιδιότητα.

Οι τρανς γυναίκες, άλλωστε, αποτελούν μια ομάδα ανθρώπων σε σχέση με την οποία γίνεται ακόμα μεγαλύτερη προσπάθεια ρύθμισης και ελέγχου. Η ορατότητα που έχουν, εν αντιθέσει με πολλά άτομα μη ετεροκανονικού σεξουαλικού προσανατολισμού, είναι κατεξοχήν πρόκληση στις κανονικότητες του φύλου (Butler, 2008/1993), υπενθυμίζοντάς μας τη σχετικότητα που αυτό έχει όχι μόνο για τα τρανς άτομα αλλά και τον ίδιο μας τον εαυτό. Στο μέτρο κατά το οποίο το κοινωνικό συγκροτείται μέσω του διπόλου άνδρα-γυναίκας, το πέρασμα από τη “μια πλευρά” στην “άλλη” προκαλεί αρκετούς τριγμούς ώστε το άτομο που το υλοποιεί να αποτελέσει στη χειρότερη περίπτωση αντικείμενο επίθεσης και μίσους, ή στην καλλίτερη -αλλά ενίοτε πιο ύπουλη καθώς νομιμοποιεί τις διακρίσεις και τη βία- το τρανς άτομο να θεωρηθεί μια εξαίρεση, αποτέλεσμα αρρώστιας, διαταραχής κλπ. Αποσβαίνοντας την υποκειμενικότητα των ατόμων αυτών και μέσα από μια ανατροφοδοτούμενη επιτελεστικότητα, τα ταυτίζουμε με την κοινωνικά στιγματισμένη σεξουαλικότητά τους επιτρέποντας ως μόνο χώρο που θα μπορούσαν να υπάρξουν το σεξουαλικό περιθώριο της εργασίας στο σεξ, το οποίο έχει και

αυτό άλλωστε ήδη δημιουργηθεί από εμάς. Η επιτελεστικότητα έρχεται ακριβώς εδώ καθώς το στιγματισμένο άτομο εμποτίζεται από τους λόγους που εκφέρονται για αυτό και μπορεί να υπάρξει μόνο μέσα από αυτούς.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι γίνεται λόγος κατεξοχήν για γυναίκες cis και trans: υπάρχουν άνδρες που εργάζονται στο σεξ; Γνωρίζουμε ότι υπάρχουν, βεβαίως, αλλά αποτελούν έναν αόρατο επί της ουσίας πληθυσμό, σε μεγάλο βαθμό ένεκα του σεξισμού και της πατριαρχίας που προαναφέρθηκαν. Εν αντιθέσει με τη γυναίκα, ο άνδρας που εργάζεται στο σεξ δεν είναι «πόρνη», ούτε «πουτάνα», μια βρισιά άλλωστε η οποία δεν έχει αρσενικό αντίστοιχο. Το σημαίνουν ζιγκολό, μέσα στους κοινωνικούς λόγους, χαίρει άλλης μοίρας καθώς συχνά παραπέμπει στο μποέμ άνδρα, γοητευτικό και περιπετειώδη, σχεδόν αντικείμενο θαυμασμού και επιθυμίας. Βεβαίως, όλα αυτά, δεδομένου ότι θα διατηρεί έναν αποκλειστικά ενεργητικό ρόλο σε σεξουαλική σχέση με μία γυναίκα, η οποία μάλιστα θα είναι συνήθως μεγαλύτερη σε ηλικία, εύπορη και δίχως άλλον τρόπο πρόσβασης στη σεξουαλική απόλαυση. Ο παθητικός ρόλος, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, είναι μια θέση η οποία δεν πρέπει να εμπεριέχει απόλαυση παρά μόνο ως συμπληρωματική της ενεργητικής, μια θέση συνδεδεμένη με τη γυναίκα και την θέση η οποία της αποδίδεται κοινωνικά. Η απόλαυση της παθητικής θέσης, κατά συνέπεια, εγείρει άμεσα μάλλον μειωτικούς συνειρμούς από την πλειοψηφία.

Ένας άλλος λόγος για τον οποίο το φάσμα της ανδρικής εργασίας στο σεξ είναι μη ορατό είναι γιατί τις περισσότερες φορές το φως πέφτει πάνω στους πελάτες. Πράγματι, η πλειοψηφία των πελατών των ανδρών εργαζομένων στο σεξ, όπως έχουμε διαπιστώσει, είναι άνδρες κατά κανόνα gay. Παρέχοντας υπηρεσίες σε μια άλλη ομάδα ανθρώπων η οποία υπόκειται διακρίσεων και συχνά και άλλων στιγμάτων που τίθενται και μέσα από την ίδια ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, όπως αυτό της μεγαλύτερης ηλικίας, οι άνδρες εργαζόμενοι στο σεξ θεωρούνται ότι είτε εκμεταλλεύονται αυτή των «εμμονή» των gay ανδρών με το σεξ, είτε πως πέφτουν θύματα της λαγνείας αυτών, μια λαγνεία που είτε απευθύνεται στο σεξουαλικό αχαλίνωτο είτε στις οικονομικές απολαβές. Πρόκειται για ένα δίπολο μάλλον παρόμοιο με αυτό το οποίο υπάρχει για τις γυναίκες εργαζόμενες στο σεξ όμως στην περίπτωση αυτή στοχοποιείται περισσότερο ο πελάτης. Αξίζει εδώ να λάβει κανείς υπόψιν πως η τοξική αρρενωπότητα ως καθεστώς της πατριαρχίας, δεν επιτρέπει καμμία σχετικοποίηση μιας κοινωνικής δραστηριότητας, δημιουργώντας έτσι εκ νέου περιοριστικά και στιγματιστικά δίπολα.

Συνοπτικά, βάσει των προαναφερθέντων, η εργασία στο σεξ συνιστά ένα περιθώριο εντός του οποίου απωθούνται περιφερειακές για την κοινωνία απολαύσεις (Πούλιος, 2018). Μολαταύτα, όπως γνωρίζουμε από την ψυχανάλυση, αυτό που απωθείται, δεν εξαφανίζεται αλλά παράγει είτε δημιουργικά είτε επιβαρυντικά μορφώματα που εκπροσωπούν κάτι από την αλήθεια που διαφεύγει. Κατά κάποιο τρόπο το «πεζοδρόμιο» γίνεται ακριβώς το πεδίο απώθησης του σώματος της κοινωνίας όπου απωθείται κάτι από την αλήθεια της: την αλήθεια της πολύμορφης και ακατάληπτης σεξουαλικότητας (Freud, 1905; Lacan, 2011), όπως φαίνεται από την εξαιρετική ετερογένεια των υπηρεσιών που ζητούνται και προσφέρονται, για την οποία η ετεροκανονική κοινωνία προτιμά να μη

γνωρίζει κάτι ή να γνωρίζει μόνο υπό το πρίσμα συγκεκριμένων οπτικών, κατά βάση παθολογικοποιητικών.

Προκλήσεις, απαντήσεις και... αισίως ερωτήματα

Βεβαίως, δε γίνεται προσπάθεια ούτε ωραιοποίησης ούτε ηρωοποίησης. Η παθολογιοποίηση εντοπίζει υπαρκτά προβλήματα αλλά ενδεχομένως τα αντιλαμβάνεται στην πραγματικότητα ουσιοκρατικά. Η βία, η κατάχρηση ψυχοδραστικών ουσιών και η εξάρτηση από αυτές, οι κίνδυνοι για τη σεξουαλική υγεία, είναι βεβαίως προβλήματα που σχετίζονται με την εργασία στο σεξ. Μην ξεχνάμε όμως ότι βασικός παράγων ευαλωτότητας για το σύνολο του πληθυσμού είναι οι διακρίσεις (WHO, 2001). Όσο υπάρχουν ομάδες που στιγματίζονται πολλαπλώς και αναγκάζονται να υπάρξουν εντός ενός πεδίου ανομίας, τόσο η εμπλοκή τους με επικίνδυνες πρακτικές ή με παράνομες δραστηριότητες αυξάνονται. Η αποκοπή από τον κοινωνικό ιστό δεν επιτρέπει την πρόσβαση στη φροντίδα του και καθιστά το άτομο ευάλωτο σε πολλούς κινδύνους συμπεριλαμβανομένου και αυτού της εμπορίας ανθρώπων (βλ. *Κεφάλαιο 7*), της οποίας τα κυκλώματα συχνά κρύβονται και δραστηριοποιούνται ακριβώς εκμεταλλευόμενα το κοινωνικό περιθώριο που συγκροτείται για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ.

Το δε θέμα, από τα πλέον δημοφιλή, σε σχέση με το κατά πόσο η εργασία στο σεξ είναι επιλογή ή καταναγκαστική απόφαση είναι επίσης ένα πεδίο μάλλον δύσβατο. Τι καθιστά πραγματικά σημαντικό αυτό το ερώτημα; Αποκλείοντας τις περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων οι οποίες πέραν αμφιβολίας συνιστούν μια από τις πλέον άγριες και κατάφορες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όλες οι υπόλοιπες περιπτώσεις θα έπρεπε να μας καταστήσουν σκεπτικές και σκεπτικούς σχετικά με το δόκιμο του ερωτήματος για το δίπολο εξαναγκασμός ή επιλογή. Η κοινωνία και η προσωπική μας ιστορία μας ωθούν με αμέτρητους τρόπους σε δρόμους και επιλογές που είναι πολύ σχετικό αν υπήρξαν πραγματικά ελεύθερες. Παρομοίως, δε θα διαφωνούσε κανείς ότι ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων που εργάζονται στο σεξ θα προτιμούσε να έχει μια άλλη εργασία. Ωστόσο, τι ευκαιρίες δίνονται, με ποιο τρόπο είχε άλλες επιλογές το άτομο πριν οδηγηθεί εκεί και για ποιους λόγους έκανε αυτή την έστω και αναγκαστική, σε κάποιες περιπτώσεις, επιλογή να εργαστεί στο σεξ; Μην ξεχνάμε ότι υπάρχουν πάρα πολλές ακόμα εργασίες οι οποίες είναι ανυπόφορες ή επικίνδυνες και αποτελούν για πολλούς ανθρώπους αναγκαστικές λύσεις με ελάχιστα δικαιώματα αλλά η κοινωνία δε φαίνεται να διερωτάται για τα άτομα που εργάζονται εκεί ή δε λαμβάνει υπόψιν ότι τα άτομα που εργάζονται στο σεξ κάνουν αυτή την εργασία επειδή «επέλεξαν» να αποφύγουν άλλες χειρότερες. Ο λόγος που οι υπόλοιπες επικίνδυνες εργασίες δεν εγείρουν τέτοιες αντιδράσεις είναι ότι είναι κοινωνικά αποδεκτές και εγγεγραμμένες εντός του παραγωγικού συστήματος της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Τα ερωτήματα που παρατέθηκαν ή άνοιξαν με μια τοποθέτηση όπως η παρούσα πιθανώς είναι πολύ περισσότερα από τις απαντήσεις. Ακόμα και αν η μετέωρη θέση των αναπάντητων ερωτημάτων προκαλεί δυσφορία, συχνά είναι από αυτόν τον τόπο του αβέβαιου και την αμφισβήτησης που μπορεί να προκύψει κάτι νέο. Στα αναπάντητα ερωτήματα, η λύση δεν είναι, σε πρώτο χρόνο, η διατύπωση της απάντησης αλλά η

διατύπωση της ερώτησης στον τόπο με τον οποίο υπάρχει αυθεντική επιθυμία να ανοίξει διάλογος και να υπάρξει κατανόηση.

Αυτή ήταν και η λογική της δημιουργίας του Red Umbrella Athens του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή». Ετερόκλητοι άνθρωποι που είχαν ο καθένας από το δικό του τόπο εκκίνησης την επιθυμία να διατυπώσουν ερωτήματα και να μάθουν μέσα από τις απαντήσεις που θα έδιναν τα άτομα που εργάζονται στο σεξ. Οι απαντήσεις αυτές δόθηκαν και γίνεται ακόμα προσπάθεια να δίνονται από τα άτομα που εργάζονται στο σεξ ακριβώς γιατί ο σκοπός θα πρέπει πάντα είναι η παρέμβαση στην κοινότητα με τη συμμετοχή της κοινότητας. Αν υπάρχουν αποδοτικές δράσεις, αυτές θα πρέπει να διαφεύγουν της λογικής της διαχείρισης ευάλωτων ομάδων και να αποκτούν τη λογική του διαλόγου και της συνεργασίας (Πούλιος, 2018). Σε όλα τα σύγχρονα προβλήματα, και όχι μόνο σε αυτά που αφορούν στην εργασία στο σεξ, ο πυρήνας παραμένει βαθιά κοινωνικός. Η λύση κατά συνέπεια δεν μπορεί να είναι ατομική ή ομαδική σε ένα πλαίσιο που το υποκείμενο εξαφανίζεται μέσα στην ομάδα εντός της οποίας τοποθετείται. Η λύση θα πρέπει να είναι συλλογική τόσο ως προς τα ωφελούμενα άτομα αλλά και ως προς την ίδια την ομάδα που ξεκινά μια διαδρομή παρέμβασης. Το μεγαλύτερο στοίχημα για την ομάδα του RUA έχει υπάρξει και εξακολουθεί ακόμα να είναι το να μπορεί να είναι ένα συλλογικό πλαίσιο το οποίο θα επιτρέπει στο κάθε μέλος του, προσωπικό ή ωφελούμενο άτομο, να εισέρχεται με την υποκειμενικότητά του και να ακούγεται βάσει αυτής (Πούλιος, 2018). Αυτή είναι και η φιλοσοφία με την οποία παρέχουμε, διαμορφώνουμε και αναδιαμορφώνουμε τις υπηρεσίες που προσφέρουμε, σε κάθε άτομο που μας απευθύνεται, ανεξάρτητα, όσο είναι δυνατό, από τις ταυτότητες που φέρει.

Η επιτυχία, βεβαίως δεν είναι ποτέ εγγυημένη. Είναι η ίδια η διαδρομή ωστόσο που μας επιτρέπει να μαθαίνουμε πράγματα και να επερωτάμε όχι μόνο τα κοινωνικά φαινόμενα αλλά και τις ίδιες τις δικές μας βεβαιότητες, να αναθεωρούμε ό,τι είχαμε ως δεδομένο για τη δική μας υποκειμενικότητα. Για αυτό το λόγο ακριβώς ευγνωμονούμε τα ωφελούμενα άτομα που μας εμπιστεύτηκαν και μας εμπιστεύονται ελπίζοντας ότι μπορούσαμε και εμείς να αντιγυρίσουμε κάτι σε αυτά.

Βιβλιογραφία

- Assoun, P.-L. (2008). *Ο Φρόντ και η Γυναίκα*, Δ. Σαραφείδου (μετ). Αθήνα: Ροές (πρωτότυπη έκδοση 1993).
- Assoun, P.-L. (2010). *Ο Φρόντ και οι κοινωνικές επιστήμες*, Ν. Παπαχριστόπουλος (επιμ). Πάτρα: Opportuna (πρωτότυπη έκδοση 1996).
- Bennet, D. (2010). Libidinal economy, prostitution and consumer culture. *Textual Practice*, 24 (1), 93 – 121.
- Brousse, M.-H. (2006). Κοινή αγορά και διακρίσεις. Προς μια καινούρια ψυχαναλυτική κλινική, στο Ν. Παπαχριστόπουλος (επ. εκδ.), *Ψυχανάλυση και κοινωνικά συμπτώματα* (σελ. 73-100). Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Butler, J. (2008). *Σώματα με σημασία. Οριοθετήσεις του φύλου στο λόγο*, Π. Μαρκέτου (μετ). Αθήνα: Εκκρεμές (πρωτότυπη έκδοση 1993).
- Butler, J. (2009). *Η ψυχική ζωή της εξουσίας*, (Τ. Μπέτζελος μετ.). Αθήνα: Πλέθρον (πρωτότυπη έκδοση 1997).
- Foucault, M. (1999). *Οι μη κανονικοί* (Τ. Μπέτζελος μετ.). Αθήνα: Εστία (πρωτότυπη έκδοση 1999).
- Foucault, M. (2011). *Η ιστορία της σεξουαλικότητας: Η βούληση για γνώση*, Τ. Μπέτζελος (μετ.). Αθήνα: Πλέθρον (πρωτότυπη έκδοση 1976).
- Foucault, M. (2012). *Η γέννηση της βιοπολιτικής*. Παραδόσεις στο Κολλέγιο της Γαλλίας (1978-1979), Β. Πατσογιάννης (μετ.). Αθήνα: Πλέθρον (πρωτότυπη έκδοση 2004).
- Foucault, M., (2012) «Για τη φιλία ως τρόπο ζωής», στο: *M. Foucault, Ετεροτοπίες και άλλα κείμενα* (σ. 133-140. Τ. Μπέτζελος, μετ.). Αθήνα: Πλέθρον (πρωτότυπη έκδοση: 1994).
- Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. In *Standard Edition of the Complete Psychological Works Of Sigmund Freud* (Vol. X, pp. 1-149). London: Hogarth Press
- Freud, S. (1927). The future of an illusion. In J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 21). London: Hogarth Press.
- Godelier, M. (2012). Η σεξουαλικότητα είναι πάντοτε κάτι άλλο από αυτό που είναι, στο Ν. Παπαχριστόπουλος & Κ. Σαμαρτζή (επ. εκδ.), *Οικογένεια και νέες μορφές γονεϊκότητας* (σελ. 43-56). Πάτρα: Opportuna.
- Klein, M. (1946). Notes on some schizoid mechanisms. In M. Klein, *Envy and Gratitude and other works* (pp. 1–24). London: Vintage.
- Klein, M. (1957). Envy and gratitude. In M. Klein, *Envy and Gratitude and other works* (pp. 176–235). London: Vintage.
- Lacan, J. (2006). Guiding remarks for a convention on female sexuality. In B. Fink (trans.), *Écrits* (pp.610 – 620). London: Norton (prototype edition 1966).
- Lacan, J. (2011). *Encore – Ακόμη, 1972-1974*, Β. Σκολίδης (μετ.). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Lacan, J. (2011). *Ο θρίαμβος της θρησκείας & Λόγος προς τους καθολικούς* (Ν. Λινάρδου-Μπλανσέ, Ν. Κατσόγιαννη & Κ. Σαμαρτζή, μετ.). Αθήνα: Εκκρεμές (πρωτότυπη έκδοση 2005).
- Laplanche, J. (1999). *Essays on otherness*. London: Routledge.
- Πουλιος Α. (2015). Από τη βία της σεξουαλικότητας στη σεξουαλικότητα της βίας: η κλινική της σεξουαλικότητας εντός του λόγου του Καπιταλιστή. *Σύναψις*, 39 (2), 55 – 58.
- Πούλιος, Α. (2018). Υγειονομική βόμβα στην Kultur: το ασυνείδητο που μιλά από το πεζοδρόμιο. Στο Λ. Κανελλοπούλου (επ) *Η υποκειμενικότητα σε δοκιμασία στο σύγχρονο κοινωνικό δεσμό* (σελ. 171 – 205). Αθήνα: Πεδίο.
- Πούλιος, Α. (2020). Σεξουαλικότητα και HIV: Gay και Κοινωνικώς Μεταδιδόμενα Νοσήματα. Στο Ν.

- Παπαθανασίου & Ε.-Ο. Χρηστίδη (επ. εκδ.) *Συμπερίληψη και ανθεκτικότητα: Βασικές αρχές ψυχοκοινωνικής στήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου*. (σελ. 342 – 376). Αθήνα : Gutenberg.
- Saketopoulou, A. (2023). *Sexuality beyond consent: risk, race traumatophilia*. USA: New York University Press.
- Saketopoulou, A. & Pellegrini, A. (2023). *Gender without identity*. USA: The Unconscious in Translation.
- Strauss, M. (2011). Ο Λακάν και το σεξουαλικό ερώτημα. Στο Μ. Νικολαΐδου & Π. Σερέτης (επ. Εκδ.), *2001, ο Λακάν μέσα στον αιώνα*. Αθήνα: Editions Synergie (πρωτότυπη έκδοση 2001).
- Soler, C. (2015). *Η κατάρα του φύλου*, Κ. Κουκουλάκη (μετ). Αθήνα: Πλέθρον.
- Watson, E. (2009) 'Queering Psychoanalysis/Psychoanalysing Queer', *Annual Review of Critical Psychology*, 7, pp. 114-139 <http://www.discourseunit.com/arcp/7.htm>
- World Health Organization. (2001). *WHO's contribution to the World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance : Health and freedom from discrimination*. World Health Organization.
- Zupančič, A. (2017). *What IS sex?*. USA: Massachusetts Institute of Technology.

Στίγμα, Διακρίσεις & Trans άτομα
που εργάζονται στο σεξ

Κεφάλαιο 6

Στίγμα, Διακρίσεις & Trans άτομα που εργάζονται στο σεξ¹⁰

Αποστολίδου, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ., Κουρουπού, Α., Μουζακίτη, Ρ., Καστέλλανου, Α., Πούλιος, Α.

Το στίγμα και οι διακρίσεις αναγνωρίζονται ως βασικοί παράγοντες δημιουργίας και διατήρησης των στερεοτύπων και της περιθωριοποίησης που βιώνουν τα σεξεργαζόμενα άτομα (Grittner & Walsh, 2020). Η έννοια του στίγματος αναφέρεται στο σύνολο των κοινωνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων προς τα άτομα μειονοτικών ομάδων¹¹, ενώ η διάκριση -άμεση ή έμμεση- στις συμπεριφορές εκείνες, που απορρέουν από το στίγμα και καταλήγουν σε αποκλεισμό και στέρξη ισότιμης πρόσβασης στο ευρύτερο κοινωνικό γίνεσθαι και άσκηση των δικαιωμάτων (Παπαθανασίου & Χρηστίδη, 2020). Ειδικά σε ό,τι αφορά στις διακρίσεις σε βάρος των ατόμων που εργάζονται στο σεξ, αυτές δύνανται να εκδηλωθούν με διάφορους τρόπους και οδηγούν στον κοινωνικό εξοστρακισμό τους, αλλά και τη θεσμοθετημένη καταπίεσή τους. Τα σεξεργαζόμενα άτομα αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην πρόσβασή τους σε υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, εύρεσης εργασίας και κατοικίας, καθώς και νομικής υποστήριξης εξαιτίας του στίγματος που διέπει την εργασία τους. Παράλληλα, η ποινικοποίηση της σεξεργασίας αυξάνει την ευαλωτότητα των ατόμων, καθώς ευνοεί την έκθεσή τους σε μια σειρά κινδύνων, όπως η σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική βία και εκμετάλλευση. Σε σχετική έρευνα που διεξήχθη από τον ESWA (2021), η προσβασιμότητα των σεξεργαζόμενων ατόμων σε υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης φάνηκε να παρεμποδίζεται συχνά από παραμέτρους που αφορούν τόσο τα ωφελούμενα σεξεργαζόμενα άτομα όσο και τους επαγγελματίες υγείας. Σε ό,τι αφορά τα πρώτα, πρωτεύοντα ρόλο αναδείχθηκε να παίζουν η έλλειψη πόρων (οικονομικών) για την πρόσβαση σε σχετικές υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής φροντίδας, περιορισμοί που αφορούν στην ομιλούμενη γλώσσα, το εσωτερικευμένο στίγμα με τη συνοδό, υπόρρητα συχνά, πίεση να εγκαταλειφθεί η σεξεργασία, καθώς και η έλλειψη εμπιστοσύνης που τα άτομα αυτά συχνά έχουν προς τους επαγγελματίες ψυχικής

¹⁰ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Αποστολίδου, Α., Κουρουπού, Α., Μουζακίτη, Ρ., Καστέλλανου, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ. & Πούλιος, Α. (2024). Στίγμα, Διακρίσεις & Trans άτομα που εργάζονται στο σεξ. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 59-64). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

¹¹ Παρόλο που ο όρος "μειονότητα", χαρακτηρίζεται από ασυμφωνία και ασάφεια, υπάρχουν 2 βασικοί τρόποι για να διαφοροποιήσουμε μια μειονότητα από μια πλειονότητα: (1) ο πρώτος είναι βάσει αριθμητικής διαφοράς, όπου η μειονότητα θα αποτελείται από λιγότερα άτομα σε σχέση με την πλειονότητα, και (2) βάσει της διαφοράς ισχύος (Gardikiotis, 2011). Έτσι, η πλειοψηφία κατέχει τυπικά την κανονιστική, ευρύτερα αποδεκτή και σύμφωνη με τα κοινωνικά πρότυπα θέση, διατηρώντας υψηλή ισχύ, ενώ η μειοψηφία κατέχει την αποκλίνουσα, περιθωριακή/περιθωριοποιημένη θέση στην οποία στερείται ισχύος. Μια μειονότητα μπορεί να είναι φυλετική, γλωσσική, θρησκευτική, αλλά μπορεί επίσης να είναι μια πολυπληθής ομάδα, όπως οι γυναίκες εντός πατριαρχικών καθεστώτων, ή η LGBT κοινότητα δεδομένου ενός ετεροκανονιστικού συγκείμενου.

υγείας, κυρίως υπό το φόβο παραβίασης του απορρήτου ή/και το φόβο πιθανών νομικών κυρώσεων. Από τη μεριά των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, σημαντική θέση κατείχε η απουσία διαθεματικής προσέγγισης στις παρεχόμενες υπηρεσίες, η οποία συχνά βασίζεται σε έλλειψη γνώσεων τόσο γύρω από τη σεξεργασία (με αποτέλεσμα αυτή να παθολογικοποιείται ή να παραμένει στιγματισμένη) όσο και γύρω από τον σεξουαλικό προσανατολισμό, το φύλο και την ταυτότητα φύλου, τη χρήση ουσιών και τις διαπολιτισμικές διαφορές.

Οι διακρίσεις και η περιθωριοποίηση που εν συνόλω υφίστανται τα σεξεργαζόμενα άτομα περιγράφονται από τον όρο “whorephobia”, για τον οποίο δεν υπάρχει προς ώρας αντίστοιχη ελληνική μετάφραση. Ως στάση αναφέρεται στις αρνητικές πεποιθήσεις σχετικά με τα σεξεργαζόμενα άτομα, τα οποία και γίνονται ορατά και, κατά συνέπεια, προσδιορίζονται αποκλειστικά μέσα από την εργασία τους. Η whorephobia, προερχόμενη από το διάχυτο φόβο ή/και μίσος προς τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, τα αναπαριστά είτε ως αβοήθητα θύματα που δεν μπορούν να πάρουν αποφάσεις ή να φροντίσουν τον εαυτό τους, είτε ως ανήθικα και εγκληματικά άτομα που είναι επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία (NSWP, 2015). Πολύ συχνά η στιγματιστική αυτή προκατάληψη διασταυρώνεται με το φόβο και το μίσος προς τις όποιες άλλες περιθωριοποιημένες ταυτότητες που φέρουν, και ευοδώνει την καλλιέργεια ή/και την επαύξηση του μειονοτικού στρες.

Η έννοια του μειονοτικού στρες, που έχει αναδειχθεί από τον Meyer (2003), αναφέρεται στην ψυχοκοινωνική επιβάρυνση που βιώνουν άτομα μειονοτικών ομάδων, όπως ο ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμός, άτομα που εργάζονται στο σεξ κλπ. εξαιτίας του γεγονότος και μόνο ότι ανήκουν σε μια περιθωριοποιημένη ομάδα. Οι επιβαρυντικοί παράγοντες άγχους και δυσφορίας είναι τόσο εξωτερικοί, όσο και εσωτερικοί. Η εστίαση στο μειονοτικό στρες που δύναται να βιώνουν τα σεξεργαζόμενα άτομα προσφέρει μια εν τω βάθει θέαση και κατανόηση της υποκειμενικής τους εμπειρίας. Για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, εξωτερικοί στρεσογόνοι παράγοντες δύναται να είναι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα σχετικά με την εργασία τους και οι διακρίσεις που τελικά υφίστανται λόγω αυτής (όπως περιγράφηκαν παραπάνω) (Deering et al., 2014), ενώ εσωτερικοί φαίνεται να είναι: (1) η προσπάθεια απόκρυψης της ταυτότητας της σεξεργασίας από άτομα του κοινωνικού κύκλου, αλλά και από υπηρεσίες (2) η προσμονή απόρριψης λόγω της εργασίας τους, και (3) η εσωτερικευμένη whorephobia (για παράδειγμα, η αίσθηση του ίδιου του σεξεργαζόμενου ατόμου για τον εαυτό του ως αβοήθητου, ανήθικου ή/και επικίνδυνου, αλλά και η αντίληψη του ατόμου ότι η σεξεργασία δεν είναι μια κανονική εργασία όπως οι υπόλοιπες) (Bloomquist, 2019).

Trans¹² άτομα και εργασία στο σεξ

Σε συνέχεια των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω και με γνώμονα την ειδική σημασία της διαθεματικότητας στο υπό ανάλυση πεδίο, στην υποενότητα αυτή, θεωρούμε χρήσιμο να αναφερθούμε συγκεκριμένα σε μια ομάδα σεξεργαζόμενων ατόμων, αυτή των trans ατόμων που εργάζονται στο σεξ. Σημειώνουμε ότι το εν λόγω θέμα είναι ευρύ και αρκετά σημαντικό ώστε να μην μπορεί να καλυφθεί πλήρως στο παρόν εγχειρίδιο¹³. Ως εκ τούτου, εδώ δίνουμε περισσότερο ένα συνοπτικό στίγμα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα trans σεξεργαζόμενα άτομα.

Τα trans άτομα που εργάζονται στο σεξ αποτελούν μια από τις πλέον δυσανάλογα επιβαρυνμένες μειονοτικές ομάδες, η οποία αντιμετωπίζει διαθεματικές προκλήσεις (ICRSE, 2017; NSW, 2014) ένεκα του στίγματος που συνοδεύει τόσο την ταυτότητα φύλου τους (τρανσφοβία) όσο και εκείνη της σεξεργασίας (whorephobia). Πρόκειται συχνά για έναν πληθυσμό του οποίου η ορατότητα έρχεται (μόνο) δηκτικά μέσα από τη σεξεργασία -αρκεί μόνο να σκεφτούμε ότι ο δρόμος της Συγγρού έχει ταυτιστεί με τα trans σεξεργαζόμενα άτομα- που τους χρεώνεται ως ανίερη επιλογή και συνάμα ως βιοποριστικός μονόδρομος.

Το διπλό αυτό, τρανσφοβικό και whorephobic στιγματιστικό καθεστώς, αναπόδραστα λειτουργεί πολλαπλασιαστικά και επαυξάνει τους κινδύνους στους οποίους είναι εκτεθειμένη η εν λόγω ομάδα, όπως επισημαίνεται και στην ετήσια έκθεση του TGEU (2023), όπου το 48% των καταγεγραμμένων δολοφονιών trans ατόμων παγκοσμίως, ήταν trans άτομα εργαζόμενα στο σεξ. Σύμφωνα με τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτό ότι τα trans σεξεργαζόμενα άτομα βιώνουν έντονες συστημικές, νομικές και θεσμικές διακρίσεις, οι οποίες φαίνεται να έχουν σοβαρές επιβαρυντικές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική τους υγεία, στην κοινωνική τους ενσωμάτωση και κατ' επέκταση στην ποιότητα της ζωής τους (Nadal et al., 2014). Οι διακρίσεις αυτές αφορούν κυρίως στις εργασιακές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες, στην εύρεση και εξασφάλιση σταθερής στέγης, στην υγειονομική ασφάλιση καθώς και στην ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (NSWP, 2014).

Η εφαρμογή των νόμων περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων χωρίς διακρίσεις, αλλά και η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αποτελούν τις πρώτες και βασικότερες προϋποθέσεις για την αναγνώριση, υποστήριξη και κοινωνική συμπερίληψη των trans ατόμων. Η κατάργηση των διακρίσεων, πέραν της ταυτότητας φύλου, είναι απαραίτητο να

¹² Η Μαρίνα Γαλανού, η πρώην πρόεδρος του Σωματίου Υποστήριξης Διεμφυλικών (ΣΥΔ) πρότεινε πως ο όρος trans είναι ένας εύχρηστος και μη κακοποιητικός τρόπος για να αναφερόμαστε σε όλες τις εκφράσεις και ταυτότητες φύλου που διαφέρουν από το φύλο απόδοσης στη γέννηση (Γαλανού, 2014). Επομένως το trans συνιστά έναν όρο-ομπρέλα, στον οποίο συμπεριλαμβάνονται άτομα εντός και εκτός του διπόλου άντρας-γυναίκα, που μπορεί να προβαίνουν ή όχι σε ιατρικά υποβοηθούμενη φυλομετάβαση.

¹³ Για περισσότερες πληροφορίες και ενημέρωση, παραπέμπουμε ενδεικτικά:

1. «InVisible» Καμπάνια για τα δικαιώματα των τρανς εργαζομένων στο σεξ, του Σωματίου Υποστήριξης Διεμφυλικών: [Διεθνής Ημέρα για τον Τερματισμό της Βίας που αντιμετωπίζουν τα πρόσωπα που ασκούν Εργασία στο Σεξ](#) (YouTube video)
2. Κατευθυντήριες που έχουν μεταφραστεί από το Orlando LGBT+ “Ψυχική Υγεία Χωρίς Στίγμα”: <https://orlandolgbt.gr/wpath-standards-of-care-8-kefalaio-18-psychiki-ygeia/>

συμπεριλαμβάνουν και την εργασία, την παροχή υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας, την ενοικίαση και αγορά οικείας, καθώς και την εκπαίδευση. Για την αποστιγματοποίηση των trans ταυτοτήτων είναι σημαντική η εφαρμογή του διαγνωστικού εγχειριδίου ICD-11 βάσει του οποίου η trans κατάσταση έχει αφαιρεθεί από τις ψυχιατρικές διαταραχές, απόφαση δεσμευτική και για την Ελλάδα από το 2022, αλλά αφαίρεση της trans κατάστασης ως “δυσφορία φύλου” από το διαγνωστικό εγχειρίδιο των ψυχιατρικών διαταραχών της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης, DSM-5. Επιπροσθέτως, κρίνεται σημαντική και η έμπρακτη αλλαγή των χρονοβόρων και πολυέξοδων ιατρικών διαδικασιών για την έναρξη της φυλομετάβασης. Παράλληλα, η αποποινικοποίηση της σεξεργασίας και η αναγνώρισή της ως μια μορφή εργασίας είναι απαραίτητες για την κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων των trans ατόμων, αλλά και της μείωσης και προστασίας τους από την κρατική και αστυνομική βία. Τέλος, η διαρκής εκπαίδευση και ενημέρωση των ατόμων που στελεχώνουν τις υπηρεσίες υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, η διαμόρφωση συμπεριληπτικών υπηρεσιών βασισμένες σε κατευθυντήριες που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και η συνεργασία με οργανώσεις υποστήριξης αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια της συνολικής υποστήριξης και ενσωμάτωσης των trans σεξεργαζόμενων και μη ατόμων (NSWP, 2014; ΣΥΔ, n.d.)

Βιβλιογραφία

- Bloomquist, K. (2019). *Minority Stress & Sex Work: Understanding stress and internalized stigma*. SWOP-USA.
https://swopusa.org/wp-content/uploads/2019/02/FACTSHEET-MINORITYSTRESSEXWORK_KBLOOMQUISTNewLogo.pdf
- Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου: ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Αθήνα: Σωματείο υποστήριξης διεμφυλικών. Ανακτήθηκε από:
transgendersupportassociation.files.wordpress.com/2014/11/001-106-tautotita-kai-ekfrasi-filou.pdf
- Deering, K. N., Amin, A., Shoveller, J., Nesbitt, A., Garcia-Moreno, C., Duff, P., Argento, E., & Shannon, K. (2014). A systematic review of the correlates of violence against sex workers. *American Journal of Public Health, 104*(5), e42–e54. <https://doi.org/10.2105/ajph.2014.301909>
- ESWA (2021, October). *Sex work and mental health: overview of factors impacting sex workers' mental health and access to services in Europe and Central Asia*. Retrieved:
<https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/eswa/pages/168/attachments/original/1633509786/EN - Briefing paper.pdf?1633509786>
- Gardikiotis, A. (2011), Minority Influence. *Social and Personality Psychology Compass, 5*: 679-693.
<https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00377.x>
- Grittner, A. L., & Walsh, C. A. (2020). The role of social stigma in the lives of female-identified sex workers: A scoping review. *Sexuality & Culture, 24*(5), 1653–1682.
<https://doi.org/10.1007/s12119-020-09707-7>
- ICRSE (2017). *Understanding sex workers' right to health: impact of criminalisation and violence*. Retrieved:
https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/eswa/pages/150/attachments/original/1631438690/ICRSE_Briefing_paper_HEALTH_RIGHTS_October2017_A4_e-version.pdf?1631438690
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin, 129*(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Nadal, K. L., Davidoff, K. C., & Fujii-Doe, W. (2014). Transgender women and the sex work industry: Roots in systemic, institutional, and interpersonal discrimination. *Journal of Trauma & Dissociation: The Official Journal of the International Society for the Study of Dissociation (ISSD), 15*(2), 169–183. <https://doi.org/10.1080/15299732.2014.867572>
- NSWP (2015) Stigma and Discrimination Experienced by Sex Workers Living with HIV. Retrieved:
<https://nswp.org/sites/default/files/Stigma%20and%20Discrimination%20Experienced%20by%20Sex%20Workers%20Living%20with%20HIV%20Community%20Guide%2C%20NSWP%20-%20December%202015.pdf>
- NSWP (2014). *The Needs and Rights of Trans Sex Workers*. Retrieved:
<https://www.nswp.org/sites/default/files/Trans%20SWs.pdf>
- Παπαθανασίου, Ν. & Χρηστίδη, Ε. Ο. (2020). Θεωρητικό Πλαίσιο: Επίδραση των διακρίσεων, μειονοτικό στρες, ψυχική ανθεκτικότητα και κοινοτική ψυχολογία. Στο Ν. Παπαθανασίου & Ε. Ο. Χρηστίδη (Επιμ.) *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα, Βασικές Αρχές Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου* (σ.σ. 30-69). Αθήνα: Gutenberg.
- ΣΥΔ (n.d.) Ατζέντα Διεκδικήσεων. Ανακτήθηκε από: <https://tgender.gr/atzenta-diekdikisewn/>

- Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών. (2020, December 16). *Διεθνής Ημέρα για τον Τερματισμό της Βίας που αντιμετωπίζουν τα πρόσωπα που ασκούν Εργασία στο Σεξ*. Youtube video Campaign. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=O7-Ln2B-wnQ&ab_channel=%CE%A3%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BE%CE%B7%CF%82%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%BC%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD%28%CE%A3%CE%A5%CE%94%29
- TGEU (2023, November 13). *Trans Murder Monitoring 2023 Global Update*. Retrieved: <https://tgeu.org/trans-murder-monitoring-2023-global-update/>
- WPATH SOC 8 - Κεφάλαιο 18: Ψυχική Υγεία. (2022, September 19). Orlando LGBT. Ανακτήθηκε από: <https://orlandogbt.gr/wpath-standards-of-care-8-kefalaio-18-psychiki-ygeia/>.

Sex Trafficking και η διαφοροποίηση
από την εργασία στο σεξ

Κεφάλαιο 7

Sex Trafficking και η διαφοροποίηση από την εργασία στο σεξ¹⁴

Perez, M., Αποστολίδου, Α., Σουγλέ Α., Τριανταφυλλίδου, Σ.

Η εμπορία ανθρώπων ως παγκόσμιο φαινόμενο

Η εμπορία ανθρώπων (human trafficking) αποτελεί βαρύτατη πράξη παραβίασης και καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Stockl et al., 2021) και έχει χαρακτηριστεί ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας (WHO, 2012). Σύμφωνα με το United Nations' *Palermo Protocol* (2000), η εμπορία ανθρώπων ορίζεται ως η διαδικασία της παράνομης στρατολόγησης, μετακίνησης και κράτησης ανθρώπων, με τη χρήση βίας, απειλής, εξαναγκασμού ή/και εξαπάτησης, με σκοπό το κέρδος των θυτών μέσω της εκμετάλλευσης της ανθρώπινης ζωής. Όπως γίνεται αντιληπτό από τον προαναφερθέντα ορισμό, το φαινόμενο της ανθρώπινης εμπορίας δύναται να λάβει διάφορες μορφές, με τις πιο γνωστές και συνηθισμένες να είναι η σεξουαλική εκμετάλλευση (50%), η καταναγκαστική εργασία (38%), οι παράνομες δραστηριότητες (6%), η καταναγκαστική επαιτεία (1,5%) και οι καταναγκαστικοί γάμοι (1%) (United Nations Office on Drugs and Crime, 2022). Η εκμετάλλευση των θυμάτων μπορεί να επισυμβεί τόσο στο μέρος καταγωγής τους, όσο και κατά τη διάρκεια της μετακίνησης τους σε άλλες χώρες ή/και όταν φτάσουν στη χώρα υποδοχής (Cockbain and Bowers, 2019).

Οι μεταναστευτικοί και προσφυγικοί πληθυσμοί φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε τέτοιες μορφές εκμετάλλευσης. Ως συχνότερα θύματα, αναφέρονται οι ενήλικες γυναίκες ή τα ανήλικα άτομα που ταξιδεύουν μόνα τους προς μία χώρα υποδοχής (Protection from Human Trafficking, 2023). Τα στοιχεία δείχνουν ότι στην Ευρώπη το 8% των ατόμων που προέρχονται από τις λεγόμενες «τρίτες χώρες» και είναι θύματα εμπορίας είναι ανήλικα άτομα, δηλαδή δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους (European Migration Network [EMN], 2022). Για τη χειραγώγηση και καθυπόταξη των θυμάτων, οι θύτες συχνά χρησιμοποιούν μεθόδους όπως η σωματική και σεξουαλική κακοποίηση, ο εκβιασμός, η συναισθηματική χειραγώγηση και η αφαίρεση των νομιμοποιητικών εγγράφων ταυτοποίησης των θυμάτων με βασικό σκοπό την άσκηση και διατήρηση ελέγχου μέσω της δημιουργίας και διαιώνισης του φόβου και της ανημποριάς.

Η διαδικασία του human trafficking αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία (i) **την πράξη**: οι θύτες προβαίνουν σε πράξεις όπως στρατολόγηση, μετακίνηση, μεταφορά, απόκρυψη και παραλαβή θυμάτων εμπορίας, (ii) **τα μέσα**: οι μέθοδοι που

¹⁴ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Perez, M., Αποστολίδου, Α., Σουγλέ, Α., & Τριανταφυλλίδου, Σ. (2024). Sex Trafficking και η διαφοροποίηση από την εργασία στο σεξ. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 66-72). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

χρησιμοποιούνται από την πλευρά των θυτών δύναται να είναι απειλή και άσκηση βίας, εξαναγκασμός, εξαπάτηση, κατάχρηση της ευαλωτότητας, υπόσχεση για παροχή «πληρωμής» ή «προνομίων», απαγωγή και (iii) **τον σκοπό**: βασικός σκοπός των θυτών είναι η εκμετάλλευση των θυμάτων για το προσωπικό τους κέρδος (United Nations of Drugs and Crime, n.d.).

Τέλος, δεδομένου ότι αναφερθήκαμε στους μεταναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς ως μια ομάδα ιδιαίτερα ευάλωτη στο human trafficking, είναι απαραίτητο σε αυτό το σημείο να γίνει μία διαφοροποίηση από το φαινόμενο smuggling που αρκετά συχνά τείνει να συγχέεται με την εμπορία ανθρώπων. Το smuggling, που στην ελληνική γλώσσα μεταφράζεται ως λαθραία διακίνηση ανθρώπων, αναφέρεται στην παράνομη μεταφορά και μετακίνηση ατόμων και πληθυσμών δια μέσου των συνόρων (Toney-Butler et al., 2023; United Nations on Drugs and Crime, n.d.). Βασικό σημείο διαφοροποίησης των δύο φαινομένων αποτελεί η γνώση και η συγκατάθεση των μετακινούμενων ατόμων, τα οποία έχουν έρθει σε μία συμφωνία με τους διακινητές τους και έχουν πληρώσει και εξοφλήσει το αντίτιμο της διακίνησης. Η συμφωνία λήγει συνήθως από τη στιγμή που το άτομο περάσει τα σύνορα και πολύ συχνά σε αυτό το σημείο της συμφωνίας τα μεταφερόμενα άτομα δύναται να μετατραπούν σε θύματα εκμετάλλευσης και εμπορίας.

Η σεξουαλική εκμετάλλευση (sex trafficking) και η εργασία στο σεξ (sex work)

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα (βλ. *Κεφάλαιο 1*), η εργασία στο σεξ είναι στενά συνυφασμένη με τη σεξουαλική εκμετάλλευση (sex trafficking). Έτσι, στον κοινό νου, τα άτομα που εργάζονται στο σεξ συχνά γίνονται αντιληπτά κυρίως ως θύματα, τα οποία χρειάζεται να προστατευτούν και να σωθούν μέσω της παύσης της σεξεργασίας. Όπως γίνεται σαφές, το βάρος της ευθύνης σε αυτή τη δημοφιλή φαντασίωση πέφτει πρώτα πάνω στο επάγγελμα της σεξεργασίας και έπειτα στα κυκλώματα εκμετάλλευσης, πράγμα ενδεικτικό για την κοινωνική στάση απέναντι στη σεξεργασία. Ωστόσο, η πραγματικότητα απέχει σημαντικά από αυτό το αφήγημα. Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η διαφοροποίηση της σεξεργασίας από το φαινόμενο της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παρέχοντας πληροφορίες για την τελευταία που θα βοηθήσουν τόσο στον διαχωρισμό τους όσο και στην ανάδειξη των σημείων εκείνων που χρειάζεται να παρατηρήσει κανείς για να αναγνωρίσει πιθανά θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Ξεκινώντας από το σύνθημα “Sex work is work” που προέρχεται από την ίδια την κοινότητα των σεξεργαζομένων ατόμων, γίνεται σαφές ότι η σεξεργασία αποτελεί έναν επαγγελματικό χώρο, τον οποίο μπορεί να επιλέξει ανά πάσα στιγμή στη ζωή του οποιοδήποτε άτομο, ως βασική ή ως μία εκ των πηγών του εισοδήματός του. Από την άλλη πλευρά, το sex trafficking, είναι μια από τις μορφές που δύναται να λάβει η εμπορία ανθρώπων (human trafficking) και αναφέρεται στην εκμετάλλευση και τον εξαναγκασμό ανθρώπων, ιδίως γυναικών και ανήλικων ατόμων, για παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών αφενός χωρίς τη θέληση τους, και αφετέρου δίχως να λαμβάνουν τα ίδια κάποιο χρηματικό ή άλλο αντίτιμο για τις παρεχόμενες υπηρεσίες (Center for Disease Control and Prevention,

2022). Βασικό σημείο-κλειδί λοιπόν της διαφοροποίησης αποτελεί η έννοια της **συναίνεσης** (Amnesty International, 2016; ASWA, 2022; Stop the Traffik, 2018) του ατόμου που διέπει όλο το φάσμα της σεξουαλικής και πιο συγκεκριμένα, στην επιλογή για είσοδο και έξοδο από το επάγγελμα, το μέρος που ασκείται, τις ώρες που το άτομο επιλέγει να αφιερώνει στη δουλειά του, τις υπηρεσίες που αποφασίζει το ίδιο να παρέχει, τον αριθμό των πελατών που αποφασίζει και επιθυμεί να εξυπηρετεί, αλλά και τη δυνατότητα να άρει τη συναίνεσή του οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια της παροχής των υπηρεσιών του. Για τα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης ολόκληρο το πλαίσιο παροχής των υπηρεσιών ορίζεται και ελέγχεται αποκλειστικά από τους θύτες των κυκλωμάτων εμπορίας.

Θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης μπορεί να καταστεί οποιοδήποτε άτομο, ανεξαρτήτως ηλικίας, καταγωγής, θρησκείας, ταυτότητας φύλου, οικογενειακής κατάστασης κλπ. Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποιες πληθυσμιακές ομάδες ιδιαίτερα ευάλωτες στα κυκλώματα εμπορίας όπως οι προσφυγικοί/μεταναστευτικοί πληθυσμοί, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με προσφυγική/μεταναστευτική ιδιότητα και όχι μόνο (Martinez & Kelle, 2013), τα άτομα που βρίσκονται σε ταξικά επισφαλέστερη θέση, τα άτομα με κάποια νοητική ή/και σωματική αναπηρία, τα ανήλικα άτομα, καθώς και άλλες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως είναι τα άτομα που κάνουν χρήση ουσιών ή βρίσκονται σε συνθήκες αστεγίας (A21, 2022; National Human Trafficking Hotline, 2020).

Τα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης που προέρχονται από άλλες χώρες συνήθως δε γνωρίζουν πάντα για τη σεξουαλική και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες καλούνται να εργαστούν ή ακόμα και όταν γνωρίζουν οι όροι που έχουν συμφωνηθεί δεν τηρούνται, καθώς οι διακινητές παρέχουν ψευδείς πληροφορίες εκμεταλλεόμενοι την άμεση ανάγκη για διαφυγή από τη χώρα τους. Οι διακινητές πληρώνουν το αντίτιμο της μετακίνησης (εισιτήριο) και των απαραίτητων νομιμοποιητικών εγγράφων για την εισαγωγή στη χώρα υποδοχής και πιστώνουν τα έξοδα αυτά ως χρέος, το οποίο χρειάζεται να αποπληρωθεί. Η αξία του χρέους που πιστώνεται τελικά μπορεί να είναι πολύ υψηλότερη από το πραγματικό ποσό ή το προσυμφωνημένο, και η διαδικασία αποπληρωμής του αρκετά δύσκολη και χωρίς κανέναν έλεγχο από το άτομο. Πιο συγκεκριμένα, τα έσοδα του ατόμου από τη σεξουαλική υποτίθεται ότι μοιράζονται στη μέση μεταξύ του θύματος και της υπηρεσίας του οίκου ανοχής, αλλά ταυτόχρονα οι διακινητές παρακρατούν το μεγαλύτερο μέρος του μεριδίου του ατόμου με την πρόφαση της κάλυψης των καθημερινών εξόδων του. Παράλληλα, οι διακινητές αφαιρούν τα νομιμοποιητικά έγγραφα και τα κρατούν ως εχέγγυο μέχρι την αποπληρωμή του χρέους. Τέλος, σε περιπτώσεις που το χρέος έχει σχεδόν καλυφθεί, οι διακινητές παύουν για ένα μεγάλο διάστημα να προωθούν δουλειά στα θύματα με σκοπό να μην πραγματοποιήσουν την εξόφληση ή/και σε κάποιες περιπτώσεις αλλάζουν αιφνίδια το ποσό του χρέους με διάφορες προφάσεις.

Σύμφωνα με τα διεθνή δίκτυα για την καταπολέμηση του sex trafficking υπάρχουν διάφορα σημάδια τα οποία μπορεί να υποδηλώνουν ότι κάποιο άτομο είναι θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης (βλ. Πίνακα 3), όπως η ελεγχόμενη συμπεριφορά από τρίτα πρόσωπα, οι δυσμενείς συνθήκες εργασίας, τα σωματικά και συμπεριφορικά σημάδια κακοποίησης, η έλλειψη εμπιστοσύνης κλπ. (A21, 2022; National Human Trafficking Hotline,

2020). Αναλυτικότερα, τα άτομα που είναι θύματα sex trafficking συνήθως μετακινούνται συχνά μεταξύ χωρών για να μην είναι εύκολος ο εντοπισμός τους, καθώς και για να μην έχουν τη δυνατότητα σύνδεσης με πρόσωπα. Συνήθως δε διαθέτουν πολλά προσωπικά αντικείμενα, για να είναι εύκολη η μετακίνησή τους. Για τα άτομα αυτά δεν είναι εφικτό να απομακρυνθούν όποτε το επιθυμούν από το χώρο εργασίας και το χώρο διαμονής τους και πάντα συνοδεύονται από κάποιο άτομο του κυκλώματος όταν βρίσκονται σε εξωτερικό χώρο. Τις περισσότερες φορές δε γνωρίζουν τη γλώσσα της χώρας που ζουν και εργάζονται, παρά μόνο κάποιες λίγες λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούν συνήθως στη δουλειά. Από τα άτομα έχουν αφαιρεθεί με τη βία, ψυχολογική ή/και σωματική, τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα και δε λαμβάνουν αντίτιμο για τις σεξουαλικές υπηρεσίες που προσφέρουν. Οι διακινητές ασκούν σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία ώστε να παραμένουν πάντα υπό καθεστώς φόβου και να μην είναι σε θέση να επιχειρήσουν να αποδράσουν και αρκετά συχνά απειλούν με συλλήψεις και απελάσεις από την αστυνομία (Stop the Traffik, 2018; United Nation Office on Drugs and Crime, n.d.).

Βάσει των ανωτέρω περιγραφών γίνεται αντιληπτό ότι η σεξεργασία με το φαινόμενο της σεξουαλικής εκμετάλλευσης δεν έχουν κανένα κοινό σημείο σύνδεσης. Κατ' επέκταση, δεν μπορούμε να προβαίνουμε σε αυθαίρετες υποθέσεις και συμπεράσματα για τα σεξεργαζόμενα άτομα. Παράλληλα, οι ειδικοί καλούνται να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στην αξιολόγηση επίφοβων καταστάσεων και είναι απαραίτητο σε περιπτώσεις που υπάρχει η υποψία για σεξουαλική εκμετάλλευση να είναι ενήμεροι για τα ισχύοντα νομικά πλαίσια και τις πολιτικές για την εμπορία ανθρώπων της χώρας τους, καθώς και για τα πρωτόκολλα που χρειάζεται να ακολουθήσουν για να βοηθήσουν το πιθανό θύμα (UN Women, 2012). Οι σπασμωδικές κινήσεις μπορεί να θέσουν σε μεγαλύτερο κίνδυνο το άτομο ή/και τα υπόλοιπα άτομα που το κύκλωμα εκμεταλλεύεται.

Πίνακας 3: Σημάδια Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης
Τα άτομα που είναι θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης:

- Εργάζονται χωρίς τη θέλησή τους
- Το πλαίσιο εργασίας καθορίζεται και ελέγχεται από τους θύτες
- Εργάζονται πολλές ώρες και δεν έχουν ρεπό
- Συνοδεύονται πάντα όταν βρίσκονται εκτός του χώρου εργασίας και διαμονής
- Απειλούνται διαρκώς με άμεσους και έμμεσους τρόπους για να συνεχίζουν την εργασία
- Φέρουν σημάδια σωματικής (μώλωπες, καψίματα κλπ) και συναισθηματικής κακοποίησης (φόβος, άγχος κλπ)
- Είναι δύσπιστα προς τις αρχές της χώρας
- Δε γνωρίζουν τη γλώσσα
- Δε γνωρίζουν τη διεύθυνση του τόπου διαμονής και εργασίας
- Δεν έχουν διαπροσωπικές επαφές με άτομα εκτός της εργασίας
- Έχουν ελάχιστη ή καθόλου επικοινωνία με τα οικεία πρόσωπα
- Δε λαμβάνουν αντίτιμο για την εργασία τους
- Τους έχουν αφαιρεθεί τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα και τα προσωπικά τους αντικείμενα ως εγγύηση αποπληρωμής του χρέους
- Διαμένουν είτε στο χώρο εργασίας είτε σε κάποιο άλλο μέρος που είναι γνωστό μόνο στους θύτες, το οποίο συνήθως έχει φτωχές παροχές
- Εργάζονται για να ξεπληρώσουν το χρέος της μετακίνησης ή κάποιο οικογενειακό χρέος
- Δε γνωρίζουν πάντα για την εργασία πριν ξεκινήσουν ή όταν γνωρίζουν δε τηρούνται οι όροι που έχουν συμφωνηθεί
- Δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής πρόνοιας

Βιβλιογραφία

- A21 (2022). *Greece Annual Hotline Report 2022*. Retrieved from: https://neutrinodata.s3-ap-southeast-1.amazonaws.com/a21/userimages/A21_Hotline_Report_2022-Greece.pdf
- Amnesty International (2016). *Explanatory note of Amnesty International's policy of state obligations to respect, protect, and fulfil the human rights of sex workers*.
<https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/POL3040632016ENGLISH.pdf>
- ASWA Alliance (2022, March 21). *Terminology Guide on The Terms Used in Sex Work*.
<https://aswaalliance.org/terminology-guide-on-the-terms-used-in-sex-work/>
- Center for Disease Control and Prevention (2022). *Sex Trafficking*.
<https://www.cdc.gov/violenceprevention/sexualviolence/trafficking.html>
- Cockbain, E., & Bowers, K. (2019). Human trafficking for sex, labour and domestic servitude: how do key trafficking types compare and what are their predictors? *Crime, Law, and Social Change*, 72(1), 9–34. <https://doi.org/10.1007/s10611-019-09836-7>
- European Migration Network (2022, March). *Third-country national victims of trafficking in human beings: detection, identification and protection*.
https://homeaffairs.ec.europa.eu/system/files/2022/04/EMN_report2022_traffickinginhuman-beings_updated_final.pdf
- Martínez, O., & Kelle, G. (2013). Sex trafficking of LGBT individuals: A call for service provision, research, and action. *The International Law News*, 42(4).
- National Human Trafficking Hotline (December 2020). *What is human Trafficking?*
<https://www.acf.hhs.gov/otip/about/what-human-trafficking>
- Protection from human trafficking*. (2023, April 18). Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου.
<https://migration.gov.gr/protection-from-human-trafficking/>
- Stöckl, H., Fabbri, C., Cook, H., Galez-Davis, C., Grant, N., Lo, Y., Kiss, L., & Zimmerman, C. (2021). Human trafficking and violence: Findings from the largest global dataset of trafficking survivors. *Journal of Migration and Health*, 4(100073), 100073.
<https://doi.org/10.1016/j.jmh.2021.100073>
- Stop the Traffik (2018). *Sex Trafficking Vs Sex Work: Understanding the Differences*.
<https://www.stopthetraffik.org/sex-trafficking-vs-sex-work-understanding-difference/>
- Toney-Butler, T. J., Ladd, M., & Mittel, O. (2023). *Human Trafficking*. StatPearls Publishing.
- United Nations Office on Drugs and Crime, 2000. *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*.
<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>
- United Nations Office on Drugs and Crime (2020). *Global Report on Trafficking in Persons 2022*. New York. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (2022). *Global Report on Trafficking in Persons 2022*. New York. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/plotip/2022/GLOTiP_2022_web.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (n.d.). *Human Trafficking Indicators*.
https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf
- UN Women (2012). *Handbook for National Action on Violence against Women*. New York.
<https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/7/HandbookNationalActionPlansOnVAW-en%20pdf.pdf>

World Health Organization. (2012). *Understanding and addressing violence against women: overview*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-12.35>

Stealthing

**ΠΡΙΝ ΜΠΕΙΣ ΜΕΣΑ
ΒΑΛ'ΤΟ ΜΕΣΑ**

Μπορείς να περάσεις καλά
χωρίς το κινητό σου

RED
UMBRELLA
ATH

Κεφάλαιο 8

Stealthing¹⁵

Αποστολίδου, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ., Σουγλέ, Α., Ασλάνης, Α., Βέγκος, Ν., Μπεκιάρης, Α., Ντινοπούλου, Ε., Παπαδοπετράκης, Γ., Παπαστεφανάκη, Κ., Σιαμήτρου, Π., Κουρουπού, Α., Πούλιος, Α.

Το φαινόμενο της μη συναινετικής αφαίρεσης προφυλακτικού

Η χρήση προφυλακτικού στο σεξ αποτελεί μία από τις πιο αποτελεσματικές μεθόδους προφύλαξης από τη μετάδοση του HIV και άλλων σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων (ΣΜΝ), όπως οι ηπατίτιδες, η γονόρροια, οι τριχομονάδες κλπ. (Scottish Government, 2022; UNAIDS, 2021; WHO, 2023). Παράλληλα, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2023), το 98% των γυναικών που κάνουν σεξ με άνδρες και χρησιμοποιούν ανδρικό προφυλακτικό προστατεύονται από έκθεση σε ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, ενώ η χρήση κολπικού -γυναικείου όπως ονομάζεται- προφυλακτικού λειτουργεί προστατευτικά σε ποσοστό 95%. Τα τελευταία χρόνια το χώρο της υγείας, σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει απασχολήσει το φαινόμενο της μη συναινετικής αφαίρεσης ή καταστροφής του προφυλακτικού στο σεξ (Non-consensual Condom Removal-NCCR), το οποίο δύναται να επιφέρει επιβλαβείς επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία των θυμάτων.

Το φαινόμενο της μη συναινετικής αφαίρεσης ή καταστροφής του προφυλακτικού, το οποίο είναι γνωστό και με την ονομασία *stealthing* (Brodsky, 2017), αποτελεί μία μορφή σεξουαλικής βίας (Alam & Alldred, 2021). Ορίζεται ως η εμπρόθετη από ένα άτομο αφαίρεση, καταστροφή του προφυλακτικού, ή/και μη συμμόρφωση στη προσυμφωνημένη χρήση του κατά τη διάρκεια μιας συναινετικής σεξουαλικής συνεύρεσης, χωρίς τη γνώση και τη λήψη της συγκατάθεσης του άλλου ατόμου (Bonar et al., 2021; Brodsky, 2017; Chesser & Zahra, 2019; Latimer et al., 2018; Shapiro, 2021) εκθέτοντας τη σωματική και συναισθηματική του υγεία του τελευταίου σε κίνδυνο. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω πρακτική δύναται να αυξήσει τις πιθανότητες για μετάδοση ΣΜΝ, αλλά και πρόκληση ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης (Chesser & Zahra, 2019; Latimer et al., 2018). Παράλληλα, τα άτομα που έχουν υποστεί *stealthing* περιγράφουν συχνά αίσθημα ενοχής, ντροπής και αυτομομφής (Brodsky, 2017; Shapiro, 2021), αφήγηση που προσομοιάζει σημαντικά στο βίωμα του βιασμού (Bocheński & Żebracki, 2021).

¹⁵ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Αποστολίδου, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ., Σουγλέ, Α., Ασλάνης, Α., Βέγκος, Ν., Μπεκιάρης, Α., Ντινοπούλου, Ε., Παπαδοπετράκης, Γ., Παπαστεφανάκη, Κ., Σιαμήτρου, Π., Κουρουπού, Α. & Πούλιος, Α. (2024). *Stealthing*. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 74-78). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

Η αναίρεση της αμοιβαίας συμφωνίας μεταξύ των σεξουαλικών συντρόφων και η απουσία συγκατάθεσης που επισυμβαίνει με την πράξη του *stealthing*, μετατρέπει αυτόματα τη σεξουαλική επαφή σε μη συναινετική. Αυτό αποτέλεσε και έναν από τους βασικότερους λόγους για την έναρξη διαλόγου σε διάφορες πολιτείες των ΗΠΑ, με σκοπό τη νομική κατοχύρωση του *stealthing* ως μια μορφή σεξουαλικής επίθεσης και κακοποίησης (Persio, 2017), με την Καλιφόρνια να είναι η πρώτη πολιτεία των ΗΠΑ που τροποποίησε τη νομοθεσία της και το κατηγοριοποίησε ως σεξουαλικό έγκλημα (Corrigan Welbourn Stokke, 2022). Το *stealthing* έχει ποινικοποιηθεί και σε διάφορες περιοχές της Νέας Ζηλανδίας και της Αυστραλίας (Parrott & Chesser, 2022). Στην Ευρώπη, αν και δεν υπάρχει μέχρι στιγμής τροποποίηση της νομοθεσίας, περιστατικά *stealthing* που πήραν το δρόμο της δικαιοσύνης σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο (Rape Crisis, n.d.), η Γερμανία (Gesley, 2023), η Σουηδία, ο Καναδάς η Ελβετία (Shah, 2023) δικαίωθηκαν στο δικαστήριο και η πράξη στις περισσότερες περιπτώσεις εξισώθηκε με εκείνη του βιασμού, κρίνοντας τον θύτη ένοχο και επιβάλλοντας του ποινή φυλάκισης.

Ως μορφή σεξουαλικής και έμφυλης βίας, το *stealthing* φαίνεται να επισυμβαίνει με μεγαλύτερη συχνότητα στις γυναίκες (Alam & Alldred, 2021; Bonar et al., 2021) και σε άλλες μειονοτικές ομάδες, όπως οι gay, bi και άλλοι άνδρες που κάνουν σεξ με άνδρες (ΑΣΑ) (Drouin et al., 2024), καθώς και τα άτομα που εργάζονται στο σεξ (Latimer et al., 2018).

Τα σεξεργαζόμενα άτομα αποτελούν μία ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα, η οποία είναι εκτεθειμένη διαρκώς σε πλειάδα κινδύνων ένεκα των νομικών ελλειμμάτων και του στίγματος αναφορικά με την εργασία τους, αλλά και άλλων ταυτοτήτων που δύναται να φέρουν, όπως για παράδειγμα η μεταναστευτική και προσφυγική ταυτότητα κλπ. Η διερεύνηση του *stealthing* στα άτομα που εργάζονται στο σεξ είναι σημαντικά περιορισμένη στη διεθνή βιβλιογραφία, παρότι έχει φανεί ότι οι γυναίκες σεξεργάτριες έχουν τρεις φορές περισσότερο πιθανότητες να πέσουν θύματα *stealthing* από εκείνες του γενικού πληθυσμού (Latimer et al., 2018). Οι συνθήκες επισφάλειας που βιώνουν οι σεξεργάτριες μοιάζει να μειώνουν σημαντικά τη διαπραγματευτική τους ισχύ, καθώς συχνά αναφέρουν άρνηση από την πλευρά των πελατών για συμμόρφωση στην ορθή χρήση του προφυλακτικού, αξιοποιώντας μάλιστα κακοποιητικές μεθόδους επιβολής, όπως η απειλή της σωματικής ακεραιότητας των σεξεργαζομένων σε περιπτώσεις μη αποδοχής της απροφύλακτης επαφής (Decker et al., 2020; Deering et al., 2013).

Στην Ελλάδα, η πρώτη έρευνα για το *stealthing* σε πληθυσμό cis και trans γυναικών που εργάζονται στο σεξ πραγματοποιήθηκε από το φορέα υποστήριξης και ενδυνάμωσης των σεξεργαζόμενων ατόμων “Red Umbrella Athens” (Apostolidou et al., 2023). Στην έρευνα συμμετείχαν 71 cis και trans γυναίκες εργαζόμενες στο σεξ, ωφελούμενες του κέντρου ημέρας, εκ των οποίων οι 31 είχαν καταγωγή από την Ελλάδα, ενώ οι 40 βρίσκονταν στη χώρα με μεταναστευτικό ή προσφυγικό καθεστώς. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι το 63,4% είχε υποστεί *stealthing*, με το 38,6% να αναφέρει ότι αυτό συνέβη πάνω από μία φορά και το 88,6% να προσδιορίζει το δράστη ως πελάτη στην ώρα εργασίας. Κατά τη διάρκεια των περιστατικών, οι γυναίκες δήλωσαν στην πλειοψηφία τους νηφάλιες, ενώ ένα μέρος των δραστών είχε καταναλώσει αλκοόλ. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι

γυναίκες σταμάτησαν την επαφή και συζήτησαν το περιστατικό με τους δράστες. Ωστόσο, το 26,8% συνειδητοποίησε την παραβίαση μετά το πέρας της επαφής, ενώ υπήρξε ένα 15,5% το οποίο, αν και αντιλήφθηκε την παραβιαστική πράξη κατά τη συνουσία και ζητήθηκε από τον δράστη να σταματήσει η πράξη, ο δράστης αγνόησε το αίτημα. Επιπρόσθετα, το 21,1% δήλωσε ότι ο δράστης αγνόησε την αρχική τους συμφωνία για χρήση προφυλακτικού και δε χρησιμοποίησε ποτέ. Ένα ακόμα εύρημα ήταν πως οι γυναίκες που είχαν υπάρξει θύματα stealthing ανέφεραν υψηλότερα ποσοστά αντιλαμβανόμενων διακρίσεων, με κύριο αιτιακό παράγοντα τη σεξεργασία, καθώς και υψηλότερα επίπεδα ψυχικής δυσφορίας έναντι των γυναικών που δεν ανέφεραν αντίστοιχα βιώματα.

Τέλος, παρά το γεγονός ότι το stealthing έγινε αντιληπτό από τις συμμετέχουσες ως μια ανήθικη και παράνομη πράξη, μεγάλο μέρος των γυναικών δήλωσε ότι τη θεωρεί αρκετά πιθανή να τους συμβεί και μάλιστα ανέφερε ότι δεν αποκάλυψε το περιστατικό ούτε σε κάποιο οικογενειακό ή φιλικό πρόσωπο, αλλά ούτε και στις αρχές, κυρίως λόγω της ντροπής αναφορικά με τη σεξεργασία ή/και της έντονης ανησυχίας ότι η αποκάλυψη της σεξεργασίας μπορεί να προκαλέσει νομικά προβλήματα.

Τα αποτελέσματα της μελέτης μας συντονίστηκαν με τα διεθνή ευρήματα αναφορικά με το stealthing και την έμφυλη βία, καθώς και τη συχνότητα εμφάνισής του σε μειονοτικές ομάδες. Οι γυναίκες που εργάζονται στο σεξ φάνηκε να είναι σε εξαιρετικά δυσμενή θέση για την προστασία του εαυτού τους από τέτοιου είδους παραβιαστικές και κακοποιητικές συμπεριφορές, λόγω της ποινικοποίησης της σεξεργασίας, του στίγματος και των διακρίσεων που τη συνοδεύουν. Αυτά μειώνουν σημαντικά τη διαπραγματευτική τους ισχύ και συνεπώς την ευκολία που θέτουν όρια, τα οποία μπορούν να γίνουν σεβαστά, στην εργασία τους, ενώ παράλληλα αποδεσμεύουν από οποιαδήποτε ευθύνη τους δράστες. Η ανάδειξη του stealthing ως πράξη παραβίασης και η σύνδεση με τα φαινόμενα της σεξουαλικής και έμφυλης βίας δύναται να δώσει τη δυνατότητα για την ενδυνάμωση της κοινότητας των σεξεργαζόμενων ατόμων και της προάσπισης των δικαιωμάτων τους, τα οποία θα οδηγήσουν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και εργασίας και κατ' επέκταση της ποιότητας ζωής. Η ενσωμάτωση συμπεριληπτικών και επιβεβαιωτικών πρακτικών, καθώς και η διαθεματική προσέγγιση από υπηρεσίες και ειδικούς που υποδέχονται και υποστηρίζουν ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, όπως τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, είναι ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων και τη διάνοιξη του διαλόγου αναφορικά με την αποποινικοποίηση της σεξεργασίας και της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Βιβλιογραφία

- Alam, N., & Alldred, P. (2021). Condoms, Trust and Stealthing: The Meanings Attributed to Unprotected Hetero-Sex. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, Article 4257. <https://doi.org/10.3390/ijerph18084257>
- Apostolidou, A., Triantafyllidou, S., Papadaki, A., Aslanis, A., Manolopoulou, A., Matis, S., Bekiaris, A., Ntinopoulou, E., Papadopetrakis, G., Papastefanaki, K., Protopapas, K., Siamitrou, P., Sougla, A., Vegkos, N., Antoniadou, A., Canelopoulos, L., & Poullos, A. (2023). Prevalence of non-consensual condom removal (stealthing) in female sex work and its association with perceived discrimination in Athens, Greece. *Psychology (Irvine, Calif.)*, 14(09), 1483–1496. <https://doi.org/10.4236/psych.2023.149085>
- Bocheński, M., & Żebracki, M. (2021). Stealthing as a Form of Rape—Findings to Date and Future Prospects for Research. *Z Zagadnień Nauk Sądowych*, 125, 29-50. <https://doi.org/10.4467/12307483PFS.20.003.14783>
- Bonar, E. E., Ngo, Q. M., Philyaw-Kotov, M. L., Walton, M. A., & Kusunoki, Y. (2021). Stealthing Perpetration and Victimization: Prevalence and Correlates among Emerging Adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 36, NP11577-NP11592. <https://doi.org/10.1177/0886260519888519>
- Brodsky, A. (2017). “Rape-Adjacent”: Imagining Legal Responses to Nonconsensual Condom Removal. *Columbia Journal of Gender and Law*, 32. <https://papers.ssrn.com/abstract=2954726>
- Chesser, B., & Zahra, A. (2019). Stealthing: A Criminal Offence? *Current Issues in Criminal Justice*, 31, 217-235. <https://doi.org/10.1080/10345329.2019.1604474>
- Corrigan Welbourn Stokke (2022, January 31). *New law makes condom stealthing illegal in California*. Available: <https://www.cwsdefense.com/blog/2022/january/new-law-makes-condom-stealthing-illegal-in-calif/>
- Decker, M. R., Park, J. N., Allen, S. T., Silberzahn, B., Footer, K., Huettner, S., Galai, N., & Sherman, S. G. (2020). Inconsistent Condom Use among Female Sex Workers: Partner-Specific Influences of Substance Use, Violence, and Condom Coercion. *AIDS and Behavior*, 24, 762-774. <https://doi.org/10.1007/s10461-019-02569-7>
- Deering, K. N., Lyons, T., Feng, C. X., Nosyk, B., Strathdee, S. A., Montaner, J. S. G., & Shannon, K. (2013). Client Demands for Unsafe Sex: The Socioeconomic Risk Environment for HIV among Street and Off-Street Sex Workers. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndromes* (1999), 63, 522-531. <https://doi.org/10.1097/QAI.0b013e3182968d39>
- Drouin, M., Ross, J. M., DiClementi, J. D., Palhoni de Lima, I., & Atkins, A. (2024). Stealthing: Nonconsensual condom removal in same-sex and opposite-sex intimate relationships. *Psychology of Violence*. <https://doi.org/10.1037/vio0000505>
- Gesley, J. (2023, March 3). *Germany: Federal Court of Justice Hold “Stealthing” Punishable as Sexual Assault*. Library of Congress. <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2023-03-02/germany-federal-court-of-justice-holds-stealthing-punishable-as-sexual-assault/?locl=calln>
- Latimer, R. L., Vodstrcil, L. A., Fairley, C. K., Cornelisse, V. J., Chow, E. P. F., Read, T. R. H., & Bradshaw, C. S. (2018). Non-Consensual Condom Removal, Reported by Patients at a Sexual Health Clinic in Melbourne, Australia. *PLOS ONE*, 13, e0209779.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0209779>

Parrott, S., Chesser, B. (2022). *Stealthling: Legislation for change*. Ανακτήθηκε από:

<https://australiainstitute.org.au/wp-content/uploads/2022/10/P1279-Stealthling-legislating-for-change-WEB.pdf>

Persio, S. L. (2017). *What is stealthling, and why do lawmakers in California and Wisconsin want it classified as rape?* www.newsweek.com. Available: www.newsweek.com/what-stealthling-lawmakers-california-and-wisconsin-want-answer-be-rape-610986

Rape Crisis England & Wales (n.d.). What is stealthling.

Ανακτήθηκε από: <https://rapecrisis.org.uk/get-informed/types-of-sexual-violence/what-is-stealthling/>

Scottish Government (2022, December 20). *Condoms*. <https://www.nhsinform.scot/healthy-living/contraception/condoms/>

Shah, S. (2023, March 15). What is Stealthling? The Sexual Misconduct Gaining Legal Attention Around the World. TIME. <https://time.com/6263384/netherlands-stealthling-consent/>

Shapiro, M. (2021). Yes, “Stealthling” Is Sexual Assault... and We Need to Address It. *Touro Law Review*, 37, Article 16. <https://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol37/iss3/16/>

World Health Organization (2023, July 20). *Condoms*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/condoms>

UNAIDS (2021, November 22). *Condoms are a critical part of combination prevention*. <https://www.unaids.org/en/keywords/condoms>

Εργασία στο Σέξ &
Μετακινούμενοι Πληθυσμοί

Κεφάλαιο 9

Εργασία στο Σέξ & Μετακινούμενοι Πληθυσμοί¹⁶

Τσιάρας, Β., Βέγκος, Ν., Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ, Κ.

Βασικές Έννοιες

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο τροφοδοτείται από εξίσου σύνθετους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες. Είτε πρόκειται για εκούσια μετακίνηση, είτε για ακούσια, η μετακίνηση πληθυσμών έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο για τα άτομα όσο και για τις χώρες προέλευσης και υποδοχής. Η εργασία στο σεξ ιστορικά διασταυρώνεται συχνά με την μετανάστευση, είτε πρόκειται για μετακίνηση ατόμων και ομάδων τα οποία ήδη εργάζονται στο σεξ, είτε πρόκειται για εργασία στο σεξ στα πλαίσια της διαδικασίας μετακίνησης.

Οι όροι που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τα άτομα που μετακινούνται αντιστοιχούν στη σχέση που έχουν ή θα αποκτήσουν με τα κράτη των χωρών υποδοχής. Πολλές φορές, οι όροι αυτοί συσκοτίζουν τις συνδέσεις μεταξύ ατόμων και ομάδων (π.χ. η «αξιολογική» διάκριση μεταξύ «πρόσφυγα» και «μετανάστη»), λειτουργούν προς μια κατεύθυνση κατανομής της παρεχόμενης υποστήριξης, άρνησης ή αφαίρεσής της, παράγουν και εμπεδώνουν διακρίσεις και κατακερματίζουν μια πιο συνολική θεώρηση του ζητήματος της μετακίνησης πληθυσμών. Σε κάθε περίπτωση, και έχοντας κατά νου τις προκλήσεις και τα επιτεύγματα που επιφέρει η διαφοροποίηση των μετακινούμενων πληθυσμών σε επιμέρους κατηγορίες, στη συνέχεια, θα αναπτύξουμε τους βασικούς όρους και τους αντίστοιχους ορισμούς τους.

Πρόσφυγας/ισσα (refugee)

Σύμφωνα με τη *Σύμβαση της Γενεύης για το καθεστώς Προσφύγων* (1951), πρόσφυγας θεωρείται κάθε άτομο που εγκαταλείπει ακούσια τη χώρα καταγωγής/διαμονής του, εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου δίωξης, συγκρούσεων, γενικευμένης βίας, για λόγους που σχετίζονται με τις πολιτικές πεποιθήσεις, τη φυλή/έθνος, τη θρησκεία ή λόγω της συμμετοχής του σε μια “ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα”¹⁷. Οι πρόσφυγες/ισσες καθορίζονται και προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο και

¹⁶ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Τσιάρας, Β., Βέγκος, Ν. & Βλαχοδημητροπούλου, Κ. (2024). Εργασία στο Σέξ & Μετακινούμενοι Πληθυσμοί. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών (σελ. 80-93). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας “Θετική Φωνή”.

¹⁷ «Μία ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα μπορεί να περιλαμβάνει ομάδα που βασίζεται στο κοινό χαρακτηριστικό του φύλου, της ηλικίας, της αναπηρίας ή της κατάστασης υγείας ή του σεξουαλικού προσανατολισμού. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν μπορεί να νοηθεί ότι περιλαμβάνει πράξεις θεωρούμενες αξιόποινες κατά τις ισχύουσες διατάξεις. Κατά τον καθορισμό της συμμετοχής σε ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα ή τον

απαγορεύεται αυστηρά η εξαναγκαστική επιστροφή/επαναπροώθηση τους στις χώρες καταγωγής (Edwards, 2016).

Μετανάστης/μετανάστρια (*migrant*)

Η έννοια αυτή δε διαθέτει έναν σαφώς προσδιορισμένο και οικουμενικά αποδεκτό ορισμό στη διεθνή βιβλιογραφία. Συνήθως αναφέρεται σε άτομα που αποχωρούν από την χώρα μόνιμης διαμονής για λόγους που αφορούν τη βελτίωση των συνθηκών και του προσδόκιμου της ζωής τους στις χώρες προορισμού, δίχως τη διαμεσολάβηση άμεσης απειλής ή δίωξης για τη λήψη της απόφασης τους (International Organization for Migration [IOM], 2009).

Αιτούντα άσυλο (*asylum seekers*)

Ως αιτούντα άσυλο ορίζονται τα πρόσωπα τα οποία, έχοντας απομακρυνθεί από τις χώρες καταγωγής/διαμονής, βρίσκονται σε αναμονή της απόφασης της αίτησης τους για να αποκτήσουν το καθεστώς του πρόσφυγα στις χώρες υποδοχής. Μέχρι την εξέταση του αιτήματος ασύλου από τις αρμόδιες αρχές και την επίδοση θετικής απόφασης υπό τις σχετικές διεθνείς οδηγίες, δεν αναγνωρίζονται νομικά ως πρόσφυγες (IOM, 2009). Το ενεργό δελτίο αιτούντος διεθνούς προστασίας που τους αποδίδεται προσωρινά, τους εξασφαλίζει το δικαίωμα διαμονής στη χώρα αναγνωρίζοντάς τους βασικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας τους από την εξαναγκαστική επιστροφή στις χώρες καταγωγής τους (Hebrew Immigrant Aid Society, n.d.).

Εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα (*internally displaced people*)

Πρόκειται για τα άτομα τα οποία εγκαταλείπουν τις κατοικίες τους ή τον τόπο συνήθους διαμονής τους για τους ίδιους λόγους που αναφέρθηκαν στον ορισμό για τους πρόσφυγες. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως ο εκτοπισμός των πρώτων συμβαίνει εντός των συνόρων του διεθνούς αναγνωρισμένου κράτους τους (IOM, 2009). Αυτό μπορεί να συμβεί για ποικίλους λόγους, όπως την αδυναμία μετακίνησης λόγω οικονομικών ή/και καταστάσεων αναπηρίας, την ελπίδα πως οι συνθήκες ίσως βελτιωθούν στη χώρα, ή/και τον εγκλωβισμό εντός εμπόλεμης ζώνης (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2019). Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ (UNHCR), ο αριθμός των εσωτερικά εκτοπισμένων ξεπερνά κατά 50% τον αριθμό των προσφύγων (Edwards, 2016). Τα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα πρέπει να βασίζονται στη δική τους κυβέρνηση για προστασία από τη βία και τις διώξεις, όμως, αρκετές φορές, αυτή η προστασία είναι αδύνατον να εξασφαλιστεί λόγω αδυναμίας ή απροθυμίας προσφοράς της από τον έκαστο κρατικό μηχανισμό.

Τέλος, παραθέτουμε τον ορισμό των ανθρώπων χωρίς χαρτιά, δεδομένου πως είναι ένας πληθυσμός που απαντάται συχνά στην εργασία με ανθρώπους από άλλες χώρες, ειδικά όταν πρόκειται για σεξεργαζόμενα άτομα:

προσδιορισμό χαρακτηριστικού της ομάδας λαμβάνονται ιδιαιτέρως υπόψη πτυχές συνδεόμενες με το φύλο, συμπεριλαμβανομένης της ταυτότητας φύλου» (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, n.d.)

Άνθρωποι χωρίς χαρτιά

Σε αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν εισέλθει και παραμένουν στη χώρα προορισμού, για μικρότερο ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, στερούμενοι ωστόσο ενεργά νομιμοποιητικά έγγραφα. Αυτό μπορεί να συμβαίνει είτε σχετικά εκούσια (π.χ. παράτυπη παραμονή για λόγους προσωρινής εργασίας) ή και ακούσια (π.χ. επίδοση απορριπτικών αποφάσεων ή αναμονή για καταγραφή στις αρμόδιες αρχές¹⁸).

Αντιλήψεις και κίνητρα: Τι σκέφτονται οι σεξεργαζόμενοι μετακινούμενοι πληθυσμοί για την εργασία στο σεξ;

Οι μετακινούμενοι πληθυσμοί αποτελούν ιστορικά μια από τις πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες παγκοσμίως, καθώς, όπως φαίνεται εξ ορισμού τους, έχουν κοινό το βίωμα της απεγκατάστασης από τις εστίες και τις πατρίδες τους εξαιτίας συγκρούσεων, διώξεων ή άλλων σοβαρών κρίσεων όπως φυσικές καταστροφές ή ακραία ένδεια (World Health Organization [WHO], 2022). Στον πληθυσμό αυτό συμπεριλαμβάνονται οι πρόσφυγες/ισσες, οι μετανάστες/ριες, οι αιτούντες/ουσες άσυλο, οι εσωτερικά εκτοπισμένοι/ες και οι ανιθαγενείς, με ποικίλες ταυτότητες και κοινωνικούς ρόλους, ορατούς ή αόρατους. Μπορεί να είναι ηλικιωμένοι/ες, νέοι/ες, άτομα με αναπηρία ή και χρόνιες παθήσεις, ΛΟΑΤΚΙ+, σύζυγοι/ες, γονείς κ.α. (Women’s Refugee Commission, 2016). Ένα ποσοστό των ανθρώπων που ανήκουν στις προαναφερθείσες κοινωνικές ομάδες, κατευθύνεται προς το επάγγελμα της σεξεργασίας. Βάσει ερευνητικών ευρημάτων, έχει διαπιστωθεί ότι αντιλήψεις και τα κίνητρα των μετακινούμενων πληθυσμών που παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες διαφέρουν κατά περίπτωση (Rosenberg & Bakomeza, 2017). Ορισμένα σεξεργαζόμενα άτομα εκφράζουν ικανοποίηση και απόλαυση από την εργασία τους, καθώς ενδέχεται να αποτελεί την πρώτη τους επιλογή ανάμεσα σε άλλα επαγγέλματα, ή μπορεί να αποτελεί και μια επιλογή για την απόκτηση άμεσου εισοδήματος από τις περιορισμένες εναλλακτικές εργασίας. Ωστόσο, για άλλα άτομα η εργασία αυτή έχει προσωρινή διάρκεια και επιδιώκεται ο τερματισμός της παροχής σεξουαλικών υπηρεσιών με την εύρεση άλλης εργασίας. Οπότε, σε αυτήν την περίπτωση, η σεξεργασία αφορά την τρέχουσα εξασφάλιση άμεσων αναγκών των ίδιων των ατόμων και των οικογενειών τους. Παρόλο που απαντάται μια πληθώρα διαφορετικών απόψεων και στάσεων σχετικά με την εργασία στο σεξ, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού των σεξεργαζόμενων ατόμων φαίνεται να επιθυμεί σχετικά ομόφωνα την αναγνώριση και την προστασία των δικαιωμάτων του (Platform for International Cooperation in Undocumented Migrants [PICUM], 2019).

Οι εργαζόμενοι/ες στο σεξ, αποτελούν επιπλέον μια ιδιαίτερα αόρατη κοινωνική ομάδα, κάτι το οποίο μοιάζει να επιβεβαιώνεται από τον περιορισμένο αριθμό ερευνών

¹⁸ Από τις αρχές Μαΐου σε όλη τη χώρα είχαν παγώσει οι διαδικασίες ασύλου σε όλη την ενδοχώρα λόγω της αναβάθμισης της βάσης δεδομένων που τηρεί η υπηρεσία ασύλου, με συνέπεια τον αρχικό αποκλεισμό των ενδιαφερόμενων από τη διαδικασία καταγραφής και την μετέπειτα χορήγηση δελτίων διεθνούς προστασίας και εξέταση των αιτημάτων τους (RSA, 2023a).

που έχουν διεξαχθεί για την αξιολόγηση και αποτίμηση του αριθμού αυτών των προσώπων, καθώς και των αναγκών τους, την εμπειρία πρόσβασης τους σε υποστηρικτικές υπηρεσίες, του διαθέσιμου υποστηρικτικού δικτύου, των κινδύνων και των επιπτώσεων των δομικών παραγόντων στη συνολική τους ψυχική υγεία και ευζωία (Drydakis, 2022). Οι κοινωνικές αυτές ομάδες έρχονται αντιμέτωπες με πολυάριθμα εμπόδια και προκλήσεις που μπορεί να προκύπτουν από κρατικούς περιορισμούς (πρόσβαση στη στέγαση, εργασία ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, καθυστέρηση έκδοσης σημαντικών δικαιολογητικών και εγγράφων, λήψη προνοιακών επιδομάτων κλπ.), περιορισμένη ή ανεπαρκή κατανόηση της γλώσσας υποδοχής και αυξημένες διακρίσεις που σχετίζονται με το φύλο, τη νομική κατάσταση, τη θρησκεία, τη φυλή, το χρώμα, την αναπηρία, την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, προσωπικά χαρακτηριστικά κ.ά. Κάτι το οποίο οφείλουμε να λαμβάνουμε σημαντικά υπόψη είναι πως υπάρχει μεγάλη πιθανότητα οι προαναφερόμενες ταυτότητες να διασταυρώνονται¹⁹.

Coming out και εργασία στο σεξ

Για τους μετακινούμενους πληθυσμούς που παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες, η εργασία στο σεξ μπορεί να ανακοινώνεται ανοιχτά στο οικογενειακό, φιλικό, επαγγελματικό και ευρύτερο κοινωνικό τους δίκτυο, και να αναγνωρίζεται ως αυτοτελές επάγγελμα. Για άλλα άτομα όμως, η παραπάνω επαγγελματική ιδιότητα κοινοποιείται αποκλειστικά σε ένα αυστηρά περιορισμένο φιλικό, συγγενικό ή επαγγελματικό κύκλο ή ενδέχεται να επιλέγεται και η απόκρυψη του επαγγέλματος τους στους παραπάνω (Rosenberg & Bakomeza, 2017).

Το αν ένα άτομο θα αποφασίσει να γνωστοποιήσει την ενασχόληση του με την εργασία στο σεξ, και το αν αυτή θα αναγνωριστεί, καθορίζεται από πολλούς παράγοντες. Αυτοί ενδέχεται να λειτουργούν είτε μεμονωμένα είτε συνδυαστικά, και να ενισχύονται από γεγονότα όπως προηγούμενες αρνητικές εμπειρίες των ίδιων των ατόμων ή των συναδέλφων/ισσών τους, από έλλειψη πληροφοριών πάνω σε ζητήματα σεξεργασίας ή και από άγνοια των δικαιωμάτων τους στο σύνολο. Κάποια συνηθισμένα παραδείγματα μπορεί να αφορούν (UK NETWORK OF SEX WORK PROJECT [UKNSWP], 2008):

- Το στίγμα και τις προκαταλήψεις που ακολουθεί το επάγγελμα της σεξεργασίας, όπως ο αυτόματος συσχετισμός της εργασίας αυτής με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, το οργανωμένο έγκλημα, την “gay” ταυτότητα στην περίπτωση των αντρών, το trafficking, την αυξανόμενη εστίαση στο ρόλο του θύματος παραβλέποντας τον παράγοντα της αυτοδιάθεσης κ.ά.
- Το γεωγραφικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η εργασία στο σεξ (ποινικοποίηση, αποποινικοποίηση, μερική αποποινικοποίηση της σεξεργασίας).

¹⁹ «Όταν τα άτομα φέρουν παραπάνω από μία ή πολλές ταυτότητες που δέχονται διακρίσεις καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο να διαχωριστεί το που τελειώνει η επίδραση της διάκρισης για τη μια ταυτότητα και που ξεκινά η επίδραση της διάκρισης σε μια άλλη» (Χρηστίδη και Παπαθανασίου, 2020, σ.112).

- Την ανησυχία πως οι πληροφορίες για την επαγγελματική τους ταυτότητα θα κοινοποιηθούν από τις αρχές της χώρας υποδοχής στις αρχές της χώρας καταγωγής ή/και στο οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον.
- Το φόβο για τη σύλληψη/φυλάκιση, απόρριψη του αιτήματος ασύλου, την ανάκληση της άδειας διαμονής από τις αρμόδιες αρχές, συνοδευόμενη από την επαναπροώθηση στις χώρες καταγωγής τους.
- Το φόβο για την αφαίρεση της γονικής επιμέλειας.
- Την επιλογή παροχής σεξουαλικών υπηρεσιών ως κάτι βραχυπρόθεσμο για την εξασφάλιση των βιοποριστικών αναγκών.
- Το αίσθημα ντροπής και ενοχής για θρησκευτικούς ή πολιτισμικούς λόγους.

Πρόσβαση σε Υπηρεσίες Υγείας - Προκλήσεις

Οι μετακινούμενοι πληθυσμοί, τόσο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους, όσο και κατά την άφιξη και παραμονή τους στις χώρες υποδοχής, μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι. Δομικά και περιβαλλοντικά στοιχεία, ανεξάρτητα ή σχετιζόμενα με τη σεξεργασία, ενδέχεται να αυξάνουν την πιθανότητα έκθεσης σε διάφορους παράγοντες κινδύνου και άγχους, επηρεάζοντας τόσο την σωματική όσο και την ψυχική τους υγεία. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO, 2022), οι εργαζόμενοι/ες στο σεξ έχουν 30% περισσότερες πιθανότητες να εκτεθούν στον HIV σε σύγκριση με το γενικό πληθυσμό. Επίσης, μπορεί να παρουσιάζουν σοβαρές δυσκολίες ψυχικής υγείας όπως άγχος, κατάθλιψη και διαταραχή μετατραυματικού στρες, για τις οποίες είναι πιθανό να μη λαμβάνουν την κατάλληλη περίθαλψη (Martin-Romo et al., 2023). Ενδεικτικοί παράγοντες επικινδυνότητας/άγχους μπορεί να αποτελούν (Macioti et al., 2021; UKNSWP, 2008):

- Στίγμα και διακρίσεις σε άμεση σχέση με την εργασία στο σεξ ή και άλλες διασταυρούμενες ταυτότητες που φέρουν οι μετακινούμενοι πληθυσμοί (ταυτότητα φύλου, σεξουαλικός προσανατολισμός, αναπηρία, χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, καθεστώς διαμονής, ηλικία, φύλο, εθνικότητα κ.ά.).
- Η ποινικοποίηση της εργασίας στο σεξ.
- Το καθεστώς διαμονής.
- Αβεβαιότητα για το μέλλον, φόβος σύλληψης ή απέλασης.
- Η έκθεση στη βία (λεκτική, σωματική, ψυχολογική, οικονομική, συμβολική, σεξουαλική) και η εκμετάλλευση από τους πελάτες, τους αστυνομικούς, τους περαστικούς, τους παρόχους υπηρεσιών υγείας, τους ομοεθνείς και από σεξεργαζόμενα άτομα της τοπικής κοινότητας.
- Κακές συνθήκες εργασίας (παρατεταμένες ώρες).
- Επισφαλής ή ανεπαρκής στέγαση.
- Η κάλυψη των αναγκών της οικογένειάς τους.
- Επισιτιστική ανασφάλεια.
- Θέματα σωματικής υγείας.
- Φόβος αποκάλυψης της επαγγελματικής ταυτότητας.
- Αποχωρισμός από το οικογενειακό ή φιλικό δίκτυο.

- Απουσία υποστηρικτικού δικτύου και κοινωνική απομόνωση.
- Πολιτισμικό σοκ και πίεση προσαρμογής σε νέο περιβάλλον.

Στην Ελλάδα, η πρόσβαση των μετακινούμενων πληθυσμών στις Δημόσιες Υπηρεσίες Υγείας καθίσταται ιδιαίτερα προβληματική, κυρίως για τα άτομα χωρίς ενεργά νομιμοποιητικά έγγραφα, δεδομένου ότι η πρόσβαση στο Εθνικό Σύστημα Υγείας εξασφαλίζεται μόνο με την κατοχή ενεργού Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (Α.Μ.Κ.Α.), ή του Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α.) (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, n.d.). Η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων υποχρεώνει τα άτομα να καλύπτουν από δικούς τους οικονομικούς πόρους το κόστος των εξετάσεων και της περίθαλψης που χρειάζονται. Αυτό δεν καθίσταται όμως πάντα εφικτό ή βιώσιμο, εξαιτίας του υψηλού κόστους των εξετάσεων και της φαρμακευτικής αγωγής, ειδικά σε συνδυασμό με τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους που διαθέτουν τα άτομα (Refugee Support Aegean [RSA], 2023b). Σε περιπτώσεις επειγουσών συνθηκών, η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη για τα επωφελούμενα άτομα μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της επίσκεψης σε Τμήμα Επειγόντων Περιστατικών (ΤΕΠ), η οποία ωστόσο, μπορεί να παρακωλύεται σημαντικά από την άγνοια των δικαιωμάτων των ίδιων σχετικά με την πρόσβαση στο ΤΕΠ, τις ρατσιστικές στάσεις του προσωπικού, τα γλωσσικά εμπόδια και τους παρατεταμένους χρόνους αναμονής.

Για τους μετακινούμενους πληθυσμούς με χαρτιά, η πρόσβαση στο Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) μπορεί επίσης να παρακωλύεται σημαντικά από τους μεγάλους χρόνους αναμονής, ή λόγω του περιορισμένου τους χρόνου²⁰, της απουσίας εξοικείωσης με τον τρόπο λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Υγείας, και από τα γλωσσικά και δομικά εμπόδια. Για παράδειγμα, ο προγραμματισμός των ραντεβού στο δημόσιο σύστημα υγείας πραγματοποιείται είτε μέσω της τηλεφωνικής γραμμής 1535 (με χρέωση αστικής κλήσης) είτε μέσω της ψηφιακής πλατφόρμας 1535. Η λειτουργία και των 2 επιλογών είναι διαθέσιμη μόνο στην ελληνική γλώσσα, αποτρέποντας τον ορισμό των ραντεβού με άλλο τρόπο (π.χ. δια ζώσης). Υποχρεώνονται επομένως, για τον ορισμό των ραντεβού, να εξαρτώνται για μεγάλο χρονικό διάστημα από τη διαθεσιμότητα των επαγγελματιών στις Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις (ΜΚΟ).

Σύμφωνα με την RSA (2023b), τα περισσότερα νοσοκομεία της Αττικής εμφανίζουν τεράστιες ελλείψεις σε υπηρεσίες διερμηνείας για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής επικοινωνίας με τους ασθενείς. Το επικοινωνιακό αυτό χάσμα μεταξύ των επαγγελματιών και των ωφελούμενων μπορεί να συνοδεύεται από μια σειρά προκλήσεων, δεδομένου ότι οι επωφελούμενοι/ες προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα και μοιράζονται διαφορετικές αξίες και πεποιθήσεις για την υγεία. Η απουσία γλωσσικής διευκόλυνσης, σε περίπτωση που κάποιο άτομο επιθυμεί ή χρειάζεται να προχωρήσει σε λήψη κάποιας ιατρικής υπηρεσίας, ενδέχεται να διαστρεβλώνει το νόημα της επικοινωνίας, να προκαλεί αυξημένο στρες, σύγχυση για την πάθηση και έλλειψη εμπιστοσύνης προς το

²⁰ Οι εργαζόμενοι στο σεξ είναι πιθανό να εργάζονται υπερωρίες ή να απασχολούνται και σε άλλη περιστασιακή εργασία (οικοδομή, υπηρεσίες καθαριότητας (UKNSWP, 2008).

ιατρικό προσωπικό, ή και ασυνέπεια στη λήψη της απαιτούμενης φαρμακευτικής αγωγής. Αναγνωρίζεται επομένως, πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος της παροχής διερμηνείας για τη διασφάλιση αποτελεσματικής επικοινωνίας με τους/ις λήπτες/ριες υπηρεσιών υγείας. Αυτή συμπεριλαμβάνει την επεξήγηση των ενεργειών που ακολουθούνται από την πλευρά των ιατρών, την επίλυση αποριών για την πάθηση, την ενημέρωση για τη δράση της φαρμακευτικής αγωγής και την αποδόμηση μύθων σχετικά με την υγεία, πάντα με την κατάλληλη ευαισθησία και σεβασμό ως προς το πολιτισμικό υπόβαθρο των ληπτών/ριών υπηρεσιών υγείας (UKNSWP, 2008).

Οι ΜΚΟ διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην κάλυψη των ψυχοκοινωνικών και ιατρικών αναγκών των παραπάνω πληθυσμιακών ομάδων που αποκλείονται άμεσα ή έμμεσα από δημόσιες δομές φροντίδας. Οι υπηρεσίες των ΜΚΟ συνήθως δε βασίζονται σε κριτήρια επιλεξιμότητας (π.χ. νομιμοποιητικά έγγραφα), παρατηρούνται μικρότεροι χρόνοι αναμονής, ενώ συχνά παρέχεται κατάλληλη διερμηνεία στη μητρική γλώσσα του ατόμου. Ωστόσο, και σε αυτές τις περιπτώσεις όπου η προσβασιμότητα σε δομές ψυχικής/ιατρικής υγείας μπορεί να καθίσταται πιο άμεση, οι εμπειρίες των εργαζόμενων στο σεξ αποκαλύπτουν πως κατά τη λήψη των υπηρεσιών, αντιμετωπίζονται από τους/ις επαγγελματίες με στίγμα και προκατάληψη. Όπως επιβεβαιώνεται και από τη διεξαγωγή ερευνών, τα άτομα που γνωστοποιούν την επαγγελματική ιδιότητα της εργασίας στο σεξ έρχονται συχνά αντιμέτωπα με αρνητικές, τραυματικές και στιγματιστικές εμπειρίες (European Sex Workers' Rights Alliance [ESWA], 2021; International Committee on The Rights of Sex Workers in Europe [ICRSE], 2016; Macioti et al., 2021). Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο της παθολογικοποίησης της εργασίας στο σεξ, οπότε πραγματοποιείται από πλευράς των επαγγελματιών μία αυτόματη και αυθαίρετη συσχέτιση μεταξύ αυτής και των ψυχολογικών δυσκολιών/δυσφορίας που αντιμετωπίζουν (ESWA, 2021). Μπορεί να φτάσουν να προτρέψουν με επιμονή τα ωφελούμενα πρόσωπα να αποχωρήσουν από τη σεξεργασία (ESWA, 2021), αγνοώντας τις ρεαλιστικές/πραγματικές τους ανάγκες (π.χ. δίκτυο υποστήριξης ομοτίμων, δωρεάν πρόσβαση σε εξετάσεις και συμβουλευτική για τη σεξουαλική υγεία, επεξεργασία άλλων ψυχολογικών δυσκολιών κ.α.). Αποτέλεσμα των παραπάνω συμπεριφορών είναι πολλά άτομα με την ιδιότητα του/της σεξεργάτη/ριας, να αποκρύπτουν την ταυτότητά τους ή να αποθαρρύνονται από το να απευθύνονται εκ νέου για υποστήριξη (ESWA, 2021; ICRSE, 2016; Macioti et al., 2021).

Από τα παραπάνω αναδεικνύεται η ελλιπής ενημέρωση και εκπαίδευση των επαγγελματιών διαφόρων ειδικοτήτων σε ζητήματα εργασίας στο σεξ και η απουσία παροχής συμπεριληπτικών υπηρεσιών προς σεξεργαζόμενα άτομα. Η αντιμετώπιση των παραπάνω προσώπων με στίγμα, προκατάληψη και διακρίσεις έχει αρνητικό αντίκτυπο στα ίδια και παρακωλύει την πρόσβαση σε σημαντικές υπηρεσίες. Συνεπώς, η αναγκαιότητα αναζήτησης εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των επαγγελματιών κάθε επιστημονικής κατεύθυνσης σε ζητήματα εργασίας στο σεξ κρίνεται πιο αναγκαία από ποτέ για τη διασφάλιση των κατοχυρωμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

Πρόσβαση στη Στέγαση - Προκλήσεις

Παρόλο που η πρόσβαση σε επαρκή και αξιοπρεπή στέγαση αποτελεί βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, οι εργαζόμενοι/ες στο σεξ συχνά αποκλείονται από το δικαίωμα αυτό (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020). Ο παραπάνω αποκλεισμός, μπορεί να οφείλεται στο στίγμα που συνδέεται με το επάγγελμα της εργασίας στο σεξ και την αποποινικοποίηση του, η οποία οδηγεί σε αυξημένες διακρίσεις και αποκλεισμούς από τους/ις ιδιοκτήτες/ριες σπιτιών, τα μεσιτικά γραφεία, δημόσιους/ιδιωτικούς φορείς και οργανώσεις. Η εξασφάλιση της στέγασης καθίσταται ακόμα πιο δύσκολη για τους πληθυσμούς με μεταναστευτικό ή προσφυγικό προφίλ. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε ρατσιστικές στάσεις, απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων, μειωμένη ισχύ στη διαπραγμάτευση, διοικητικά εμπόδια και καθυστερήσεις στην απόκτηση των απαραίτητων δικαιολογητικών και εγγράφων, γλωσσικά εμπόδια ή και την έλλειψη οικονομικών πόρων (Global Network of Sex Work Project [NSWP], 2019).

Στην Ελλάδα, για το μεγαλύτερο αριθμό των αιτούντων/σών άσυλο και των αναγνωρισμένων προσφύγων/ισσών, ο τερματισμός της λειτουργίας του στεγαστικού προγράμματος ESTIA²¹ και οι γραφειοκρατικοί, διοικητικοί και χρονικοί περιορισμοί για την πρόσβαση στο ενταξιακό πρόγραμμα Helios²², επιτείνουν τον αποκλεισμό από τη στέγαση εκθέτοντας τους σε αυξημένες πιθανότητες να βρεθούν σε συνθήκες αστεγίας. Συγχρόνως, ο αποκλεισμός και οι διακρίσεις στον τομέα της στέγασης, παρατηρείται πως ενισχύονται και από τη λειτουργία των διαθέσιμων ξενώνων/υπνωτηρίων αστέγων στην Αττική, μέσω ορισμένων κριτηρίων επιλεξιμότητας. Για παράδειγμα, για την είσοδο στον ξενώνα ή στο υπνωτήριο του Πολυδύναμου Κέντρου Αστέγων του Κέντρου Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων (Κ.Υ.Α.Δ.Α) τα συνήθη κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για τη φιλοξενία των επωφελούμενων ατόμων είναι η γλώσσα επικοινωνίας (ελληνική ή αγγλική λόγω έλλειψης υπηρεσιών διερμηνείας), η κατοχή ενεργών νομιμοποιητικών εγγράφων, η απουσία κάποιας ψυχικής διαταραχής και χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών (RSA, 2023b).

Διαπιστώνεται λοιπόν, όσον αφορά το ζήτημα της στέγασης, πως οι μετακινούμενοι πληθυσμοί εισέρχονται σε έναν φαύλο κύκλο. Ενώ ο αρχικός σκοπός των προαναφερόμενων στεγαστικών προγραμμάτων ήταν η μεταφορά του προσφυγικού πληθυσμού από τους απομονωμένους καταυλισμούς εκτός αστικού ιστού στην ενδοχώρα,

²¹ Το πρόγραμμα ESTIA αποτελούσε ένα πρόγραμμα φιλοξενίας για ευάλωτες αιτούντες/ες άσυλο, με σκοπό την αποσυμφόρηση των δομών φιλοξενίας και την ομαλή κοινωνική ένταξη και προσαρμογή των επωφελούμενων μέσω συμπληρωματικών υπηρεσιών στον αστικό ιστό (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, n.d.).

²² Το πρόγραμμα HELIOS αποτελεί ένα ενταξιακό πρόγραμμα, το οποίο χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου και υλοποιείται από το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης. Το ενταξιακό αυτό πρόγραμμα, δεν παρέχει στέγαση αλλά οικονομικό βοήθημα για την υποστήριξη στη μίσθωση ακινήτου και λουπές συμπληρωματικές υπηρεσίες (κοινωνική/εργασιακή συμβουλευτική, μαθήματα ελληνικών κ.α.). Δικαιούχοι του παραπάνω προγράμματος είναι όσοι/ες κατά την εξέταση του αιτήματος διεθνούς προστασίας διέμεναν σε στεγαστικά προγράμματα του συστήματος υποδοχής. Πρόσφατη ανακοίνωση του Διεθνή Οργανισμού Μετανάστευσης δηλώνει τον τερματισμό της λειτουργίας του προγράμματος και των συμπληρωματικών υπηρεσιών που παρέχει (Διεθνή Οργανισμός Μετανάστευσης, 2020).

για την κοινωνική ένταξη και προσαρμογή τους, στην πράξη παρατηρείται να πραγματοποιείται μια πορεία επιστροφής στην αφητηρία. Ο τερματισμός λειτουργίας των κρατικών υποστηρικτικών στεγαστικών προγραμμάτων και η αδυναμία πρόσβασης σε εναλλακτικές μορφές στέγασης, έχει ως συνέπεια οι πληθυσμοί αυτοί να καταλήγουν εκ νέου άστεγοι/ες, ή διαμένοντες/ουσες (καταγεγραμμένοι/ες ή μη) σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας οι οποίες ξεπερνούν το μέγιστο αριθμό της χωρητικότητας. Αυτό συνεπάγεται σοβαρά ζητήματα όσον αφορά την κάλυψη υγειονομικών αναγκών, σίτισης, διαμονής και προσωπικής ασφάλειας. Μάλιστα, για ένα μεγάλο αριθμό ατόμων που παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες, η περιθωριοποίηση και η κοινωνική απομόνωση σε καταυλισμούς εκτός αστικού ιστού, καθιστά εξαιρετικά δύσκολη την κάλυψη των αναγκών που συνδέονται με την εργασία στο σεξ, όπως την πρόσβαση σε επιβεβαιωτικές κοινοτικές υπηρεσίες, σε κέντρα υποστήριξης ομοτίμων, τη δωρεάν πρόσβαση σε υγειονομικό υλικό (π.χ. προφυλακτικά), καθώς και δωρεάν εξετάσεις και συμβουλευτική για τη σεξουαλική υγεία.

Δυσχέρειες σχετικές με την πρόσβαση στη στέγαση μπορεί να αφορούν ένα ευρύ φάσμα προσώπων, από άτομα που είναι σχετικά περιουσιακά ευκατάστατα, μέχρι άτομα που βρίσκονται σε καθεστώς χωρίς ενεργά νομιμοποιητικά έγγραφα. Σε περίπτωση που ένα άτομο διαθέτει την οικονομική δυνατότητα, η έναρξη των γραφειοκρατικών διαδικασιών για τη μίσθωση ενός ακινήτου απαιτεί συνήθως από το ενδιαφερόμενο άτομο την προσκόμιση βεβαίωσης εργασίας ως απόδειξη για την ικανότητα κάλυψης του ενοικίου. Ως εκ τούτου, η γνωστοποίηση της επαγγελματικής ιδιότητας της σεξεργασίας σε μεσιτικά γραφεία ή ενοικιαστές/ριες, ενδέχεται να επιφέρει αρνητική αντιμετώπιση, όπως την άρνηση εξυπηρέτησης ή έναρξης διαδικασιών μίσθωσης ακινήτου. Για τον παραπάνω λόγο, πολλά εργαζόμενα στο σεξ άτομα μπορεί να διστάζουν να προβούν στην αποκάλυψη της επαγγελματικής τους ιδιότητας, δηλώνοντας άνεργα, με αποτέλεσμα να περιορίζονται οι ευκαιρίες ενοικίασης κάποιας κατοικίας. Από την άλλη, έχει παρατηρηθεί πως στην περίπτωση που ένα άτομο βρίσκεται σε δυσμενείς και επισφαλείς συνθήκες, όπως όταν δε διαθέτει ενεργά νομιμοποιητικά έγγραφα, αρκετοί ιδιοκτήτες/ριες σπιτιών προσφέρουν ακατάλληλους χώρους προς ενοικίαση (π.χ. υπόγειο), σε υπερβολικά αυξημένες τιμές και χωρίς υπογεγραμμένα συμφωνητικά μίσθωσης, εκμεταλλευόμενοι την υπάρχουσα ευαλωτότητα (ICRSE, 2016).

Άλλες εναλλακτικές επιλογές στέγασης για την αποφυγή διαμονής στο δρόμο, που παρατηρούνται και αναφέρονται από τον ίδιο τον πληθυσμό, μπορεί να είναι η συγκατοίκηση με πολλά άτομα (ομοεθνείς ή/και συναδέλφους/ισσες) σε studio/δωμάτια με περιορισμένη χωρητικότητα, η διαμονή σε επίσημους χώρους εργασίας (π.χ. οίκους ανοχής), ή και η περιστασιακή διαμονή σε ξενοδοχεία ή σπίτια πελατών (ICRSE, 2016).

Πρόσβαση σε Άλλες Μορφές Εργασίας: κοινωνικές παροχές και προκλήσεις

Οι μετακινούμενοι πληθυσμοί, ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος, συναντούν εμπόδια στην πρόσβαση σε εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα. Η παρακώλυση αυτή

προκύπτει ως συνέπεια της εφαρμογής αυστηρών αντιμεταναστευτικών πολιτικών και λόγω της παρουσίας διακρίσεων εις βάρος τους (NSWP, 2019).

Στην Ελλάδα συγκεκριμένα, οι αιτούντες/σες άσυλο, βάσει του άρθρου 53 του ν.4636/19, αποκτούν το δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας μετά την πάροδο 6 μηνών από τη διαδικασία της κατάθεσης αίτησης διεθνούς προστασίας (Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης [e-ΕΦΚΑ], 2020). Αποτέλεσμα του άμεσου εργασιακού αποκλεισμού είναι η εξάρτηση τους από δομές, όπως αυτές του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, αλλά και από άλλους ανθρωπιστικούς φορείς και οργανώσεις, εκθέτοντας τους περαιτέρω σε συνθήκες ένδειας ή και κατευθύνοντας τους σε αδήλωτες μορφές εργασίας, με σύνηθες επακόλουθο την εργασιακή τους εκμετάλλευση (Καψάλης, 2022).

Η δυσκολία εύρεσης κάποιας εργασίας συχνά εξακολουθεί ακόμα και αν τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα καταφέρουν να αποκτήσουν το δικαίωμα στην αγορά εργασίας, μετά την πάροδο του εξαμήνου. Σε μια έρευνα που διεξήχθη από την IRC, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και το κέντρο Διοτίμα (2022), διαπιστώθηκε πως οι κυριότερες δυσκολίες των αιτούντων/ουσών άσυλο και δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην πρόσβαση στην απασχόληση σχετίζονται με:

- Την έλλειψη γνώσης της ελληνικής και αγγλικής γλώσσας.
- Τις γραφειοκρατικές διαδικασίες στην απόκτηση των απαραίτητων εγγράφων (ΑΦΜ, ΑΜΚΑ, τραπεζικό λογαριασμό).
- Ρατσιστικές συμπεριφορές και διακρίσεις από τους εργοδότες/ριες.
- Έλλειψη κοινωνικού υποστηρικτικού δικτύου.

Η πρόσβαση σε κατοχυρωμένα δικαιώματα, μπορεί να δυσχεραίνεται και από τις αυξανόμενες καθυστερήσεις στην έκδοση των απαραίτητων δικαιολογητικών και εγγράφων (π.χ. καθυστερήσεις στην επίδοση ή ανανέωσης Άδειας Διαμονής Ενιαίου Τύπου), που εξασφαλίζουν την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους ή και την άμεση πρόσβαση στην πρόνοια. Επίσης, σύμφωνα με την RSA (2023), για τους/ις δικαιούχους/ες διεθνούς προστασίας παρατηρείται έμμεσος αποκλεισμός από την πρόσβαση σε κοινωνικά επίδομα. Για να λάβει κάποιος/α αναγνωρισμένος/η πρόσφυγας/ισσα κάποιο κοινωνικό επίδομα θα πρέπει να έχει συμπληρώσει αρκετά χρόνια νόμιμης διαμονής στη χώρα πριν από την υποβολή της αίτησης. Ενδεικτικά:

- Επίδομα Στέγασης και Παιδιού: προϋποθέτει 5 έτη μόνιμης και συνεχούς διαμονής στην Ελλάδα πριν από την υποβολή της αίτησης (Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης [ΟΠΕΚΑ], 2023; 2024a).
- Επίδομα Γέννησης: προϋποθέτει 12 έτη μόνιμης και συνεχούς διαμονής στην Ελλάδα (Θάνου, 2021).
- Επίδομα Ανασφάλιστων Υπερηλίκων: προϋποθέτει 15 έτη μόνιμης και συνεχούς διαμονής στην Ελλάδα (ΟΠΕΚΑ, 2024b).
- Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ, πρώην Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης [ΚΕΑ]): δεν περιλαμβάνει κριτήρια ελάχιστης διαμονής, ωστόσο παρατηρούνται

σημαντικές δυσκολίες που οφείλονται σε γραφειοκρατικές διαδικασίες (RSA, 2023b).

Βάσει των ανωτέρω συστημικών και θεσμικών περιορισμών καθίσταται σαφές ότι για ορισμένα άτομα η απόφαση ενασχόλησης με το χώρο της σεξεργασίας μοιάζει να αποτελεί τη μοναδική ή/και προσωρινή επιλογή για την κάλυψη των επειγουσών βιοποριστικών αναγκών (σίτιση, στέγαση, ένδυση, υγειονομικές ανάγκες κλπ.) των ίδιων, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις και των οικογενειών τους, το οποίο στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως “σεξεργασία με σκοπό την επιβίωση” [survival sex] (βλ. Κεφάλαιο 2).

Βιβλιογραφία

- Drydakakis N. (2022). Sex workers' self-reported physical and mental health in Greece. A repeated cross-sectional study in 2009, 2013 and 2019. *Culture, health & sexuality*, 24(11), 1514–1530. <https://doi.org/10.1080/13691058.2021.1974562>
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (2009). *Γλωσσάριο για την Μετανάστευση*. Ανακτήθηκε από: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_20.pdf
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (2020). *Το πρόγραμμα Ήλιος στηρίζει τη στέγαση αναγνωρισμένων προσφύγων*. Ανακτήθηκε από: <https://greece.iom.int/el/news/programma-helios-stirizei-ti-stegasi-anagnorismenon-prosfygon>
- Edwards, A. (2016). *Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Πρόσφυγας ή μετανάστης;- Ποιος είναι ο σωστός όρος*; Ανακτήθηκε από: https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfygas_i_metanastis.html
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2020). Έκθεση σχετικά με την πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση για όλους. Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0247_EL.html
- European Sex Workers' Rights Alliance (2021). *Sex Work and Mental Health: overview of factors impacting sex worker's mental health and access to services in Europe and Central Asia*. Ανακτήθηκε από: https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/eswa/pages/168/attachments/original/1633509786/EN_-_Briefing_paper.pdf?1633509786
- Global Network Of Sex Work Project (NSWP). (2019). *Briefing Note: Social Protection*. Ανακτήθηκε από: https://www.nswp.org/sites/default/files/briefing_note_social_protection_nswp_-_2019_0.pdf
- Hebrew Immigrant Aid Society (n.d.). *Definitios: Refugee, Asylum Seeker, IDP, Migrant*. Ανακτήθηκε από: https://hias.org/wpcontent/uploads/definitions_of_refugee2c_asylum_seeker2c_idp2c_and_migrant.pdf
- Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (2020). *Περί της ασφάλισης των πολιτών τρίτων χωρών που αιτούνται διεθνή προστασία*. Ανακτήθηκε από: https://www.efka.gov.gr/sites/default/files/2021-04/65306_20-3-20.pdf
- Θάνου, Ε. (2021). *Οδηγός κοινωνικοπρονοιακών επιδομάτων και παροχών*. (Α.Χελιδώνη, Επιμ.). ASTBOOKS.
- International Committee on the Rights of Sex Work Workers in Europe (ICRSE). (2016). *SURVEILLED. EXPLOITED. DEPORTED. RIGHTS VIOLATIONS AGAIN MIGRANT SEX WORKERS IN EUROPE AND CENTRAL ASIA*. Ανακτήθηκε από: https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/eswa/pages/153/attachments/original/1631440923/icrse_briefing_paper_migrants_rights_november2016.pdf?1631440923
- International Rescue Committee, Greek Council of Refugees & Centre Diotima. (2022). *Αναζητώντας μια νέα ζωή-Αναζητώντας εργασία: Μια αποτίμηση της εργασιακής κατάστασης αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/Anazitontas_nea_Zoi_Anazitontas_ergasia.pdf
- Καψάλης Α. (2022). *Κινητικότητα και απασχόληση προσφυγικών πληθυσμών στην Ελληνική*

- Περιφέρεια*. Ανακτήθηκε από: https://www.cnigreece.gr/wp-content/uploads/kinitikotita-kai-apascholisi_gr.pdf
- Macioti, P. G., & Geymonat, G. G. & Mai, N. (2021). Sex Work and Mental Health. Policy relevant report. “*Sex Work and Mental Health. Access to Mental Health Services for People Who Sell Sex in Germany, Italy, Sweden, and UK.*”
https://www.academia.edu/49490078/Sex_Work_and_Mental_Health_Policy_Relevant_Report
- Martín-Romo, L., Sanmartín, F. J., & Velasco, J. (2023). Invisible and stigmatized: A systematic review of mental health and risk factors among sex workers. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 148(3), 255–264. <https://doi.org/10.1111/acps.13559>
- ΟΠΕΚΑ. (2023). *Επίδομα στέγασης - ΟΠΕΚΑ*.
Ανακτήθηκε απ <https://opeka.gr/stegasi/epidoma-stegasis/>
- ΟΠΕΚΑ. (2024α). *Επίδομα Παιδιού (Α21) - ΟΠΕΚΑ*. Ανακτήθηκε από:
<https://opeka.gr/oikogeneia/epidoma-paidiou-a21/>
- ΟΠΕΚΑ. (2024β). *Ανασφάλιστοι υπερήλικες - ΟΠΕΚΑ*. <https://opeka.gr/anasfalistoι-yperilikes/>
Platform for International Cooperation in Undocumented Migrants (2019). *Safeguarding the human rights and dignity of undocumented migrant sex workers*. Ανακτήθηκε από:
<https://picum.org/wp-content/uploads/2019/09/Safeguarding-the-human-rights-and-dignity-of-undocumented-migrant-sex-workers.pdf>
- Refugee Support Aegean. (2023a). *Η αναβάθμιση του Πληροφοριακού συστήματος της Υπηρεσίας Ασύλου «Αλκυόνη» αφήνει διαδικασίες και ανθρώπους στον αέρα*. Ανακτήθηκε από:
<https://rsaegean.org/el/alkyoni/>
- Refugee Support Aegean. (2023b). *Πρόσβαση των δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε δικαιολογητικά έγγραφα και κοινωνικά δικαιώματα*. Ανακτήθηκε από:
https://rsaegean.org/wp-content/uploads/2023/03/2023-03_RSA_%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%82.pdf
- Rosenberg, J. S., & Bakomeza, D. (2017). Let’s talk about sex work in humanitarian settings: piloting a rights-based approach to working with refugee women selling sex in Kampala. *Reproductive Health Matters*, 25(51), 95–102. <https://doi.org/10.1080/09688080.2017.1405674>
- UK Network Of Sex Work Projects (UKNSWP). (2008). *Good Practice Guidance: Working with Migrant Sex Workers*. Ανακτήθηκε από: https://eurotox.org/wp/wp-content/uploads/UK_Working-with-Migrant-Sex-Workers-2008.pdf
- Van der Boor, C. F., & White, R. (2020). Barriers to accessing and negotiating mental health services in asylum seeking and refugee populations: The application of the candidacy framework. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 22(1), 156–174. <https://doi.org/10.1007/s10903-019-00929-y>
- Women’s Refugee Commission (2016). *Mean Streets: Identifying and Responding to Urban Refugees’ Risks of Gender-Based Violence*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.womensrefugeecommission.org/wp-content/uploads/2020/04/Mean-Streets-Urban-GBV-Sex-Workers.pdf>
- World Health Organization (WHO). (2022). *Refugee and migrant health*. World Health Organization. Ανακτήθηκε από: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/refugee-and-migrant-health#:~:text=Refugees%20and%20migrants%20remain%20among,access%20to%20mainstream%20health%20service>

- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2019, 22 Φεβρουαρίου). *Εσωτερικά εκτοπισμένοι- Ποιοι είναι;* [Video]. Youtube. Ανακτήθηκε από:
<https://www.youtube.com/watch?v=RJilhepDdDQ>
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.(n.d). Σύμβαση της Γενεύσης του 1951: Ερωτήσεις και απαντήσεις. Ανακτήθηκε από:
<https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/Geneva1951faq.pdf>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου.(n.d.). Πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ. Ανακτήθηκε από:
<https://migration.gov.gr/ris2/filoxenia-aitoynton-asylo/>
- Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη.(2019). Άρθρο 10 Οδηγίας 2011/95/ΕΕ Λόγοι δίωξης. Ανακτήθηκε από: <http://www.opengov.gr/γπtp/?p=2224>

Με μια ματιά: Ψυχοκοινωνικές Προκλήσεις
για Εργαζόμενους στο Σεξ Μετακινούμενους
Πληθυσμούς

Κεφάλαιο 10

Με μια ματιά: Ψυχοκοινωνικές Προκλήσεις για Εργαζόμενους στο Σεξ Μετακινούμενους Πληθυσμούς²³

Βέγκος, Ν., Τσιάρας, Β., Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ, Κ.

Η διαδικασία της μετανάστευσης αποτελεί ψυχικά μια σύνθετη πραγματικότητα, η οποία περιλαμβάνει έκθεση σε έντονα ψυχοπνευματικές εμπειρίες, πένθος σχετιζόμενο με πολλαπλές απώλειες (ανθρώπων, σχέσεων, του οικείου χώρου, κλπ.), αμφιθυμικά συναισθήματα, καθώς και μια διαδικασία εγκατάστασης και ενσωμάτωσης η οποία δεν είναι γραμμική και προοδευτική με ένα σταθερό τρόπο αλλά, συχνότατα, παρουσιάζει βήματα μπροστά που εναλλάσσονται με προβλήματα, αν όχι και πισωγυρίσματα (Γκιωνάκης & Μοσκωφ, 2022; Papadopoulos, 2021).

Οι στρεσογόνοι παράγοντες που σχετίζονται με τη μετανάστευση θα μπορούσαν να καταταχθούν σε τρεις κατηγορίες, οι οποίες διακρίνονται κατά βάση μέσα από τη χρονική τους σειρά: (1) Παράγοντες πριν τη φυγή, οι οποίοι περιλαμβάνουν τις συνθήκες στη χώρα προέλευσης και τους λόγους για τους οποίους φεύγουν, (2) Παράγοντες κατά τη μετακίνηση: ο τρόπος που γίνεται το ταξίδι, οι κίνδυνοι που μπορεί να αντιμετωπίσουν και (3) Παράγοντες μετά την έλευση: η διαχείρισή τους από τις αρχές, η κάλυψη των βασικών τους αναγκών, το στρες της μετεγκατάστασης και της προσαρμογής κ.α. (Kashyap et al. 2020; Messih, 2016).

Αναφέρθηκε και παραπάνω πως τα ζητήματα ψυχικής υγείας που συναντώνται συχνότερα σε μετακινούμενους πληθυσμούς είναι οι αγχώδεις και καταθλιπτικές διαταραχές, η μετατραυματική συμπτωματολογία και οι δυσκολίες προσαρμογής (Martin-Romo et al., 2023). Επίσης, όπως φάνηκε, η εμπλοκή με τη σεξουαλική εργασία μπορεί να αποτελεί μια στρατηγική επιβίωσης μέσα από την οποία εξασφαλίζονται οι οικονομικοί πόροι που απαιτούνται για να προχωρήσουν οι διαδικασίες μετακίνησης και εγκατάστασης, να υπερκεραστούν ελλείψεις στις σχετικές υπηρεσίες, αλλά και να τεθούν υπό διαχείριση οι επιπτώσεις των δομικών αποκλεισμών που αντιμετωπίζουν.

Από την άλλη, η επιβίωση δια μέσου της σεξουαλικής εργασίας δεν αποτελεί εύκολη λύση. Λόγω του καθεστώτος ποινικοποίησης της και του εξοστρακισμού της σε περιθωριακές ζώνες, τα άτομα που εργάζονται στο σεξ συχνά εκτίθενται σε επιπλέον κινδύνους και εμπόδια (UKNSWP, 2008; Women's Refugee Commission, 2016b, Macioti et al., 2021; ESWA, 2021):

²³ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Βέγκος, Ν., Τσιάρας, Β. & Βλαχοδημητροπούλου, Κ. (2024). Με μια ματιά: Ψυχοκοινωνικές Προκλήσεις για Εργαζόμενους στο Σεξ Μετακινούμενους Πληθυσμούς. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών (σελ.95-109). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

Στίγμα και Διακρίσεις: Τα άτομα με μεταναστευτικό/προσφυγικό υπόβαθρο αντιμετωπίζουν συχνά διακρίσεις σε τουλάχιστον δύο διασταυρούμενα επίπεδα: αυτό της φυλής/καταγωγής, και αυτό της εργασίας στο σεξ. Είναι “ξένοι” για τις κοινότητες και τους θεσμούς της χώρας υποδοχής, και εργαζόμενοι στο σεξ για τις οικείες κοινότητες. Αυτός ο διπλός στιγματισμός φέρνει ως συνεπαγόμενο την έκθεση σε βία, την εκμετάλλευση, τον αποκλεισμό από ζωτικές υπηρεσίες και αγαθά, και, εξίσου σημαντικό, την κοινωνική απομόνωση από προσφυγικές και μεταναστευτικές κοινότητες.

Νομικά Εμπόδια: Οι πολιτικές για την εργασία στο σεξ, σε συνδυασμό με αυτές για τη μετανάστευση, θέτουν τα άτομα εκτός νομιμότητας. Ως εκ τούτου, εξωθούνται στην απόκρυψη και στερούνται τα εργαλεία να προστατεύσουν τους εαυτούς τους και τα δικαιώματά τους.

Κακοποίηση και Εκμετάλλευση: Η συνθήκη θεσμικών αποκλεισμών και οι ρατσιστικές διακρίσεις που αντιμετωπίζουν, εκθέτουν τα άτομα σε μεγαλύτερο κίνδυνο να γίνουν θύματα κακοποίησης και εκμετάλλευσης από πελάτες, άλλους πρόσφυγες/μετανάστες αλλά και τις αρχές. Αντιστοίχως, έχουν περισσότερες πιθανότητες να είναι ή να γίνουν θύματα trafficking.

Ψυχική Υγεία: Το στίγμα, οι διακρίσεις, οι συνθήκες μέσα στις οποίες συμβαίνει η σεξουαλική εργασία, και τα εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και υποστηρικτικά δίκτυα μπορούν να αποτελέσουν επιβαρυντικούς παράγοντες για την ψυχική υγεία.

Οικονομική Επισφάλεια και Εμπόδια στην Πρόσβαση: Οι αποκλεισμοί από υπηρεσίες και αγαθά, όπως η εκπαίδευση, καθώς και οι συνέπειες του ρατσισμού και του στίγματος της σεξουαλικής εργασίας, συντελούν ώστε τα άτομα να δυσκολεύονται να πετύχουν πραγματική ένταξη και να καλύπτουν τις βασικές τους ανάγκες. Σε αυτό το πλαίσιο η εργασία στο σεξ μπορεί να προκύπτει ως η καλύτερη από μια σειρά εναλλακτικών επιλογών.

Ειδικά θέματα που αφορούν τους μετακινούμενους πληθυσμούς

ΛΟΑΤΚΙ+ Μετακινούμενοι Πληθυσμοί

Τα άτομα με μη ετεροκανονιστικό σεξουαλικό προσανατολισμό, ταυτότητα ή έκφραση φύλου (Sexual Orientation, Gender Identity or Expression, [SOGIE]), αποτελούν ένα σημαντικό μέρος του ευρύτερου φαινομένου των μετακινούμενων πληθυσμών. Οι λόγοι για τη μετακίνηση μπορεί να ταυτίζονται με αυτούς των υπόλοιπων ατόμων (π.χ. πόλεμος, οικονομικοί λόγοι), πολύ συχνά, ωστόσο, και σε συνδυασμό με άλλους λόγους, η μετακίνηση γίνεται για να διαφύγουν από κακοποίηση και διώξεις που στοχεύουν στον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή/και την ταυτότητά τους. Η κακοποίηση μπορεί να προέρχεται από την οικογένεια ή/και την κοινότητα του ατόμου, αλλά σε πολλές περιπτώσεις λαμβάνει ακόμα και θεσμικό χαρακτήρα. Έτσι, συχνά αναζητείται καταφύγιο σε χώρες της Δύσης, καθώς πολλά μη δυτικά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα εναποθέτουν τις ελπίδες στην εικόνα της συμπεριληπτικότητας που προβάλλει. Όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις, με την άφιξη τους βρίσκονται ξανά ενώπιον αποκλεισμών, διακρίσεων και βίας, είτε αυτή

προκύπτει με αφορμή την ταυτότητα τους ως “ξένα”, είτε σχετίζεται περισσότερο με τη σεξουαλικότητα και την έμφυλη ταυτότητα τους. Σχετικές έρευνες υποδεικνύουν ότι οι ΛΟΑΤΚΙ+ προσφυγικοί και μεταναστευτικοί πληθυσμοί αντιμετωπίζουν περισσότερους κινδύνους για τη σωματική και ψυχική τους υγεία, αλλά και περισσότερες ελλείψεις και εμπόδια ως προς την κάλυψη των βασικών ψυχοκοινωνικών τους αναγκών, σε σχέση με σισ-ετεροκανονικούς πληθυσμούς (Nematy et al., 2023; Yarwood et al., 2022). Υπάρχει σημαντική έλλειψη εξειδικευμένων και συμπεριληπτικών υπηρεσιών, σε συνδυασμό με ελλιπή πληροφόρηση για τις ιδιαίτερες ανάγκες και προκλήσεις που προστίθενται στις ήδη υφιστάμενες. Στη χώρα μας, παρά τις σχετικές προσπάθειες και δεδομένης της έκτασης των μεταναστευτικών εισροών, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα παραμένουν σε σημαντικό βαθμό “αόρατα”.

Η προσέγγιση του ζητήματος των ΛΟΑΤΚΙ+ μετακινούμενων πληθυσμών αναδεικνύει την ανάγκη μιας διαθεματικής οπτικής στα ζητήματα της μετανάστευσης. Οι διακρίσεις, το στίγμα, η βία και οι καταπιέσεις συναρθρώνονται βάσει των ιδιαίτερων ταυτοτήτων που φέρουν τα άτομα και οι ομάδες, δημιουργώντας, σε κάθε περίπτωση, ένα διαφορετικό αμάγαλα. Η επιτυχής κατανόηση προϋποθέτει τη δυνατότητα μας να ρίξουμε φως στις συγκεκριμένες δυσκολίες και εμπόδια που αντιμετωπίζει το άτομο βάσει των ποικίλων ταυτοτήτων του, αλλά και στις ιδιαίτερες δυνάμεις που αυτές μπορεί να του προσφέρουν.

Ειδικές Προκλήσεις για ΛΟΑΤΚΙ+ Πρόσφυγες και Μετανάστες

Πολλαπλές Διακρίσεις

Τα ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγα και μετανάστα λοιπόν, δέχονται διακρίσεις τόσο για την καταγωγή τους όσο και για την απόκλιση τους από την ετεροκανονική νόρμα (Golembe et al., 2021). Ειδικότερα, σε σχέση με το δεύτερο σημείο, αυτό συχνά σημαίνει ότι έχουν διαρρηχθεί οι σχέσεις με το οικογενειακό και φιλικό πλαίσιο στη χώρα καταγωγής. Επομένως, είναι πιθανότερο να κάνουν το ταξίδι μόνα τους, αλλά και να παραμένουν μόνα μετά τη μετεγκατάσταση, χωρίς πρόσβαση στα υποστηρικτικά δίκτυα των οικείων κοινοτήτων. Ταυτόχρονα, ενισχύονται και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Έτσι φαίνεται πως έχουν μεγαλύτερη δυσκολία στην εύρεση και στη διατήρηση εργασίας, στην πρόσβαση σε συμπεριληπτικές υπηρεσίες υγείας που αφορούν τον πληθυσμό (π.χ. πρόληψη/ενημέρωση, διάγνωση και θεραπεία HIV και ΣΜΝ, διαδικασίες φυλομετάβασης), σε νομικές υπηρεσίες και προστασία, σε σχέση με τον ετεροκανονικό πληθυσμό (Yarwood et al., 2022).

Έμφυλη Βία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε μορφές έμφυλης βίας σε όλες τις στιγμές της μετακίνησής τους. Δράστες μπορεί να είναι τόσο υπόλοιποι πρόσφυγες και μετανάστες όσο και οι κοινότητες και οι αρχές των χωρών υποδοχής.

Απουσία Πρόβλεψης σε ζητήματα Υποδοχής και Ένταξης

Προς το παρόν, τα θεσμικά πλαίσια που ορίζουν τα ζητήματα υποδοχής και ένταξης δεν προστατεύουν τα άτομα από τους ιδιαίτερους κινδύνους που αντιμετωπίζουν. Στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.) δεν προβλέπονται συνθήκες προστασίας από μορφές έμφυλης βίας. Το ίδιο ισχύει για τα προγράμματα στέγασης και ένταξης στην ενδοχώρα. Οι προσεγγίσεις “one size fits all” αποτυγχάνουν να ανταποκριθούν στις ιδιαίτερες προκλήσεις ένταξης του πληθυσμού.

Διαπραγμάτευση Ταυτότητας

Τα άτομα ενδέχεται να διαπραγματεύονται για πρώτη φορά ή/και να επαναδιαπραγματεύονται ζητήματα που αφορούν την ταυτότητα και τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, μέσα σε μια διαδικασία η οποία γίνεται ταυτόχρονα με την διαπραγμάτευση διαπολιτισμικών ζητημάτων (Mole, 2021). Έτσι, τα άτομα έρχονται σε επαφή με την ορολογία και την νοηματοδότηση της queer εμπειρίας στον Δυτικό κόσμο σε αντιδιαστολή με τα δικά τους πλαίσια νοηματοδότησης, εν μέσω της επεξεργασίας των προσωπικών τους βιωμάτων. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι η εμπλοκή στη σεξουαλική μορφή μπορεί να αποτελεί ένα ιδιαίτερο πεδίο διαπραγμάτευσης αυτών των ζητημάτων, καθώς δίνει τη δυνατότητα σε άτομα να δοκιμάσουν όψεις της ταυτότητάς έξω από τα στερεότυπα και τις αναπαραστάσεις που θέτουν τα πολιτισμικά τους πρότυπα.

Ψυχική Υγεία

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ προσφυγικοί και μεταναστευτικοί πληθυσμοί φαίνεται να εμφανίζουν σε σημαντικό βαθμό αγχώδεις και καταθλιπτικές διαταραχές, PTSD ή σχετικά συμπτώματα, αυτοκτονικό ιδεασμό και προβληματική χρήση αλκοόλ και ουσιών (Messih, 2016; Yarwood et al., 2022; Nematy et al., 2023). Η σχετική έρευνα (Yarwood et al., 2022) δείχνει ότι αυτές οι προκλήσεις ψυχικής υγείας μοιάζουν να συνδέονται με την έκθεση σε βία και εκμετάλλευση, όπως και με τις διακρίσεις που αντιμετωπίζουν, τις συνθήκες στέγασης και ένταξης, την απουσία υποστηρικτικών δικτύων και την κοινωνική απομόνωση, και τα εμπόδια και τους αποκλεισμούς σε σχετικές υπηρεσίες.

Διαδικασίες Έκδοσης Ασύλου

Οι διαδικασίες έκδοσης ασύλου αποτελούν έναν πολύ σημαντικό στρεσογόνο παράγοντα για το σύνολο των αιτούντων, αλλά και ένα σημείο όπου αναδεικνύονται επιπλέον εμπόδια και αποκλεισμοί για ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Υπάρχουν ενδείξεις σε πανευρωπαϊκό επίπεδο ότι οι διαδικασίες ασύλου δεν είναι ευαίσθητες ούτε ως προς τα κριτήρια ούτε ως προς τη διαχείριση υποθέσεων ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (Ferreira, 2021). Στην Ελλάδα επίσης υπάρχουν αναφορές και καταγγελίες από πλευράς οργανώσεων για κακοποιητικές συμπεριφορές και διακρίσεις από τους χειριστές των υποθέσεων ασύλου²⁴.

²⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ.: Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών (2021). PROJECT: «LGBTI+ refugees in Greece: The EU-Turkey deal and beyond». Στη μελέτη αυτή εκτίθενται εκτενώς παραδείγματα υποθέσεων, συνοδευόμενα από σχολιασμό σχετικά με τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Για την ανταπόκριση στις ιδιαίτερες ανάγκες των ΛΟΑΤΚΙ+ προσφύγων και μεταναστών προτείνονται (Aslanis et al., 2023):

Συμπεριληπτικές, Επιβεβαιωτικές και Εξειδικευμένες Υπηρεσίες & Προγράμματα Υποδοχής και Ένταξης: Η ανταπόκριση στις ιδιαίτερες προκλήσεις του πληθυσμού περνάει και μέσα από τη συγκρότηση δικτύου εξειδικευμένων υπηρεσιών, αλλά και τη συμπερίληψη των αναγκών τους στην υποδοχή (π.χ. ΚΥΤ) και την ένταξη στις χώρες υποδοχής.

Ευαισθητοποίηση και Εκπαίδευση των εμπλεκόμενων: Η ενημέρωση για τις ανάγκες του συγκεκριμένου πληθυσμού είναι κρίσιμη για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (υγεία, κοινωνικές υπηρεσίες, νομικά/θεσμικά πλαίσια, διαδικασίες ασύλου).

Κοινοτικές Παρεμβάσεις και Δικτύωση: Κρίνονται απαραίτητες οι παρεμβάσεις οι οποίες θα εμπλέκουν ενεργά την κοινότητα, θα δημιουργούν δίκτυα αλληλοϋποστήριξης αλλά και ασφαλής χώρους για τα άτομα.

Διεκδίκηση Δικαιωμάτων και Θεσμικές Αλλαγές: Οι κοινοτικές προσεγγίσεις στην ψυχοκοινωνική υγεία έχουν ως αναπόσπαστο τμήμα τους τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων ατόμων και ομάδων. Εν προκειμένω αποτελεί ζωτική ανάγκη η πάλη για θεσμικές αλλαγές που θα περιλαμβάνουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στον σχεδιασμό της υποδοχής και της ένταξης, αλλά και θα τα προστατεύουν από μορφές ρατσιστικής και έμφυλης βίας και διακρίσεων, καθώς και άλλων καταπατήσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έμφυλη Βία και Μετακινούμενοι Πληθυσμοί

Οι προσφυγικοί και μεταναστευτικοί πληθυσμοί είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε μορφές έμφυλης βίας²⁵, σε όλες τις στιγμές της μετακίνησής τους, αλλά και μετά την έλευσή τους στις χώρες στόχους (Tan & Kuschminder, 2022). Ακόμα και πριν από την περίοδο της μετακίνησης, η βία απέναντι σε γυναίκες, παιδιά και ευάλωτες ομάδες μπορεί να αποτελεί σημαντικό λόγο φυγής από τη χώρα καταγωγής (Freedman, 2016, WHO, 2022). Ο παράγοντας αυτός ενισχύεται από ελλείψεις στις υπηρεσίες φροντίδας και προστασίας, κενά σε θεσμική κάλυψη των επιζώντων και τη δίωξη των δραστών, αλλά και στο στίγμα και τις αναπαραστάσεις που νομιμοποιούν τις σχετικές πράξεις. Ιδιαίτερα σε εμπόλεμες ζώνες,

²⁵ Με τον όρο σεξουαλική και έμφυλη βία (Sexual & Gender-Based Violence [SGBV]), αναφερόμαστε σε οποιαδήποτε μορφή επιβλαβούς πράξης, συμπεριλαμβανομένων των απειλών άσκησης βίας, τον καταναγκασμό και τη στέρηση ελευθεριών, η οποία βασίζεται στην έμφυλη ταυτότητα του ατόμου και στις νόρμες σχετικά με τους ρόλους και τις συμπεριφορές των φύλων (WHO, 2022). Η έμφυλη βία έχει σημαντικές συνέπειες για τη σωματική και ψυχική υγεία ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων (Wanjiru, 2021). Οι βάσεις της βρίσκονται σε δομικούς κοινωνικούς παράγοντες, στην ανισότητα των φύλων, στην εκμετάλλευση ισχύος και σε βλαπτικές νόρμες. Κύριοι αποδέκτες είναι οι γυναίκες και τα παιδιά, καθώς υπολογίζεται ότι 1 στις 3 θα αποτελέσει θύμα τουλάχιστον ενός περιστατικού SGBV κατά τη διάρκεια της ζωής τους (WHO, 2022). Η έμφυλη βία απευθύνεται επίσης σε σεξουαλικές και άλλες μειονότητες, στη βάση της καταγωγής, της ηλικίας, της αναπηρίας κ.α. Για αυτό το λόγο θα πρέπει να προσεγγίζεται και με μια διαθεματική οπτική, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο που οι επικαλυπτόμενες ταυτότητες του ατόμου διαμορφώνουν τις εμπειρίες του και ορίζουν συγκεκριμένες ανισότητες και ευαλωτότητες (UN Women, 2019).

παρατηρείται σημαντική αύξηση περιστατικών SGBV, τα οποία ενδέχεται να εργαλειοποιούνται στρατηγικά στις σύγκρουσεις (Freedman, 2016).

Εν συνεχεία, η διαδικασία μετακίνησης ενέχει επίσης παγίδες (ICRSE, 2016; NSW, 2018). Οι αντιμεταναστευτικές πολιτικές της Ε.Ε. έχουν καταστήσει τις μη-νόμιμες οδούς διέλευσης ως μοναδική λύση για μεγάλο αριθμό ανθρώπων (Freedman, 2016; Tan & Kuschminder, 2022). Έτσι, η συνθήκη παρανομίας παρακινεί τα άτομα να ακολουθήσουν διαφορετικές διόδους, εκθέτοντας τις εαυτές τους σε σημαντικούς κινδύνους. Δεν σπανίζει το φαινόμενο, στην προσπάθεια τους να φτάσουν σε χώρες της Ε.Ε., να αντιμετωπίζουν εκμετάλλευση και βία από τους διακινητές, από άλλους πρόσφυγες και μετανάστες (πολλές φορές από μέλη της οικογένειάς τους), αλλά και τις αρχές των χωρών υποδοχής.

Μετά την έλευσή τους στις χώρες της Ε.Ε., τα δεδομένα δείχνουν ότι οι κίνδυνοι δεν μειώνονται. Είναι διαπιστωμένο ότι στις περισσότερες χώρες οι συνθήκες διαβίωσης και η οργάνωση των camps δεν προσφέρουν επαρκή προστασία από την έμφυλη βία, ή άλλες μορφές βίας που παραβιάζουν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (Rosenberg & Bakomeza, 2017; Tan & Kuschminder, 2022). Τέλος, όπως περιγράφηκε και παραπάνω, και μετά την εγκατάστασή τους, τα θεσμικά εμπόδια και οι ελλείψεις στις υπηρεσίες, ο ρατσισμός και οι έμφυλες διακρίσεις αποτελούν συνεχείς ψυχοπιεστικές συνθήκες που εκθέτουν τα άτομα σε βία, περιορίζουν τις δυνατότητές τους να διαχειριστούν την κατάσταση και ναρκοθετούν τις προσπάθειες ενσωμάτωσης (Freedman, 2016; Phillimore et al., 2023).

Από τους μετακινούμενους πληθυσμούς, τα άτομα που εργάζονται στο σεξ παρουσιάζουν μια ακόμα μεγαλύτερη ευαλωτότητα σε περιστατικά SGBV (Martin-Romo et al., 2023; NSW, 2018; Phillimore et al., 2023; Women's Refugee Commission, 2016a). Αρχικά, είναι αντιμέτωπα με πολλαπλές διακρίσεις, στίγμα και απομόνωση λόγω της (τουλάχιστον) διπλής ταυτότητας (όπως ειπώθηκε και παραπάνω: από τη μία η μετανάστευση/προσφυγιά και από την άλλη η σεξεργασία). Τα εμπόδια στην πρόσβαση σε νομική προστασία λόγω γλωσσικών δυσκολιών, του καθεστώτος ποινικοποίησης της εργασίας στο σεξ, αλλά και του εκάστοτε καθεστώτος παραμονής τους, λειτουργούν ώστε να μην τους προσφέρεται ουσιαστική προστασία κατά την εργασία - γεγονός φυσικά παραπάνω από γνωστό σε επίδοξους δράστες και εκμεταλλευτές (πελάτες, αστυνομία, περαστικοί). Έτσι, αναφέρουν δυσκολίες να διαπραγματευτούν τους όρους της δουλειάς τους (π.χ. τιμή, παρεχόμενες υπηρεσίες), τα προσωπικά και εργασιακά τους όρια (π.χ. υπηρεσίες που δεν προσφέρουν, χρήση προφυλακτικού), και συχνές παραβιάσεις ορίων και κακοποιήσεις από πελάτες και την αστυνομία. Επίσης, ως επιζώντα βίας, δυσκολεύονται να αναζητήσουν βοήθεια υπό τον φόβο ότι η κοινοποίηση του περιστατικού θα επιφέρει και κοινοποίηση της εμπλοκής του στην εργασία στο σεξ, πράγμα που θα προσιωνίσει αρνητική έκβαση των υποθέσεών τους. Επιπλέον, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου προβαίνουν στο να ζητήσουν την αρωγή της αστυνομίας, δεν είναι ασύνηθες να συναντούν γλωσσικά εμπόδια που δυσχεραίνουν την επικοινωνία σε βαθμό που εν τέλει, και σε συνδυασμό με όσα προαναφέρθηκαν, δεν τους μένει άλλη λύση από το να οδηγηθούν να αντιμετωπίσουν μόνα τους τα περιστατικά. Τέλος, ως σημαντικό παράγοντα κινδύνου αναφέρουν και την τοπική κοινότητα εργαζομένων στο σεξ της χώρας υποδοχής, η οποία πολλές φορές τα βλέπει ως

ανταγωνιστές στην εργασία, πράγμα που μπορεί να φτάνει έως και σε βίαιη κλιμάκωση προς τους μετανάστες/ριες ή πρόσφυγες/ισσες εργαζομένους/ες στο σεξ²⁶.

Υποδοχή, Διαχείριση και Διασύνδεση ατόμων που έχουν υποστεί SGBV

Η υποδοχή και διαχείριση περιστατικών έμφυλης βίας περιλαμβάνει πολλές προκλήσεις. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να κινούνται πάντα με γνώμονα την προστασία των ατόμων που τους απευθύνονται, την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που επικοινωνούνται, τον σεβασμό στην εμπειρία τους και στην ικανότητα τους να πάρουν αποφάσεις για τον εαυτό τους, και την παροχή υπηρεσιών χωρίς διακρίσεις (CARE-GBV, 2022; LILA, 2023; Χυθάλι, 2019).

Ειδικά στο πεδίο της εργασίας στο σεξ, η διαχείριση ενός περιστατικού έμφυλης βίας επικαθορίζεται από το γεγονός ότι έχει συμβεί σε ένα ήδη ποινικοποιημένο πλαίσιο (NSWP, 2018). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα θύματα να φοβούνται να κινητοποιηθούν σχετικά με ένα περιστατικό υπό την απειλή νομικών συνεπειών. Για τους μεταναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς η εικόνα γίνεται ακόμα συνθετότερη αν αναλογιστούμε τις πιθανές διακρίσεις από τον στενό οικογενειακό και φιλικό κύκλο και την οικεία κοινότητα, τα ήδη υφιστάμενα εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και νομική προστασία, αλλά και τον φόβο της σύνδεσης της εργασίας στο σεξ με την έκβαση μιας υπόθεσης ασύλου ή μιας άδειας παραμονής (UKNSWP, 2008).

Η προσέγγιση της διαχείρισης ενός περιστατικού έμφυλης βίας διαφοροποιείται από τις συνθήκες στις οποίες κοινοποιείται ένα περιστατικό, αλλά και από την φύση της υπηρεσίας, καθώς πολύ συχνά η πρώτη προσπάθεια για αναζήτηση βοήθειας δεν θα γίνει σε μια εξειδικευμένη υπηρεσία. Στην περίπτωση που βρισκόμαστε σε μια εξειδικευμένη υπηρεσία, η πορεία ακολουθεί τα βήματα και τις αρχές της ψυχολογικής και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης θυμάτων σεξουαλικής και έμφυλης βίας (CARE-GBV, 2022; LILA, 2023; Χυθάλι, 2019). Στις υπόλοιπες περιπτώσεις, στόχος είναι η υποστήριξη και η διερεύνηση των αναγκών του ατόμου με σκοπό την διασύνδεσή του με τις αντίστοιχες υπηρεσίες, πάντα με σεβασμό στην αυτοδιάθεση του.

Υποδοχή & Διαχείριση. Αρχικά, θα πρέπει να είναι σαφές ότι η ίδια η πράξη αναζήτησης βοήθειας από ένα θύμα έμφυλης βίας ενέχει πραγματικούς κινδύνους, πρώτα απ' όλα για το ίδιο το άτομο. Το γεγονός αυτό συνήθως χρωματίζει και το κατά πόσο και με ποιο τρόπο θα απευθυνθεί σε μια υπηρεσία. Πιο συγκεκριμένα (CARE-GBV, 2022; CEWHIN, 2022; LILA, 2023; Χυθάλι, 2019):

1. Μια ενδεχόμενη καταγγελία προϋποθέτει την αποκάλυψη της εμπλοκής του ατόμου στην εργασία στο σεξ, με όποιες νομικές συνέπειες αυτό συνεπάγεται για το σεξεργαζόμενο άτομο.

²⁶ Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ μερών της κοινότητας της εργασίας στο σεξ είναι αποτέλεσμα του στίγματος και των διακρίσεων και συνδέεται με την εσωτερίκευση των στερεοτύπων που την αφορούν. Από μια κοινοτική οπτική και από την άποψη της διεκδίκησης δικαιωμάτων, καλούμαστε να ενισχύσουμε τις συνδέσεις μεταξύ των ατόμων, αναδεικνύοντας τα κοινά προβλήματα και τις καταπιέσεις, αλλά και τον κοινό ορίζοντα στην κατοχύρωση ενός άλλου θεσμικού πλαισίου.

2. Μπορεί να κοινοποιηθεί το περιστατικό ή/και η εμπλοκή στην εργασία στο σεξ σε οικογένεια, φίλους ή κοινότητα. Αυτό ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα τον στιγματισμό και την περιθωριοποίηση ή τον αποκλεισμό από την κοινότητα, ή και την έκθεση σε περαιτέρω βία.
3. Μπορεί να κοινοποιηθεί στον/ους δράστη/-ες. Οι δράστες μπορεί να απαντήσουν με σοβαρά αντίποινα, με βία η οποία μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στον θάνατο.
4. Μπορεί να στοχοποιηθεί από τον δράστη ή την κοινότητα η ίδια η υπηρεσία. Αυτό αφορά κυρίως χώρους παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας (π.χ. camps) ή κοινοτικά κέντρα.
5. Μπορεί να λάβει ανεπαρκείς υπηρεσίες, με αποτέλεσμα την απογοήτευση, αισθήματα απελπισίας και την απροθυμία να αναζητήσει ξανά βοήθεια από τις διαθέσιμες υπηρεσίες.

Η υποδοχή ενός περιστατικού θα πρέπει να γίνεται με σεβασμό στο άτομο και στο βίωμα του, ανεξαρτήτως φύλου/ταυτότητας φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, καταγωγής, εμπλοκής στην εργασία στο σεξ κ.α. (CARE-GBV, 2022; LILA, 2023; Xythali, 2019). Στόχος είναι η παροχή ενός υποστηρικτικού πλαισίου που θα παρέχει ψυχολογικές πρώτες βοήθειες (CEWHIN, 2022) και θα ενισχύσει την πορεία λήψης αποφάσεων του ίδιου του θύματος:

1. Κάνουμε σαφείς τους όρους εμπιστευτικότητας με τους οποίους προστατεύεται η κοινοποίηση του περιστατικού. Ενημερώνουμε το άτομο ότι κάθε πιθανή ενέργεια μας θα γίνει μετά από ενημέρωσή του και αφού έχει συναινέσει σε αυτή. Σε περίπτωση που το πλαίσιο που εργαζόμαστε μας δεσμεύει με υποχρεωτική αναφορά συγκεκριμένων περιστατικών, οφείλουμε να ενημερώσουμε το ωφελούμενο εξαρχής.
2. Σε περίπτωση που χρειαζόμαστε άμεση υποστήριξη από κάποιο συνάδελφο ή ειδικό σε θέματα SGBV, την αναζητούμε μόνον κατόπιν ενημέρωσης και συναίνεσης από το ωφελούμενο άτομο.
3. Αξιολογούμε εάν το άτομο νιώθει άνετα να μας μιλήσει. Σε περίπτωση που η συνάντηση θα πρέπει να γίνει παρουσία διερμηνέα, εξασφαλίζουμε πρωτίστως ότι το άτομο αισθάνεται άνετα και με τον διερμηνέα (φύλο, καταγωγή, γλώσσα).
4. Αξιολόγηση του άμεσου κινδύνου για το άτομο ή/και την οικογένεια ή τους φίλους του.
5. Αξιολόγηση της ύπαρξης υποστηρικτικού δικτύου. Υπάρχουν άτομα στα οποία το θύμα μπορεί να απευθυνθεί σε περίπτωση που εκτεθεί ξανά σε κίνδυνο;
6. Ιεράρχηση αναγκών: Είναι πολύ σημαντικό να προσφέρουμε στο άτομο το χώρο να σκεφτεί σχετικά με το τι άμεσες ανάγκες του και να του προσφέρουμε τους απαραίτητους πόρους ώστε να αποκτήσει πρόσβαση στις υπηρεσίες που θα το καλύψουν. Αυτό μπορεί να αφορά άμεση ιατρική περίθαλψη, εξετάσεις ΣΜΝ, πρόσβαση σε PEP κ.α. Μέσω μια μεθοδικής ιεράρχησης και ανταπόκρισης στις κομβικές ανάγκες του ατόμου μπορεί να επανεγκατασταθεί η αίσθηση ελέγχου της κατάστασης και η εμπιστοσύνη στον εαυτό.

Η διαχείριση περιστατικών SGBV αποτελεί μια ενεργή διαδικασία η οποία σπάνια ακολουθεί μια προκαθορισμένη, γραμμική πορεία. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να είναι σε ετοιμότητα να επαναλάβουν βήματα αλλά και να επικοινωνήσουν στο άτομο ότι αυτό αποτελεί μια αναμενόμενη κατάσταση, και να διαχειριστούν τις απογοητεύσεις που αυτό συνεπάγεται, τόσο του ωφελούμενου όσο και τις δικές τους. Για παράδειγμα, η απουσία σε ένα προγραμματισμένο ραντεβού δεν είναι ατομική αποτυχία ή παθητική παραίτηση, αλλά μια συνισταμένη των εμπειριών διακρίσεων και του φόβου και ντροπής κοινοποίησης ενός περιστατικού έμφυλης βίας.

Διασύνδεση. Μετά την ιεράρχηση των αναγκών του ατόμου, σειρά έχει η διασύνδεση του με τις κατάλληλες υπηρεσίες. Η διασύνδεση είναι κομβικό στοιχείο της παρέμβασής μας και θα πρέπει να γίνεται με προσοχή στην ασφάλεια του ατόμου και των προσωπικών του δεδομένων. Οι επαγγελματίες στο πεδίο θα πρέπει να διατηρούν μια επαρκή γνώση των προσφερόμενων υπηρεσιών, ειδικά όσον ειδικεύονται στη SGBV.

- Αναγκαία καθίσταται η πληροφόρηση των επαγγελματιών σχετικά με τις προσφερόμενες υπηρεσίες (service mapping) καθώς και η κατάρτιση στρατηγικής διασυνδέσεων. Είναι χρήσιμο να υπάρχει εύκαιρο βοηθητικό υλικό όπως τυπωμένοι χάρτες με οδηγίες για την πρόσβαση στην εκάστοτε υπηρεσία.
- Σεβασμός στην ικανότητα του ατόμου για λήψη αποφάσεων. Ρόλος του επαγγελματία είναι να παρέχει στο άτομο τις πληροφορίες και τους πόρους για την καλύτερη δυνατή απόφαση από και για το ίδιο.
- Σε ορισμένες περιπτώσεις ο/η επαγγελματίας, σε συνεργασία με το/η διερμηνέα εάν είναι απαραίτητος/η, μπορεί να κληθεί να έχει πιο ενεργό ρόλο στη διασύνδεση, κάνοντας ο/η ίδιος/α τις κλήσεις, ή συνοδεύοντας το άτομο σε κάποια υπηρεσία. Αυτό μπορεί να προκύπτει από γλωσσικά εμπόδια, από φόβο κακοποίησης ή στιγματισμού του ατόμου ή από δυσκολίες προσβασιμότητας που μπορεί να αντιμετωπίζει. Οι επαγγελματίες δεν θα πρέπει να αναλαμβάνουν πρωτοβουλιακά την εργασία αυτή, χωρίς την ενημερωμένη συναίνεση του ατόμου. Επίσης, στον βαθμό που η υπηρεσία αυτή παρέχεται από το πλαίσιο, θα πρέπει να προτείνεται από τους επαγγελματίες, κατόπιν αξιολόγησης της περίπτωσης, και να μην αναμένεται από το ίδιο το άτομο να την αιτηθεί από μόνο του, καθώς αισθήματα ντροπής και ενοχής μπορεί να το αποτρέψουν να διεκδικήσει μια ανάγκη του.
- Σε περιπτώσεις που το άτομο θέλει να προβεί σε καταγγελία ενός περιστατικού και να λάβει την αντίστοιχες υπηρεσίες και προστασία (π.χ. σε περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας), η διασύνδεση θα πρέπει να γίνεται με πλαίσια που εξειδικεύονται στη διαχείριση περιστατικών SGBV. Παρέχουμε την καλύτερη δυνατή πληροφόρηση και επικοινωνούμε στο άτομο ότι μπορεί να έχει πρόσβαση στη δικιά μας υπηρεσία ή στην εξειδικευμένη SGBV υπηρεσία στον χρόνο που το ίδιο θέλει.
- Σε περιπτώσεις που το άτομο αρνηθεί τη διασύνδεση, εξηγούμε ότι έχει το δικαίωμα να αλλάξει γνώμη και να αιτηθεί ξανά την υπηρεσία σε άλλη χρονική στιγμή. Σε περιπτώσεις που η υπηρεσία διατίθεται για περιορισμένο χρονικό διάστημα ή είναι κινητή, προσφέρουμε σαφή πλαίσιο σχετικά με τη δυνατότητα να έχει πρόσβαση.

- Σε περιπτώσεις που το άτομο επιθυμεί τη διασύνδεση, παρέχουμε συγκεκριμένη και σαφή πληροφόρηση σχετικά με την εκάστοτε υπηρεσία και την πρόσβαση σε αυτή. Δεν μοιραζόμαστε πληροφορίες με την υπηρεσία στην οποία γίνεται η διασύνδεση χωρίς τη σαφή συναίνεση του ωφελούμενου ατόμου.

Συνεργασία με Διερμηνείς

Ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια που αντιμετωπίζουν πρόσφυγες και μετανάστες αφορά στη γλώσσα. Ως εκ τούτου, συνήθως η εργασία με τα άτομα με αυτά γίνεται με τη διαμεσολάβηση διερμηνέα, γεγονός που περιπλέκει τη σχέση με τους επαγγελματίες του πεδίου. Όπως έχει γίνει σαφές και παραπάνω, η συνεργασία με άτομα που εργάζονται στο σεξ ενεργοποιεί στερεότυπα και προκαταλήψεις σε όλα τα μέλη της σχέσης. Οι διερμηνείς, όντας στις περισσότερες περιπτώσεις και οι ίδιοι άτομα με μεταναστευτικό/προσφυγικό υπόβαθρο, φέρουν στη σχέση με τα ωφελούμενα άτομα τις δικές τους αναπαραστάσεις σε σχέση με τα φύλα, τη σεξουαλικότητα και την εργασία στο σεξ, σε συνδυασμό με τις πολιτισμικές, θρησκευτικές, πολιτικές τους πεποιθήσεις. Ως εκ τούτου, αποτελούν σημαντική πηγή πληροφοριών για την επαγγελματία, λειτουργώντας ως “πολιτισμικοί σύμβουλοι” ή “πολιτισμικοί διαμεσολαβητές” και παρέχοντας τη γνώση τους σχετικά με το υπόβαθρο των ωφελούμενων ατόμων (Miletic et al., 2006; Ξυθάλη, 2019). Ταυτόχρονα, όμως, θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν προκλήσεις όπως οι ακόλουθες (Darroch & Dempsey, 2016; Geiling et al., 2021; LILA, 2023; Ξυθάλη, 2019; UKNSWP, 2008):

Στίγμα

Οι πιθανές αρνητικές αναπαραστάσεις των διερμηνέων σχετικά με την εργασία στο σεξ μπορεί να τραυματίσουν την σχέση με τα ωφελούμενα άτομα. Μπορεί να εκφράζονται ανοιχτά, όπως με απροθυμία να μεταφραστούν συγκεκριμένες λεπτομέρειες μιας αφήγησης, λογοκρισία σε συγκεκριμένες χρήσεις της γλώσσας (π.χ. “κώδικα” της πιάτσας), ή με στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα ωφελούμενα άτομα. Ενδέχεται, όμως, να εκφράζονται και εμμέσως, μέσω της υπερεμπλοκής με τα άτομα, της σύναψης σχέσεων εκτός της υπηρεσίας κ.α.

Έκθεση σε Τραυματικές Αφηγήσεις

Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ εκτίθενται σε έντονα ψυχοπαιστικές συνθήκες και εμπειρίες, ορισμένες από τις οποίες μπορεί να είναι τραυματικές. Μπορεί να είναι θύματα έμφυλης βίας. Επιπλέον, πολλά από τα πλαίσια μέσα στα οποία συμβαίνει η εργασία στο σεξ, (ακριβώς λόγω της ποινικοποίησης και της περιθωριοποίησής της), και συνεπώς οι αφηγήσεις των ατόμων, μπορεί να δοκιμάζουν τα όρια της αντοχής μας. Στο σημείο αυτό αναδεικνύεται και η σημασία της εκπαίδευσης των διερμηνέων, όσο και η ανάγκη των επαγγελματιών να επεξεργάζονται, σε συνεργασία με τους/ις διερμηνείς, τα περιεχόμενα των συναντήσεων.

Πολιτισμική και Κοινωνική Ενημερότητα

Όπως σε κάθε συνεργασία με άτομα διαφορετικής καταγωγής, είναι σημαντική η γνώση του πολιτισμικού υποβάθρου και του τρόπου που αυτός δίνει νόημα στην εμπειρία των ατόμων και επηρεάζει τον τρόπο την επικοινωνούν. Εν προκειμένω, πέρα από τα ζητήματα που αφορούν τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των ατόμων, καθίσταται σημαντική, τόσο για τους επαγγελματίες όσο και για τους διερμηνείες, η γνώση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της κοινότητας, των δυναμικών και του κώδικα επικοινωνίας που αναπτύσσεται εντός της.

Έμφυλες Δυναμικές

Οι έμφυλες ταυτότητες παίζουν θεμελιώδη ρόλο στη διαμόρφωση των δυναμικών με τα ωφελούμενα άτομα. Αναπαραστάσεις σχετικά με τον ρόλο και την θέση των φύλων, την σεξουαλικότητα και την έκφρασή της καθορίζουν έντονα την ποιότητα και την μορφή της σχέσης. Οι επαγγελματίες και οι διερμηνείες θα πρέπει να είναι ενήμεροι για τον συγκεκριμένο ρόλο που παίζει η έμφυλη ταυτότητα και οι διαφορές ισχύος στη συνεργασία με τα ωφελούμενα άτομα.

Απόρρητο και εμπιστευτικότητα

Η διαφύλαξη της εμπιστευτικότητας και του απορρήτου, ειδικά σε χώρες που η εργασία στο σεξ είναι ποινικοποιημένη, είναι θεμελιώδης για την διαφύλαξη της σχέσης με τα ωφελούμενα άτομα. Δεδομένου ότι η συνεργασία με τον ίδιο ή την ίδια διερμηνέα μπορεί να συμβαίνει σε διαφορετικές στιγμές και σε διαφορετικές υπηρεσίες, είναι κρίσιμο να γίνεται κατανοητή από όλα τα μέρη η σημασία του απορρήτου.

Ειδικά Σημεία Εστίασης

Επιλογή διερμηνέα

Σε υπηρεσίες και παρεμβάσεις με κοινωνικό χαρακτήρα συχνά δεν υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης σε κατάλληλη διερμηνεία (π.χ. παρεμβάσεις outreach). Σε αρκετές περιπτώσεις, αξιοποιούνται άτομα από το περιβάλλον των ωφελούμενων ή το περιβάλλον της συνάντησης μαζί τους (π.χ. φίλος/-η, συνάδελφος, υπηρεσία). Οι επαγγελματίες θα πρέπει να είναι προσεκτικοί με την επιλογή του ατόμου που θα κάνει την διερμηνεία, να έχουν υπόψη πιθανές διαφορές θέσης και ισχύος, να προσπαθούν να διαφυλάσσουν την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που επικοινωνούνται. Επιπλέον, τα ίδια τα άτομα μπορεί να έχουν λόγο για την επιλογή του διερμηνέα. Σε αρκετές περιπτώσεις, το φύλο, η καταγωγή και η γλώσσα ενός διερμηνέα μπορεί να αποτελούν αντικείμενο απόρριψης από τα άτομα, υπό τον φόβο να διαρρεύσουν προσωπικές πληροφορίες στην κοινότητα, επειδή δεν αισθάνονται άνετα να μιλήσουν για συγκεκριμένα θέματα σε άτομα άλλου φύλου, επειδή υπάρχει προηγούμενο κακής συνεργασίας με κάποιο διερμηνέα κ.α.

Κατάχρηση Εξουσίας

Η θέση του διερμηνέα είναι πολύ σημαντική για τα ωφελούμενα άτομα, δεδομένων των γλωσσικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν. Δεν είναι σπάνιο τα άτομα να επενδύουν στη σχέση τους με τους διερμηνείς, ιδιαίτερα όταν η συνεργασία τους μπορεί να παίρνει την μορφή συνοδειών, τηλεφωνικών κλήσεων κ.α. Ειδικά σε περιπτώσεις που η διερμηνεία γίνεται από μη εκπαιδευμένο προσωπικό, θα πρέπει να εξηγείται το πλαίσιο της σχέσης, να τίθενται όρια αναφορικά με διπλές σχέσεις, δωροδοκίες, αμοιβές ή υπηρεσίες.

Άτυπη Εκπαίδευση

Στις περιπτώσεις που η υπηρεσία συνεργάζεται με εξωτερικούς διερμηνείς, είναι θεμιτό να παρέχεται πληροφόρηση πριν τις συναντήσεις με ωφελούμενα άτομα σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν την εργασία στο σεξ στους μετακινούμενους πληθυσμούς, αλλά και σχετικά με τις έμφυλες ταυτότητες.

Συνέχεια της σχέσης

Στις περιπτώσεις που έχει συναφθεί μια θετική σχέση μεταξύ διερμηνέα και ωφελούμενων, αλλά και υπάρχει γνώση και κατανόηση των ζητημάτων που αφορούν την εργασία στο σεξ, είναι θεμιτό να επιλέγεται ο ίδιος, όπου αυτό είναι εφικτό.

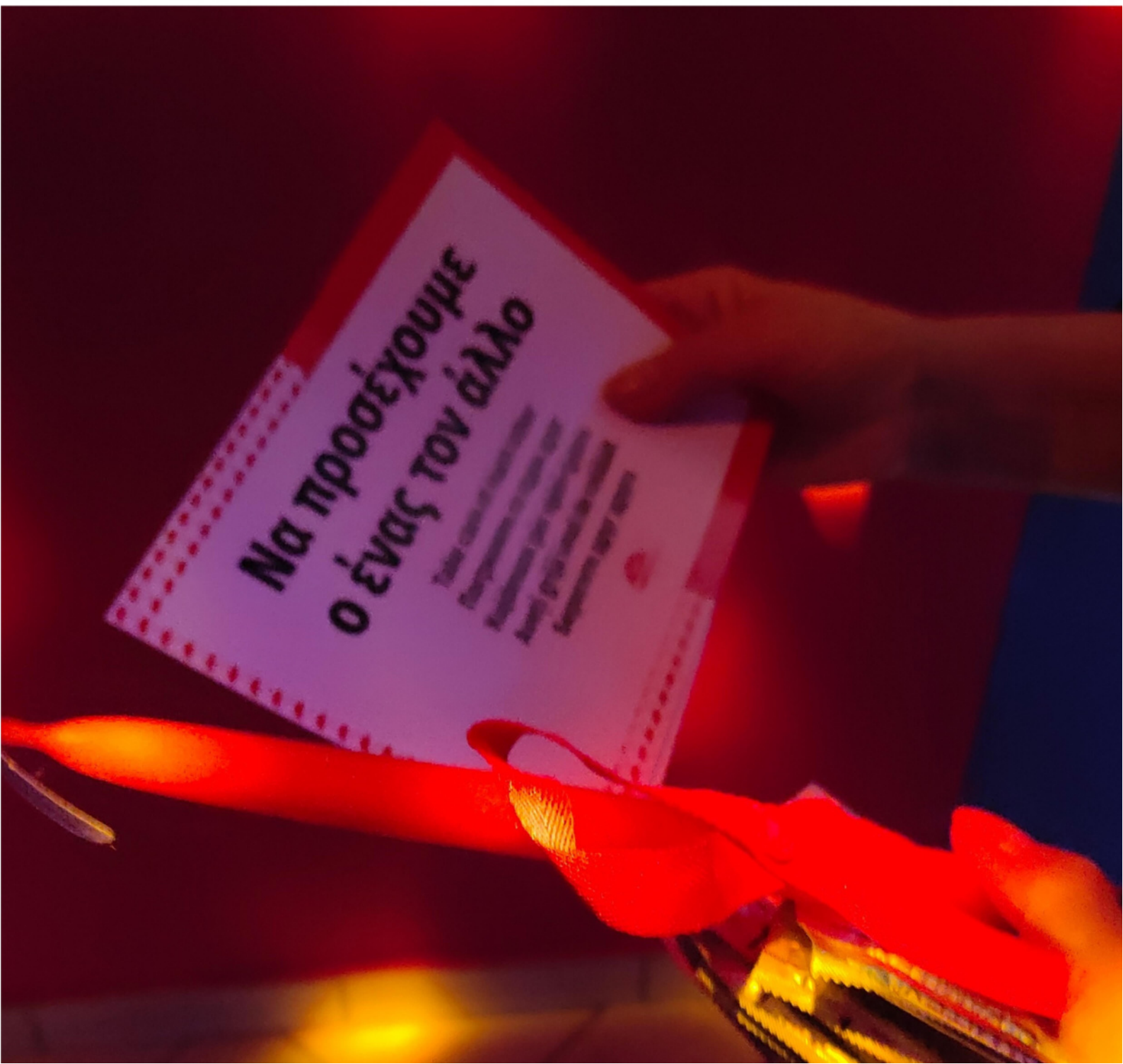
Βιβλιογραφία

- Aslanis, A., Pavlopoulos, V., Vegkos, N., Apostolidou, A., Boziaris, G., Keratsas, G., Levisianos, Y., Papastefanaki, K., Perez, M., Triantafyllidou, S., Tsiara, V., Hilton, J., Dedes, N., Poullos, A. (2023). *The mental health of LGBT+ refugees and asylum seekers in Greece: Discrimination and violence experiences: November 3, Athens, Greece.* <https://lgbtq-insight-project.eu/about-the-conference/>
- CARE-GBV. (2022). *How to integrate mental health and psychosocial interventions in gender-based violence programs in low-resource settings* [No. 4 in a series]. Washington (DC): USAID.
- Centre for Women’s Health and Information (CEWHIN). (2022). *Community-Based Psychological First Aid to SGBV Survivors - A Training Manual.* Ανακτήθηκε από: <https://cewhin.com/publications/community-based-psychological-first-aid-to-sgbv-survivors-a-training-manual/>
- Γκιωνάκης Ν. & Μοσκόφ Α. (2022). Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής συνθήκης- Μεταξύ ευαλωτότητας και ανθεκτικότητας: Η εμπειρία του Κέντρου Ημέρας «Βαβέλ», στο *Σύγχρονες Εκδοχές του Προσφυγικού Ζητήματος: Όψεις και Απόψεις*. Επιμ: Οικονόμου Μ. Εκδόσεις: The NKUA Applied Philosophy Research Lab Press DOI: <https://doi.org/10.12681/aprlp.117>
- Darroch, E., & Dempsey, R. (2016). Interpreters’ experiences of transference dynamics, vicarious traumatization, and their need for support and supervision: A systematic literature review. *The European journal of counselling psychology*, 4(2).
- European Sex Workers’ Rights Alliance (2021). *Sex Work and Mental Health: overview of factors impacting sex worker’s mental health and access to services in Europe and Central Asia.* Ανακτήθηκε από: <https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/eswa/pages/168/attachments/original/1633509786/EN - Briefing paper.pdf?1633509786>
- European Sex Workers’ Rights Alliance (2023, December). *“Two pairs of gloves”: Sex Workers Experiences of Stigma and Discrimination in Healthcare Settings in Europe.* ESWA. https://assets.nationbuilder.com/eswa/pages/337/attachments/original/1701683298/StigmaAndDiscrimination_fullreport-compressed.pdf?1701683298
- Ferreira, N. (2021). An exercise in detachment: In *UCL Press eBooks* Ferreira, N. (2021). An exercise in detachment: the Council of Europe and sexual minority asylum claims. In Mole, R. C. M. (Ed.) *Queer Migration and Asylum in Europe* (pp. 78–108). London: UCL Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv17ppc7d.12>
- Freedman, J. (2016). Sexual and gender-based violence against refugee women: a hidden aspect of the refugee "crisis". *Reproductive health matters*, 24(47), 18-26.
- Geiling, A., Knaevelsrud, C., Böttche, M., & Stammel, N. (2021). Mental health and work experiences of interpreters in the mental health care of refugees: A systematic review. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 710789. DOI: [10.3389/fpsy.2021.710789](https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.710789)
- Global Network Of Sex Workers Projects (NSWP). (2018). *Briefing Paper: Migrant Sex Workers.* Ανακτήθηκε από: <https://www.nswp.org/resource/nswp-briefing-papers/briefing-paper-migrant-sex-workers>
- Golembe, J., Leyendecker, B., Maalej, N., Gundlach, A., & Busch, J. (2021). Experiences of minority

- stress and mental health burdens of newly arrived LGBTQ* refugees in Germany. *Sexuality Research & Social Policy: A Journal of the NSRC*, 18(4), 1049–1059. <https://doi.org/10.1007/s13178-020-00508-z>
- International Committee on the Rights of Sex Work Workers in Europe (ICRSE). (2016). *SURVEILLED. EXPLOITED. DEPORTED. RIGHTS VIOLATIONS AGAIN MIGRANT SEX WORKERS IN EUROPE AND CENTRAL ASIA.* Ανακτήθηκε από: https://d3n8a8pro7vnm.cloudfront.net/eswa/pages/153/attachments/original/1631440923/icrse_briefing_paper_migrants_rights_november2016.pdf?1631440923
- Kashyap, S., Keegan, D., Liddell, B. J., Thomson, T., & Nickerson, A. (2021). An interaction model of environmental and psychological factors influencing refugee mental health. *Journal of Traumatic Stress*, 34(1), 257–266. <https://doi.org/10.1002/jts.22636>
- LILA Project (2023). *Οδηγός Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης για Κορίτσια και Γυναίκες που έχουν υποστεί Έμφυλη Βία, και τα Παιδιά τους.* Ανακτήθηκε από: https://lilaproject.eu/wp-content/uploads/2023/07/Final_-GR.pdf
- Maciotti, P. G., & Geymonat, G. G. & Mai, N. (2021). Sex Work and Mental Health. Policy relevant report. “*Sex Work and Mental Health. Access to Mental Health Services for People Who Sell Sex in Germany, Italy, Sweden, and UK.*” https://www.academia.edu/49490078/Sex_Work_and_Mental_Health_Policy_Relevant_Report
- Martín-Romo, L., Sanmartín, F. J., & Velasco, J. (2023). Invisible and stigmatized: A systematic review of mental health and risk factors among sex workers. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 148(3), 255–264. <https://doi.org/10.1111/acps.13559>
- Messih, M. (2016). Mental health in LGBT refugee populations. *American Journal of Psychiatry Residents' Journal*, 11(07), 5–7. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp-rj.2016.110704>
- Miletic, T., Piu, M., Minas, H., Stankovska, M., Stolk, Y., & Klimidis, S. (2006). *Guidelines for working effectively with interpreters in mental health settings.* Victoria, Australia: Victorian Transcultural Psychiatry Unit. Μετάφραση στα ελληνικά, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ». Ανακτήθηκε από: <https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2018/02/kateuthintiries-odigies-gia-tin-apotelesmatiki-sinergasia-me-diermineis-stis-ipiresies-psixikis-igias.pdf>
- Mole, R. C. M. (2021). *Queer Migration and Asylum in Europe.* London: UCL Press. <https://doi.org/10.14324/111.9781787355811>
- Nematy, A., Namer, Y., & Razum, O. (2023). LGBTQI+ refugees’ and asylum seekers’ mental health: A qualitative systematic review. *Sexuality Research and Social Policy*, 20(2), 636–663. <https://doi.org/10.1007/s13178-022-00705-y>
- Ξυθάλη, Β. (2019). *Κατευθυντήριες οδηγίες για διερμηνείς/πολιτισμικές διαμεσολαβήτριες που εργάζονται σε υπηρεσίες για επιζώσες έμφυλης βίας.* Επιμ.: Λιάπη Μ., Εκδ.: Κέντρο Ημέρας Διοτίμα. Ανακτήθηκε από: https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2019/12/Diotima_GuidanceDoc-Greek.pdf
- Papadopoulos, R. (2021). The approach of Synergic Therapeutic Complexity with Involuntarily Dislocated people. *Systemic Thinking and Psychotherapy*, 18.
- Phillimore, J., Block, K., Bradby, H., Ozcurumez, S., & Papoutsis, A. (2023). Forced migration, sexual and gender-based violence and integration: Effects, risks and protective factors. *Journal of International Migration and Integration*, 24(2), 715–745. <https://doi.org/10.1007/s12134-022-00970-1>
- Rosenberg, J. S., & Bakomeza, D. (2017). Let’s talk about sex work in humanitarian settings: piloting a

- rights-based approach to working with refugee women selling sex in Kampala. *Reproductive Health Matters*, 25(51), 95–102. <https://doi.org/10.1080/09688080.2017.1405674>
- Tan, S. E., & Kuschminder, K. (2022). Migrant experiences of sexual and gender based violence: a critical interpretative synthesis. *Globalization and health*, 18(1), 68. <https://doi.org/10.1186/s12992-022-00860-2>
- Transgender Support Association (2021). *LGBTI+ refugees in Greece: The EU-Turkey deal and beyond*. Tgender. Ανακτήθηκε από: <https://tgender.gr/wp-content/uploads/2023/04/REPORT.-LGBTI-refugees-in-Greece-The-EU-Turkey-deal-and-beyond.pdf>
- UK Network Of Sex Work Projects (UKNSWP). (2008). *Good Practice Guidance: Working with Migrant Sex Workers*. Ανακτήθηκε από: https://eurotox.org/wp/wp-content/uploads/UK_Working-with-Migrant-Sex-Workers-2008.pdf
- UN Women. (2019). *The value of intersectionality in understanding Violence against women and girls*. Geneva: UN Women.
- Wanjiru, Q. (2021). Causes and Effects of Gender-Based Violence. A Critical Literature Review. *Journal of Gender Related Studies*, 2(1), 43-53. DOI: [10.47941/jgrs.742](https://doi.org/10.47941/jgrs.742)
- Women's Refugee Commission (2016a). *Mean Streets: Identifying and Responding to Urban Refugees' Risks of Gender-Based Violence*. Ανακτήθηκε από: <https://www.womensrefugeecommission.org/wp-content/uploads/2020/04/Mean-Streets-Urban-GBV-Sex-Workers.pdf>
- Women's Refugee Commission (2016b). *Working With Refugees Engaged in Sex Work: A GUIDANCE NOTE FOR HUMANITARIANS*. Ανακτήθηκε από: <https://www.womensrefugeecommission.org/wp-content/uploads/2020/04/Refugees-En>
- World Health Organization (WHO). (2022). *Refugee and migrant health*. World Health Organization. Ανακτήθηκε από: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/refugee-and-migrant-health#:~:text=Refugees%20and%20migrants%20remain%20among,access%20to%20mainstream%20health%20services>
- Xythali V. (2019). *A guide for professionals working with refugee and migrant populations in the context of GBV specialized services*. Diotima. <https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2019/04/Diotima-TrainingResourcePackage-Final-Net.pdf>
- Yarwood, V., Checchi, F., Lau, K., & Zimmerman, C. (2022). LGBTQI+ migrants: a systematic review and conceptual framework of health, safety and wellbeing during migration. *International journal of environmental research and public health*, 19(2), 869. DOI: [10.3390/ijerph19020869](https://doi.org/10.3390/ijerph19020869)

Σεξουαλική Υγεία

Κεφάλαιο 11

Σεξουαλική Υγεία²⁷

Πολυχρονοπούλου, Λ., Μάτης Σ.

Η σεξουαλική υγεία συνιστά εκ των πραγμάτων ένα από τα θέματα που άπτονται της σεξεργασίας και συχνά η διαχείρισή της αποτελεί πρόκληση για τα σεξεργαζόμενα άτομα εξαιτίας του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν και που φαίνεται να λειτουργούν ως σημαντικά εμπόδια στην πρόσβασή τους σε ορθή πληροφόρηση, αλλά και λήψη συμπεριληπτικών υπηρεσιών υγείας. Υπό αυτή την οπτική, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η μετάδοση λάθος πληροφοριών και η διαίωνιση του στίγματος είναι πολύ συχνότερη από την μετάδοση σεξουαλικών μεταδιδόμενων λοιμώξεων (Victoria Department of Health, 2023a).

ΣΜΝ (Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα) και ΣΜΛ (Σεξουαλικές Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις) στη σεξεργασία

Ως Σεξουαλικά Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις [ΣΜΛ] (STIs – Sexual Transmitted Infections) νοούνται εκείνα που μεταδίδονται από άτομο σε άτομο κυρίως μέσω της σεξουαλικής επαφής, των σωματικών υγρών και του αίματος ή και από κάθετη μετάδοση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.

Παρακάτω, θα αναφερθούμε με συντομία στις πιο συνηθισμένες ΣΜΛ που έχουν συνδεθεί -στιγματιστικά- με τα σεξεργαζόμενα άτομα και άλλες μειονοτικές ομάδες, αλλά στην πραγματικότητα αφορούν σε όλα τα άτομα που είναι σεξουαλικά ενεργά.

- Όσον αφορά στον **HIV**, βασικό ρόλο στο θέμα της ευαλωτότητας παίζει η ταυτότητα του ατόμου ως σεξεργαζομένου και η διασταύρωσή της με άλλες ταυτότητες και κυρίως:
  - a. Με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών. Σε αυτές τις περιπτώσεις μοιάζει να προεξάρχει η ταυτότητα της χρήσης και να ακολουθεί εκείνη της σεξεργασίας. Πρόκειται, δηλαδή, για την περίπτωση στην οποία το άτομο καταφεύγει στη σεξεργασία ώστε να καλύψει οικονομικά το κομμάτι της χρήσης. Αν η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών γίνεται ενδομυϊκά ή ενδοφλέβια (ενέσιμα), τότε αυτομάτως αυξάνεται ο κίνδυνος έκθεσης στον ιό μέσω του αίματος, εξαιτίας της πιθανής κοινής χρήσης σύνεργων, όπως για παράδειγμα οι σύριγγες.

---

²⁷ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Πολυχρονοπούλου, Λ. & Μάτης, Σ. (2024). Σεξουαλική Υγεία. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) *Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών* (σελ. 111-119). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

- b. Με την gay/queer/trans ταυτότητα. Τα άτομα που διαθέτουν πέος και εμπλέκονται στη σεξουαλική παρέχοντας υπηρεσίες σε άτομα με πέος, έχουν υπάρξει ιστορικά, και συχνά είναι, πιο ευάλωτα στην έκθεση στον ιό λόγω τόσο των σεξουαλικών πρακτικών, όσο και της έλλειψης της PrEP (Pre-Exposure Prophylaxis) ή/και της δυσκολίας πρόσβασης στην PEP (Post Exposure Prophylaxis). Η PrEP αναφέρεται στην προφύλαξη πριν την έκθεση στον ιό και αφορά σε αγωγή, που λαμβάνεται συνήθως ημερησίως, και προστατεύει σε ποσοστό περίπου 99% από τον HIV²⁸. Η PEP, από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στην προφύλαξη μετά την έκθεση στον ιό και τις πρώτες 48 ώρες μετά την επικίνδυνη επαφή, προφυλάσσοντας το άτομο σε ποσοστό 99% αν λάβει την αγωγή το πρώτο 24ωρο.
- Η **ηπατίτιδα Β** και η **ηπατίτιδα C** είναι δύο ακόμη συχνές ΣΜΛ στη σεξουαλική, όπου επίσης παίζει πάλι ρόλο η διαθεματικότητα της ταυτότητας του σεξουαλικού ατόμου. Η ηπατίτιδα Β συναντάται συχνότερα στα σεξουαλικά άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, προερχόμενα από χώρες που το εμβόλιο στην παιδική ηλικία ήταν προαιρετικό ή/και μη διαθέσιμο σε κάποιες περιπτώσεις. Η ηπατίτιδα C εντοπίζεται κυρίως στις ευάλωτες ομάδες των χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών, καθώς η έκθεση γίνεται συνήθως μέσω αίματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για ένα νόσημα το οποίο έχει αθόρυβες περιόδους χωρίς συμπτώματα, κάνοντας έτσι την διάγνωση δύσκολη και την μετάδοση πιο εύκολη.
  - Μία ακόμη ΣΜΛ, η οποία είναι εύκολα μεταδιδόμενη και παρουσιάζει μιμητικές τάσεις -μπορεί δηλαδή να μιμηθεί τα συμπτώματα άλλων λοιμώξεων- είναι η **σύφιλη**. Οφείλεται σε ένα βακτήριο και δημιουργεί 4 στάδια λοίμωξης. Στην πρωτογενή και στη δευτερογενή σύφιλη υπάρχουν συμπτώματα, όπως μικρές πληγές χωρίς πόνο και κόκκινα σημάδια στο σώμα, στο τρίτο στάδιο όμως, της λανθάνουσας σύφιλης, δεν υπάρχουν συμπτώματα και μάλιστα μπορεί να διαρκέσει πολλά χρόνια, μέχρι την τριτογενή σύφιλη που προσβάλλει το καρδιαγγειακό και νευρικό σύστημα. Στο στάδιο της λανθάνουσας σύφιλης, το άτομο δεν είναι μεταδοτικό, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων κατά τις οποίες μπορεί να επανέλθουν τα έλκη. Στο στάδιο αυτό, η εστίαση της προσοχής χρειάζεται να αφορά στις εσωτερικές βλάβες που δύναται να προκληθούν και όχι στη μετάδοση, καθώς αυτή δεν είναι εφικτή. Δεδομένου ότι η σύφιλη μπορεί να μεταδοθεί και με τη χρήση προφυλακτικού, καθώς το βακτήριο μπορεί να διαπεράσει ακόμη και ένα υγιές δέρμα που έχει μικρές αμυχές, η μετάδοση της δε σχετίζεται με τον επαγγελματισμό του σεξουαλικού ατόμου ως προς τη χρήση προφυλακτικού. Κάτι τέτοιο καθιστά κομβικής σημασίας την εύκολη πρόσβαση σε εξετάσεις καθώς η σύφιλη μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά με την κατάλληλη αγωγή.

²⁸ Για περισσότερες πληροφορίες για την PrEP επισκεφτείτε τη σελίδα: <https://positivevoice.gr/?s=PREP>

- Δύο λοιμώξεις που μπορούν να χαρακτηριστούν και ως “αδερφάκια” είναι η **γονόρροια** και τα **χλαμύδια**, τα οποία προκαλούνται από τα βακτήρια γονόκοκκος και chlamydia trachomatis αντίστοιχα. Συνήθως, η συμπτωματολογία αφορά σε εκκρίσεις και ενοχλήσεις του πέους, του κόλπου, του πρωκτού και του φάρυγγα, ενώ η θεραπεία τους είναι ριζική και πραγματοποιείται με τη χρήση αντιβιοτικών φαρμάκων, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στην εκάστοτε περίπτωση.
- Συχνότερη από όλες τις ΣΜΛ ωστόσο ήταν και παραμένει ο **HPV** που προκαλεί τα κονδυλώματα ως σύμπτωμα. Μεταδίδεται και με τη χρήση προφυλακτικού, ενώ είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η μεταδοτικότητα του ιού δεν είναι σαφής αν δεν υπάρχει συμπτωματολογία. Σε περίπτωση που το άτομο έχει εμβολιαστεί είναι προφυλαγμένο²⁹ σε υψηλό ποσοστό έναντι στελεχών του ιού που είναι δυνάμει καρκινογόνα.

Τρόποι προφύλαξης

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι παράγοντες επικινδυνότητας για τα σεξεργαζόμενα άτομα, ορίζονται από δύο βασικές ανάγκες: (α) την ανάγκη για πρόσβαση σε προφυλακτικά και λιπαντικά και την ορθή χρήση τους ως προστασία απέναντι στα ΣΜΝ των οποίων η μετάδοση εμποδίζεται πλήρως ή μειώνεται σημαντικά με τη χρήση προφύλαξης, της PrEP και της PEP όσον αφορά στον HIV, και (β) την ανάγκη για εξετάσεις για τις ΣΜΛ που μεταδίδονται και με προφυλακτικό, αλλά των οποίων η έγκαιρη διάγνωση μπορεί να βοηθήσει στη θεραπεία τους.

Προφυλακτικά

Στο θέμα των προφυλακτικών ειδικότερα, υπάρχουν τα εξής ζητήματα:

- Διάθεση προφυλακτικών και λιπαντικών
- Διάθεση πελάτη για χρήση προφυλακτικού
- Ενημέρωση και γνώση για ορθή χρήση του προφυλακτικού και του λιπαντικού
- Αυτοδιάθεση σεξεργαζόμενου ατόμου

Στη διάθεσή προφυλακτικών και λιπαντικών, ιδανικά, θα έπρεπε να υπάρχει κρατική μεριμνά ώστε να παρέχονται δωρεάν ή με χαμηλότερη τιμή στα σεξεργαζόμενα άτομα. Ωστόσο, ένα τέτοιο μέτρο ενδεχομένως θα απαιτούσε κάποιου είδους αποδεικτικό της επαγγελματικής τους ιδιότητας. Σε έναν ιδεατό κόσμο θα έπρεπε τα προφυλακτικά και τα λιπαντικά να έχουν χαμηλότερη τιμή για όλους/ες/@, πράγμα που θα ήταν προς όφελος της υγείας όλου του κοινωνικού συνόλου, αλλά επίσης θα απελευθέρωνε τα σεξεργαζόμενα άτομα από την υποχρέωση του να αποδεικνύουν, αλλά και να αποκαλύπτουν το επάγγελμα τους.

Στη διάθεσή του πελάτη για τη χρήση προφυλακτικού προκύπτουν πολλά ζητήματα προς συζήτηση. Είναι συχνό το φαινόμενο οι πελάτες να ζητάνε σεξουαλικές υπηρεσίες

²⁹ Για περισσότερες πληροφορίες για το HPV επισκεφτείτε τη σελίδα: <https://positivevoice.gr/?s=HPV>

χωρίς προφυλακτικό, πολλές φορές προσφέροντας μεγαλύτερο ποσό πληρωμής. Έτσι, τα ευάλωτα άτομα που εργάζονται στο σεξ, καθίστανται ακόμη πιο ευάλωτα λόγω του δολώματος του υψηλού χρηματικού αντιτίμου (Bongomin et al. 2023). Το σεξεργαζόμενο άτομο τότε καλείται να “επιλέξει” αν θα συναινέσει σε μια τέτοια συνθήκη, μια επιλογή που, βέβαια, ίσως και να καθίσταται υποχρεωτική, δεδομένης της διαφοράς σχέσης ισχύος με τον πελάτη, του καθεστώτος εργασίας στο οποίο βρίσκεται, τις χρηματικές του ανάγκες, κλπ. Είναι θετικό πως φαίνεται να αυξάνεται ο αριθμός των σεξεργαζόμενων ατόμων που είναι επαρκώς ενήμερα και εξοικειωμένα με την ιδέα της σεξουαλικής υγείας ώστε να αρνηθούν να προβούν σε κάτι τόσο επικίνδυνο. Ωστόσο, ακόμα και στις περιπτώσεις που το σεξεργαζόμενο άτομο αρνηθεί τη διάθεση των υπηρεσιών του χωρίς τη χρήση του προφυλακτικού, η διαφορά ισχύος μεταξύ του σεξεργαζόμενου ατόμου και του πελάτη, η οποία απορρέει από την απουσία υποστηρικτικού νομικού πλαισίου καθώς και των διακρίσεων προς την εργασία που εντείνουν την έμφυλη βία, δύναται να οδηγήσει στην επιβολή από την πλευρά του πελάτη της μη χρήσης προφυλακτικού, φαινόμενο γνωστό με την ονομασία *stealthing* (βλ. *Κεφάλαιο 8*).

Αυτές οι επιβλαβείς για την υγεία συνθήκες θα μπορούσαν να μεταβληθούν προς το καλύτερο μέσα από διάφορους τρόπους, όπως:

1. Διάθεση περισσότερων ή/και φθηνότερων προφυλακτικών και λιπαντικών.
2. Ενδυνάμωση σεξεργαζομένων ατόμων ως προς την διαπραγμάτευση χρήσης του προφυλακτικού με τους πελάτες.
3. Ενημέρωση των σεξεργαζομένων ατόμων για τις ΣΜΛ, τους τρόπους μετάδοσης και κατάλληλης προφύλαξης.
4. Εκπαίδευση σεξεργαζομένων ατόμων ως προς τη σωστή χρήση προφυλακτικού.
5. Ανάρτηση ενημερωτικών αφισών για χρήση προφυλακτικού στους χώρους που παρέχονται υπηρεσίες σεξεργασίας, ώστε να παροτρύνονται οι πελάτες.
6. Αφίσες σχετικά με την επικίνδυνη και παραβιαστική πρακτική του *stealthing* (βλ. *Κεφάλαιο 8*) στους χώρους που παρέχονται υπηρεσίες σεξεργασίας, ώστε να αποθαρρύνονται οι πελάτες από τις εν λόγω πρακτικές.
7. Ενημερωτικά φυλλάδια στους χώρους που παρέχονται υπηρεσίες σεξεργασίας ή ιντερνετικές διαφημίσεις, στα σάιτ σεξεργασίας, απευθυνόμενα στους πελάτες ως προς τις ΣΜΛ και τη μετάδοσή τους (Zhao et al., 2023).

Είναι βασικό και απαραίτητο, τέλος, να εκπαιδεύονται επιπλέον και οι πελάτες, όχι μόνο τα σεξεργαζόμενα άτομα, πάνω σε θέματα σεξουαλικής υγείας.

Εξετάσεις

Επανερχόμαστε στο δεύτερο μείζον θέμα που τέθηκε στην αρχή, αυτό των εξετάσεων, για το οποίο η κοινότητα των σεξεργαζομένων αναφέρει συχνά τα παρακάτω ζητήματα:

- Κόστος εξετάσεων
- Υπερβολικά συχνές εξετάσεις
- Εξαναγκαστικές εξετάσεις

- Λιγοστές δομές υγείας
- Μη εξοικειωμένο ιατρικό προσωπικό, που προκαλεί ανασφάλεια και δυσπιστία
- Πρόβλημα επικοινωνίας και γλωσσικά εμπόδια σε δομές υγείας και ιατρικά κέντρα

Ειδικότερα, στο κομμάτι των εξετάσεων, είναι πολλές οι αλλαγές που πρέπει να γίνουν ως προς τα σεξεργαζόμενα άτομα. Για παράδειγμα, οι καταναγκαστικές από το νόμο μηνιαίες εξετάσεις δεν ωφελούν κανένα, ούτε τα σεξεργαζόμενα άτομα, ούτε το σύστημα υγείας. Αντιθέτως, μάλιστα, εξαντλούν ανώφελα τους πόρους τόσο των κέντρων υγείας όσο και των σεξεργαζόμενων ατόμων (Victoria Department of Health, 2023b). Η παραδοξότητα αυτής της νομοθεσίας υπογραμμίζεται περίτρανα από το γεγονός πως το ιδανικό παράθυρο για να εξακριβωθεί κάποια ΣΜΛ συνήθως είναι μεγαλύτερο του μήνα από την ημερομηνία μετάδοσης του, καθιστώντας έτσι τον μηνιαίο έλεγχο περιττό και κοστοβόρο. Αυτός ο αχρείαστος εξαναγκασμός δημιουργεί στα σεξεργαζόμενα άτομα αίσθημα κακομεταχείρισης και αποστροφή για την ιδέα των εξετάσεων.

Επιπλέον, η στιγματοποίηση και η προκατάληψη που συχνά υφίστανται τα σεξεργαζόμενα άτομα κατά τη διάρκεια μιας τέτοιου είδους εξέτασης, μπορούν να λάβουν σαφώς κακοποιητική μορφή. Λόγω της συχνότητας και του φόρτου εργασίας του συστήματος υγείας, δεν γίνεται ενημέρωση ή εκπαίδευση για τις ΣΜΛ στα σεξεργαζόμενα άτομα. Αντίθετα, ανακοινώνονται αποτελέσματα και γράφονται αγωγές χωρίς εξηγήσεις, καθώς πολλές φορές τα σεξεργαζόμενα άτομα δεν έχουν την ελληνική ως μητρική γλώσσα. Παρακάτω σημειώνουμε κάποιους από τους τρόπους με τους οποίους θα ήταν δυνατό να αλλάξουν αυτές τις συνθήκες:

1. Αλλαγή νομοθεσίας περί συχνών καταναγκαστικών εξετάσεων.
2. Εκπαίδευση προσωπικού στο σύστημα υγείας ως προς την σωστή επικοινωνία με τα σεξεργαζόμενα άτομα.
3. Δημιουργία περισσότερων δομών υγείας για σεξουαλική υγεία.
4. Πρόσληψη ομότιμων ατόμων στις δομές υγείας με σκοπό την εδραίωση δυνατών σχέσεων (Goldenberg et al., 2023).
5. Πρόσληψη διερμηνέων στις δομές υγείας ώστε να μπορούν τα σεξεργαζόμενα άτομα (ή οποιοδήποτε άτομο μεταναστευτικού/προσφυγικού υποβάθρου) να επικοινωνήσουν στη γλώσσα που μιλάνε, να κατανοούν τις εξηγήσεις και τις οδηγίες του ιατρικού προσωπικού, και να συζητούν τους προβληματισμούς και τις απορίες τους.
6. Μείωση κόστους εξετάσεων ή παροχή δωρεάν εξετάσεων.
7. Εξάλειψη στίγματος και προκαταλήψεων από το ιατρικό προσωπικό προς τα σεξεργαζόμενα άτομα ώστε να αποκατασταθεί η έλλειψη εμπιστοσύνης των σεξεργαζόμενων ατόμων ως προς τις δομές υγείας.

Στίγμα και περιθωριοποίηση

Το στίγμα και η περιθωριοποίηση για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ είναι ένα συχνό κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο δεν περιορίζεται στο σύστημα υγείας και φέρει τραγικές συνέπειες για τα άτομα που υπόκεινται σε αυτό (βλ. *Κεφάλαιο 6*). Επιπλέον, σχετίζεται άμεσα με την υγεία των σεξεργαζόμενων ατόμων, σωματικά και ψυχικά. Πρόκειται για ένα πολύπλοκο ζήτημα που χρήζει ιδιαίτερης ανάλυσης, καθώς παρατηρείται πως υποσκάπτει την ποιότητα ζωής των σεξεργαζόμενων ατόμων με πολλαπλούς τρόπους.

Παραδείγματος χάριν, στο κομμάτι της υγείας, το μεγαλύτερο στίγμα που κουβαλάει ένα σεξεργαζόμενο άτομο είναι ότι είναι φορέας ασθενειών και ΣΜΛ, και επιπλέον πως είναι κύριος υπαίτιος για την εξάπλωση των δεύτερων. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει φυσικά, ωστόσο έχει ως αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση όλων των σεξεργαζόμενων ατόμων και τον στιγματισμό τους ως «υγειονομικές βόμβες» (The Lancet Public Health, 2023; Πούλιος, 2018). Εν συνεχεία, ένα σεξεργαζόμενο άτομο που νιώθει περιθωριοποιημένο, είναι πιθανό να κοστολογεί και να υπολογίζει λιγότερο την υγεία του και τις ανάγκες του, αμελώντας να προσπαθήσει να λάβει την απαραίτητη ιατρική φροντίδα όταν προκύψει ανάγκη. Έτσι δημιουργείται ένα σύστημα στο οποίο το στίγμα που φέρει το σεξεργαζόμενο άτομο ως «άρρωστο», «νοσηρό» ή «μολυσματικό» να είναι τελικώς αυτό που πραγματικά βάζει σε κίνδυνο την υγεία του.

Το στίγμα, λοιπόν, παρόλο που δεν έγκειται ακριβώς στο κομμάτι της σεξουαλικής υγείας, αποτελεί κεντρικό διαμεσολαβητικό παράγοντα που την επιβαρύνει.

Ο ρόλος της συμβουλευτικής

Η συμβουλευτική σε θέματα σεξουαλικής υγείας έχει ως στόχο την ενημέρωση, την ενδυνάμωση και την εκπαίδευση των ατόμων που εργάζονται στο σεξ ως προς το αντικείμενο της δουλειάς τους (WorkSafe Victoria, 2023) και μάλιστα, όχι προς τη δουλειά τους αυτή καθαυτή. Όπως γίνεται αντιληπτό, είναι λεπτή η γραμμή ανάμεσα στο να πεις σε κάποιο άτομο τι να κάνει με το να του πεις πώς να το κάνει καλύτερα ή ασφαλέστερα.

Ο ρόλος του/της συμβούλου είναι να δομήσει μια ισότιμη και συνεργατική σχέση με τα ωφελούμενα άτομα ώστε να επιτευχθεί ο στόχος της συνάντησής τους, και τα σεξεργαζόμενα άτομα να λάβουν τις βέλτιστες υπηρεσίες με έναν τρόπο γόνιμο για τα ίδια. Ο/η/@ σύμβουλος καλείται να καλύψει τα κενά που έχουν δημιουργήσει παρελθοντικές εμπειρίες στον τομέα υγείας στα σεξεργαζόμενα άτομα, να ξεκλειδώσει το ωφελούμενο άτομο και να αναπτύξει μαζί του σχέσεις εμπιστοσύνης, με σκοπό την καλή επικοινωνία και την καλύτερη μετάδοση της πληροφορίας. Έτσι, το ωφελούμενο άτομο θα εκπαιδευτεί με έναν κατάλληλο και φροντιστικό τρόπο, και με τη σειρά του θα μπορεί να εκπαιδεύει αλλά άτομα της εργασίας του ή ακόμη και τους πελάτες που θα συνδιαλέγεται στο μέλλον. Η βάση, άλλωστε, της κοινοτικής προσέγγισης (βλ. *Κεφάλαιο 4*) στην οποία στηρίζεται η εν λόγω συμβουλευτική, είναι η ενδυνάμωση των μελών κοινοτήτων με τρόπο που, εν συνεχεία, θα ενδυναμώσουν τα ίδια με πολλαπλασιαστικό τρόπο τις ίδιες τους τις κοινότητες.

Ο/η/@ σύμβουλος θα πρέπει να είναι διατεθειμένη/ος/@ να διαχειριστεί και άλλα θέματα που δεν σχετίζονται άμεσα με τη σεξουαλική υγεία. Όσο μεγαλύτερη σχέση αναπτύσσει με ένα ωφελούμενο άτομο, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να ανοιχτούν πιο προσωπικά θέματα εκατέρωθεν. Είτε από τη μεριά του ωφελούμενου, είτε από τη μεριά του/της/@ συμβούλου. Δεν είναι σπάνιο όταν τα ωφελούμενα άτομα αρχίζουν να νιώθουν εμπιστοσύνη και ασφάλεια μέσα στη συμβουλευτική, να μοιράζονται προσωπικές στιγμές και ιστορίες. Αυτές ενίοτε περιλαμβάνουν περιστατικά κακοποίησης, stealthing και άλλες αρνητικές εμπειρίες, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τον/ην/@ σύμβουλο. Εκεί έρχεται το θέμα της διαχείρισης όπου πρέπει να διατηρηθεί η ασφάλεια του πλαισίου, το αίσθημα εμπιστοσύνης για το ωφελούμενο άτομο. Ως εκ τούτου, ιδιαίτερης σημασίας είναι η εκπαίδευση των συμβούλων σε τεχνικές όπως οι ψυχολογικές πρώτες βοήθειες ή/και η παρέμβαση στην κρίση.

Ακόμη μια πρόκληση για τον/την/@ σύμβουλο είναι οι συμβουλευτικές συνεδρίες με τα άτομα που είναι ενεργά στη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, ή με τα άτομα με σοβαρές μορφές ψυχοπαθολογίας. Στις περιπτώσεις που ο/η/@ σύμβουλος κρίνει ότι το ωφελούμενο άτομο δεν είναι σε θέση να κατανοήσει πληροφορίες ή να λάβει αποτελέσματα εξετάσεων, τότε μπορεί να διακόψει τη συμβουλευτική ή να αρνηθεί εξ ολοκλήρου την διεξαγωγή εξέτασης.

Τέλος, η βασικότερη συμβουλή για έναν/μια/@ σύμβουλο είναι η υιοθέτηση, η διατήρηση και η συνέπεια στην ιδέα της μείωσης βλάβης (Harm Reduction International, n.d.). Η μείωση βλάβης είναι ένα χρήσιμο εργαλείο, το οποίο βοηθάει σε μια πετυχημένη συμβουλευτική, είτε πρόκειται για χρήση ψυχοδραστικών ουσιών είτε όχι. Στη Μείωση Βλάβης (Harm Reduction³⁰) η κεντρική ιδέα είναι η αποδοχή και ο σεβασμός προς το ωφελούμενο άτομο και τις επιλογές του, και η προσπάθεια να καθοδηγηθεί με την αρωγή του/ης/@ συμβούλου, στο πώς να κάνει αυτό που κάνει καλύτερα και ασφαλέστερα, απέχοντας από νουθεσίες, κηρύγματα ή επικριτικότητες.

---

³⁰ <https://hri.global/>

Dos & Don'ts στη Συμβουλευτική	
Dos:	Don'ts :
<p>✓ Ενεργητική ακρόαση (η ικανότητα να ακούμε με προσοχή το ωφελούμενο άτομο, με όλες μας τις αισθήσεις ώστε να νιώθει ότι ακούγεται).</p>	<p>✗ Κριτική (δεν κρίνουμε το ωφελούμενο άτομο ή τις επιλογές του).</p>
<p>✓ Ζεστό περιβάλλον το οποίο παρέχει ιδιωτικότητα (το ωφελούμενο άτομο να νιώθει οικείο και φιλικό το περιβάλλον στο οποίο καλείται να εκφράσεται).</p>	<p>✗ Έλλειψη ενσυναίσθησης (ο/η/@ σύμβουλος πρέπει να είναι εκπαιδευμένη/ος/@ και εξοικειωμένη/ος/@ να συμβαδίζει με το συναίσθημα και την ψυχολογική κατάσταση του ωφελούμενου ατόμου και τις μεταβολές της).</p>
<p>✓ Ασφαλές περιβάλλον και εχεμύθεια (το ωφελούμενο άτομο χρειάζεται να νιώθει ασφάλεια και εμπιστοσύνη να μιλήσει για οτιδήποτε το απασχολεί και να βασίζεται στην εχεμύθεια μας).</p>	<p>✗ Αυθεντία (δεν έχουμε υπεροπτική προσέγγιση ή συμπεριφορά, αναγνωρίζουμε τα όρια της επιστημονικής και προσωπικής μας γνώσης).</p>
<p>✓ Συνέπεια στα λεγόμενα μας (ο/η/τ@ σύμβουλος πρέπει να τηρεί και να διατηρεί τον λόγο και τα λόγια της/ου, ώστε να μην διαταράσσει την εμπιστοσύνη του ωφελούμενου ατόμου).</p>	<p>✗ Ισοτιμία μα όχι ισότητα (αναγνωρίζουμε το προνόμιο μας και τη θέση ισχύος μας αλλά δεν τα αφήνουμε να γίνουν εμπόδιο στη σχέση μας με το ωφελούμενο άτομο).</p>
<p>✓ Επιμονή και υπομονή (ο/η σύμβουλος πρέπει να είναι προετοιμασμένη/ος ότι το ωφελούμενο άτομο θέλει χρόνο για να ακούσει και να μεταβολίσει τις παρεχόμενες πληροφορίες ώστε να εκπαιδευτεί και να εφαρμόσει με το δικό του τρόπο τις προτάσεις του/ης/@ συμβούλου).</p>	<p>✗ Συναισθηματική εμπλοκή (προσέχουμε πολύ ώστε η σχέση με το ωφελούμενο άτομο να μην ξεπεράσει τα όρια της συμβουλευτικής).</p>

Βιβλιογραφία:

- Apostolidou, A., Triantafyllidou, S., Papadaki, A., Aslanis, A., Manolopoulou, A., Matis, S., Bekiaris, A., Ntinopoulou, E., Papadopetrakis, G., Papastefanaki, K., Protopapas, K., Siamitrou, P., Sougla, A., Vegkos, N., Antoniadou, A., Cannelopoulos, L., & Poullos, A. (2023). Prevalence of non-consensual condom removal (stealth) in female sex work and its association with perceived discrimination in Athens, Greece. *Psychology (Irvine, Calif.)*, *14*(09), 1483–1496. <https://doi.org/10.4236/psych.2023.149085>
- Bongomin, F., Kibone, W., Pebolo, P. F., Laker, F. G., Okot, J., Kaducu, F. O., ... & Ouma, S. (2023). "I Use Strawberry Flavoured Condoms during My Periods": Safe Sex Practices and STI Screening Behaviours among Female Sex Workers in Gulu City, Uganda. *Venereology (2674-0710)*, *2*(3). <https://doi.org/10.3390/venereology2030010>
- Goldenberg, S. M., Pearson, J., Moreheart, S., Nazaroff, H., Krüsi, A., Braschel, M., Bingham, B., & Shannon, K. (2023). Prevalence and structural correlates of HIV and STI testing among a community-based cohort of women sex workers in Vancouver Canada. *PloS one*, *18*(3), e0283729. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283729>
- Harm Reduction International (n.d.) *What is Harm Reduction?*. Retrieved from: <https://hri.global/what-is-harm-reduction/>
- Πούλιος, Α. (2018). «Υγειονομική βόμβα» στην Kultur: Το ασυνείδητο που μιλά από το πεζοδρόμιο. Στο Λ. Κανελλοπούλου (Επιμ.) *Η υποκειμενικότητα σε δοκιμασία στον σύγχρονο κοινωνικό δεσμό* (σ.σ.171-205). Αθήνα: Πεδίο.
- The Lancet Public Health (2023). Sex workers health: time to act. *The Lancet. Public health*, *8*(2), e85. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(23\)00006-3](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(23)00006-3)
- Victoria Department of Health. (2023a). *STI and BBV prevention for the sex industry*. Retrieved from: <https://www.health.vic.gov.au/publications/sti-and-bbv-prevention-for-the-sex-industry>
- Victoria Department of Health. (2023b). *Sex work reform - stage one key issues*. Retrieved from: <https://www.health.vic.gov.au/preventive-health/sex-work-reform-stage-one-key-issues>
- Worksafe Victoria. (2023). *Managing the risk of sexually transmitted infections and blood-borne viruses in the sex industry*. Retrieved from: <https://www.worksafe.vic.gov.au/managing-risk-sexually-transmitted-infections-and-blood-borne-viruses-sex-industry>
- Zhao, P., Xu, W., Ye, R., Shi, Y., & Wang, C. (2023). Online commercial sex-seeking among female sex workers in south China: a cross-sectional study. *BMC infectious diseases*, *23*(1), 701. <https://doi.org/10.1186/s12879-023-08722-x>

Προσωπικός Αναστοχασμός, Ισχύς, Προνόμια
& Συμπεριληπτικές Πρακτικές στην Εργασία
με Σεξεργαζόμενα Άτομα

Κεφάλαιο 12

Προσωπικός Αναστοχασμός, Ισχύς, Προνόμια & Συμπεριληπτικές Πρακτικές στην Εργασία με Σεξεργαζόμενα Άτομα³¹

Αποστολίδου, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ., Κουρουπού, Α., Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ, Κ., Μουζακίτη, Ρ., Καστέλλανου, Α., Τσιάρας, Β., Παπαδοπετράκης, Γ., Πούλιος, Α.

Βάσει των όσων ειπώθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, καθίσταται σαφές ότι το στίγμα και οι διακρίσεις, καθώς και η ποινικοποίηση της σεξεργασίας, διαμορφώνουν και ενισχύουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτές οι πιέσεις έχουν ως αποτέλεσμα να αυξάνεται η ευαλωτότητα και το μειονοτικό στρες που υπόκεινται τα σεξεργαζόμενα άτομα, κάτι που δυσχεραίνει σημαντικά την ποιότητα ζωής τους. Παράλληλα, η αναζήτηση βοήθειας και η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ φαίνεται να είναι περιορισμένες ή/και σε κάποιες περιπτώσεις απαγορευτικές, μιας και δύναται να τα εκθέσουν σε κακοποιητικές πρακτικές που θα τα στιγματίσουν και θα τα περιθωριοποιήσουν εκ νέου. Κατά συνέπεια, η παροχή υπηρεσιών σε σεξεργαζόμενα άτομα αποτελεί μια πολυσύνθετη διαδικασία, καθώς διαμεσολαβείται αφενός από το στίγμα και τα στερεότυπα γύρω από την εργασία στο σεξ, και αφετέρου από την απουσία κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την επιμόρφωση και τον αναστοχασμό των επαγγελματιών που ασχολούνται με την υποστήριξη των ευάλωτων, όπως η συγκεκριμένη, πληθυσμιακών ομάδων (Bloomquist, 2004).

Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν μέχρι στιγμής καθολικές κατευθυντήριες οδηγίες για τη συνεργασία των επαγγελματιών με σεξεργαζόμενα άτομα αλλά και τη διαμόρφωση κατάλληλων υπηρεσιών, σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση κάποιων βασικών κατευθυντήριων οδηγιών, όπως αυτές έχουν προκύψει μέσα από διάφορα ερευνητικά εγχειρήματα, αλλά κυρίως μέσα από τα δίκτυα και τις αφηγήσεις των ίδιων των σεξεργαζομένων ατόμων.

Οι αρχές της επιβεβαιωτικής προσέγγισης

Το στίγμα, οι διακρίσεις και η επαγόμενη εξ αυτών παθολογικοποίηση των μη ετεροκανονικών ταυτοτήτων μοιάζει να λειτούργησε, στο χώρο της ψυχικής υγείας, ως εφαλτήριο για την ανάπτυξη συμπεριληπτικών θεωριών και μεθόδων για την υποστήριξη και την ενδυνάμωση των ατόμων που είχαν για χρόνια τεθεί στο περιθώριο. Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές του 1980, λίγα χρόνια μετά την αφαίρεση της

³¹ Για βιβλιογραφική παραπομπή στο παρόν κεφάλαιο:

Αποστολίδου, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ., Κουρουπού, Α., Βλαχοδημητροπούλου, Κ., Μουζακίτη, Ρ., Τσιάρας, Β., Παπαδοπετράκης, Γ. & Πούλιος, Α. (2024). Προσωπικός Αναστοχασμός, Ισχύς, Προνόμια & Συμπεριληπτικές Πρακτικές στην Εργασία με Σεξεργαζόμενα Άτομα. Στο Α. Πούλιος, Α. Αποστολίδου, Κ. Βλαχοδημητροπούλου-Ροντρίγκεζ (επιμ.) Εργασία στο Σεξ: Οδηγός για καλές πρακτικές στην παροχή υπηρεσιών (σελ. 121-130). Αθήνα: Red Umbrella Athens, Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

ομοφυλοφιλίας από το *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM), εισήχθη από τον ψυχολόγο Alan K. Malyon η θεωρία της επιβεβαιωτικής προσέγγισης, μια συμπεριληπτική ψυχοθεραπευτική μέθοδος που απευθυνόταν σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (Malyon, 1982). Βάσει των αρχών της προσέγγισης αυτής, οι μη ετεροκανονικές εκφράσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας νοούνται ως απολύτως φυσιολογικές. Η αναγνώριση, η αποδοχή και η επιβεβαίωσή τους αποτελούν απαραίτητα και αναπόσπαστα κομμάτια στην υποστήριξη της προσπάθειας των ατόμων να ενσωματώσουν και να νοηματοδοτήσουν την υποκειμενική τους εμπειρία (Gates & Kelly, 2018). Υπό αυτό το πρίσμα γίνεται αντιληπτό ότι η επιβεβαιωτική προσέγγιση δεν αποτελεί μία διαφορετική ή εναλλακτική ψυχολογική προσέγγιση, αλλά είναι μια εμπλουτισμένη εκδοχή που έχει ενσωματώσει τις βασικές δεοντολογικές αρχές της ψυχολογίας, καθώς και τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που χρειάζεται να σέβεται και να ακολουθεί ο εκάστοτε επαγγελματίας στην κλινική του πράξη (Χρηστίδη & Παπαθανασίου, 2020).

Η εφαρμογή της επιβεβαιωτικής προσέγγισης έχει ως βασικό στόχο τη δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού πλαισίου για τη διερεύνηση, έκφραση και επιτέλεση της όποιας κοινωνικά περιθωριοποιημένης ταυτότητας φέρει το άτομο. Σύμφωνα με τις Χρηστίδη & Παπαθανασίου (2020), οι επαγγελματίες που ακολουθούν τις αρχές της εν λόγω προσέγγισης οφείλουν αφενός να αποδέχονται πλήρως την υποκειμενική εμπειρία - για το φύλο και τη σεξουαλικότητα- και τις όποιες διερευνητικές κινήσεις πραγματοποιούνται από την πλευρά του ατόμου με σκοπό τον πειραματισμό και την αναζήτηση για τη σύνθεση ενός προσωπικού βιώματος, και αφετέρου να αναστοχάζονται διαρκώς τόσο για τις υποκειμενικές τους αντιλήψεις, τα συναισθήματα και τα εσωτερικευμένα στερεότυπα και αναπαραστάσεις που φέρουν για το έμφυλο, όσο και για τους τρόπους με τους οποίους τα παραπάνω δύναται να διατρέχουν και να επηρεάζουν τις υπηρεσίες που παρέχουν.

Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας & συνεργασία με σεξεργαζόμενα άτομα

Παρά το γεγονός ότι η διεθνής βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι τα άτομα που εργάζονται στο σεξ αποτελούν μια ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα, η οποία βρίσκεται διαρκώς εκτεθειμένη σε πολλαπλούς κινδύνους και δύναται να εμφανίζει συχνότερα δυσκολίες σωματικής και ψυχοσυναισθηματικής φύσεως, η δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης μοιάζει να είναι σημαντικά περιορισμένη σε σχέση με το γενικό πληθυσμό (Beattie et al., 2020; Tschoeke et al., 2019). Από τους βασικότερους παράγοντες που φαίνεται να δυσχεραίνουν και να αποτρέπουν τα άτομα από την αναζήτηση υποστήριξης και την πρόσβαση σε υπηρεσίες φαίνεται να είναι (1) το στίγμα που συνοδεύει τη σεξεργασία και οι διακρίσεις που υφίστανται τα σεξεργαζόμενα άτομα στην επαφή τους με τις υπηρεσίες και τους επαγγελματίες (Argento et al., 2021; Grittner & Walsh, 2020; McCann et al., 2021), καθώς και (2) τα νομικά ελλείμματα και η ποινικοποίηση της σεξεργασίας που ενισχύουν το φόβο αποκάλυψης της ταυτότητας και των συνεπειών που θα έχει αυτό, είτε στην υπηρεσία που θα λάβουν, είτε

και στη μετέπειτα ζωή τους. Πιο συγκεκριμένα, σε μελέτες του εξωτερικού, ένας αριθμός σεξεργαζόμενων ατόμων δήλωσε ότι η αποκάλυψη της ταυτότητας τους στους επαγγελματίες υγείας είχε κάποιες φορές ως αποτέλεσμα την άρνηση παροχής υπηρεσιών, τη χρήση προσβλητικής ορολογίας ή/και κακοποιητικών πρακτικών, την άρση του απορρήτου, καθώς και την περιορισμένη ή φτωχή παροχή της επιθυμητής υπηρεσίας (Benoit et al. 2018; Maciotti et al., 2021).

Η συνεργασία και η παροχή υπηρεσιών υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης σε άτομα που εργάζονται στο σεξ, αποτελεί μια διαδικασία με αρκετές προκλήσεις τόσο για τους επαγγελματίες όσο και για τα σεξεργαζόμενα άτομα. Η διερεύνηση, η αναγνώριση και η προσπάθεια για βαθύτερη κατανόηση των αναγκών της κοινότητας των σεξεργαζομένων, καθώς και η συνεκτίμηση της διαθεματικότητας που φέρουν τα άτομα, διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διαμόρφωση και στην παροχή κατάλληλων συμπεριληπτικών υπηρεσιών υποστήριξης και ενδυνάμωσης.

Προσωπικός αναστοχασμός: Ισχύς & Προνόμια

Πριν γίνει αναφορά σε πιο συγκεκριμένες κατευθυντήριες οδηγίες που χρειάζεται να γνωρίζουν οι επαγγελματίες για τη συνεργασία τους με σεξεργαζόμενα άτομα, είναι χρήσιμο έως και απαραίτητο να διερωτηθούμε για τη δική μας θέση μέσα σε αυτή τη συνεργασία. Για να μας γίνει πιο σαφής η προηγούμενη πρόταση, αλλά και η συγκεκριμένη ενότητα, αρκεί μόνο να σκεφτούμε το πόσες φορές αναρωτηθήκαμε και διερευνήσαμε τους λόγους εμπλοκής ενός ατόμου στη σεξεργασία συγκριτικά, για παράδειγμα, με τη δική μας προσωπική διερώτηση -αν έχει συμβεί ποτέ- σχετικά με τους λόγους που εμείς έχουμε εμπλακεί με την παροχή υπηρεσιών σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, όπως τα άτομα που εργάζονται στο σεξ. Η σκέψη και η προσπάθεια να δοθεί μια ειλικρινής απάντηση από πλευράς μας στο παραπάνω ερώτημα, δύναται να λειτουργήσει ως μια πρώτη κίνηση διάνοιξης μιας εναλλακτικής οπτικής και ανάγνωσης σημείων που δε μας είναι ορατά ώστε να ξεκινήσουμε να αποδομούμε τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που φέρουμε και μας παρεμποδίζουν τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο.

Οι επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο της υγείας και της ψυχικής υγείας, όπως γιατροί, νοσηλεύτριες/τές/@, ψυχολόγοι, ψυχοθεραπεύτριες/τές/@, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ., είναι ανέφικτο να νοηθούν και να υπάρξουν ως τέτοιοι εκτός του κοινωνικού κανονιστικού πλαισίου μέσα στο οποίο μεγαλώνουν, γαλουχούνται και εκπαιδεύονται και το οποίο διαπερνά όλα τα πεδία της υποκειμενικής τους υπόστασης, όπως και την εργασία τους (Βασιλείου, 2020). Δεδομένου, λοιπόν, ότι η σεξεργασία δε συμπεριλαμβάνεται στο κοινωνικό ιδεώδες του φυσιολογικού, οι επαγγελματίες οφείλουν να είναι ενήμεροι για τις στερεοτυπικές πεποιθήσεις που φέρουν στην επαφή τους με τα σεξεργαζόμενα άτομα, ώστε να αναγνωρίζουν, να αναδομούν και να αποφεύγουν τη διαμόρφωση υποθέσεων βάσει της ετεροκανονιστικής νόρμας μέσα στην οποία υπάρχουν και οι ίδιοι. Η απουσία αναστοχασμού και προσπάθειας για διερεύνηση και επεξεργασία των προσωπικών προκαταλήψεων αναφορικά με τη σεξεργασία ή/και άλλες ταυτότητες δύναται να οδηγήσει σε κατάχρηση ισχύος και λανθασμένης κατεύθυνσης των

ωφελούμενων ατόμων, υπό το πρίσμα μίας μη επιστημονικά κατοχυρωμένης οπτικής. Για την αποδόμηση των στιγματιστικών πεποιθήσεων, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η αναγνώριση και η αποδοχή των προνομίων, τα οποία απορρέουν από την ισχύ -δηλαδή από τη δύναμη που διαθέτει ένα άτομο εντός ενός κοινωνικού συστήματος. Πρόνομιο μπορεί να αποτελεί η εθνικότητα, το χρώμα του δέρματος, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα και η έκφραση φύλου, το μορφωτικό και το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο, η δυνατότητα για πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες κλπ. (Βασιλείου, 2020). Άλλωστε, η κοινοτική δουλειά προϋποθέτει την αξιοποίηση των προνομίων από την πλευρά των επαγγελματιών για τη διεκδίκηση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ευάλωτων ομάδων (Παπαθανασίου & Χρηστίδη, 2020).

Ως προς τη συνεργασία μας με τα σεξεργαζόμενα άτομα οφείλουμε (1) να αναστοχαζόμαστε διαρκώς για τον τρόπο με τον οποίο οι δικές μας απόψεις και η επιστημονική μας γνώση δύναται να παρεμβαίνουν και να επηρεάζουν τη διαδικασία της αξιολόγησης, της θεραπευτικής σχέσης και το σύνολο των παρεχόμενων υπηρεσιών και να αναζητούμε εποπτεία για την επεξεργασία των προκαταλήψεων, (2) να εκπαιδευόμαστε με νέα επιστημονικά δεδομένα για θέματα σχετικά με τη σεξεργασία, τις μη ετεροκανονικές εκφράσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας, καθώς και για τις ανάγκες των ευάλωτων ομάδων, (3) να βρισκόμαστε σε επαφή με συναδέλφους του πεδίου και να τους επιμορφώνουμε, (4) να παρουσιάζουμε με ακρίβεια τα αποτελέσματα ερευνών και να είμαστε σε ενημερότητα για την ενδεχόμενη λανθασμένη χρήση τους, την οποία μπορεί να χρειαστεί να ανακατασκευάσουμε, (5) να αναγνωρίζουμε το διαθεματικό χαρακτήρα που πρέπει να διέπει τις υπηρεσίες μας και να υιοθετούμε τη διεπιστημονική προσέγγιση και (6) να ακολουθούμε τις βασικές αρχές της επιβεβαιωτικής προσέγγισης και να αναγνωρίζουμε ότι η αποδοχή και η επιβεβαίωση των ταυτοτήτων είναι κρίσιμης σημασίας για την βέλτιστη έκβαση των παρεμβάσεων (Χρηστίδη & Παπαθανασίου, 2020).

Βασικές Κατευθυντήριες Οδηγίες

1. *Sex Work is Work: Αναγνώριση της σεξεργασίας ως μορφής εργασίας.*

Η αναγνώριση και η αποδοχή της σεξεργασίας ως μίας επαγγελματικής επιλογής αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία για τη δεοντολογικά ορθή παροχή υπηρεσιών περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (Amnesty International, 2016; ESWA, 2023; Macioti et al., 2021). Ταυτόχρονα, η αναγνώρισή της από την επιστημονική κοινότητα δύναται να λειτουργήσει με τρόπο πλαισιωτικό, αλλά και στην ουσία του υποστηρικτικό, καλλιεργώντας το αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης που συχνά παραγνωρίζεται ή/και αποσιωπάται. Εξάλλου, δεν μπορεί παρά μέσω (και) αυτής της διασφάλισης, από την πλευρά της επιστημονικής κοινότητας, να προωθείται και να ενισχύεται η εκ νέου σύνδεση των σεξεργαζόμενων ατόμων με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, λειτουργώντας συνάμα και ως μοχλός πίεσης για ισχυρότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Τα στερεότυπα και οι παρανοήσεις διαμορφώνουν και διαιωνίζουν λανθασμένες αναπαραστάσεις, όπως αυτή

της τούτισης της σεξεργασίας με το sex trafficking, αλλά και τη σύνδεσή της με διάφορες ψυχοπαθολογικές εκφράσεις.

2. Σεβασμός στον αυτοπροσδιορισμό του ατόμου αναφορικά με την εργασία του και οποιαδήποτε άλλη ταυτότητα φέρει.

Ο σεβασμός και η άνευ όρων αποδοχή του αυτοπροσδιορισμού, τόσο σε σχέση με τη σεξεργασία όσο και με τις άλλες ταυτότητες, δύναται να λειτουργήσει ως πρόσφορο έδαφος δόμησης ενός ασφαλούς πλαισίου μέσα στο οποίο μπορεί να καλλιεργηθεί εμπιστοσύνη και κατά συνέπεια μια καλή θεραπευτική σχέση. Όπως προαναφέρθηκε, η σεξεργασία είναι ένα επάγγελμα που περιλαμβάνει ένα τεράστιο εύρος δραστηριοτήτων και ταυτοτήτων των ατόμων που την ασκούν. Υπό αυτή την οπτική, κάποια άτομα ενσωματώνουν στην ταυτότητά τους τη σεξεργασία, ενώ, κάποια άλλα, επιλέγουν να μην αυτοπροσδιορίζονται ως σεξεργαζόμενα. Από την πλευρά μας, οι επαγγελματίες οφείλουμε να σεβαστούμε την ταυτότητα με την οποία τα άτομα μας προσεγγίζουν και να μην επιδιώκουμε σε καμία περίπτωση την κατηγοριοποίηση τους σε μία συγκεκριμένη συνθήκη και ταυτότητα.

Επίσης, οι επαγγελματίες οφείλουμε να χρησιμοποιούμε πάντα τους όρους με τους οποίους αυτοπροσδιορίζονται τα άτομα ως προς τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου και την έκφρασή του, και να ακολουθούμε πιστά το όνομα, τις ανωνυμίες και τους τρόπους με τους οποίους αυτά επιλέγουν και επιθυμούν να παρουσιάζουν τον εαυτό τους (Χρηστίδη & Παπαθανασίου, 2020). Σε περιπτώσεις που κάτι είτε μας είναι άγνωστο είτε δε μας είναι σαφές, οφείλουμε με ευγενικό και συμπεριληπτικό τρόπο να ρωτήσουμε το άτομο σε μια προσπάθεια να το κατανοήσουμε, αλλά και να του προσφέρουμε ένα πλαίσιο ασφάλειας.

3. Ακούμε με προσοχή το σεξεργαζόμενο άτομο και δεν υποθέτουμε ότι οι δυσκολίες του προκύπτουν από τη σεξεργασία.

(ESWA, 2021; SWARM, 2022)

Το αίτημα που φέρει ένα άτομο προς έναν επαγγελματία συνήθως διατρέχει και επηρεάζεται από το σύνολο της ζωής του. Ωστόσο, η αυθαίρετη υπόθεση ή/και βεβαιότητα των επαγγελματιών ότι η σεξεργασία αποτελεί τον πυρήνα των δυσκολιών του ατόμου, λειτουργεί τόσο ως εμπόδιο έναντι της συμπεριληπτικής στάσης που είναι ουσιαστικό να διατηρείται (προς όλες τις επιμέρους υποκειμενικές διαστάσεις του κάθε ατόμου), όσο και ως ενισχυτής της παθολογικοποίησης της σεξεργασίας. Επίσης, είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε ότι ως άτομα φέρουμε πολλαπλές εκφάνσεις, αποτελούμε δηλαδή πολλαπλότητες και όχι μονοδιάστατες περσόνες. Έτσι, η προκαταβολική και βαρύνουσα (έναντι άλλων) χρέωση στη σεξεργασία των όποιων δυσκολιών μπορεί ένα σεξεργαζόμενο άτομο να αντιμετωπίζει, μπορεί τόσο να αφορμάται από, όσο και να συντηρεί το στίγμα και τις διακρίσεις. Επιπλέον, και πέραν αυτού, δυσχεραίνει περαιτέρω την προσβασιμότητα των σεξεργαζομένων σε υπηρεσίες υγείας και ψυχοκοινωνικής πρόνοιας, ακόμα και όταν

τα άτομα αυτά καταφέρνουν να αναζητήσουν υποστήριξη, η οποία τελικά «δυναμιτίζεται» από όσους την παρέχουν.

4. Δεν κάνουμε υποθέσεις για το πώς το άτομο αισθάνεται σε σχέση με την εργασία του.

(Bloomquist & Sprankle, 2019; SWARM, 2022)

Η επιλογή της επαγγελματικής πορείας προκύπτει από ένα μοναδικό, για το άτομο συνδυασμό παραγόντων, στους οποίους μπορεί να περιλαμβάνονται η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, η ταυτότητα φύλου, η καταγωγή, το μορφωτικό επίπεδο, οι υπάρχουσες πολιτικές και οικονομικές συνθήκες της χώρας κλπ. Κατά συνέπεια, είναι αφελές από πλευράς μας να προσπαθούμε να κάνουμε υποθέσεις, οι οποίες δεν έχουν καμία (προκαταβολικά εγκυροποιημένη) βάση στην πραγματικότητα, τόσο για τους λόγους επιλογής της σεξεργασίας από τα ωφελούμενα άτομα, όσο και για το υποκειμενικό τους βίωμα μέσα σε αυτή. Το εκ προοιμίου αφήγημα του σεξεργαζόμενου ατόμου ως θύματος, ανήμπορου ή υπό το βάρος της ανέχειας «ριγμένου στο πεζοδρόμιο», διαιωνίζει τη στιγματισμένη κοινωνική αναπαράσταση της σεξεργασίας η οποία καταλήγει να επαναστιγματίζει όποιο άτομο την επιλέγει. Πολύ συχνά ωστόσο ικανοποιεί και την προσωπική μας «ηδονοβλεπτική» απόπειρα να αναζητήσουμε στα απολαυσιακά - μέσα στις δικές μας φαντασιώσεις - φορτισμένα βάσανα την απάντηση στο “γιατί” της σεξεργασίας. Ακριβώς ίσως για τους παραπάνω λόγους, έχει νόημα να αναστοχαζόμαστε για τις δικές μας σκέψεις, νοηματοδοτήσεις και ερμηνείες που μπορεί να αποκλείουν και να φιμώνουν μια άλλη αφήγηση, αυτή του κάθε υποκειμένου.

5. Δε θέτουμε ως προϋπόθεση για την έναρξη της συνεργασίας μας τη διακοπή της σεξεργασίας. (SWARM, 2022)

Ο κάθε επαγγελματίας ορίζει, βάσει πάντοτε του κώδικα δεοντολογίας του επαγγέλματός του, το πλαίσιο που εργάζεται και παρέχει τις υπηρεσίες του. Ωστόσο, το πλαίσιο αυτό και οι προϋποθέσεις που το διασφαλίζουν χρειάζεται να απορρέουν τόσο από νομικά κατοχυρωμένες κατευθυντήριες του κώδικα δεοντολογίας του όσο και από τη σχετική και διαρκή επιμόρφωση και τον προσωπικό αναστοχασμό του. Παραδειγματικά μιλώντας, η δυνατότητα κατανόησης της γλώσσας που χρησιμοποιούν ο πάροχος και ο λήπτης της υπηρεσίας, καθώς και η δυνατότητα διασύνδεσης του ωφελούμενου ατόμου με άλλους επαγγελματίες ή υπηρεσίες που έχει ανάγκη, αποτελούν συχνά σημαντικές παραμέτρους και προϋποθέσεις για την ομαλή παροχή της εκάστοτε υποστήριξης. Στον αντίποδα, το να θεσπιστεί ως προϋπόθεση η διακοπή της σεξεργασίας για την έναρξη ψυχοθεραπείας ή τη λήψη ιατρικών και προνοιακών υπηρεσιών, υπονοεί αφενός ότι η σεξεργασία δεν νοείται αλλιώς παρά μόνο ως εμπόδιο για την επίτευξη των στόχων των υπηρεσιών αυτών, αφετέρου ότι στόχος των υπηρεσιών αυτών είναι η ίδια η διακοπή της σεξεργασίας.

6. Οφείλουμε να εκπαιδευόμαστε διαρκώς. Το θεραπευόμενο άτομο δε συνεργάζεται μαζί μας για να μας επιμορφώσει.

(ESWA, 2021)

Παρά το γεγονός ότι πολλές φορές υπάρχουν κομμάτια της ζωής των θεραπευόμενων ατόμων που δεν γνωρίζουμε ή/και δεν είμαστε εξοικειωμένες/οι/@, η διαρκής εκπαίδευση είναι απαραίτητη για να μπορούμε να παρέχουμε στο βέλτιστο βαθμό τις υπηρεσίες μας. Τα άτομα που εργάζονται στο σεξ έρχονται συχνά αντιμέτωπα με την άγνοια, τη διαστρέβλωση, την ημιμάθεια ή την ελλιπή πληροφόρηση των επαγγελματιών. Αυτό μπορεί να καθίσταται επιβαρυντικό για τα σεξεργαζόμενα άτομα (που αισθάνονται ότι χρειάζεται διαρκώς να παρουσιάζονται και να επανασυστήνονται μέσα από την ταυτότητα της σεξεργασίας) και πολλές φορές να καταλήγει ως και να γίνεται κακοποιητικό κατά τη λήψη της υπηρεσίας. Κατά συνέπεια, δεν αποτελεί υποχρέωση του ωφελούμενου ατόμου να μας ευαισθητοποιεί και να μας εκπαιδεύει μέσω του προσωπικού του βιώματος, πόσο μάλλον αμισθί, σε αντιδιαστολή με οποιονδήποτε άλλο εργαζόμενο (Antebi-Gruszka et al., 2019). Σε περιπτώσεις που είτε οι γνώσεις μας είναι ελλιπείς, είτε αντιλαμβανόμαστε ότι γεγονότα και συνθήκες από τη ζωή του ωφελούμενου ατόμου δε μας είναι οικεία και μπορεί να αισθανόμαστε ότι διαφωνούμε, είναι απαραίτητη η παραπομπή και η διασύνδεσή του.

7. Τηρούμε πάντα το απόρρητο και την εχεμύθεια.

(ESWA, 2021)

Η γνώση και η ορθή εφαρμογή του κώδικα δεοντολογίας, μέρος του οποίου είναι η τήρηση του απορρήτου και της εχεμύθειας, αποτελεί απαραίτητο και αναπόσπαστο κομμάτι της νόμιμης άσκησης του επαγγέλματός μας. Η άρση του απορρήτου επιτρέπεται να επισυμβεί μόνο κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και να εμπλέξει συγκεκριμένα (φυσικά ή νομικά) πρόσωπα.

Για τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, η τήρησή του είναι εξέχουσας σημασίας, καθώς χρειάζεται να αντιληφθούμε τους κινδύνους στους οποίους δύναται να τα εκθέσει η αποκάλυψη της εργασιακής τους ταυτότητας, η οποία, βάσει του προαναφερθέντος κώδικα δεοντολογίας, δεν αποτελεί λόγο άρσης του απορρήτου. Δεδομένου, μάλιστα, ότι τα σεξεργαζόμενα άτομα εργάζονται σε καθεστώς παρανομίας, η αποκάλυψη μιας τέτοιας πληροφορίας για εκείνα μπορεί να επισύρει μια σειρά από δυσάρεστες έως σοβαρές νομικές, κοινωνικές και διαπροσωπικές συνέπειες. Πιο συγκεκριμένα, μπορούν να έρθουν αντιμέτωπα με την υποχρέωση καταβολής προστίμου για παράνομη παροχή υπηρεσιών, να αποκλειστούν από άλλα εργασιακά πλαίσια στα οποία ήδη απασχολούνται ή επιθυμούν στο μέλλον να εμπλακούν, ή/ και να απορριφθούν από τον οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό τους κύκλο. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά σεξεργαζόμενες μητέρες, η αποκάλυψη της απασχόλησής τους αυτής δύναται να αποτελέσει σοβαρό λόγο αφαίρεσης της επιμέλειας των παιδιών.

8. Λαμβάνουμε υπόψιν μας τη διαθεματικότητα.

Όταν ασχολούμαστε με την υποστήριξη ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, χρειάζεται να έχουμε υπόψη μας και να ακολουθούμε μια διαθεματική προσέγγιση για την κατανόηση των αιτημάτων και των όποιων δυσκολιών τους. Τα σεξεργαζόμενα άτομα συχνά φέρουν παραπάνω από μία ή πολλές ταυτότητες για (κάποιες από) τις οποίες μπορεί να δέχονται διακρίσεις ή και να απολαμβάνουν προνόμια. Υπό αυτό το πρίσμα, οφείλουμε να έχουμε στο νου μας το πώς οι διάφορες αυτές ταυτότητες διαπλέκονται μεταξύ τους και δημιουργούν τις ειδικές κατά περίπτωση ανάγκες ή και προτιμήσεις των ατόμων αυτών στον τρόπο που ζουν, εργάζονται και σχετίζονται. Οφείλουμε επίσης να αναλογιζόμαστε τις προκλήσεις, τα ειδικά προβλήματα και τους παράγοντες επικινδυνότητας που επιφυλάσσουν για τα άτομα αυτά οι όποιες συγκρουόμενες όψεις έχουν οι ταυτότητες που τα χαρακτηρίζουν, καθώς επίσης και να διερευνούμε παράγοντες ψυχικής ανθεκτικότητας που μπορεί ήδη να διαθέτουν ή να μπορούν να αναπτύξουν (Χρηστίδη & Παπαθανασίου, 2020). Τέλος, χρειάζεται πάντα να λαμβάνουμε υπόψη και τη δική μας διαθεματική υποκειμενική υπόσταση και έτσι να είμαστε σε θέση, αποδεχόμενες/οι το εύρος και τους περιορισμούς της, να την αξιοποιούμε αναστοχαστικά προς όφελος των παρεχόμενων υπηρεσιών μας.

9. Οφείλουμε να ενημερωνόμαστε διαρκώς για φορείς και δομές και να δημιουργήσουμε δίκτυα υποστήριξης και ενδυνάμωσης.

Βάσει των αρχών της επιβεβαιωτικής προσέγγισης, η δημιουργία δικτύων συνεργασίας για την παραπομπή και τη διασύνδεση των ωφελούμενων ατόμων είναι απαραίτητη, ιδίως στη συνεργασία με άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (Χρηστίδη & Παπαθανασίου, 2020), όπως τα άτομα που εργάζονται στο σεξ. Οι επαγγελματίες οφείλουμε να γνωρίζουμε και να αποδεχόμαστε τα όρια των υπηρεσιών μας (Bloomquist & Sprankle, 2019), καθώς δεν είναι εφικτό να καλύψουμε όλες τις ανάγκες των ατόμων και αυτό πολλές φορές γεννά συναισθήματα ματαιώσης τόσο σε εμάς όσο και στα ωφελούμενα άτομα. Η λεπτομερής διερεύνηση των αναγκών και η συνεργατική ιεράρχησή τους δημιουργεί ένα πλαίσιο συνοχής, αποδοχής και ασφάλειας για το ωφελούμενο άτομο, ενώ παράλληλα δύναται να λειτουργεί και κινητοποιητικά στην ανάληψη πρωτοβουλίας από μέρος του για τη διαχείριση των δυσκολιών του. Τέλος, η ύπαρξη συμπεριληπτικού δικτύου παραπομπής και διασύνδεσης δίνει τη δυνατότητα στην υποστήριξη και ενδυνάμωση του ατόμου σε πολλαπλά επίπεδα, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί την αίσθηση ότι υπάρχει ένα ολοκληρωμένο κοινωνικό σύστημα στο οποίο το άτομο μπορεί να απευθυνθεί και να υπάρξει.

Βιβλιογραφία

- Amnesty International (2016). *Explanatory note of Amnesty International's policy of state obligations to respect, protect, and fulfil the human rights of sex workers*.
<https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/POL3040632016ENGLISH.pdf>
- Antebi-Gruszka, N., Spence, D., & Jendrzewski, S. (2019). Guidelines for mental health practice with clients who engage in sex work. *Sexual and Relationship Therapy: Journal of the British Association for Sexual and Relationship Therapy*, 34(3), 339–354.
<https://doi.org/10.1080/14681994.2019.1573978>
- Argento, E., Strathdee, S. A., Shoveller, J. A., Braschel, M., & Shannon, K. (2021). Correlates of suicidality among a community-based cohort of women sex workers: The protective effect of social cohesion. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(19–20), 9709–9724.
<https://doi.org/10.1177/08862605198701675>
- Βασιλείου, Α.Β. (2020). Οι δυναμικές ισχύος στη σχέση επαγγελματία ψυχικής υγείας ωφελούμενου ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου. Στο Ν. Παπαθανασίου & Ε. Ο. Χρηστίδη (Επιμ.) *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα, Βασικές Αρχές Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου* (σ.σ. 30-69). Αθήνα: Gutenberg.
- Beattie, T. S., Smilenova, B., Krishnaratne, S., & Mazzuca, A. (2020). Mental health problems among female sex workers in low- and middle-income countries: A systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine*, 17(9), e1003297. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003297>
- Benoit, C., Jansson, S. M., Smith, M., & Flagg, J. (2018). Prostitution stigma and its effect on the working conditions, personal lives, and health of sex workers. *Journal of Sex Research*, 55(4–5), 457–471. <https://doi.org/10.1080/00224499.2017.1393652>
- Bloomquist, K. (2004). *A guide to choosing a sex worker-affirmative therapist*. Retrieved: <https://swopusa.org/wp-content/uploads/2017/12/Finding-a-sex-worker-affirmative-therapist-1.pdf>
- Bloomquist, K., & Sprankle, E. (2019). Sex worker affirmative therapy: conceptualization and case study. *Sexual and Relationship Therapy: Journal of the British Association for Sexual and Relationship Therapy*, 34(3), 392–408. <https://doi.org/10.1080/14681994.2019.1620930>
- ESWA (2021, October). *Sex work and mental health: overview of factors impacting sex workers' mental health and access to services in Europe and Central Asia*. Retrieved: <https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/eswa/pages/168/attachments/original/1633509786/EN - Briefing paper.pdf?1633509786>
- ESWA (2023, December). *“Two pairs of gloves”: Sex Workers Experiences of Stigma and Discrimination in Healthcare Settings in Europe*. https://assets.nationbuilder.com/eswa/pages/337/attachments/original/1701683298/StigmaAndDiscrimination_fullreport-compressed.pdf?1701683298
- Gates T.G., Kelly B.L. (2018). Affirming and strengths-based models of practice; in *Social Work Practice With the LGBTQ Community: The Intersection of History, Health, Mental Health, and Policy Factors*. Edited by Dentato MP. New York, Oxford University Press, 2018
- Grittner, A. L., & Walsh, C. A. (2020). The role of social stigma in the lives of female-identified sex workers: A scoping review. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1653–1682.
<https://doi.org/10.1007/s12119-020-09707-7>

- Koken, J. A. (2012). Independent female escort's strategies for coping with sex work-related stigma. *Sexuality & Culture*, 16, 209–229. <https://doi:10.1007/s12119-011-9120-3>
- Lazarus, L., Deering, K. N., Nabess, R., Gibson, K., Tyndall, M. W., & Shannon, K. (2012). Occupational stigma as a primary barrier to health care for street-based sex workers in Canada. *Culture, Health, & Sexuality*, 14, 139–150. <https://doi:10.1080/13691058.2011.628411>
- Maciotti, P. G., & Geymonat, G. G. & Mai, N. (2021). Sex Work and Mental Health. Policy relevant report. "Sex Work and Mental Health. Access to Mental Health Services for People Who Sell Sex in Germany, Italy, Sweden, and UK." https://www.academia.edu/49490078/Sex_Work_and_Mental_Health_Policy_Relevant_Report
- Malyon, A. K. (1982). Psychotherapeutic implications of internalized homophobia in gay men. *Journal of Homosexuality*, 7(2–3), 59–69. https://doi.org/10.1300/J082v07n02_08
- McCann, J., Crawford, G., & Hallett, J. (2021). Sex worker health outcomes in high-income countries of varied regulatory environments: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), 3956. <https://doi.org/10.3390/ijerph18083956>
- Παπαθανασίου, Ν. & Χρηστίδη, Ε. Ο. (2020). Θεωρητικό Πλαίσιο: Επίδραση των διακρίσεων, μειονοτικό στρες, ψυχική ανθεκτικότητα και κοινοτική ψυχολογία. Στο Ν. Παπαθανασίου & Ε. Ο. Χρηστίδη (Επιμ.) *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα, Βασικές Αρχές Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου* (σ.σ. 30-69). Αθήνα: Gutenberg.
- SWARM (2022, October 3). *Therapy For A Sex Worker*. Ανακτήθηκε από: <https://www.swarmcollective.org/blog/2022/9/29/therapy-for-a-sex-worker>
- Tschoeke, S., Borbé, R., Steinert, T., & Bichescu-Burian, D. (2019). A systematic review of dissociation in female sex workers. *Journal of Trauma & Dissociation: The Official Journal of the International Society for the Study of Dissociation (ISSD)*, 20(2), 242–257. <https://doi.org/10.1080/15299732.2019.1572044>
- Χρηστίδη, Ε. Ο. & Παπαθανασίου, Ν. (2020). Οδηγίες συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Στο Ν. Παπαθανασίου & Ε. Ο. Χρηστίδη (Επιμ.) *Συμπερίληψη και Ανθεκτικότητα, Βασικές Αρχές Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου* (σ.σ. 30-69). Αθήνα: Gutenberg.

Αντί Επιλόγων

Αντί Επιλόγων

Μια εμπειρία πρακτικής άσκησης

Περπατάμε τα ίδια πεζοδρόμια. Όμως κάθε τετραγωνικό μέτρο γίνεται κάτι άλλο ανάλογα με το ποιος/α/ο το εποικίζει. Στην Ομόνοια, μέρη του πεζοδρομίου μετατρέπονται σε νομαδικές νησίδες μιας πιάτσας που μπορεί να μένει αόρατη, μέρα μεσημέρι, στο φευγαλέο βλέμμα των περαστικών. Μέσα στο ζυμωτήριο αυτό ήταν που ξεκίνησα την πρακτική μου ως ψυχολόγος στο Red Umbrella, όταν εκείνο στεγαζόταν συγκεκριμένα επί της οδού Φαβιέρου.

Από τις πρώτες μέρες μου εκεί, βρέθηκα να περνάω τις περισσότερες ώρες μου κυρίως στο τραπέζι της ενδυνάμωσης. Ο χώρος αυτός γινόταν ένα πολύ ενδιαφέρον σημείο συνάντησης: βάφαμε νύχια, ζωγραφίζαμε, πίναμε καφέ, κάναμε χειροτεχνίες και φτιάχναμε κοσμήματα. Τις γιορτές φτιάχναμε κάρτες που μοιράζονταν στα μαγαζιά του Μεταξουργείου από την ομάδα του Street Work, ενώ στις διαδηλώσεις για ζητήματα της κοινότητας, βάφαμε πλακάτ και σημαιάκια τα οποία παίρναμε μαζί μας στο δρόμο. Η σταθερή, εβδομαδιαία παρουσία των υπηρεσιών του Red Umbrella προσέφερε ένα νέο τρόπο σχετίζεσθαι για πολλά άτομα που ζούνε κάτω από επισφαλείς συνθήκες. Ένας χώρος όπου δεν βρίσκονται σε κίνδυνο από περαστικούς, αστυνομία, πελάτες, καιρικές συνθήκες. Όπου μπορούν να πουν τα νέα τους, να γελάσουν, να ασχοληθούν με την εμφάνιση τους, να μιλήσουν σε άλλα άτομα της πιάτσας, να αντλήσουν πληροφορίες και να μοιραστούν εμπειρίες.

Σε αυτό το πλαίσιο ο ρόλος του Ψ είναι μάλλον κυρίως παρασκηνιακός. Φροντίζεις να είσαι εκεί, μια ενεργός παρουσία κι ένα σημείο αναφοράς, όταν προκύπτει μια σύγκρουση να αποφορτίζεται πριν διαταράξει τη λειτουργία της δομής, να έχεις τα αυτιά σου ανοιχτά για ανάγκες που ίσως απαιτούν διασύνδεση με άλλες υπηρεσίες (πχ. στέγαση, προγράμματα απεξάρτησης, ιατρικές ανάγκες) και φυσικά, να ανταποκριθείς σε κάποιο ψυχοθεραπευτικό αίτημα, αν αυτό προκύψει. Η θέση του ειδικού ψυχικής υγείας δεν είναι πλέον να αποτελεί φορέα μιας υποτιθέμενης γνώσης, πόσο μάλλον να “θεραπεύσει”. Είναι εκεί για να μάθει πως μπορεί να φανεί χρήσιμος ο ρόλος του και οι γνώσεις του προς όφελος μιας κοινότητας.

Στο πεζούλι έξω από τη δομή έβρισκες πάντα άτομα συνωστισμένα γύρω από ένα μικρό τραπεζάκι με βαμμένο το λογότυπο του RUA στο πάνω μέρος του. Ωφελούμενα και εργαζόμενα άτομα έπιναν τον καφέ τους, κάπνιζαν, συζητούσαν. Θυμάμαι τον Θεόδωρο Μεγαλοοικονόμου να μου λέει, ένα καλοκαίρι στη Λέρο, ότι παρόλο που ο ίδιος δεν είχε καπνίσει ποτέ του, πάντα κουβαλούσε πάνω του έναν αναπτήρα, για τους ασθενείς. Η ιεροτελεστία του τσιγάρου, ειδικά στην Ελλάδα, παρά την ανθυγιεινή της φύση, διέπεται από έναν βαθύ χαρακτήρα κοινότητας, οικειότητας, μοιράσματος. Το να κάνεις ένα τσιγάρο μαζί με ένα άτομο στον δρόμο είναι ένα σημείο όπου στέκεστε το ένα απέναντι στην άλλη, όπου μπορεί να τύχει να σου τελειώσει ο αναπτήρας και να σου προσφέρει φωτιά μια

ωφελούμενη, όπου μπορεί κι εκείνη να σου ζητήσει χαρτόφιλτρα, ή μια ξεδιάντροπη τράκα (ίσως και δύο). Βρίσκεστε σε ένα μεθοριακό χώρο όπου διατηρούνται ακόμα οι ξέχωρες ιδιότητες εντός της δυναμικής παρόχου και λήπτη υπηρεσιών, όμως αυτή η διαχωριστική γραμμή έχει κυρτώσει, η απόσταση μεταξύ σας έχει μειωθεί.

Σε αυτή τη μείωση απόστασης, που αποτελεί και πολιτικό διακύβευμα του εγχειρήματος, συμβάλλουν επίσης δύο άλλα στοιχεία. Το πρώτο είναι η παρουσία ομότιμων στον χώρο, οι οποίοι καθίστανται ειδικοί εξ εμπειρίας, επιμορφώνοντας τα άλλα εργαζόμενα και παρέχοντας κατάλληλη πληροφόρηση στα ωφελούμενα. Έτσι το σύνθημα “Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς” λαμβάνει έμπρακτα σάρκα και οστά στον τρόπο λειτουργίας του κέντρου. Το δεύτερο, είναι η απουσία αυστηρής ιεραρχικής οργάνωσης μεταξύ των επαγγελματιών, η οποία, όταν εγώ έκανα πρακτική, χαρακτηριστικά διείπε ακόμα και την ίδια την οργάνωση του χώρου. Ψυχολόγα, τεστερς, διερμηνείς, κοινωνικοί λειτουργοί και ομότιμα άτομα μοιράζονταν συχνά πόστα και καθήκοντα, με απόλυτο σεβασμό όχι ως προς μια απρόσωπη ιδιότητα, αλλά προς ένα πρόσωπο με αμοιβαία ευθύνη φροντίδας. Αυτές οι πρακτικές είναι σε απόλυτη συνήχηση με ριζοσπαστικούς τρόπους σκέψης πάνω στην παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας, όπως αυτές που εκπορεύτηκαν από την σχιζοανάλυση του Guattari στην LaBorde. Δεν αποβλέπουν σε “ορθοπεδικές” παρεμβάσεις στον ψυχισμό, αλλά αποσκοπούν σε μια προσφορά κάποιων νέων βαθμών ελευθερίας ώστε να παραχθούν νέοι τρόποι σχετίζεσθαι, επικοινωνείν, και ίσως νέες υποκειμενοποιήσεις.

Επίσης σημαντικό, η τριβή με τον πληθυσμό των σεξεργαζόμενων ατόμων διδάσκει τους παρόχους υπηρεσιών πράγματα για τις εαυτές τους. Γιατί θέλω να προσφέρω σε μια μειονοτική ομάδα; Τι είδους μεσσιανικές φαντασιώσεις φέρω; Κοιτάζω μέσα από την κλειδαρότρυπα τι κάνουν πίσω από τις κλειστές τους πόρτες; Και τι προβληματικά κοινωνικά κατάλοιπα φέρω απέναντι στη σεξεργασία;

Η Shannon Bell στο βιβλίο της *Reading, Writing, and Rewriting the Prostitute Body* (1994) περιγράφει την αποκειμενοποίηση των σεξεργατριών ως μια διαδικασία εδραίωσης της ταυτότητας της μπουρζουαζίας. Ο εξοστρακισμός της σεξεργασίας από νομοθετικούς πολεοδομικούς φράχτες που την περιορίζουν στις παρυφές και στις κρυψώνες του αστικού τοπίου, αποσκοπεί στον έλεγχο της, όχι προς προστασία των εργαζόμενων ατόμων, αλλά προς προάσπιση και αναπαραγωγή μιας κοινωνίας που επιθυμεί την εκμετάλλευση των σωμάτων τους. Αυτό αντανακλάται, πέρα από το γεωπολιτικό επίπεδο, στη δόμηση του νεοφιλελεύθερου υποκειμένου. Το φάντασμα της “πόρνης/ιερόδουλης/εταίρας”, λειτουργεί ως ένας σκοτεινός αντίποδας που συγκροτεί την εύθραυστη ταυτότητα του καθωσπρεπισμού του νοικοκυραίου, της καλής συζύγου και της παρθενικής κόρης. Η έννοια του εκφυλισμού, η οποία θέλει να πιστεύει στο Ευριδίκειο όραμα μιας καθαρής, αγνής (και άριας) ανθρώπινης κατάστασης, δαιμονοποιεί την σεξουαλικότητα, συνυφαίνοντας τη με βρωμιά, αμαρτία και αρρώστια. Η αρρώστια συγκεκριμένα είναι πολύ εύκολο και έχει εργαλειοποιηθεί ώστε να σπείρει τρόμο. Δεν ξεχνιέται το κυνήγι μαγισσών το 2012, όπου γίναμε μαρτύρισες της αιμοδιψούς διαπόμπευσης και φυλάκισης οροθετικών γυναικών.

Ερχόμαστε λοιπόν αντιμέτωπα με το βούρκο που μας έχει ταϊστεί με το χωνί από τις μηχανές καταπίεσης. Και επιλέγουμε ενεργά να σκεφτόμαστε, να αισθανόμαστε και να δρούμε με άλλους τρόπους.

Κλάρα

Επειδή το σκαρπίνι έγινε γόβα

Μη κουνιέσαι, είναι λάθος.

Μίλα πιο αντρικά.

Μη παίζεις με τα κορίτσια.

Είναι λάθος.

Είναι λάθος να σταματήσεις το σχολείο επειδή είσαι...πούστης.

Δεν θέλει και πολύ για να καταλάβει ένα έφηβο, ανάκατο μυαλό, πως δεν είναι στη «σωστή» πλευρά.

Δεν ανήκει στην κοινωνία, που η κοινωνία του έμαθε.

Την οικογένεια, το σχολείο, τα παιχνίδια. Αργότερα κάποια δουλειά.

Στην εκκλησία, που με αυτή το γαλούχησαν μάνα και πατέρας.

Θέλει μεγάλο και πολύ κόπο να βγεις από την λαβύρινθο του λάθους.

Να αναπνεύσεις καθαρό αέρα, χωρίς υποβοήθηση.

Είσαι απέναντι σε όλους και σε όλα. Σε κάθε αξία, άξια ή μη που ορίζει τις κοινωνίες.

Κάθε τι που ξεφεύγει από τη νόρμα, που αλλοιώνει τη μαζική κουλτούρα και τα κλισέ, είναι καθήκον γι αυτούς, να απομονωθεί.

Να εκμηδενιστεί.

Είτε με την απόρριψη, το ανάθεμα, με θεραπείες μεταστροφής, με διωγμό απ' τους γονείς, να μη το αφήνουν να σπουδάσει με στοχοποιημένες καθημερινές επιθέσεις μέχρι να τα καταφέρουν, χωρίς εφόδια, χωρίς βάση, χωρίς σημείο αναφοράς – ύπαρξης.

Στο μεταξύ, τα καλύτερα σου χρόνια έφυγαν σκοτεινιασμένα, μαραζωμένα πριν ακόμη ανθίσουν.

Με άδεια φαρέτρα τι να διεκδικήσεις;

Πεινάς. Όπως όλοι.

Πρέπει κάπου να κοιμηθείς.

Να έχεις δυνατότητα να ζεσταθείς το χειμώνα. Να δροσίσεις τις μακριές καλοκαιρινές νύχτες.

Όπως όλοι.

Και κάπως έτσι έγιναν δυο τα «καπέλα».

Τραβεστί και πουτάνα.

Και κάθε στιγμή, κάθε συνδιαλλαγή - όταν γνωρίζεις κάποιον άνθρωπο, όταν κάθεται σε ένα εστιατόριο, όταν σε φλερτάρουν, όποτε βρεθείς σε κάποιο γκισέ μιας υπηρεσίας, όλες τις φορές που η ψυχή σου πεταρίζεται – γιατί είναι όμορφος ο έρωτας που να πάρει, σκάβεις όλο και πιο βαθιά κάθε φορά να βρεις καινούργια εργαλεία, εφευρίσκεις τεχνικές ώστε να διατηρήσεις κάποια ψυχραιμία, να βάλεις ανάχωμα στο δάκρυ που είναι έτοιμο να κυλήσει, εν ολίγοις να γεφυρώσεις κάθε χάσμα για να αναπνέεις.

Όπως όλοι.

Μια συνθηκολόγηση αναπόφευκτη για να μη χαθεί ότι απομένει.

Και βρίσκεσαι σε μια θέση που έχει προκαθοριστεί, ερήμην σου.

Επειδή το σκαρπίνι έγινε γόβα. Το παντελόνι, φόρεμα.

Δίχως να προκαλέσεις κακό σε κανέναν. Επειδή ζεις ασύμφωνα.

Τη δική σου ζωή.

Είναι οξύμωρο ε; Να έχεις κερδίσει την ελευθερία σου – αιώνια αναζήτηση για κάθε ον σε αυτό τον πλανήτη – μόνος σου, να μη χρωστάς σε κανέναν, αγνοώντας πως αυτό το πολύτιμο αγαθό πασχίζουν να σου το αφαιρέσουν, αυτοί που δεν το έχουν.

Κοντολογίς, λαχταράς την «κανονική» ζωή τους – αφού είσαι το λάθος - και εκείνοι σε φθονούν, που τους πετάς την αλήθεια σου στα μούτρα.

Γι αυτό σε απεχθάνονται. Με φανατισμό. Στην ουσία φοβούνται αυτό που κουβαλάς.

Αυτό είναι η τρανσφοβία.

Και υπάρχει παντού. Μα παντού!

Μετά από κάποιο διάστημα αποκτάς μηχανισμό μακαριότητας.

Αν μη τι άλλο είναι εξουθενωτικό να διορθώνεις ή να μετράς την αντίληψη κάποιου που σου είναι παγερά αδιάφορος.

Σε θεμελιώδη ζητήματα όμως που αφορούν την επιβίωση, όπως η υγεία, η σίτιση, η στέγη – ρεαλιστικές ανάγκες – οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε δυσχεραίνουν μια ήδη επιδεινωμένη κατάσταση, ευτελίζοντας κάθε έννοια αξιοπρέπειας.

Βάζουμε φίλες ή φίλους να νοικιάσουν σπίτι για εμάς – με ότι αυτό συνεπάγεται.

Μπορεί να περάσει και χρόνος για να βρεθεί ένας ιδιοκτήτης, που εκτιμά την ανθρώπινη φύση και όχι την ετικέτα. Ευτυχώς πληθαίνουν.

Η εργασία φυσικά είναι ο μεγαλύτερος φραγμός.

Με την ίδια μεσαιωνική, διαστρεβλωμένη οπτική, θεωρούν πως τα τρανς άτομα και δη οι τρανς γυναίκες είναι χρήσιμες και πρόσφορες, ως σεξουαλικά αντικείμενα και μόνο.

Αφού μας έχουν κατατάξει εκ των προτέρων εκεί, είναι φυσική κατάληξη πως εκεί θα είμαστε.

Όποιες επιδεξιότητες κι αν υπάρχουν ή ικανότητες.

Έπαθα σοκ όταν είδα σερβιτόρα τρανς γυναίκα σε κεντρικό καφέ. Μαζί και απόλαυση βέβαια βλέποντας ανισότητες να αμβλύνονται.

Όπως είναι φυσικό όμως, η ανάγκη να εξωτερικεύσεις, να εκφράσεις την ύπαρξη σου που δυσφορεί στο σώμα που γεννήθηκες, είναι ανυπέρβλητη.

Η επίκτητη θηλυκοποίηση όμως είναι μια ακόμη δυσκολία, που οδηγεί ανεκτικά στην πορνεία και πάλι.

Οι επεμβάσεις που για πολλά τρανς άτομα είναι αναγκαίες, έχουν τεράστιο κόστος.

Είναι θεμελιώδης αναγκαιότητα να υπάρχει αρμονία στο είναι σου, με το φαίνεσθαι. Αν δεν έρθει αυτή η συμβατότητα, είναι σοβαρό πλήγμα.

Δεν είναι απλά αισθητικές επεμβάσεις για καλλωπισμό και μόνο.

Η μοναδική κάλυψη που παρέχει δωρεάν το κράτος είναι η ορμονοθεραπεία, αφού εξεταστείς από ειδικό ενδοκρινολόγο – που στην παρούσα φάση γίνεται σε ένα μόνο δημόσιο νοσοκομείο της Αθήνας (που σημαίνει, τα παιδιά της επαρχίας έχουν ακόμη ένα σκόπελο να διαβούν).

Μια ενδοκρινολόγος με δύο βοηθούς σε ολόκληρη τη χώρα. Η αναμονή κατά συνήθως 4 με 6 μήνες.

Ακολουθεί μια μακριά χρονική περίοδος θεραπείας ορμονών – και πάλι με ότι αυτό μπορεί να έχει ως συνέπειες – αφού πριν από όλα αυτά, πρέπει να κάνεις κάποιες συνεδρίες σε ψυχίατρο, έτσι ώστε να σου παραχωρήσει τη σχετική βεβαίωση πως δεν περνάς «φάση» και είσαι ψυχικά υγιής για το επόμενο μεγάλο βήμα.

Και εδώ είναι τεράστια η αναμονή, καθώς είναι ο μοναδικός ψυχίατρος δημοσίου σε όλη την Ελλάδα και εξετάζει μια φορά την εβδομάδα 15 με 30 τρανς άτομα.

Η ανάγκη για περισσότερους ειδικούς γιατρούς, είναι αδιαμφισβήτητη.

Το οξύμωρο μεν – κακοποιητικό δε – είναι πως η τρανς κατάσταση έχει αφαιρεθεί από τη λίστα ψυχικών διαταραχών από το 2019.

Παρόλα αυτά χωρίς τη βεβαίωση του ψυχιάτρου, δεν μπορεί να συμβεί τίποτα από τα παραπάνω.

Είναι ζήτημα ζωής και θανάτου πλέον, να μιλώ, να συνευρίσκομαι, να φέρομαι επί ίσοις όροις.

Με κάθε σεβασμό εκεί που τον δικαιούνται.

Με κάθε μοίρασμα εκεί που η αγκαλιά είναι ζεστή.

Με κάθε αλήθεια εκεί που υπερισχύει το ψέμα.

Είμαι τρανς γυναίκα και είμαι μοναδική.

Όπως κάθε ύπαρξη στον πλανήτη αυτό.

Και αποδέχομαι ότι χαϊδεύει την ψυχή μου και ότι μπορεί να βάλει σε μια σειρά τα γράμματα που βρίσκονται μέσα σε αυτή.

Ότι αντίθετο από αυτό, το θεωρώ ανάξιο μου.

Άννα Κουρουπού

Ασβεστώνοντας την Ομόνοια

Ξεκινήσαμε το Red Umbrella Ath το 2015, μια ομάδα εθελοντών της Θετικής Φωνής. Δουλεύαμε στο streetwork, μοιράζοντας προφυλακτικά και σύνεργα ασφαλέστερης χρήσης. Sex Cinema, ξενοδοχεία, δρόμος, εργασία στο σεξ και ουσίες, πολλές ουσίες και κάτουρο! Βλέμματα! Ένα βιβλίο γράφεις για το καθένα τους.

Τα τραγικά γεγονότα της διαπόμπευσης των 12 οροθετικών γυναικών τον Μάιο του 2012 έστρεψαν την προσοχή μας σε αυτά τα μάτια. Στην Ομόνοια!

Το 2014 τοποθετήσαμε δοχεία δωρεάν προφυλακτικών στα ξενοδοχεία της Ομόνοιας. Εκεί όπου δούλευαν τα κορίτσια. Μοιράσαμε ΠΟΛΛΑ προφυλακτικά και γρήγορα χτίσαμε σχέση τόσο με άτομα που εργάζονταν στο σεξ όσο και με τις επιχειρήσεις (ξενοδοχεία, sex cinema). Καταφέραμε τα ξενοδοχεία και τα sex cinema της περιοχής, οι επιχειρήσεις δηλαδή που βγάζουν κέρδος από την εργασία στο σεξ, να παρέχουν δωρεάν προφυλακτικά στους πελάτες στην είσοδο.

Το 2015, η δράση της ομάδας Streetwork στην περιοχή έχει εδραιωθεί. Η ομάδα ενός εικαστικού project που στεγάζονταν σε κτήριο του Στρατού Σωτηρίας μας καλεί για συνεργασία. Επί της Σατωβριάνδου. Στην καρδιά της σεξεργασίας. Διαφωνούσαμε σε πολλά μαζί τους, αλλά συνεργαστήκαμε. Ήρθαμε σε επικοινωνία με τον Στρατό Σωτηρίας, που διαχειρίζονταν το κτίριο και ζητήσαμε να μας παραχωρήσουν ένα χώρο για να κάνουμε εκεί εξετάσεις, για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Μας παραχώρησαν τον ημιώροφο. Τρίψαμε πατώματα. Κουβαλήσαμε καρέκλες, τραπέζια και καναπέδες από τα σπίτια μας και ξεκινήσαμε. Τόσο διαφορετικοί άνθρωποι! Αλλά με το ίδιο όνειρο: «Να ασβεστώσουμε τα πεζοδρόμια της Ομόνοιας». Η Άννα ανέλαβε τη διεύθυνση, η Μαρία την επικοινωνία και τη δικτύωση, ο Αντώνης την επιστημονική επίβλεψη και εποπτεία, ο Ιορδάνης τη λειτουργία του κτιρίου, ο Στέργιος τις εξετάσεις, ο Νίκος και η Λήδα τις ομάδες streetwork και πολλά άλλα, ο Αντώνης την ενδυνάμωση. Όλοι εκεί! Να δίνουμε το καλύτερο μας!

Μαζί με τις εξετάσεις αρχίσαμε να προσφέρουμε καφέ και μπισκότα (τότε δε μπορούσαμε να φανταστούμε τι αξία μπορεί να έχει ένα μπισκότο), προσθέσαμε τα ρούχα, την ενδυνάμωση, την συμβουλευτική. Κάθε Τετάρτη είμασταν εκεί 16:00 με 20:00 και αμέσως μετά εποπτεία. Να κρατηθούμε. Ο κόσμος της Ομόνοιας ξεκίνησε να έρχεται. Μετά από περίπου 2 χρόνια εθελοντικής εργασίας, ήρθε χρηματοδότηση για τη λειτουργία του κέντρου. Μετακομίσαμε στον 1ο όροφο και προσθέσαμε υπηρεσίες όπως η νομική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Παράλληλα ξεκινάμε να έχουμε παρουσία τόσο στη δημόσια σφαίρα της Ελλάδας όσο και στα δίκτυα οργανώσεων του εξωτερικού.

Για να λειτουργήσει το κέντρο, προσανατολισμένο στις ανάγκες της κοινότητας, σβήσαμε και γράψαμε το πλαίσιο λειτουργίας δεκάδες φορές. Πολλές οι προκλήσεις που είχαμε να αντιμετωπίσουμε. Παράλληλα με τον πληθυσμό της Ομόνοιας δουλέψαμε στην Συγγρού, την Καβάλας, τους Οίκους ανοχής και τις αγγελίες.

Το 2021 εξασφάλισαμε νέα χρηματοδότηση και το Red Umbrella Ath ή RUA επεκτάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Οι ομάδες streetwork με αξιόλογους συνεργάτες την Αμαλία και τον Γιώργο είχαν ξεκινήσει από το 2015 να δουλεύουν με τα άτομα που εργάζονται στο σεξ και είχαν δημιουργήσει σχέση με την κοινότητα. Έτσι δημιουργήθηκε το Red Umbrella Thess ή RUTH.

Κοιτώντας πίσω, θα έλεγα ότι όλη αυτή η διαδρομή που διανύσαμε με το Red Umbrella είναι ένα συναρπαστικό ταξίδι. Ξεπεράσαμε τα όρια μας αρκετές φορές όχι χωρίς τίμημα. Καταφέραμε μια ομάδα τόσο διαφορετικών ανθρώπων να τα βάλουμε με την Ομόνοια. Και τα βάλουμε... και χάσαμε... γιατί την Ομόνοια δεν τη νικάει κανείς. Αλλά είμαστε ακόμα εκεί και ας χάσαμε!

Είμαστε υπερήφανες πρώτα απ' όλα που αντέχουμε την Ομόνοια!

Είμαστε υπερήφανοι για το χώρο που φτιάξαμε για να υποδεχτούμε τα άτομα που εργάζονται στο σεξ, το 1ο στην Ελλάδα. Με τα λίγα μέσα που είχαμε.

Είμαστε υπερήφανες για τα 9500 άτομα σκούπισαν τα πόδια τους και μπήκαν στα κέντρο, και εμείς τους προσφέραμε ένα καφέ και ένα μπισκότο, και αυτά ένα χαμόγελο καμιά φορά και δάκρυα.

Είμαστε υπερήφανοι για τις 30.000 προσεγγίσεις που κάναμε στα άτομα που εργάζονται στο σεξ έξω, στο δρόμο.

Είμαστε υπερήφανες για τα 800.000 προφυλακτικά που μοιράσαμε όλα αυτά τα χρόνια, γιατί με αυτά ξεκίνησαν όλα.

Είμαστε υπερήφανοι που δημιουργήσαμε το 1ο τηλεοπτικό σποτ για τα δικαιώματα των ατόμων που εργάζονται στο σεξ.

Είμαστε υπερήφανες που βγαίνουμε μπροστά και μιλάμε για δικαιώματα των ατόμων που εργάζονται στο σεξ και διεκδικούμε, με ημερίδες, άρθρα, συνεντεύξεις, ομιλίες κ.

Είμαστε υπερήφανοι που καταφέραμε να αντικαταστήσουμε στη δημόσια σφαίρα τη λέξη «Πορνεία» με τη φράση «Εργασία στο σεξ».

Είμαστε υπερήφανοι για την παρουσία μας στη διδακτέα ύλη των Πανεπιστημίων της Αθήνας και της Κρήτης ως παράδειγμα καλής πρακτικής για κοινοτική δουλειά, στην παρέμβαση και στην έρευνα.

Είμαστε υπερήφανες για τη δυναμική συμμετοχή μας στα ευρωπαϊκά και παγκόσμια δίκτυα οργανώσεων για την σεξεργασία.

Είμαστε υπερήφανοι που μέσα από τις διεργασίες της ομάδας γεννήθηκαν νέοι ακτιβιστές και νέες ομάδες - οργανώσεις.

Είμαστε υπερήφανες με την ορατότητα που δώσαμε στη σεξεργασία θέτοντας τα θεμέλια για τη δημιουργία ενός συλλόγου ατόμων που εργάζονται στο σεξ, κάτι που ευχόμαστε να γίνει γρήγορα.

Νιώθω - νιώθουμε τεράστια ευγνωμοσύνη σε όλα αυτά τα παιδιά που ήρθαν στην ομάδα και πρόσφεραν χρόνο και νοιάξιμο, τους συνεργάτες και αυτούς που μας πίστεψαν και χρηματοδότησαν το κέντρο.

Το πιο μεγάλο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ σε όλη την ομάδα, γιατί χωρίς ομάδα εκεί δεν επιβιώνεις!

Μπορεί να χάσαμε από την Ομόνοια αλλά ένα ασβέστωμα της το περάσαμε!

Να προσέχουμε ο ένας τον άλλο!

Βιογραφικά Σημειώματα

Αποστολίδου Άννα, Κλινικός Ψυχολόγος, M.Sc. Συντονίστρια της Συμβουλευτικής Υπηρεσίας του Κέντρου Ημέρας Red Umbrella Athens και της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας για άτομα που ζουν με τον HIV, του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”.

Ασλάνης Ανδρέας, Ψυχολόγος. Εθελοντής στο Streetwork Project του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”.

Βέγκος Νίκος, Ψυχολόγος με μεταπτυχιακή εκπαίδευση στην Κλινική Ψυχολογία. Μέλος της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας για άτομα που ζουν με HIV, του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετικής Φωνή”.

Βλαχοδημητροπούλου Ροντρίγκεζ Κλάρα, Ψυχολόγος με μεταπτυχιακή εκπαίδευση στην Κλινική Ψυχολογία. Οργανωτικό μέλος των σεμιναρίων Queering Psychoanalysis και μέλος της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας για άτομα που ζουν με τον HIV, του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”.

Καστέλλανου Αθηνά, Εργαζόμενη στο Κέντρο Ημέρας Red Umbrella Athens.

Κουρουπού Άννα, Διευθύντρια του Κέντρου Ημέρας Red Umbrella Athens και Υπεύθυνη Διεκδίκησης.

Μάτης Στέργιος, Διευθυντής Κέντρων Πρόληψης και Σεξουαλικής Υγείας Ath & Ref Checkpoint.

Μουζακίτη Ραφαέλα, Εργαζόμενη στο Κέντρο Ημέρας Red Umbrella Athens.

Μπεκιάρης Αντώνης, Ψυχολόγος. Εθελοντής στο Red Umbrella Athens.

Ντινοπούλου Εύη, Ψυχολόγος, εκπαιδευόμενη κλινικός ψυχολόγος και εθελόντρια στο Red Umbrella Athens.

Παπαδοπετράκης Γιώργος, Αντιπρόεδρος του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”, σύμβουλος εξαρτήσεων και συντονιστής των ομάδων αλληλοβοήθειας για τα άτομα που ζουν με τον HIV.

Παπαστεφανάκη Κωνσταντίνα, Νομικός, με μεταπτυχιακή εκπαίδευση στο Ποινικό Δίκαιο και Εξαρτήσεις. Υπεύθυνη διαχείρισης προγραμμάτων του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”.

Perez Moran, Διεθνής σχέσεις, Εξωτερική Πολιτική και Διαμεσολάβηση, M.Sc. Πολιτισμικός διαμεσολαβητής σε ισπανικά, πορτογαλικά, αγγλικά, γαλλικά και ελληνικά. Υπεύθυνος και σύμβουλος σεξουαλικής υγείας στο Ref Checkpoint.

Πολυχρονοπούλου Λήδα, Συντονίστρια ομάδων εργασίας στο δρόμο και Σύμβουλος Σεξουαλικής Υγείας.

Πούλιος Αντώνης, Κλινικός ψυχολόγος, M.Sc., Ph.D. και ψυχαναλυτής. Επιστημονικός συνεργάτης του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδας “Θετική Φωνή”, επιστημονικός υπεύθυνος του Red Umbrella Athens και της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας για άτομα που ζουν με τον HIV της Θετικής Φωνής. Μέλος της εκπαιδευτικής και επιστημονικής επιτροπής του Orlando LGBT+ “Ψυχική Υγεία χωρίς Στίγμα” και διδάσκων στα τμήματα ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Σιαμήτρου Παρασκευή, Ψυχολόγος, εθελόντρια στο Streetwork Project του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”.

Σουγλέ Αγγελική, Δικηγόρος Παρ’ Αρείω Πάγω. Νομική Σύμβουλος στο Κέντρο Ημέρας Red Umbrella Athens.

Τριανταφυλλίδου Σταυρούλα, Ψυχολόγος, M.Sc., M.A., Εργαζόμενη στο Κέντρο Ημέρας Red Umbrella Athens και στη Ψυχοκοινωνική Υπηρεσία για άτομα που ζουν με τον HIV του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”. Συντονίστρια της Ομάδας Έρευνας της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας για τα άτομα που ζουν με τον HIV και του Τομέα Σεξεργασίας του Streetwork Project.

Τσιάρας Βαγγέλης, Κοινωνικός Λειτουργός του Κέντρου Ημέρας Red Umbrella Athens, του Κέντρου Πρόληψης και Εξέτασης για τη Σεξουαλική Υγεία Ref Checkpoint και της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας για άτομα που ζουν με τον HIV, του Συλλόγου Οροθετικών Ελλάδος “Θετική Φωνή”.

Παράρτημα

ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	
Διεθνείς Οργανώσεις	
<u>Global Network of Sex Work Projects</u> (NSWP)	https://www.nswp.org/ Email: secretariat@nswp.org +44 (0)131 553 2555
European Sex Workers' Rights Alliance (ESWA) [πρώην International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe (ICRSE)]	https://www.eswalliance.org/ Email: operations@eswalliance.org
Red Umbrella Fund (RUF)	https://www.redumbrellafund.org/ Email: info@redumbrellafund.org +31 (0) 20 515 8700
Sex Trade Workers Industrial Union 690	https://www.iww.org/ Email: ghq@iww.org (773) 270-0284
Sex Workers' Rights Advocacy Network for Central and Eastern Europe and Central Asia (SWAN)	http://swannet.org/ Email: info@swannet.org
European Network for HIV/STI Prevention and Health Promotion among Migrant Sex Workers (TAMPEP)	https://tampep.eu/ Email: tampep.info@gmail.com
Υποστηρικτικοί Διεθνείς Οργανισμοί	
Amnesty International (AI)	https://www.amnesty.org/ General Enquiries: contactus@amnesty.org Telephone: +44-20-74135500 Fax number: +44-20-79561157
Global Alliance Against Traffic in Women (GAATW)	https://gaatw.org/ Tel: +66 2 864 1427/8, Fax: +66 2 864 1637 Email: gaatw@gaatw.org

Human Rights Watch (HRW)	https://www.hrw.org/
ILGA World International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association	ilga.org +41 22 7313254 info@ilga.org
La Strada International (LSI)	https://www.lastradainternational.org/ Tel: +31 20 688 14 14 Mob: + 31 6 14444066 E-mail: info@lastradainternational.org
<i>The Lancet</i>	https://www.thelancet.com/
Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS)	unaids.org Email: communications@unaids.org Telephone: +41 22 791 36 66 Fax: +41 22 791 4187
United Nations Population Fund (UNFPA)	https://www.unfpa.org/
World Health Organization (WHO)	https://www.who.int/ European Website: www.who.int/europe Telephone: +45 45 33 7000 Fax: +45 45 33 7001
Οργανώσεις στην Ελλάδα	
Red Umbrella Athens (RUA)	https://redumbrella.org.gr/ Email: redumbrellathens@gmail.com Μιχαήλ Βόδα 200, Άγιος Νικόλαος, Αθήνα +306971977971
Red Umbrella Thessaloniki (RUTH)	https://redumbrella.org.gr/ Email: redumbrellathens@gmail.com Εγνατίας 112, Θεσσαλονίκη +302310282284
Δίκτυο Ενδυνάμωσης Σεξεργαζομένων (Δ.Ε.Σ.)	http://swen.gr.com/en/ Email: des.network.info@gmail.com +30 2103477023
Υποστηρικτικές Οργανώσεις στην Ελλάδα	
Θετική Φωνή – Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος	www.positivevoice.gr Αθήνα

	<p>Διεύθυνση: Αγίων Αναργύρων 13, 105 54 Τηλέφωνο: 210 86 27 572 fax: 210 32 15 644 email: info@positivevoice.gr ώρες λειτουργίας: Δευτέρα – Παρασκευή, 09:00-17:00</p> <p>Θεσσαλονίκη Διεύθυνση: Εγνατία 112, 546 22 τηλέφωνο: 2315 525 020 fax: 211 80 01 051 email: info@positivevoice.gr Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα – Παρασκευή, 10:00-14:00</p>
ΣΥΔ – Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών	<p>http://www.tgender.gr – http://www.transgender-association.gr/ Τηλ. 210.9210697 Συγγρού 79, 3ος όροφος, Αθήνα, 11745 Ώρες γραφείου: Δευτέρα έως Παρασκευή – 09.00-17.00 Email: contact@tgender.gr – transgender.support.association@gmail.com</p>
Emantes – International Lgbtqia+ Solidarity	<p>https://www.emantes.com/ Email: info.emantes@gmail.com</p>
Κέντρο Ημέρας “Διοτίμα”	<p>https://diotima.org.gr/ Τηλέφωνο: 210-3244380 Διεύθυνση: 3ης Σεπτεμβρίου 43Α , 104 33 Αθήνα, Ελλάδα Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα έως Παρασκευή: 10:00 – 17:00</p>
Φοιτητική Ένωση για το Φύλο και την Ισότητα (ΦΥΛ.ΙΣ.)	<p>phylis.gr E-mail: phylis.coord@gmail.com</p>
ORLANDO LGBT+ Ψυχική Υγεία χωρίς Στίγμα	<p>orlandolgbt.gr Email: contact@orlandolgbt.gr</p>
11528 - Δίπλα Σου Γραμμή Ψυχολογικής Στήριξης	<p>11528.gr Ωράριο: Δευτέρα ως Παρασκευή 10:00 – 18:00. Δυνατότητα επικοινωνίας μέσω Skype & δωρεάν διά ζώσης συνεδρίες για ΛΟΑΤΚΙ</p>

	<p>άτομα, οικογένειες, γονείς, εκπαιδευτικούς. Τμήμα Διοίκησης Έργου “ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ”: management@11528.gr</p>
COLOUR YOUTH - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας	<p>https://www.colouryouth.gr/ Email: info@colouryouth.gr Τηλέφωνο: +30 6945583395 Σαχτούρη 3, Ψυρρή TK: 10553</p>
Proud Seniors Greece - Ομάδα Υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων 50 κ' Άνω	<p>https://proudseniors.gr/ Email: info@proudseniors.gr</p>
Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας	<p>https://www.nchr.gr/diktyo-katagrfis-peristatikon-ratsistikis-vias.html Τηλ: 210.7233216 Email: racistviolence@nchr.gr</p>
Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου	<p>τηλ.: 213 0264975 email: info@ehr.gr Βαλτετσίου 39, 106 81, Αθήνα</p>
Οδηγοί για Συνεργασία με Διερμηνείς	
Κέντρο Ημέρας Βαβέλ: Κατευθυντήριες οδηγίες για την αποτελεσματική συνεργασία με διερμηνείς στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας.	<p>https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2018/02/kateuthintiries-odigies-gia-tin-apotelesmatiki-sinergasia-me-diermineis-stis-ipiresies-psixikis-igias.pdf</p>
Κέντρο Ημέρας Διοτίμα: Κατευθυντήριες οδηγίες για διερμηνείς/πολιτισμικές διαμεσολαβήτριες που εργάζονται σε υπηρεσίες για επιζώσες έμφυλης βίας.	<p>https://diotima.org.gr/kateythyntiries-odigies-gia-diermineis-politismikes-diamesolavitries-poy-ergazontai-se-ypiresies-gia-epizoses-emfylis-vias/</p>

